

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ÇOCUK
ŞİİRİNDE EVRENSEL DEĞERLER

MUHAMMED JAKUPI

160101021

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. HASAN AKAY

İKİNCİ TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ALİ ŞÜKRÜ ÇORUK

İSTANBUL 2018

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ÇOCUK
ŞİİRİNDE EVRENSEL DEĞERLER

MUHAMMED JAKUPI

160101021

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. HASAN AKAY

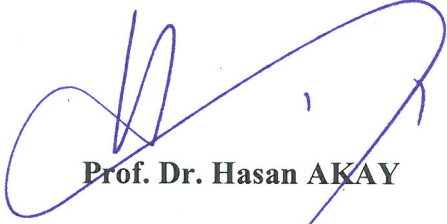
İKİNCİ TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ALİ ŞÜKRÜ ÇORUK

İSTANBUL 2018

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı 160101021 numaralı öğrencisi Muhammed JAKUPI'nin ilgili yönetmeliklerin belirlediği tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “Makedonya ve Kosova Türk Çocuk Şiirinde Evrensel Değerler” başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından 11.05.2018 tarihinde oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hasan AKAY

(Jüri Başkanı-Danışman)

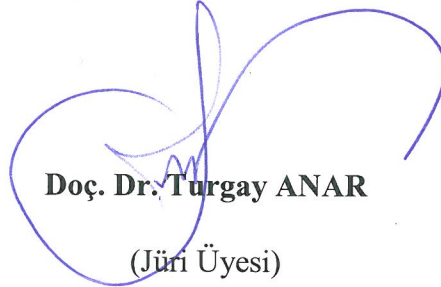
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK

(Jüri Üyesi)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

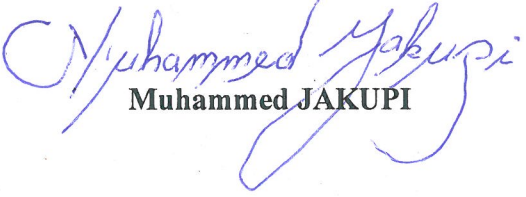
Doç. Dr. Turgay ANAR

(Jüri Üyesi)

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Muhammed JAKUPI

TEŞEKKÜR

Çalıőmamın bütün aőamalarında beni yönlendiren ve bu süreç içerisinde karşılaőtığım her türlü güçlükte benden yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer danışman hocalarım Prof. Dr. Hasan AKAY ve Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK'a tüm kalbimle teşekkür ederim. Kaynak toplamam konusunda yardımcı olan sevgili hocam Rasih Selçuk UYSAL ve kütüphanesindeki kitapları benimle paylaşma inceliğini gösteren sevgili hocam Faruk GEZGİN'e teşekkür etmek benim için bir zevktir. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'ne gelmeme vesile olan değerli insan Prof. Dr. Suphi SAATÇI'ye ve bundan öncekilerde olduğu gibi bu çalışmamda da beni sabırla desteklediği için biricik eşim Sebil OKTAŐ YAKUPI'ye gerçekten özel ve sevgi dolu bir teşekkür borçlu olduğumu belirtmek isterim.

MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ÇOCUK ŞİİRİNDE EVRENSEL DEĞERLER

ÖZET

Çocukların gerçeğe uygun değer ve ahlaki davranışları kazanmalarında edebiyatın bilhassa da çocuk şiirinin önemi göz ardı edilemez bir seviyededir. Bu çalışmanın asıl amacı da Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde evrensel değerlerin nasıl ele alındığını ve şairlerin eserlerinde hangi evrensel değerlere yer verdiklerini ortaya koymaktır. Bu düşünce bağlamında incelemiş olduğumuz ve araştırma dâhilinde yer alan Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin yayımlanmış bütün çocuk şiir kitapları çeşitli evrensel değerler bağlamında alfabetik sıraya göre incelenmiş ve yorumlanmıştır. Böylece, incelediğimiz şiirleri esas alarak belirlediğimiz yeni değerler araştırmamızın sınırlılıkları dâhilinde tekrardan ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Makedonya, Kosova, Türk, çocuk şiiri, evrensel değerler.

THE UNIVERSAL VALUES OF MACEDONIA AND KOSOVAN TURKISH CHILDREN POEM'S

ABSTRACT

Literature is important especially when it comes to children poems to get their basic values and behaviours. Purpose of this research is to reveal what kind of universal values do poets show in their works and how examine in their Macedonia and Kosovan Turkish children poems. In this sense of thought Macedonia and Kosovan Turkish poet's published of all children poem books have been investigated in terms of several universal values and alphabetised and interpreted. Finally, the new values taken from poems is rehashed within range of research.

Keywords: Macedonia, Kosovo, Turkish, children poem, universal values.

ÖNSÖZ

Bazen sözlü bazen de yazılı olarak karşımıza çıkan şiir sanatı her milletin kültür ve tarihinde önemli bir yere sahiptir. Birkaç mısra ile çok şey ifade edebilen şiir, tarihsel açıdan da pek çok dilin en eski devirlerine kadar uzananmaktadır. Aynı zamanda estetik kaygıyla ve bu düşünceden yola çıkarak işlediği konuları; çeşitli imgeler ve tasvirlerin aracılığıyla insanı insana anlatma gibi önemli bir görevi de bulunmaktadır. Şiirin insanoğluna bağışladığı bu anlam derinliklerinin ve evrensel değerlerin farkına varabilmek için de şiiri, bütünüyle doğru incelenmek ve analiz etmek gerekir.

Çocuk şiiriyle, yetişkinler için yazılmış şiirler arasında temel özellikler bakımından belirgin farklılıklar olamduğuna göre, şiirler her zaman çocukların hayat ve hayal dünyalarına açılan en önemli kapılarından biri olmuştur. Bu nedenle şiir, çocukların hem edebî bir zevk sahibi olmaları, hem de doğru düşünce ve davranışları kazanmaları için en etkili yollardan biridir.

Çocuk şiirleri aynı zamanda çocuklara, evrensel değerlerin tanıtılması ve açıklanması için de tesirli bir vasıtaadır. Vicdani altyapının oluştuğu ve ahlaki mezyetler düzeninin şekillenmeye başladığı çocukluk periyodunda şiir, çocukların zevk yargılarını şekillendirerek artırır. Bununla birlikte çocuklara, insanoğlunda var olması gereken temel değerleri de duyumsatır.

Makedonya ve Kosova Türk şairleri de bu düşünceyi esas alarak, çocuk edebiyatına özellikle de çocuk şiirine büyük bir hassasiyetle yaklaşmış ve bu türe özel bir önem göstermişlerdir.

Biz de bu çalışmamızda, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirindeki evrensel değerleri tespit edip öne çıkararak, bu mevzuya dair bir çerçeve oluşturmaya çalıştık. Evrensel değerlerin bu denli önemi üstünde durmak ve yer yer Makedonya ve Kosova Türk şairlerinden şiir örnekleri sunarak evrensel değerlerin Makedonya ve

Kosova Türk çocuk şiirdeki önemini açıklamaya çalışmak da bu çalışmanın temel amaçlarında biri oldu.

Bu tür bilimsel araştırmalarda karşılaşılabilecek eksiklik veya fazlalıklar bizim çalışmamızda da mevcut olabilir. Fakat bütün bunlarla beraber, çalışmamız, eksiği ve fazlasıyla, Makedonya ve Kosova Türk edebiyatının tanıtılması için küçük de olsa bir katkı sağlayabilirse, bu bizim için büyük bir mutluluk kaynağı olacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
HARİTA LİSTESİ	xi
RESİM LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİ	4
1.1. BALKAN YARIMADASI.....	5
1.2. MAKEDONYA CUMHURİYETİ.....	6
1.3. KOSOVA CUMHURİYETİ	9
1.4. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN KISA TARİHÇESİ.....	11
İKİNCİ BÖLÜM	15
2. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN EDEBİYATI ÜZERİNE	15
2.1. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN EDEBİYATI.....	15
2.2. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN ÇOCUK EDEBİYATI..	24
2.3. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN ÇOCUK ŞİİRİ	28
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	38
3. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ÇOCUK ŞİİRİNDE EVRENSEL	
DEĞERLER	38
3.1. AİLE BİRLİĞİ	38
3.2. ARKADAŞLIK	42
3.3. BARIŞ	46
3.4. BAŞARILI OLMA.....	53
3.5. BİRLİK, BERABERLİK VE DAYANIŞMA.....	56
3.6. CESARET	60
3.7. CÖMERTLİK.....	62

3.8.	ÇALIŞKANLIK	67
3.9.	ÇOCUK OYUNLARI	73
3.10.	DOSTLUK.....	80
3.11.	DUYARLILIK.....	85
3.12.	DÜRÜSTLÜK	90
3.13.	DÜŞLEME, HAYAL ETME VE DİLEME	94
3.14.	DÜZENLİ OLMA	101
3.15.	EĞİTİM	105
3.16.	EMEK.....	111
3.17.	ESTETİK	115
3.18.	EŞİTLİK	120
3.19.	EVİN ÖNEMİ.....	121
3.20.	EVRENSELLİK	124
3.21.	FEDAKÂRLIK.....	129
3.22.	HOŞGÖRÜ	131
3.23.	İŞ BİRLİĞİ VE İMECE	133
3.24.	İYİ HUYLULU OLMA	134
3.25.	İYİLİK ETME	140
3.26.	KAHRAMANLIK	143
3.27.	KÜLTÜRE SAHİP ÇIKMA	146
3.28.	MASUMİYET	152
3.29.	MERHAMET.....	156
3.30.	MİLLÎ BİRLİK VE BERABERLİK.....	160
3.31.	MİSAFİRPERVERLİK	163
3.32.	MUTLULUĞA VE ACIYA ORTAK OLMA.....	165
3.33.	MUTLULUK.....	169
3.34.	ÖRNEK ALMA VE ÖRNEK OLMA.....	175
3.35.	ÖZGÜRLÜK	178
3.36.	ÖZLEM.....	182
3.37.	ÖZÜR DİLEME	187
3.38.	PAYLAŞMA	187
3.39.	SABIR.....	189
3.40.	SAĞLIK.....	190

3.41.	SAYGI.....	194
3.41.1.	Çocuğa Saygı.....	194
3.41.2.	Doğaya Saygı.....	196
3.41.3.	Emeğe Saygı.....	199
3.41.4.	İnsana Saygı.....	201
3.41.5.	Yaşama Saygı.....	203
3.42.	SEVGİ.....	205
3.42.1.	Anne ve Baba Sevgisi	208
3.42.2.	Bayrak Sevgisi.....	210
3.42.3.	Çocuk Sevgisi	214
3.42.4.	Doğa Sevgisi	217
3.42.5.	Hayvan Sevgisi	220
3.42.6.	Kardeş Sevgisi.....	222
3.42.7.	Okul Sevgisi.....	225
3.42.8.	Toprak Sevgisi	227
3.42.9.	Vatan Sevgisi.....	229
3.42.10.	Yaşam Sevgisi	233
3.43.	SORUMLULUK.....	236
3.44.	SÖZ DİNLEME	240
3.45.	TAKDİR	242
3.46.	TEMİZLİK.....	247
3.47.	UMUT.....	250
3.48.	UYGARLIK.....	255
3.49.	VİCDAN.....	256
3.50.	YARDIMSEVERLİK.....	261
	SONUÇ.....	266
	KAYNAKÇA	274

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. Balkan Yarımadası'nın Coğrafya Haritası.....	6
Harita 2. Makedonya Cumhuriyeti'nin Coğrafya Haritası.....	7
Harita 3. Kosova Cumhuriyeti'nin Coğrafya Haritası.....	10

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Makedonya Cumhuriyeti'nin Bayrağı.....	7
Resim 2. Makedonya Cumhuriyeti'nin Arması.....	7
Resim 3. Kosova Cumhuriyeti'nin Bayrağı.....	10
Resim 4. Kosova Cumhuriyeti'nin Arması.....	10

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
C.	Cilt
ev.	Çeviren
EULEX	Avrupa Birliği Kosova Misyonu
ISO 3166	Uluslararası Standardizasyon Örgütü Ülke Kodu
km ²	Kilometre kare
KS	Kosova
m	Metre
M.E.B.	Millî Eğitim Bakanlığı
mil ²	Mil kare
MK	Makedonya
M.Ö.	Millattan önce
M.S.	Millattan sonra
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
t.y.	Basım tarihi yok
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TÖMER	Türkçe Öğretim Merkezi
v.d.	Ve diğerleri
yay. haz.	Yayına hazırlayan

GİRİŞ

Türk milleti için şiir, tarihiyle beraber yaşayan en eski sanat dallarından biridir. Duygu ve düşüncelerin söze dökülmesi olan şiir sanatı, Türk milletinin en hâkim ve en başarılı olduğu alanların başında gelmektedir. Yazının hâlâ aktif bir şekilde kullanılmadığı devirlerde, kültürün ve bilginin gelecek kuşaklara taşınmasında şiir sanatının hareketli söylemi büyük bir önem taşımaktaydı. Az sözle çok şey ifade edebilmek için, şiirin o çok yönlü dünyasına başvurulmaktaydı. Böylelikle kolay ezberlenen ve akılda kolayca kalan bir yolla bilgi ve kültürel değerler gelecek kuşaklara aktarılıyor ve geniş coğrafyalara yayılıyordu.

Günümüz Makedonya ve Kosova devletleri de Türkçe şiirin dikkate değer bölgelerindedir. Eski Yugoslavya olarak da tabir edilen bu topraklarda Osmanlıların Rumeli'yi fethetmesiyle eş zamanlı olarak çok sayıda Türk aile bu coğrafyaya yerleştirildi. Geçen süre boyunca bu bölgede Türk nüfusun yeterli çoğunluğu sağlamasıyla birlikte, Türkçe bakımından Anadolu'daki herhangi bir şehir neyse Üsküp, Prizren ve civardaki Türk kasabaları da o oldu. Bundan dolayı Türk dili ile yazılan şiir özellikle bu iki ülkede doruk noktasına ulaştı.

Günümüzde de Balkan Yarımadası'nda Türk dili ile oluşturulan şiirlerden bahsedildiğinde hemen akla Üsküp ve Prizren doğal olarak Makedonya ve Kosova bölgeleri gelmektedir.

Geçen süre zarfında bu coğrafyanın Türk hâkimiyetinden ve himayesinden çıkmış olması ve ardından yaşanan göç dalgalarına karşın bu bölgedeki Türkler korumasız ve az sayıda kalmış olsalar dahi, bütün bu güçlüklerle rağmen varlıklarını hep sürdürmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla Türk dili de, yaşayan bu nüfusla birlikte şiir dili olma niteliğini hep korumuştur. Bu vaziyet de, Rumeli diye tabir ettiğimiz bu bölgede pek çok şair yetişmesine olanak sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Balkan Yarımadası'ndan çekilmesiyle beraber, bu bölgede var olan Türk edebiyatı da olumsuz yönden etkilenmiştir. Bu olumsuz

vaziyet aynı zamanda bu bölgedeki Türk edebiyatının bir duraksama dönemi yaşamasına da sebep olmuştur. Bu duraksama Balkan Savaşlarıyla başlayıp, İkinci Dünya Savaşının sonlarına kadar, toplam 30 yıl sürmüştür.

İkinci Dünya Savaşının hâlâ sürdüğü 23 Aralık 1944 tarihinde, Üsküp'te ilk sayısı yayımlanamaya başlayan “Birlik” gazetesi, Makedonya ve Kosova Türk halkının da yeniden kendi kültürünü ve dilini geliştirerek edebiyat geleneğini ve bu topraklardaki geleceğini kurtarması ve sürdürebilmesi için yeni bir imkân sağlamıştır.

Makedonya ve Kosova Türklerinin geriye kalan çok az sayıdaki eli kalem tutan aydını, 30 yıl süren bu duraksama sürecinin ardından çocukları eğitmek ve bilinçlendirmek amacıyla işe çocuk edebiyatıyla ve bilhassa da çocuk şiiriyle başlamışlardır. Çünkü çocuk edebiyatında şiir, çocukların dil becerilerini geliştirerek kendilerini ifade edebilmelerinde, kendi kültürlerini tanıyabilmelerinde, düzgün davranışlara sahip olabilmelerinde ve aynı zamanda sözcüklerin büyüsünü ve dilin matematiğini kavrayabilmelerinde mühim bir vasıta görevi görebilmektedir.¹ Çocuk şiiri, çocuğun sevinçlerini, dileklerini, özlemlerini, hüznlerini, acılarını, korkularını, kısaca iç dünyasında yaşadığı her şeyi yansıtmak ve duygularını eğitmek için en elverişli yazınsal türdür. Aynı zamanda çocuk şiiri, dilin en düzgün ve en güzel biçimde işlenebildiği türlerin de başında gelmektedir.² Şiir, çocuğun doğru davranış, duygu ve düşünce gelişiminin en büyük yardımcılarından. Bütün bunların yanı sıra çocuğa güzellik ve insanlık duyguları ile ulus ve yurt sevgisi kazandırmada, anadilini sevdirmeye ve onun zenginliğini tanıtmada, bir duygu, düşünce ve izlenimin sanatlı biçimde nasıl ifade edilebileceğini öğretmede şiirin mühim bir görevi vardır.³ Şiirler, çocuklara insani, kültürel ve evrensel birtakım değerlerle birlikte, dinleme ve düzgün konuşma alışkanlığı gibi kendini doğru anlatabilme becerileri de kazandırmaktadır.

Biz de Makedonya ve Kosova'da yaşamış şairlerin bu toprakların çocuğu olduğu düşüncesinden hareketle, bu bölgede yaşayan Türk çocuklarının farklı

¹ Hasan Gülerüz, **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Pegem Akademi, 2003, s. 239.

² Recep Nas, **Örneklerle Çocuk Edebiyatı**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2004, s. 326.

³ Dr. A. Ferhan Oğuzkan, **Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2001, s. 248.

dünyalarına sirayet edebilmek için, tezin başlığını da taşıyan “Makedonya ve Kosova Türk Çocuk Şiirinde Evrensel Değerler”i tespit etmeye çalıştık.

“Makedonya ve Kosova Türkleri” başlığını taşıyan tezin birinci bölümünde “Balkan Yarımadası”nı tarihî ve coğrafi özellikleriyle; “Makedonya Cumhuriyeti ve Kosova Cumhuriyeti”ni ülke kimlik bilgileriyle; “Makedonya ve Kosova Türklerinin Kısa Tarihçesi” adını taşıyan birinci bölümün son alt başlığını ise; Makedonya ve Kosova Türklerinin tarihi hakkında önemli gördüğümüz noktalara değinerek açıklamaya çalıştık.

“Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı Üzerine” başlığını taşıyan ikinci bölümde; eskiden aynı ülke sınırları içerisinde yer alan ve bugün ise iki bağımsız devlet olarak varlığını sürdüren Makedonya ve Kosova’da yaşayan Türk edebiyatlarının konu edildiği veya incelendiği birçok bilimsel makale veyahut kitapta olduğu gibi, biz de bu iki ülkedeki Türk edebiyatını “Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı” adı altında birlikte ele almayı uygun gördük. İkinci bölümün diğer iki alt başlığında ise; “Makedonya ve Kosova Türklerinin Çocuk Edebiyatı”nı ve “Makedonya ve Kosova Türklerinin Çocuk Şiiri”ni araştırmalar ışığında açıklamaya çalıştık.

Tezin asıl amacını yansıtan üçüncü ve son bölümde ise; çocuk şiirinin, evrensel değerleri aktarması bakımından etkili bir vasıta olduğu düşüncesinden hareketle, Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı çerçevesinde yayınlanmış 70 ayrı çocuk şiir kitabındaki evrensel değerleri tespit etmeye ve bu değerlerin yer aldığı şiirleri de ilgili değer başlığı altında alfabetik sıraya göre incelemeyi uygun gördük. Böylece, hem Makedonya ve Kosova Türk edebiyatının tanıtılması için küçük de olsa bir katkı sağlamak, hem de çocuk şiiri ile evrensel değerlerin birbirini tamamlayan bir bütün olduğunu bir kez daha vurgulamak istedik.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİ

İnsanlık tarihinin yaşanmış ve bilinen en eski dönemlerinden beri çeşitli milletler kendi devletlerini ve bu devlet yapılarının altında kendi uygarlıklarını kurmaya çalışmışlardır. Türk milleti de bu dünya düzeni içerisinde tarihin bilinen en eski milletleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla Türkler yaşanan tarihî seyir içerisinde en çok devlet ve uygarlık kurmuş milletlerin başında gelmektedir. Türkçenin de tarihin en eski ve en çok konuşulan dilleri arasında olduğunu düşünürsek, yazılı kaynaklar bakımından da dünyanın en eski dilleri arasında yer aldığını görürüz. Bütün bunların yanı sıra canlı bir tarihî geçmişe sahip olan Türk tarihi, coğrafi olarak da kıtalar arası bir konuma sahiptir. Bilhassa Balkan Yarımadası, Türk milletinin tarihinde ayrı bir öneme sahiptir. Türkler, dünyada önemli bir stratejik konuma sahip olan bu bölgede asırlarca, yoğun siyasi, ekonomik ve kültürel faaliyetler gerçekleştirmişlerdir.

Gerçekleştirdikleri bu faaliyetlerin neticesinde, bölgenin insani ve kültürel yapısında da etkili ve kalıcı değişiklikler ortaya koymuşlardır. Osmanlı döneminde ise bu etkileşim doruk noktasına ulaşmış ve asırlar boyunca Anadolu ve Balkanlardaki farklı milletlerin bir arada yaşamaları için istikrarlı bir sosyal düzen sağlamışlardır.

Kurulan bu istikrarlı sosyal düzenin ardından, Osmanlı Devleti'nin duraksama dönemine geçişi ve daha sonra da yıkılmasıyla birlikte, bu eski etkinin kaybedildiği görüntüsü ortaya çıksa da, bölgedeki bu kadim etkileşim, asırların bıraktığı derin izler ve geriye kalan az sayıdaki Türk insanı tarafından hâlâ yapısını ve canlılığını korumaya çalışmaktadır.

1.1.BALKAN YARIMADASI

Balkan Yarımadası ya da Balkanlar, Avrupa'nın güneydoğusu, Anadolu'nun batısı ve kuzeybatısı ve İtalya'nın doğusunda bulunan kültürel ve coğrafi bölgedir.

Balkan kelimesi; eski Türkçede *balık* yani “çamur”dan *balık+an* “bataklık yer”⁴ anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde ise Balkan kelimesi: “Sarp ve ormanlık sıradağ”⁵ şeklinde geçmektedir.

“Balkanlar” kelimesinin yapısı, bir ad ve onun beraberinde ona eklenmiş olan bir çokluk ekinden oluşmaktadır: Balkan+IAr. Örneğin: Balkan (Ad) +IAr (Çokluk eki) gibi morfolojik yapılarından meydana gelmektedir. Türkçe “-IAr” çokluk eki ile kurlmuş olan “Balkanlar” sözcüğü, bu ekin “aile, boy, millet, topluluk, grup” anlamını taşıyan fonksiyonu⁶ ile “sarp ve ormanlık sıradağların bulunduğu bölge” manasında kalıplaşmıştır.

Böylelikle bölge adını batıdan doğuya uzanan ve Bulgaristan'ı ikiye bölen dağ silsilesinden almıştır.⁷ Başlarda bu sıradağların adı olarak kullanılan Balkan ismi, daha sonraları tüm bu bölgeyi tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Hatta Balkan ismi, dünyadaki diğer dillere de Türk dilinden geçmiştir.

Balkan Yarımadası'nın ilk dikkat çeken coğrafi niteliği ise dağlık oluşudur. Zor geçit veren dağlar çeşitli bölgeler arasında, özellikle batıda bağlantıyı zorlaştırarak kültür, dil ve geleneklerin çok değişik şekilde ilerleyip gelişmesine neden olmuştur.⁸

Balkanlar; Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Romanya ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa kesimini içine alan bir bölgedir.⁹ 2008 tarihinde Kosova'nın

⁴ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: I (A-G), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008, s. 279.

⁵ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 246.

⁶ Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007, s. 257-258.

⁷ Kemal Karpat, “Balkanlar”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.: V, İstanbul, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992, s. 25.

⁸ Kemal Karpat, **a.g.e.**, s. 25.

⁹ Yusuf Hamzaoğlu, **Balkan Türklüğü: Makedonya. Hırvatistan. Osmanlı Öncesi Balkan Müslümanlığı**, C.: I, Üsküp, Logos-A Yayınları, 2010, s. 17.

Sırbistan'dan tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmesiyle beraber bu listeye “Kosova” ismi de eklenmiştir.

Harita 1. Balkan Yarımadası'nın Coğrafya Haritası¹⁰

Balkan coğrafyası dünya çapında doğal zenginliklere, siyasi, ekonomik ve stratejik bir pozisyona sahip olduğundan dolayı, bu yarımadaya hâkim olma mücadeleleri, tarihî seyir içerisinde birçok kanlı savaşın çıkmasına da neden olmuştur.¹¹

1.2.MAKEDONYA CUMHURİYETİ

Araştırmamız dâhilinde olan Makedonya Cumhuriyeti veya kısaca Makedonya, Balkan Yarımadası'nda merkezî bir konuma sahiptir. Makedonya Cumhuriyeti'nin doğusunda Bulgaristan Cumhuriyeti, güneyinde Yunanistan (Helen Cumhuriyeti), batısında Arnavutluk Cumhuriyeti, kuzeyinde ise Kosova Cumhuriyeti ile Sırbistan Cumhuriyeti yer almaktadır.

¹⁰ “Balkan Yarımadası'nın Coğrafya Haritası”, (Çevrimiçi)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/de/Balkan_topo_tr.jpg/400px-Balkan_topo_tr.jpg, 6 Ağustos 2017.

¹¹ Yusuf Hamzaoğlu, **Balkan Türklüğü: Makedonya. Hırvatistan. Osmanlı Öncesi Balkan Müslümanlığı**, C.: I, Üsküp, Logos-A Yayınları, 2010, s. 17-18.

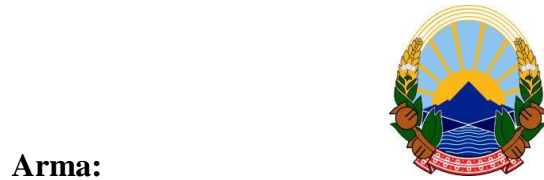
Harita 2. Makedonya Cumhuriyeti'nin Coğrafya Haritası¹²

Makedonya Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler tarafından 8 Nisan 1993 tarihinde tanınmıştır. Fakat Makedonya ve Yunanistan arasında yaşanan isim sorunu nedeniyle doğan itirazlar sonucunda Birleşmiş Milletler tarafından “Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti” ismiyle tanınmıştır.

Makedonya ismi, eski Yunancada “*Makos* (geniş veya büyük) ve *Don* (toprak)”¹³ kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiş bir isimdir.

Makedonya Cumhuriyeti'nin ülke kimlik bilgileri ise şu şekildedir:

Resmî Adı: Makedonya Cumhuriyeti

Slogan: Ya bağımsızlık ya ölüm

¹² “Makedonya Cumhuriyeti'nin Coğrafya Haritası”, (Çevrimiçi) <http://www.fikriyat.net/wp-content/uploads/2016/08/makedonya.jpg>, 7 Ağustos 2017.

¹³ Bu alıntı, 1990'lı yıllarda Makedonya Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanmış ve ortaokul müfredatı kapsamında yer alan **Историја-Тарих** adlı ders kitabından yapılmıştır.

Marş:	Bugünlerde Makedonya
Hükümet:	Parlamente Demokrasi
Kuruluş:	
	<i>Yugoslavya'dan</i>
Bağımsızlık İlan Edildi:	8 Eylül 1991
Tanınma:	8 Nisan 1993
Başkent:	Üsküp
Büyük Şehirleri:	Üsküp, Manastır, Kumanova, Prilepe, Kalkandelen, Ohri, Köprülü, Gostivar, İştip, Ustrumca
İstatistiksel Bölgeler:	Üsküp Bölgesi, Doğu Bölgesi, Kuzeydoğu Bölgesi, Pelagonya Bölgesi, Polog Bölgesi, Güneydoğu Bölgesi, Güneybatı Bölgesi, Vardar Bölgesi
Dağlar:	Korab Dağı (2.764 m) Şar Dağı (2.747 m) Baba Dağı (2.601 m) Yakupitsa Dağı (2.540 m) Nice Dağı (2.521 m) Deşat Dağı (2.373 m)
Yüzölçümü:	Toplam (25.713 km ²), (9.779mil ²) Su % (1.9)
Resmî Diller:	Makedonca
Tanınan Diller:	Arnavutça, Türkçe, Romca, Ulahça, Sırpça
Nüfus (2014):	2.069.162
Etnik Gruplar (2002):	% 64.18 Makedonlar (1.297.981)

% 25.17 Arnavutlar (509.083)
% 3.85 Türkler (77.959)
% 2.66 Çingeneler (53.879)
% 1.78 Sırlar (35.939)
% 0.84 Boşnaklar (17.018)
% 0.48 Ulahlar (9.695)
% 1.04 Diğer / Bilinmeyen (20.993)

Dinler: % 64.7 Ortodoksluk
% 34.3 İslam

Para Birimi: Makedonya Denarı

Telefon Kodu: +389

ISO 3166 Kodu: MK¹⁴

1.3.KOSOVA CUMHURİYETİ

Araştırmamız dâhilindeki bir diğer ülke ise Kosova'dır. Kosova resmî adıyla Kosova Cumhuriyeti, Balkan Yarımadası'nda bulunan ve denize kıyısı olmayan bir ülkedir. Kuzey ve doğusunda Sırbistan Cumhuriyeti, güneyinde Makedonya Cumhuriyeti, güneybatısında Arnavutluk Cumhuriyeti ve kuzeybatısında ise Karadağ Cumhuriyeti ile komşudur. 1999 yılında Birleşmiş Milletler kontrolü altına alınan Kosova, 17 Şubat 2008 tarihinde Sırbistan Cumhuriyeti'nden tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş ve bugüne kadar başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere 112 ülke Kosova'yı bağımsız bir cumhuriyet olarak tanımıştır.

¹⁴ Wikipedia, "Makedonya Cumhuriyeti", (Çevrimiçi)
https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Makedonya_Cumhuriyeti, 7 Ağustos 2017.

Harita 3. Kosova Cumhuriyeti'nin Coğrafya Haritası¹⁵

Avrupa'nın en genç cumhuriyeti olarak kabul edilen Kosova'nın¹⁶ ülke kimlik bilgileri ise şu şekildedir:

Resmî Adı: Kosova Cumhuriyeti

Bayrak:

Arma:

Marş: Kosova Cumhuriyeti Millî Marşı

Hükümet: Parlamenter Cumhuriyet

Kuruluş:

BMGK 1244: 10 Haziran 1999

EULEX: 16 Şubat 2008

¹⁵ “Kosova Cumhuriyeti'nin Coğrafya Haritası”, (Çevrimiçi) http://www.aljazeera.com.tr/sites/default/files/styles/aljazeera_article_main_image/public/2012/04/08/640x420_Kosova.jpg?itok=XqkxUKEe, 8 Ağustos 2017.

¹⁶ “Yaşasın Bağımsız Kosova!”, (Çevrimiçi) <http://www.prizrenliler.org/content/view/954/>, 8 Ağustos 2017.

<i>Sırbistan'dan Bağımsızlık:</i>	17 Şubat 2008
Başkent:	Priştine
İlleri:	Yakova, Prizren, Ferizovik, Gilan, Priştine, Mitrovitza, İpek
Yüzölçümü:	Toplam (10.877 km ²), (4.212 mil ²) Su % (Bilinmiyor)
Resmî Diller:	Arnavutça, Sırpça
Taninan Diller:	Romca, Boşnakça, Türkçe, Goranca
Nüfus (2012):	1.836.529
Etnik Guruplar:	Arnavutlar, Türkler, Sırpalar, Boşnaklar, Romlar, Goranlar, Torbeşler, Aşkaliler
Dinler:	İslam, Ortodoksluk
Para Birimi:	Avro
Telefon Kodu:	+383
ISO 3166 Kodu:	KS ¹⁷

1.4.MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN KISA TARİHÇESİ

Balkan coğrafyasının tamamında olduğu gibi Makedonya ve Kosova'da da Türklerin tarihi çok uzun bir zamana yayılmaktadır. Bizim Rumeli diye tabir ettiğimiz bu coğrafyada yaşayan Türklerin tarihini İlber Ortaylı 5. asıra dayandırırken,¹⁸ Yusuf Hamzaoğlu ise bu bölgedeki Türk varlığının 4. asrın ikinci yarısına dayandığını ve Türklerin bu bölgede 1638 yıllık bir tarihi geçmişi olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda bu süreci üç ana döneme ayırmaktadır:

1. Osmanlı Öncesi Makedonya Türklüğü (372-1370)

¹⁷ Wikipedia, "Kosova", (Çevrimiçi) <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kosova>, 8 Ağustos 2017.

¹⁸ İlber Ortaylı, "Prizren'de Yaşayan Osmanlı", **Milliyet**, İstanbul, 17 Nisan 2011.

2. Osmanlı Dönemi Makedonya Türklüğü (1371-1912)

3. Osmanlı Sonrası Makedonya Türklüğü (1912-2010)¹⁹

Bu görüşe istinaden Türklerin Balkanlarda varlığını göstermeye başladığı tarih 4. ve 5. asırlar arasında olduğunu söyleyebiliriz. 6. asırda Avarlar, 7. asırda Bulgar Türkleri, 10. ve 13. asırlarda ise Kumanlar ve Peçenekler bu bölgede kendi devletlerini kurmuşlardır. Fakat Türklerin Balkanlarla asıl uzun süreli ve kalıcı münasebetleri Osmanlılar döneminde başlamış ve günümüze kadar da devam etmiştir. Osmanlılardan bu münasebeti ilk başlatan Orhan Gazi'nin büyük oğlu Rumeli Fatihî lakabıyla da anılan Süleyman Paşa'dır. Süleyman Paşa'nın 1354 yılında Çanakkale Boğazı'nı geçerek Gelibolu'ya ulaşmasıyla başlayan fetih harekâtı, kendisinden sonra da dalgalar hâlinde devam etmiş ve Balkan coğrafyası kısa bir zaman içinde Osmanlı Devleti'nin en mühim kanatlarından biri olmuştur.²⁰

Fetihlerin ardından Osmanlı Devleti, hâkimiyeti sağladığı bölgelerde insani, idarî ve askerî güç olarak da mevzilenmiştir. Bilhassa Makedonya ve Kosova bölgesine, Anadolu'dan ve Balkanların farklı bölgelerinden, başta Türkler olmak üzere Arnavut ve Çerkez gibi Müslüman topluluklar yerleştirilmiştir.²¹

Osmanlıların kurduğu ve devam ettirmeye çalıştığı bu huzur ve düzen ortamı 1863'ten itibaren bozulmaya başlamıştır. Makedonya ve Kosova daha Osmanlı yönetimi altında iken "93 Harbi" diye tabir edilen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonucunda imzalanan Berlin Barış Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Sırbistan'ın denetimine geçmiştir. Bu dönemde Makedonya ve Kosova Türkleri de Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. 1912-1913 Balkan Savaşları neticesinde ve onun ardından patlak veren 1914-1918 Birinci Dünya Savaşından sonra Ege Makedonyası Yunanistan'a, Pirin Makedonyası Bulgaristan'a ve günümüzde Türklerin yaşadığı bölge olan Vardar Makedonyası ve Kosova bölgesi 1 Aralık 1918 tarihinde kurulan

¹⁹ Yusuf Hamzaoğlu, **Balkan Türklüğü: Makedonya. Hırvatistan. Osmanlı Öncesi Balkan Müslümanlığı**, C.: I, Üsküp, Logos-A Yayınları, 2010, s. 36-37.

²⁰ Mustafa İsen, Reyhan İsen, Ayşe Esra Kireççi, **Balkanlar'da Türk Çocuk Şiiri Antolojisi**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2001, s. 12.

²¹ Aleksandre Popoviç, **Balkanlarda İslâm**, İstanbul, İnsan Yayınları, 1995, s. 185.

Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na²² verilmesi suretiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetinden tamamen çıkmıştır.

Yaşanan bu zorlu sürecin ardından bu bölgede geriye kalan az sayıdaki Türk nüfusunun hayatı, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın takdirine kalmıştır. Öyle ki Fahri Kaya “Gün Bugün” adlı kitabında Türklerin bu dönemde yaşadığı sıkıntılı süreçleri şöyle anlatmaktadır:

“Bu yeni devlette yaşamlarını sürdürmek zorunda kalan Türkler, karanlık basınca evlerinin kapılarını çifte mandallarla kapamak ve sabaha kadar sağ salim kalabilmeleri için dua etmek durumuna düşmüştü.”²³

Söz konusu paylaşım neticesinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları boyunca da sürmüştür.

İki dünya savaşı arası dönemde Makedonya ve Kosova'da Türk dilinde eğitim sadece birkaç medresenin dışında bütünüyle durdurulmuştur. Makedonya ve Kosova Türkleri ancak Yosip Broz Tito'nun yönetimi ele geçirmesiyle birlikte kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin²⁴ içinde tutunabilmeye başlamıştır.²⁵

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber, bölgedeki Türk varlığı da resmî olarak kabul edilmiştir. Böylece Türklerin ağırlıklı yaşadığı bölgelerde Türkçenin eğitim-öğretimde kullanılmasına, basın-yayın alanında kendi dilleriyle yayın yapmalarına ve dernek kurmalarına da izin verilmiştir.

Bu dönem Makedonya ve Kosova Türkleri, aralarında resmî bir hudut olmaması sebebiyle, imkânlar dâhilinde çoğunlukla birlikte hareket etmişler ve bu

²² Bu krallık 1929 yılında **Yugoslav Krallığı** adını almıştır.

²³ Fahri Kaya, **Gün Bugün**, Üsküp, Yeni Balkan Yayınları, t.y., s. 237.

²⁴ Bu devlet ilk olarak, İkinci Dünya Savaşı esnasında direniş gösteren Yugoslavya Partizanları'nca 1943 yılında **Demokratik Federal Yugoslavya** ismiyle ilan edilmiştir. Ülkenin ismi 1946'da **Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti** ve en sonunda da 1963 yılında **Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti** olarak değiştirilmiştir.

²⁵ Bilgehan A. Gökdağ, “Kosova Türkleri”, **Balkanlar El Kitabı**, yay. haz.: Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, C.: II, Çorum, KaraM ve Vadi Yayınları, 2007, s. 104-105.

vaziyetin de yararlarını büyük ölçüde görmüşlerdir. Bu ikili münasebet, Tito Yugoslavyası döneminde aynı ölçüde devam etmiştir.²⁶

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nde sosyalizmin kurucusu olan Yosip Broz Tito'nun 4 Mayıs 1980 tarihinde ölümü, ülke dâhilindeki farklı etnik guruplar arasında yıllardır süren gizli rekabetin zamanla meydana çıkmasına ve bununla beraber ülke içindeki huzur ortamının gittikçe koybolmasına ve parçalanmanın ilk belirtilerinin görülmesine sebep olmuştur.

Yosip Broz Tito'nun ölümünün ardından, daha fazla çoğalan etnik çekişmeler ve ekonomik buhran sebebiyle, aynı zamanda 1980'lerin sonlarına doğru Doğu Avrupa'da yaşanan değişikliklerin de tesiriyle 1990'lar ve 2000'lerde yaklaşık 20 yıl süren kanlı bir süreç neticesinde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, yedi farklı egemen ülkeye ayrılmıştır.²⁷

Çalışmamızın dâhilinde olan Makedonya, 8 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan etmiş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından "Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti" adıyla 8 Nisan 1993 tarihinde tanınmıştır. Aynı isimle Avrupa Birliği ise 29 Aralık 1995 tarihinde Makedonya'yı resmî olarak tanımıştır.

Kosova ise 17 Şubat 2008 tarihinde Sırbistan'dan tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş ve bugüne kadar başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere 112 ülke Kosova'yı bağımsız devlet olarak tanımıştır.

Bugün hâlâ Makedonya ve Kosova'da yaşayan Türklerin gerçek nüfusuna ilişkin çeşitli tartışmalar sürmektedir. Fakat Balkanların ve özellikle de bu iki devletin Türk tarihinde oldukça mühim bir yere sahip olması ve geçmişte yaşanan bütün olumsuz durumlara karşın hâlen varlığını koruyan bir Türk topluluğundan ve onların sürdürdüğü edebiyattan bahsedilebilmesi ayrıca önem taşımaktadır.

²⁶ Suat Engüllü, "Makedonya Türk Edebiyatı ve Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı", **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 7: Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı**, yay. haz.: Mustafa İsen, Suat Engüllü, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 299-300.

²⁷ Wikipedia, "Yugoslavya", (Çevrimiçi) <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Yugoslavya>, 13 Ağustos 2017.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN EDEBİYATI ÜZERİNE

Türk edebiyatı istifade ettiği edebî ve kültürel kaynaklar bakımından büyük bir coğrafi kesimi kapsamaktadır. Türk edebiyat tarihi derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde incelenecek olursa, Makedonya ve Kosova'daki Türklerin edebiyatı tarihsel yönden Türk edebiyatında kadim bir geleneğin uzantısı niteliğinde olduğu görülür. Siyasi, sosyal ve kültürel dalgalanmaların sebebiyle büyük ve derin bir değişimin yaşandığı Balkan coğrafyası, farklı kültürlü düşünce ve sanatsal yapısıyla ve ortaya koyduğu yenilikler sayesinde Türk edebiyatı için sağlam kaynaklardan biri hâline gelmiştir.

Türk edebiyatı sahasında gerçekleştirilen çalışmalar derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde incelendiğinde, en az Türkiye Cumhuriyeti'ndeki kadar üstünde titizlikle durulması lazım gelen Türkiye Cumhuriyeti'nin haricinde gelişmiş ve gelişmekte olan Türk edebiyatlarının da mevcudiyeti ve yüklendikleri büyük görev ortaya çıkmaktadır.

Prof. Dr. Mehmet Kaplan, yakın tarihte Türkiye dışında yaşayan ve gelişen Türk edebiyatlarından söz ederken; “Yugoslavya Türkleri, bugün çok canlı Türkçe yazılı bir edebiyata sahiptirler. Şairleri, hikâyecileri, romancıları vardır.” demektedir.²⁸ Mehmet Kaplan'ın Yugoslavya diye tabir ettiği Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatının uzun ve hareketli bir tarihî geçmişi bulunmaktadır.

2.1.MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN EDEBİYATI

Osmanlıların bugünkü Makedonya ve Kosova topraklarının tümüne hâkim olduğu dönemde, bu bölgede birçok divan şairi yetişmiş ve bu şairler yapıtlarını Türkçe olarak kaleme almışlardır. Bu divan şairlerinin çoğu önemini bugün bile koruyan çok sayıda divançe ve divan bırakmışlardır. Yapılan araştırmalar sonucunda

²⁸ Prof. Dr. Mehmet Kaplan, **Edebiyat Lise 3**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1977, s. 313.

Makedonya civarında yetişmiş dönemin divan şairlerinin tezkirelere göre sayısı 57 olarak belirlenmiştir. Bu divan şairlerinin kentlere göre dağılımı ise şöyledir:

Üsküplü Şairler: Atâ, Dürrî, Fennî, Ferîdî, Hâkî, Hemdemî, Hevesî, İshak Çelebi, İzârî, La'î, Mîrî, Mu'dî, Nâmî, Niyazî, Özrî, Rindî, Riyazî, Seydî, Sahrî, Vâlihî, Vesîm, Vusûlî, Zârî.

Manastırlı Şairler: Ayânî, Celâl Bey, Civânî, Firdevsî, Fâik, Hâfız, Hâverî, Kâtip, Keşfî, Mehmed, Merdî, Muîn Efendi, Sabâyî, Safî, Sâmi, Sezâyî, Sinân Çelebi, Vahyî, Veznî, Zuhûrî.

Kalkandelenli Şairler: Fakîrî, Kâşif, Muîdî, Nâlî, Sücûdî, Tulûî.

İштиpli Şairler: Aklî, Sadrî (Hüseyin), Sadrî (Süleyman), Tab'î, Tâlibî.

Gevgelili Şairler: Bâlî.

Debreli Şairler: Vechî.

Kratovalı Şairler: Zaîfî.²⁹

Kosova'nın sınırları içerisinde bulunan ve bugün bile Türklerin yoğun bir şekilde yaşadığı Prizren şehrinde doğmuş olan ve Üsküp kadısıyken bu şehirde ölen Âşık Çelebi'nin (1520-1572)³⁰ "Meşâirü's-Şuârâ" isimli tezkiresinde, Kosova doğumlu 14 divan şairinden söz edilmektedir. Fakat Âşık Çelebi'nin tezkiresinde isimleri zikredilmeyen, Kosova doğumlu 8 divan şairi daha mevcuttur. Bunlarla birlikte, Osmanlı döneminde Kosova bölgesinde toplam 22 divan şairinin yetiştiğini görüyoruz. Bu divan şairlerinin alafabetik sıraya göre isimleri ise şöyledir:

Acize Baba, Âşık Ferkî³¹, Azmî, Baharî, Hacı Ömer Lütfî, Hatifî, Levhî, Mehmet Tahir, Mestî, Mevlana Müderris Ali Efendi, Mustafa Çelebi, Mü'min,

²⁹ Cüneyt Nureski, *Tezkirelere Göre Makedonya'da Yetişen Osmanlı Divan Şairleri*, Üsküp, Matüsiteb Yayınları, 2008, s. 15-17.

³⁰ Fahri Kaya, *Eski Yugoslavya'da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1992, s. 5.

³¹ Geniş bilgi için bkz.: Prof. Dr. Nimetullah Hafız, *Âşık Ferkî: Hayatı ve Eserleri*, Prizren, Esin Yayınları, 1986, ss. 247.

Neharî, Niyazi, Nuhî, Priştineli Mesihî³², Sa'yi, Suzî, Sücudi, Süleyman Efendi, Şemi ve Tecelli.³³

Kosova civarında yetişen divan şairlerinin arasında ismini zikrettiğimiz Hacı Ömer Lütfi (1870-1928)³⁴ ise Osmanlı İmparatorluğu döneminden Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı dönemine geçiş şairidir ve bu bölgede yetişmiş olan son divan şairlerindendir.³⁵

Osmanlı İmparatorluğu'nda hâkim olan siyasi ve kültürel toplum anlayışı, ayrıca devlet sistemine uygun olarak kurulan düzen ortamı ve asırlardır süregelen yaşam sisteminin bütünüyle ortadan kalktığı ve Osmanlıların Balkan coğrafyasından çekilmek mecburiyetinde kaldığı Balkan Savaşlarından sonraki yıllarda Makedonya ve Kosova Türk edebiyatındaki vaziyet, bu coğrafyada hayatlarını sürdürmeye çalışan Türklerin toplumsal, ekonomik, kültürel ve eğitim seviyelerinin olağan uzantısından farklı bir durum değildir. Mevzuya bu tarftan bakıldığında, edebiyattaki durgunluğun en önemli sebeplerini anlamak ve belirleyebilmek olabildiğince kolaylaşacaktır. Makedonya ve Kosova Türk edebiyatını en çok sarsan durum, Osmanlıların Balkanlardan çekilmesiyle beraber yaşanan göçle gerçekleşmiştir. Çok kısa bir sürede gerçekleşen bu göç dalgası, geniş insan topluluğunun göçü olmakla beraber, büyük bir eli kalem tutan aydın göçüydü de aynı zamanda. Fakat geriye kalan ve göç edemeyerek azınlık durumuna düşen Türklerin, edebiyatlarını devam ettirememelerinin en büyük sebeplerinden biri; can derdine düşmeleri, “sistemik bir etnik soykırımı”³⁶ uğramaları, zulüm ve işkenceye maruz kalmaları sonucunda perişan bir vaziyette olmalarıdır. Bir diğer sebep de; 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun çekilmesiyle birlikte kaybolan huzur

³² Geniş bilgi için bkz.: Dr. İrfan Morina, **Priştineli Mesihî: Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, Priştine, Tan Yayınevi, 1987, ss. 304.

³³ Altay Suroy Recepoğlu, **Kosova'da Türk Olmak**, Prizren, Sprint Basımevi, 2006, s. 193. / Sıddıka Dilek Yalçın Çelik, **Kosova'da Çağdaş Türk Edebiyatı (1951-2008)**, Prizren, Doğru Yol Türk Kültür Sanat Derneği Yayınları, 2008, s. 22.

³⁴ Geniş bilgi için bkz.: Nimetullah Hafız, “Prizrenli Şeyh Hacı Ömer Lütfü ve Onun Edebî Yapıtları”, **Sesler: Aylık Toplum Sanat Dergisi**, Sayı 60, Üsküp, 1971, s. 47-56. / Tacide Hafız, **Hacı Ömer Lütfi: Eserlerinden Seçmeler**, Priştine, Tan Yayınevi, 1993, ss. 104.

³⁵ Sıddıka Dilek Yalçın Çelik, **Kosova'da Çağdaş Türk Edebiyatı (1951-2008)**, Prizren, Doğru Yol Türk Kültür Sanat Derneği Yayınları, 2008, s. 22-23.

³⁶ H. Yıldırım Ağanoglu, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi: Göç**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2001, s. 337.

ortamının ve ardından yaşadıkları baskıların ve çektikleri güçlüklerin, korku ve tedirginliğinin tesiri ile sessiz kalmayı tercih etmiş olmalarıdır.

1914-1918 Birinci Dünya Savaşının ardından 1 Aralık 1918 tarihinde kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı döneminde Türklerin yaşadıkları olumsuz gelişmeler ve Türklere karşı uygulanan acımasız baskılar, bu coğrafyadaki Türk edebiyatının varlığını ve gelişimini kötü yönden etkilemiştir. Ardından gelen 1939-1945 İkinci Dünya Savaşı ve bütün bu olaylardan sonraki gelişmeler, Makedonya ve Kosova'daki Türk kimliğini ve edebiyatını da derinden etkilemiştir.

İkinci Dünya Savaşının hâlâ devam ettiği 23 Aralık 1944 tarihinde, Üsküp'te ilk sayısı yayımlanmaya başlayan "Birlik" gazetesi, Makedonya ve Kosova Türk halkının da yeniden kendi kültürünü ve dilini geliştirerek edebiyat geleneğini ve bu topraklardaki geleceğini kurtarması ve sürdürebilmesi için yeni bir imkân sağlamıştır. Hiç ummadık bir zamanda gerçekleşen bu önemli girişim, yeni kurulmuş olan Tito Yugoslavyasında, toplumsal yaşamın her alanında Türklere karşı tavırların daha değişik ve eski krallık diktasına kıyasen daha yapıcı bir yol izleneceğinin ilk mühim işareti olmuştur.

"Birlik" gazetesinin yayımlanmaya başlamasının en önemli tarafı; Makedonya ve Kosova Türk edebiyatının, Osmanlıların Balkan coğrafyasından çekilmesiyle beraber yaşadıkları 30 yıllık sessizlikten kurtularak, canlanıp hareketlenmesi ve gelişim göstermesi yolunda ilk adımların atılmasını teşvik etmiş olmasıdır.

"Birlik" yayımlandığı ilk günden başlayarak sadece bir gazete fonksiyonu görmemiştir. İlk sayısından itibaren Türkçe eğitim veren okullardaki öğrencilere ilk alfabe, ilk okuma veya ders kitabı ve tüm bunların yanı sıra aynı zamanda bir edebiyat dergisi fonksiyonu da görmüştür.

Atılan bu adımla birlikte Makedonya ve Kosova Türk edebiyatında yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemi de edebiyat tarihçileri "Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı" diye adlandırmışlardır.

Bu bölge edebiyatının konu edildiği veya incelendiği birçok bilimsel makale veyahut kitapta “Yugoslavya Türkleri Edebiyatı”³⁷, “Yugoslavya Türk Şiiri”, “Yugoslavya Türklerinin Edebiyatı”, “Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı” gibi başlıklar altında “Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı” beraber ele alınmıştır. Bu duruma bir açıklık getirmek ve çözüm üretmek için ise Dr. Abdülkadir Hayber şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Köprülü’de doğan Süreyya Yusuf’un ömrü Priştine’de geçmiş; Prizrenli olan Hasan Mercan’ın en verimli yılları Üsküp’te geçmiştir. Prizren’de doğan Nusret D. Ülkü’nün ömrü Priştine ile Üsküp arasında geçmiş ve hâlen Üsküp’te ticaret ile uğraşmaktadır. Kosova’da doğup büyüyenlerin yazdıkları Makedonya’da, Makedonya’da doğup büyüyenlerin yazdıkları Kosova’da yayınlanmıştır. Bütün bunlar göz önünde bulundurularak, bugün ayrı iki devletin sınırları içinde yaşayan Türklerin edebiyatına ‘Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı’ demek daha doğru bulunmuştur.”³⁸

1949 yılının Mayıs ayına gelindiğinde ise, yayımlanmaya başlayan “Yeni Kadın” dergisi, “Birlik” gazetesinin ardından Makedonya ve Kosova Türk yazarlarının mevcudiyetlerini gösterebilmeleri ve duyurabilmeleri için önemli edebî araçlardan biri olmuştur. Aynı yıl, Mustafa Karahasan’ın yayına hazırladığı “Şükrü Ramo ve Necati Zekeriya”nın şiirlerinin ve Mustafa Karahasan’ın “Şaban Hoca” adlı bir perdelik oyununun yer aldığı “Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri” adlı ilk Türkçe kitap da yayımlanmıştır.³⁹

Fahri Kaya bu kitap hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri adlı bu kitap, içeriği itibariyle bugünkü görüş ve anlayış tartılarına göre önemli bir estetik ve sanat değeri taşımasa da, o döneme kadar Yugoslavya Türkleri’nin edebiyat ve sanat anlayışlarını vermesi ve edebiyatımızın nasıl sancılar içinde doğduğunu göstermesi yönünden iyi bir

³⁷ Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, **Lise Türk Dili ve Edebiyatı: Edebiyat III**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 2004, s. 201.

³⁸ Dr. Abdülkadir Hayber, **Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı**, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2011, s. 10.

³⁹ Dr. Nimetullah Hafız, **Yugoslavya Türk Halkı Şiirinde Devrim**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1985, s. 6.

belgedir. Benzer edebiyatların olduğu gibi edebiyatımızın da oldukça güç ve dikenli bir yolu vardır. Edebiyatımızın bu çocukluk dönemini yaşaması kaçınılmazdı. Ama her şeye rağmen bu kitabın edebiyat tarihimizde önemli bir yeri vardır. Bundan sonra daha yoğun bir yayın etkinliği başlamış ve bu da şairlerimizi, yazarlarımızı oldukça yüreklendirmiştir.”⁴⁰

Osmanlıların Balkan coğrafyasından çekilmesiyle birlikte Makedonya ve Kosova Türklerinin öz ve arı Türkçeden zorla uzaklaştırılmaları ve aralarında yaşanan bu uzun süreli kopukluktan kaynaklanan söz dizimi ve imlâ hataları ve bununla birlikte söz dağarcığının kısıtlılığı ve yaşanan ortamda egemen olan dillerin etkisi gibi sorunları yazarlar, edebî metinlerine asgari ölçüde yansıtmaya çalışmışlardır. Fakat yazardan yazara değişkenlik gösteren bu gayretlerin ne denli başarılı olabildiği ayrı bir meseledir. Asıl önemli olan, bu işin bütün zorluklarına karşı göğüs germiş olmalarıdır. Bu vaziyet daha sonraki yıllarda dil alanında olumlu gelişmelerin gerçekleşmesinde de mühim bir rol oynamıştır.

1950 yılında, Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatının daha hızlı bir gelişim sürecinin içine girebilmesi bakımından birtakım mühim girişimlerin yaşandığı görülmektedir. “Birlik” gazetesi haftalık olarak yayımlanmaya başlamıştır. Çocuk dergisi olan ve daha sonra “Sevinç” adını alacak olan “Pioner Gazetesi” 1 Eylül 1950’de aylık çocuk dergisi olarak yayın hayatına başlamıştır. Tüm bunların yanı sıra bu yıllarda “Makedonya Türk Yazarlar Cemiyeti”⁴¹ adı altında, Türk yazarlarını örgütlemek amacıyla bir cemiyet kurulmuştur. Cemiyetin faaliyetlerinin aktif olarak ne zamana kadar sürdüğü konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat bu cemiyet, Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatının ilk kuşak edebiyatçıları olan 50’ler kuşağının belirginleşmesini ve ortaya çıkmasını sağlamıştır.

50’ler kuşağının içinde yer alan şair ve yazarlar: Abdülkerim Sait, Enver Tuzcu, Fahri Kaya, Hüseyin Süleyman, İlhami Emin, Mahmut Kıratlı, Mustafa

⁴⁰ Fahri Kaya, *Eski Yugoslavya’da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1992, s. 14-15.

⁴¹ **Makedonya Türk Yazarlar Cemiyetinin** kuruluş tarihi hakkında hiçbir yerde kesin bir malumat yoktur. Bütün bilgi; o dönem “Birlik” gazetesinde “Makedonya Türk Yazarlar Cemiyetinin 1. Yıl Olağan Toplantısı” başlığı altında yayımlanmış küçük bir haberden ibarettir.

Karahasan, Necati Zekeriya, Süreyya Yusuf, Şefki Mahmut Vardar ve Şükrü Ramo'dur.

70. yaş ve 50. sanat yılı dolayısıyla 26 Aralık 2000 tarihinde Üsküp'te yayımlanan "Birlik" gazetesindeki mülakatta Melahat Ali'nin suallerini cevaplayan Fahri Kaya, 50'ler kuşağı hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır:

"...Bizim kuşak yazı alanında birçok şeyle uğraşmak zorundaydı. Zorundaydı diyorum, çünkü birçok şeyi 'işte görünelim' düşüncesiyle ya da zevkten yapmadık. Gazetecilikten yola çıktık. İlk edebi ürünleri yarattık. İlk çevirileri, ilk antolojileri, ilk okuma kitaplarını hazırladık. Kültür topluluklarımızı, sanat ve edebiyat dergilerimizi kurduk ve bunların etkinliklerini yürüttük ya da etkin olmaları için uğraştık. Yazınımızı, kültürümüzü tanıtmaya çalıştık... Sadece birine, örneğin kendimi gazetecilik ya da edebiyata bağlayabilseydim, kuşkusuz daha başarılı olabilirdim..."⁴²

50'ler kuşağının diğer bir önemli tarafı da, Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı etrafında çocuk edebiyatının teşekkül etmesine ve olgunlaşmasına katkı sağlamış olmasıdır. O dönemde toplumda çocuk edebiyatının gelişimine büyük önem atfedilmesinde ve geniş olanakların sağlanmasında, aynı zamanda 1950 senesinden itibaren "Sevinç" ve 1957 senesinden itibaren de "Tomurcuk" çocuk dergilerinin yayımlanmasında, 50'ler kuşağının gösterdiği gayret önemli rol oynamıştır. Öyle ki 1965 senesine değin Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatında, çocuk edebiyatının daha önde ilerlediği açıkça görülmektedir. Üstelik bu zaman dilimi içinde yayımlanmış olan Makedonya ve Kosova Türk yazarlarının edebî eserleri ekseriyetle çocuklar için yazılmış yapıtlardır.

1960'lı yıllara gelindiğinde, 50'ler kuşağında yer alan edebiyatçıların bazıları Türkiye'ye göç etmiş, bazıları ise edebiyat sahasından tamamen çekilmiştir. Böylelikle 50'ler kuşağının edebiyat hayatna devam eden yazar ve şairlerine, yeni kuşak edebiyatçıları Enver Baki, Hasan Mercan, Naim Şaban, Nimetullah Hafız ve Nusret Dişo Ülkü'nün katılmasıyla birlikte, ortaya 60'lar kuşağı diye tabir edilen yeni bir kuşak çıkmıştır.

⁴² Melahat Ali, "70. Yaş ve 50. Sanat Yılı", **Birlik**, Üsküp, 26 Aralık 2000.

1 Aralık 1965'te Üsküp'te "Sesler" aylık toplum sanat dergisi, Priştine'de ise 1 Mayıs 1969 tarihinde ilk önce on beş günlük, daha sonra haftalık yayımlanmaya başlayan "Tan" gazetesi ve bunları takiben 1973 yılında ilk toplum, bilim, yazın ve sanat dergisi olan "Çevren" ve Ocak 1979 tarihinde aylık "Kuş" çocuk dergisi yayın hayatına başlamıştır.

Prizren'de ise Aralık 1976 tarihinde "Doğru Yol Türk Kültür Güzel Sanatlar Derneği" çerçevesinde teksir edilmiş olarak 16 sayı yayımlanan "Doğru Yol" dergisi ve daha sonra bunun devamı olan "Esin" yazın dergisi⁴³ yayın hayatına başlamıştır. Bu dergi ve gazeteler aynı zamanda Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatının 70'ler kuşağının ortaya çıkmasına da önayak olmuştur.

70'ler kuşağı içinde yer alan şair ve yazarlar:

Makedonya Türklerinden:

Alaettin Tahir, Avni Abdullah, Avni Engüllü, Enver İlyas, Esat Bayram, Fahri Ali, İrfan Bellür, Mustafa Yaşar, Recep Bugariç, Sabahattin Sezair, Sabit Yusuf, Suat Engüllü, Yusuf Edip, v.d.

Kosova Türklerinden:

Agim Rifat Yeşeren, Ahmet S. İğciler, Altay Suroy Receptoğlu, Arif Bozacı, Bahise Potok, Bayram İbrahim Rogovalı, Fahri Mermer, Fahriye Breça, Fikri Şişko, Hüseyin Kazaz, İskender Muzbeg Şefikoğlu, İsmet Jable, Mehmet Bütüç, Melahat Kaçamak, Murteza Buşra, Özbeyin Aksoy, Raif Vırmiça, Rezak Ukalo, Sadık Tanyol, Semiha Şen, Semiha Yağcı, Şecaettin Koka, Şükrü Mazrek, Zeynel Beksaç, v.d.

⁴³ Dr. Nimetullah Hafız, **Yugoslavya Türk Halkı Şiirinde Devrim**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1985, s. 5-6.

70'ler kuşağı şair ve yazarları diğer ilk iki kuşağa kıyasen edebiyata daha hazırlıklı, daha deneyimli ve daha büyük bir birikimle adım atmışlardır. Bunda hiç şüphesiz düzenli eğitim görmelerinin, Türkiye ile Yugoslavya arasındaki kültür münasebetlerinin en üst seviyeye çıkmasıyla oluşan bazı yeni olanakların, iletişim sahasındaki hızlı gelişimin ve toplumun bütün öbeğinde, bilhassa da kültür ve sanatta daha geniş düşünce özgürlüğünün ve hoşgörünün sağlanmasının payı büyüktür.

1970'li yılların sonlarına doğru “Tan” gazetesinin yönetimine Necati Zekeriya geçmiştir. Bu gazetenin çatısı altında Necati Zekeriya tarafından kurulan ve yönlendirilen bir 80'ler kuşağı ortaya çıkmıştır.

80'ler kuşağı; Alaettin M. İsmail, Aziz Serbest, Burhan Sait, Ethem Baymak, Nuhi Mazrek, Osman Baymak, Özcan Micalar, Raif Kırkul ve Reşit Hanadan gibi isimlerden oluşmuştur.

Makedonya ve Kosova'da yayımlanan eserlerin çoğu, bilhassa ilk dönemde yayımlananların, bütün sosyalist ve komünist ülkelerdeki gibi, devlet desteği ve devlet kontrolünde çıkmış olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı sözü geçen yayımların çoğu büyük ölçüde resmî ideolojinin propagandasını yapan yayın organlarından. En azından, propaganda niteliği taşıyan eserlere daha çok yayımlanma olanağı sağlanmıştır. Durum böyle olmakla beraber bu destek Türkçenin bölgede bir yazı dili olarak önemini ve varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Balkan ülkeleri içinde Makedonya ve Kosova topraklarında yaşayan Türklerin, bölgenin diğer Türk insanına kıyasen kimliklerini ve dillerini ortaya koymada daha iyi bir durumda oldukları görülmüştür. Bundan dolayı bu bölgede en çok Türkçe eser Makedonya ve Kosova'da yayımlanmıştır.⁴⁴

4 Mayıs 1980'de Yugoslavya'daki sosyalist rejimin kurucusu Yosip Broz Tito'nun ölümü üzerine yaklaşık kırk beş sene böyle devam eden yapı, 1990'lı yılların başlarında parçalandı.⁴⁵

⁴⁴ Mustafa İsen, Reyhan İsen, Ayşe Esra Kireççi, **Balkanlar'da Türk Çocuk Şiiri Antolojisi**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2001, s. 29-30.

⁴⁵ Wikipedia, “Yugoslavya”, (Çevrimiçi) <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Yugoslavya>, 28 Ağustos 2017. / Wikipedia, “Josip Broz Tito”, (Çevrimiçi) https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Josip_Broz_Tito, 28 Ağustos 2017.

1990'lı yıllardan başlayarak, günümüze kadar uzanan zaman içinde Makedonya ve Kosova'da hissedilen demokratik hava kuşkusuz edebiyata da yansımış ve yukarıda çerçevesi çizilen şablon büyük ölçüde değişmiştir. Bu olumlu gelişmeye rağmen Balkanlarda var olan edebî geleneği büyük ölçüde üzerinde taşıyan Makedonya ekonomik sıkıntılarla, Kosova ise yaşadığı savaş yüzünden, edebî ürünlerin yayımlandığı dergi ve gazetelerin neşrine eski desteği sağlayamamaktadır. Ama günümüzde çıkarılabilen yayın organlarında artık diğer alanlarda olduğu gibi daha gerçek konulara ait örnekler kendilerine yer bulabilmektedir.⁴⁶

2.2. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN ÇOCUK EDEBİYATI

Makedonya ve Kosova Türklerinin çocuk edebiyatını tanımak, anlamak ve anlatmak için ilkin çocuk, edebiyat ve özellikle de çocuk edebiyatı kavramlarının açıklanması gerekmektedir.

Çocuk, iki yaşından ergenlik çağına değin devam eden büyüme süreci içinde olan insan yavrusu veyahut hâlâ olgunluk çağına ulaşmamış kız veya erkek ya da bebeklik dönemi ile ergenlik evresine ulaşmamış ve henüz gelişme safhasında olan insan olarak tanımlanmaktadır.⁴⁷ İnsanoğlunun çocukluk dönemleri de yaklaşık olarak on dört yaşında sona erdiğine göre, iki ve on dört yaş aralığındaki kişiler çocuk olarak adlandırılmaktadır.

Edebiyat ise Arapça *ilmü'l-edep*'in karşılığı olan ve edebî ilimlerin tamamını ifade eden duygu, düşünce ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir şekilde anlatma sanatıdır. Bu kelime Tanzimat'tan sonra tekil anlamda kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁸

⁴⁶ Prof. Dr. Mustafa İsen, "Makedonya ve Kosova Türkleri Edebiyatı", (Çevrimiçi) <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=358630>, 29 Ağustos 2017.

⁴⁷ A. Ferhan Oğuzkan, **Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Emel Matbaacılık, 1997, s. 11.

⁴⁸ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: I (A-G), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008, s. 814.

Çocuk edebiyatı terimine gelecek olursak, en genel manasıyla çocuklar için yazılmış eserler veyahut çocuk diliyle kaleme alınmış, çocuk ruhunu tanıyan ve yansıtan eserlerin oluşturduğu edebiyat olarak tanımlanır.⁴⁹ Fakat bu tanımlama biçiminin sınırları oldukça genel ve belirsizdir. Çocuk edebiyatı teriminin biraz derinine inecek olursak, konunun uzmanları çocuk edebiyatı için görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Çocuk edebiyatı terimi, çocukluk aşamasında olan bireylerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü veya yazılı eserlerin tamamını kapsar.⁵⁰

Çocuk edebiyatı, “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayâl, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat”⁵¹ olarak tanımlanmıştır.

Mustafa Ruhi Şirin, çocuğa çocuk olduğunu hatırlatan, hissettiren ve onu küçük gören bir edebiyat anlayışının çocuğun dünyasını aksettiremeyeceğinden bahseder. Şirin’e göre: “Çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilene, okunabilene, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür.”⁵²

Hayal kurabilme kapasitesi çocuğun edebiyata ilgi göstermesine sebep olan en büyük faktördür. Çocuğun, doğmasıyla birlikte oluşmaya başlayan yaratıcı bir hayal dünyası vardır. Çocukların yetişkinlere kıyasen farklı bir tahayyüle sahip olduğunu düşünürsek, çocuk edebiyatı, çocuğun gelişme safhası boyunca en samimi oyun arkadaşlarından biri hâline gelir.

Yetişkinler için yazılmış olan edebiyat ile çocuk edebiyatı birbirinden farklı şeyler değildir. Yazarın veya şairin hayal dünyası küçük bir çocuğun da hayal dünyasıdır aynı zamanda. Çocuk edebiyatı diye tabir edilse de, bu edebiyat türünde de “edebî zevk” en ön plandadır.

⁴⁹ Ali Fuat Bilkan, “Çocuk Edebiyatı –Kavram ve Mahiyet-”, **Hece: Aylık Edebiyat Dergisi**, Sayı 104-105, Ankara, Ağustos-Eylül 2005, s. 7.

⁵⁰ A. Ferhan Oğuzkan, **Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2010, s. 3.

⁵¹ Mustafa Ruhi Şirin, **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2000, s. 9.

⁵² Mustafa Ruhi Şirin, **a.g.e.**, s. 10.

Çocuklar için farklı bir edebiyatın söz konusu olamayacağını ortaya koyan bu düşünce; sanatsal tahayyülün ve yaratımın belli bir çerçeveye içine koyulamayacağını ve bununla beraber çocuklar için farklı bir edebiyat disiplininin de bulunmadığını öne sürer.

Çocuk edebiyatıyla uğraşan yazar ve şairler, edebî metinlerini yazarken sözcük seçiminden metin dışı unsurlara, toplumsal değer yargılarından evrensel değer yargılarına ve aynı zamanda estetik kaygılara kadar her şeyi önceden düşünmek ve hesaplamak zorundadır. Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatındaki yazar ve şairlerin en önemli ve en belirgin özelliği de budur.

Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatında çocuk edebiyatına gösterilen alaka o kadar yüce bir seviyededir ki, çocuklara şiir, öykü ve oyun yazmamış tek bir Makedonya ve Kosova Türk yazarıyla karşılaşmak neredeyse imkânsızdır.

Farklı sebeplerle, 1960'lı yıllardan başlayarak ve ondan sonraki dönemleri takiben; Fazıl Hüsni Dağlarca, Aziz Nesin, Oktay Akbal, Yaşar Kemal ve daha nice Türk yazar ve şairleri o dönem Yugoslavyasındaki Türk çocuk edebiyatının, Türkiye'deki çocuk edebiyatından daha önde olduğunu ve Türkiye'deki çocuk edebiyatının gelişmesine, Yugoslavya Türk çocuk edebiyatının öncülük ettiğini öne sürmüşlerdir.⁵³

Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatının daha ilk dönemlerinden beri çocuk edebiyatına bu kadar büyük bir önemin atfedilmesinin altında, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nde çocukların toplumun geleceğini şekillendirecek önemli varlıklar olarak görülmesinden kaynaklanmıştır. Bu da çocukların eğitim ve öğretimlerinde genel kültür bilgilerinin mümkün olabildiğince geniş tutulmasını ve edebî sanatlara karşı çocukların daha küçük yaşlardan başlayarak sevgiyle bağlanmasını sağlamak gibi çabaların doğmasına sebep olmuştur.

⁵³ Zeynel Beksaç, "Balkanlarda Türk Çocuk Edebiyatı", **Türk Dili: Dil ve Edebiyat Dergisi**, C.: CVII, Sayı 756, Ankara, Aralık 2014, s. 750.

Mariya Leontiç'in Necati Zekeriya'nın çocuk şiirlerini esas alarak yaptığı değerlendirme; Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatı için de geçerli sayılabilecek ve bu bölgede çocuk edebiyatına neden bu kadar önem verildi düşüncesini ve hassasiyetini anlamak için de önem arz edecektir:

“Necati Zekeriya'ya göre: ‘...Yugoslav çocuk yazınında çocuk edebiyatı için kriter şudur; çocuklar için değil, çocuklar hakkında yazılacak. Oyunla, sevecenlikle, içten duyarak çocuklara yaklaşacak. Onlara hocalık, babalık yapmaktan, ders vermekten kaçınılacak. Çocuk asla küçümsenmeyecek, ona en ciddi bir düşünür, en ciddi bir birey gibi bakılacak.’ (Sesler, Sayı 12, Üsküp, Ocak 1967, s. 79.)”⁵⁴

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatına ait ilk eserlerin 1950 senesinde Makedonya'da yayımlanmaya başlayan “Pioner Gazetesi (daha sonra aynı dergi ‘Sevinç’ adını almıştır)” ve 1957 senesinden itibaren yayımlanmaya başlayan “Tomurcuk” gibi çocuk dergilerinde ortaya çıktığını görüyoruz. Bütün bunları takiben “Sevinç ve Tomurcuk Kitapları” imleği altında bu dergilerde edebî ürünlerini yayımlayan Makedonya ve Kosova Türk yazar ve şairlerinin kaleme aldıkları çocuk kitapları yayımlanmaya başlamıştır. Bu kitapların büyük çoğunluğu şiir ve hikâye türünü içermektedir.

1944'ten 1990 yılına kadar Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatı “Sevinç ve Tomurcuk” dergileri ve bu dergilerin yayınları olarak varlık göstermiştir. Zikrettiğimiz bütün bu yayınların dışında, ilk sayısı 23 Aralık 1944 yılında yayımlanan “Birlik” gazetesinde, çocuklar için özel olarak ayrılmış olan “Çocuk Bahçesi” adlı iki-üç sayfalık bölüm de çocuk okuyuculara ek olarak verilmiştir.

Sözünü ettiğimiz bütün bu yayınlar, o dönemde de Makedonya bölgesine bağlı olan Üsküp şehrinde neşredilmiş yayınlardır.

Makedonya'nın dışında Kosova bölgesinde ise Ocak 1979 yılında yayın hayatına başlayan “Kuş” çocuk dergisinin aktif bir çocuk edebî yayın mecrası olarak mevcudiyet gösterdiğini görüyoruz.

⁵⁴ Mariya Leontiç, “Necati Zekeriya'nın Şiirlerinde Çocuk Sevgisi”, **Bal-Tam: Türklük Bilgisi**, Sayı 14, Prizren, Eylül 2010-Mart 2011, s. 129-138, (Çevrimiçi) <http://eprints.ugd.edu.mk/9309/1/2011-BAL-TAM-14.pdf>, 11 Ekim 2017.

Bilhassa 1965 senesine değin Makedonya ve Kosova Türk yazarlarının çocuk edebiyatına ilgi göstermeleri, çocuk dergilerinin edebî çalışmalarına daha rahat koşullar sağlamasından kaynaklanmıştır. Çocuk edebiyatına gösterilen bu alaka daha sonraki yıllarda da sürmüş, bilhassa şiir ve öykü türünde kıymetli edebî ürünler meydana koyulmuştur.

Zeynel Beksaç “Türk Dili” dergisinin “Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı” özel sayısı için kaleme aldığı “Balkanlarda Türk Çocuk Edebiyatı” başlıklı yazısında, Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatı hakkında özet niteliğinde bir değerlendirme yapmıştır:

“İşte Balkanlarda gurur duyulması bu çalışmaların öncüleri olarak sayılan Necati Zekeriya ve kuşağı ile Balkanlardaki diğer edebiyatçılar, bizlerin klasikleri olarak bu alandaki çalışmalarımıza tam anlamıyla bir model oldular. Yayınladıkları kitaplarla, çıkardıkları dergilerle, yazdıkları şiir ve öykülerle, hazırladıkları antolojilerle, diğer halkların edebiyatlarından yaptıkları çevirilerle, verdikleri savaşımlarla, edebiyatın ve dolayısıyla çocuk edebiyatının da gelişmesi ve yaşatılması için örnek oldular.”⁵⁵

Günümüzde Makedonya’da “Kardelen”, Kosova’da ise “Türkçem” isimli iki çocuk dergisi yayın hayatına devam etmektedir. Fakat bu iki çocuk dergisinde yayımlanan edebî ürünlerin, eski kuşak yazar ve şairlere ait olduğu göze çarpmaktadır. Bu da; bu bölgede artık çocuk edebiyatına eskisi kadar önem verilmediğinin ve yeni edebî eserlerin ortaya koyulmadığının en önemli göstergesidir.

2.3.MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRKLERİNİN ÇOCUK ŞİİRİ

Makedonya ve Kosova Türklerinin çocuk şiirine geçmeden önce “Çocuk şiiri nedir?” bilhassa çocuk şiirinin tarifini yapmadan önce “Şiir Nedir?” sorusunu irdelemek gerekir.

⁵⁵ Zeynel Beksaç, “Balkanlarda Türk Çocuk Edebiyatı”, **Türk Dili: Dil ve Edebiyat Dergisi**, C.: CVII, Sayı 756, Ankara, Aralık 2014, s. 750.

Şiir türü; üstünde hassasiyetle durulan ve çok tartışılan, bununla beraber birtakım değişik tarifleri yapılan edebî türlerden biridir. Şiirin mutlak ve değişmez tarifini yapmak neredeyse imkânsızdır. Bunun en önemli nedenlerinden biri de; şiir türünün insanoğlundaki tesir kuvvetinin derinliği ve sınırsız değişkenliğidir.

Türk Dil Kurumunun yayınlarından olan Türkçe Sözlüğünde şiir türü: “Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk.”⁵⁶ olarak tanımlanmaktadır. İnsanlık tarihinin bilinen en eski edebî türlerinden biri olması, şiir için yapılan tarifleri de çoğaltmıştır. Karşımıza en fazla çıkan şiir tanımı ise “en az sözcükle en çok şey anlatma sanatı”dır. Bu da, şiir sanatının en sade tanımıdır. Şiir çeşitli simgeler, teşbihler, etkili söz söyleme sanatları ve çağrışımlar gibi öğelerinin yardımıyla mana derinliği ve çeşitliliği sağlamaktadır. Bundan dolayı da günlük konuşma dilinde alelade bir sözcüğe, şiir dilinde çeşitli anlam öbekleri isnat edilebilir. Hemen her önemli şairin kendi şiir düşüncesini ortaya koyan bir şiir tanımı vardır. Bu düşünce ve tanımlar çoğu kez birbirine zıt da düşebilir. Fakat bu estetik edebî türüne nasıl anlam ve tarifler yüklenirse yüklensin, hangi bakış açısından yola çıkılırsa çıkılsın, şiiri asıl şiir yapan unsur, farklı bir söyleyişle; şiiri düz anlatımdan ayıran en büyük hususiyet söylenişindeki o farklı biçim ve durumdur.⁵⁷

Çocuk şiiriyle, yetişkinler için yazılmış şiirler arasında temel özellikler bakımından belirgin farklılıklar olmadığına göre, şiirler her zaman çocukların hayat ve hayal dünyalarına açılan en önemli kapılarından biri olmuştur. Bu nedenle şiir, çocukların hem edebî bir zevk sahibi olmalarını, hem de doğru düşünce ve davranışları kazanmaları için en etkili yollardan biridir.

Enver Naci Gökşen çocuk şiiri hakkında düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“Çocuklara daha küçük yaşlarda iken şiir okuma, şiir dinleme ve şiir üzerinde görüşme alışkanlıkları kazandırmanın önemi eğitimciler tarafından kabul edilmiştir. Böyle alışkanlıkları kazanmış bir çocuğun önüne bir yandan kendi kültürünün edebî

⁵⁶ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2224.

⁵⁷ Hasan Latif Sarıyüce, **Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi I-II**, İstanbul, Nar Yayınları, 2012, s. 207-208.

ve estetik değerlerini öğrenme, öbür yandan da yaratıcı faaliyetler için zengin imkânlar açmış olunur.”⁵⁸

Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Ayaş ise birlikte yayına hazırladıkları “Çocuk Edebiyatı” adlı kitapta, çocuk şiirine dair fikirlerini şu şekilde beyan etmişlerdir:

“Çocuk ve şiir, bu iki kavram birbirine ancak bu kadar yaklaşabilir ve yakışabilir. Ruh dünyasının derinliklerinde biçimlenen ve kelimelerle adlandırılan şiir, çocuğun hayal dünyasındaki zenginlikle eş değerdir. Bu yüzden şiirin özünde, çocuğun ve çocukça bir dünyanın saflığı ve temizliği vardır. Şiir duygulara hitap eden, orada kök salıp yeşeren, meyvesini hayallerle süsleyip, ahenkle sergileyen bir sanattır. Bu sanatın araç ve amaç olarak kullanımı, diğer edebî türlerden farklı ve özel bir yere sahiptir. Hele söz konusu çocuk şiiri olunca, bu konu bizim için daha çok önem kazanmakta ve üzerinde uzun uzun düşünülmesi gerekmektedir.”⁵⁹

Görüldüğü üzere, çocuk şiiri, yetişkinler için yazılmış şiirlerden temel nitelikler bakımından farklılık göstermemektedir. Fakat yine de çocuk şiiri, kullanılan dil itibariyle bir yetişkin şiiri de değildir. Şairler, çocuk şiiri yazarken bu önemli noktayı önceden düşünmek ve hesaba katmak zorundadır. Zira çocuk şiirlerinin seslendiği insan topluluğunun duyarlılığı da göz önünde bulundurulduğunda, bu edebî türü kaleme alanların daha özen göstererek ve temkinli davranma mecburiyetinde olmaları gerektiği de kaçınılmazdır.

Çocuk şiirlerini aynı zamanda belirli ilkeler dâhilinde bölümlendirmek de mümkündür.

Prof. Dr. Hayati Akyol “Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri” adı altında yayımladığı kitapta, okula yeni başlamış çocukların severek okuyup yazabilecekleri farklı şiir kümelerinden bahsetmiştir. Akyol, bu şiir kümelerini şu şekilde sınıflandırmaktadır:

“Formüle Edici Şiirler

- Arzuları Dile Getiren Şiirler

⁵⁸ Enver Naci Gökşen, **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1980, s. 141.

⁵⁹ Alemdar Yalçın, Gıyasettin Ayaş, **Çocuk Edebiyatı**, İstanbul, Akçağ Yayınları, 2005, s. 207.

- Renklerle İlgili Şiirler
- Beş Duyu Şiirleri
- Akrostiş
- Zıtlıkları Dile Getiren Şiirler
- Tanımlayıcı Şiirler

Serbest Tarz Şiirler

- Somut Şiirler

Hece ve Kelime Hesabına Dayalı Şiirler

Uyaklı Şiirler

Model Şiirler

- Özür Dilemeye Dayalı Şiirler
- Davet Edici Şiirler
- Dua Edici Şiirler
- Öğüt Vermeye Dayalı Şiirler
- Övgüye Dayalı Şiirler
- Özentiye Dayalı Şiirler⁶⁰

Sennur Sezer, çocuk okuyucular için şiir yazmanın, en güç işlerin başında geldiğini öne sürmektedir. Çünkü çocuk, okur olarak kendi düşünce ve duygularıyla birebir uyuşmayan ve kendi hayal dünyasına erişemeyen metinleri benimseyemez. Çocuğun, yaşadığı hayatın sırlarını çözebilmek, kendini rahatça ifade edebilmesini sağlayabilmek, dilini, düş dünyasını genişletebilmek ve geliştirebilmek için şiire büyük ölçüde ihtiyaç duymaktadır.⁶¹

⁶⁰ Prof. Dr. Hayati Akyol, **Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Ankara, Pegem Akademi, Mart 2012, s. 139-158.

⁶¹ Sennur Sezer, “Çocuklar İçin Şiir Yazmanın Gerekliliği ve Zorluğu”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları**, yay. haz.: Doç. Dr. Sedat Sever, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, 2000, s. 649.

Buradan da anlaşılacağı üzere; çocuk şiiri, çocukların dünyasına açılan bir pencere işlevi görmektedir. Yetişkinler de çocukların iç dünyasını çözebilmek, anlayabilmek ve anlamlandırabilmek için olaylara bu pencereden bakmak zorundadır.

Makedonya ve Kosova Türk şairleri de bu bakış açısını ve düşünceyi esas alarak, çocuk edebiyatına özellikle de çocuk şiirine büyük bir hassasiyetle yaklaşmış ve bu türe özel bir önem göstermişlerdir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatının hareketlilik kazanması (daha başlangıçtan beri üstünde durduğumuz gibi) 23 Aralık 1944 tarihinde, “Birlik” gazetesinin yayımlanması ile başlamıştır. Roman gibi kapsamlı edebî türlerin gelişimi için Makedonya ve Kosova Türk edebiyatında gerekli olan toplumsal gelişim sürecinin şartları hazırlanamamış ve bu sebeple şiir ve hikâye türleri her zaman daha ön planda olmuştur. Makedonya ve Kosova Türk yazar ve şairlerine “Neden sizin edebiyat tarihinizde roman türü gelişme süreci göstermedi veya çok az misali bulunmaktadır?”⁶² gibi bir soru sorduğumuzda; yazarların bir bölümü dilsel birikimlerinin, bu kapsamlı edebî türü ortaya koyabilecek seviyede donanım kazanmadığını ve yıllar yılı yaşadıkları zor şartların edebî çalışmalarını zaman zaman durgun dönemlere soktuğunu söylediler. Özetle entelektüel seviye birikiminin roman türüne aktarılabilmesi için gereken rahat ortam temin edilememiştir. Bütün bunların dışında Tito Yugoslavyasında, dergi ve gazetelerde neşredilen edebî ürünler için ödenen telif ücretleri ve şiir türünün yazımı daha kısa ve daha kolay gibi görünmesi, yazarları çoğunlukla şiir yazmaya iten sebeplerin başında gelmiştir. İzah ettiğimiz nedenlerden ötürü de, Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında edebî türlerden en çok şiir türü iz bırakmıştır.

Fakat 1960 senesine değin Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında çocuk, eğitilmeye ihtiyaç duyan bir canlı olarak görülürken, 1960 senesinden sonra ise uygar bir fert olarak görülmeye ve ele alınıp işlenmeye başlanmıştır.

⁶² Bu soruyu Kasım 2014 tarihinde **Üsküp Yunus Emre Enstitüsü** bünyesinde düzenlenen **Kütüphane Sohbetlerinde** Sayın İlhami Emin’e ve Ocak 2015 tarihinde özel bir görüşme sırasında Sayın Fahri Ali’ye yönelttiğimizde; her ikisinin cevabı da yukarıda belirttiğimiz şekilde olmuştur.

Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatının önemli temsilcilerinden ve kurucularından biri sayılan Süreyya Yusuf, Makedonya’da 1961 yılından bu yana her yıl düzenlenen “Struga Şiir Akşamları”ndan birinde, Varlık dergisinin kurucusu şair-yazar Yaşar Nabi Nayır ile gerçekleştirdiği bir röportajda, şiir ve gelecek arasındaki münasebeti şu sözlerle tanımlamıştır:

”Örneğin, gelecek şiirdir. Çünkü gelecek ve şiir, ikisi de umudu temsil eder; gelecek ve şiir, ikisi de insanın yaratusıdır; ikisi de olup bitmeden bilinmezler; ikisi de olup biterler ve yeniden yaratılırlar; bu bakımdan, sonsuza uzanan bir çapadır şiir, gelecek ve insan, umudu tükenmeyen, yaratıcılığı tükenmeyen insan, denemekten korkmayan, sonsuzluktan korkmayan insan, şiir ve geleceği her seferinde yeniden yaratır ve boyuna yaratmaktan bıkmaz hiç...”⁶³

Makedonya ve Kosova Türk edebiyatında şiir türünün bu denli önemli olmasının bir diğer sebebi de şiir ve gelecek arasındaki bu derin münasebettir. Çocuğu da geleceğin bir parçası olarak düşünürsek, Makedonya ve Kosova Türk edebiyatının içinde çocuk şiirinin neden bu kadar merkezde ve önemli olduğunu daha iyi ve daha kapsamlı bir şekilde anlamış oluruz.

Bu önem Reyhan İsen ve Mustafa İsen’in birlikte yayına hazırladıkları “Yugoslavya Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler” adlı kitapta da vurgulanmıştır:

“Yugoslavya’da Türk edebiyatı söz konusu edilince nasıl hemen akla şiir gelirse, bölgedeki Türk şiirinden bahsedilince de ilk anda hatırlanacak olan ‘çocuk şiiri’dir. Şiir hızlı bir gelişme göstermiştir. Bunun en önemli sebebi, ülkede Türk şiirinde sivrilen her şairin ilk şiirlerinin Sevinç (1950), Tomurcuk (1957) ve Kuş (1979) gibi çocuk dergilerinde yayınlanmış olmasıdır. Yugoslavya’daki Türkler, Birlik ve Tan gibi iki gazeteye, Çevren, Sesler, Esin gibi üç kültür sanat dergisine sahipken Sevinç, Tomurcuk ve Kuş gibi üç tane de çocuk dergisine sahiptirler. Gazetelerinde çocuk eki verdikleri de düşünülecek olursa çocuk edebiyatının gelişme nedeni daha kolay anlaşılır.”⁶⁴

⁶³ Ethem Baymak, **Süreyya Yusuf: Yaşamı-Sanatı-Yapıtları**, Priştine, Tan Yayınevi, 1987, s. 222.

⁶⁴ Reyhan İsen, Mustafa İsen, **Yugoslavya Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983, s. 8-9.

İşin asıl önemli tarafı; bu dergi ve gazetelerde yazan şair ve yazarların edebiyat dünyasında varlıklarını ispatladıktan sonra da bu sayfalara bağlı kalmış olmalarıdır. Bununla beraber yalnızca bu dergi ve gazetelerde edebî metinler neşretmekle kalmamış, bu mecralarda neşrettikleri hikâye ve şiirleri bir araya toplayarak, kitaplar hâlinde de çocuk okuyuculara sunmuşlardır.

Yaptığımız araştırmalar sonucunda, Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında toplam 70 ayrı çocuk şiir kitabının yayımlandığını tespit ettik. Bu kitap isimlerini, şairlerin doğum tarihlerini önceleyerek sıralayacak olursak, karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

Enver Tuzcu (1916-1958):

Bahar ve Çocuk (1955).

Şükrü Ramo (1918-1988):

Vatan Birdir Unutma (1958), Çelenk (1959), Hoş Geldiniz (1964), Güzel Günler (1972), Renkli Gülüşler (1977), Kuş Sesi (1980), Küçük Damlalar (1983).

Lütfi Seyfullah (1923-2005):

Küçüklere Şiirler (1989).

Necati Zekeriya (1928-1988):

Okul Çanı (1952), Silâhşör Tavşan (1954), Gelincik (1955), Kırmızı Küpeler (1958), Ninniler (1963), Harflerin Türküleri (1966), Küçük-Büyük Çocuklar (1967)⁶⁵, Damlalar (1967), Yeşil Nerde (1975), Ağaçlar Dile Gelse (1985), Harfler Ne Yer? (1988), Ablama Sevda Şiirleri (1995).

Fahri Kaya (1930):

Yürü Aydınlığına (1951), İlk Adımlar (1952), Köyden Sesler (1958), Hoşça Kalın (1965), Çocuk Rüyaları (1991).

⁶⁵ Bu kitap bir hikâye kitabı olmasına rağmen, içerisinde şiirli hikâyeler de bulunmaktadır.

- İlhami Emin (1931):** *Ay Kedisiz Saray (1963), Kırk Dost (1965), Güneşli Şiirler (1966), Şiirli Alfabe (1974).*
- Esat Bayram (1934):** *Örgüler (1978).*
- Naim Şaban (1935-1961):** *Düşler (1966).*
- Nusret Dişo Ülkü (1937):** *Çocuklarla Ağaçlar (1963), Çocukların Elleri (1965), Dereden Tepeden (1981), Tü-tüü-tüüü (1981).*
- Nimetullah Hafız (1939):** *Günaydın (1964).*
- Hasan Mercan (1944-2006):** *Yelli Şiirler (1963), Resimlerde Dünya (1964), Kızımın Türküleri (1966), Mümin (1968), Kızımın Günlüğü (1981), Güneşin Gözlükleri (1990), Candanın Dünyası (1997).*
- Arif Bozacı (1944):** *Barış Kuşu (1975), İlk yaz Sürgünü (1982).*
- Ahmet S. İgciler (1945-2010):** *Güzel Kentim (1994).*
- Avni Engüllü (1947):** *Mete (1983), Dört Mevsim (1984).*
- Bayram İbrahim Rogovalı (1947):** *Günçiçeği (1969).*
- İskender Muzbeg Şefikoğlu (1947):** *Kaynak (1969).*
- Fahri Ali (1948-2016):** *Çocukluk Rüzgârları (1993).*
- Fikri Şişko (1949):** *Sevda Verin Çocuklara (1989).*
- Altay Suroy Recepoğlu (1949):** *Köprü (1983).*
- Suat Engüllü (1950):** *Kumrovetsli Çocuğun Anısına (1981).*

Fahri Mermer (1950-2001):	<i>Üç İnci (2001).</i>
Agim Rifat Yeşeren (1951):	<i>Ne Mi Olmak İsterim Ne Mi Olmak İstemem (1983), Tek Çift (1988).</i>
Zeynel Beksaç (1952):	<i>Sevginin Rengini Arıyorsanız (1982), Kavak Uyur Mu? (1987), Önce Sevgiye Doğar Güneş (1995), Rüyalarım Çiçek Açtı (Toplu Şiirler 1970-2014).</i>
Ethem Baymak (1952):	<i>Ressam Harfleri Çizdi (2001), Bana Renkleri Anlat Ressam Amca (2005).</i>
Osman Baymak (1954):	<i>Aylardan Kalanlar (1997).</i>
Sabit Yusuf (1957-2007):	<i>Afacan Çocuk (1983), El Ele (1988), İlker'in Dünyası (1999).</i>
Raif Kırkul (1964):	<i>Sevmeyi Bilenlere (1989), İyimser (1994).</i>

Çocuk şiirleri, evrensel değerlerin varlığını idrak edebilmek için en tesirli vasıtaların başında gelmektedir. Vicdani altyapının oluştuğu ve ahlaki meziyetler düzeninin şekillenmeye başladığı çocukluk periyodunda şiir, çocukların zevk yargılarını şekillendirerek artırır. Bununla birlikte çocuklara, insanoğlunda var olması gereken temel değerleri de duyumsatır.

Evrensel değerler birçok durumda üstünde ehemmiyetle düşünülen davranışlardandır. Bu da, evrensel değerler anlayışının çeşitli duruma gelmesine ve her sistemin kendi perspektifiyle evrensel değerleri belirlemesine sebep olmuştur.

Evrensel değerler çoğunlukla hisler ve itikatla alakalı olduğundan ötürü, bu değerleri mutlak ve değişmez sınırlarla tarif etmek neredeyse imkânsızdır. Fakat bununla birlikte evrensel değerler, insanoğlunun yaşamında çok ayrı ve vazgeçilmez bir öneme de sahiptir.

Biz de yukarıda isimlerini saydığımız çocuk şiir kitaplarından yola çıkarak, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirindeki evrensel değerleri tespit edip aynı zamanda yorumlarda bulunarak, bu konuya ilişkin bir çerçeve çizmeye çalışacağız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MAKEDONYA VE KOSOVA TÜRK ÇOCUK ŞİİRİNDE EVRENSEL DEĞERLER

Edebî eserler, değerler bakımından bir hayli verimli, gösterişli ve iddiası olan metinlerdir.⁶⁶ Edebî eserlerin sadece fikir ve estetikten meydana gelmiş gibi bir izlenim uyandırması, felsefe ve sanatın vazifelerinin birbirlerinden ayırt edilememesinden ileri gelmektedir. Umumi kabullerin sınırları içerisinde, sanatsal yaratıma sadece estetik ve fikrî taraftan bakmak gibi bazı yanlış veya eksik tenkit teorileri bulunmaktadır. Zira rastgele bir sanat eserinin hangi değerlere yaslandığını bilmezsek, o eseri gerektiği gibi anlayamayız ve inceleyemeyiz.⁶⁷

Biz de bu düşünceden yola çıkarak bu bölümde Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirindeki evrensel değerleri tespit etmeye çalışacağız. Tespit ettiğimiz evrensel değerlerin geçtiği şiirleri, ilgili değer başlığı altında inceleyerek, yorumlarda bulunacağız. Aynı zamanda, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde yer alan evrensel değerler, alfabetik sıraya göre düzenlenecektir.

3.1. AİLE BİRLİĞİ

Aile, toplumun en ufak öbeği olarak kabul edilmektedir. Aile denilince çoğu kez aynı evin içinde yaşayan anne-baba ve varsa onların henüz evlenmemiş çocukları akla gelmektedir. Bu tür aile sistemine çekirdek aile denir. Çekirdek ailedeki çocukların evlenmesi ve başka bir eve taşınmasıyla birlikte yeni bir çekirdek aile ortaya çıkmaktadır. Fakat aile kelimesinin aynı zamanda bu vaziyeti aşan daha geniş bir manası da bulunmaktadır. Çok sayıda hısım akrabadan oluşan ve hatta bir soyu veya sülaleyi belirtmek amacıyla da aile kelimesi kullanılmaktadır.

⁶⁶ Şaban Sağlık, “Değerli Öyküler Yahut Hüseyin Su’nun ‘Gülşefdeli Yemini’ Kitabındaki Öykülerde Değerler”, **Hüseyin Su Kitabı**, yay. haz.: Kemal Aykut, Ömer Lekeşiz, İstanbul, Nehir Yayınları, 2005, s. 153.

⁶⁷ Rene Wellek, Austin Warren, **Edebiyat Biliminin Temelleri**, çev.: Edip Uysal, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983, s. 206.

İster çekirdek ister geniş aile olsun, bu öbeğin bir birlik olma özelliği vardır. Farklı anlayışlar ve farklı düşünceler bir taraftan varlığını hissettirse de, ailenin birliğini sağlayan, yine ailedeki fertlerin ortak nitelikleridir. Bir ailenin birliğini, yine ailenin temel taşı olan fertlerin, hep beraber ve birbirlerinden haberdar olacak şekilde hareket etmeleri güçlendirmektedir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde aile birliği değerinin, incelemiş olduğumuz şiirlerde nasıl işlendiğine baktığımızda, değerın şiirlerin içinde yer yer açık ve yer yer de örtük olarak verildiğini görüyoruz.

Şükrü Ramo “Bir Canız” adlı şiirinde, aile birliğine vurguyu; baba ve anne, yani çekirdek aile üzerinden yola çıkarak, geniş bir aile birliğinin önemine dikkat çekerek yapmıştır:

“Senin annen – baba annem,
Kürklü baban – hoş dedem;
Kızkardeşin – sümbül halam,
Kardeşin de – amcamdır.

Senin annen – anne annem,
Kürklü baban – şen dedem;
Kızkardeşin – lâle teyzem
Kardeşin de – dayımdır.

Ben, kardeşim, iki ablam,
Dördümüz de kardeşiz;
Beyaz süttten, kızıl kandan
Biz hepimiz bir canız.”⁶⁸

Şiiri bağımsız bir şekilde dörtlükler hâlinde incelediğimizde; şiirin ilk dörtlüğünde ismi zikredilmemiş bir çocuğun dilinden, çocuğun babasının ailesiyle arasındaki ilintili bağ, ikinci dörtlükte çocuğun annesinin ailesiyle arasındaki ilintili bağ ve son dörtlükte de çocuğun kendi kardeşleriyle arasındaki ilintili bağ ele alınmaktadır. Fakat şiirin bütününe baktığımızda ise; geniş bir aile birliğinin varlığı göze çarpmaktadır.

⁶⁸ Şükrü Ramo, **Vatan Birdir Unutma**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1958, s. 5.

Yine Şükrü Ramo, “Severiz” adlı şiirinde, aile birliğine önem vermeyi; aile içi sevginin ne kadar önemli ve gerekli olduğunun vurgusunu yaparak, değeri faklı bir açıdan ele almaya çalışmıştır:

“Annem sever Ayhanı,
Ayhan sever babamı,
Babam sever Adnanı,
Adnan da hepimizi.

Ben severim annemi,
Annem sever babamı,
Babam sever Ayhanı,
Ayhan da hepimizi.

Adnan, Ayhan ve ben de
Üç kardeşiz sevgili,
Annem, babam, hepimiz
Severiz hepimizi.”⁶⁹

Sevgi “insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu”⁷⁰ olarak tanımlanmaktadır. Bu duygu da aile birliğini koruyup güçlendiren en önemli etkenlerden bir tanesidir. Şair, aile birliği konusunu işlediği diğer şiirlerini de aynı duygunun etkisiyle kaleme almıştır. Örneğin “Severiz” şiirinin bir başka versiyonu olarak kaleme alınmış “Sevişiriz” şiirinde Şükrü Ramo, her ne kadar kelimeleri yanlış kullanma ve yazım hatalarında bulunsa da, aile birliğinin sevgiyle sağlanacağı inancına göndermelerde bulunmaktadır:

“Aylemiz büyüktür
akrabamız az değil
dostlarımız çok mu çok
hepimiz sevişiriz.

Annem sever halamı
halam sever babamı
babam sever dedemi
ben severim hepsini.

Dedem sever teyzemi
teyzem sever ninemi
ninem sever ablamı

⁶⁹ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 59-60.

⁷⁰ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2081.

ben severim hepsini.

Aylemizden her kişi
sever akrabamızı,
Akrabamda her kişi
sever dostlarımızı.”⁷¹

şair, sevgi duygusu üzerinden, aile birliğinin önemine değindiği şiirlerinin dışında, farklı konularla da ailenin bir arada olmasının gerekliliğini çocuklara anlatmıştır. “Kim Kime Benzer” adı altında yazdığı şiiri de bu nitelikte bir şiirdir. şükrü Ramo bu şiirde; aile fertlerinin fiziksel, fizyolojik ve psikolojik benzerliklerinden yola çıkarak, kendini sürekli olarak yenileyen ve değiştiren doğanın madde ve enerji unsurlarıyla birleştirmiş ve aile bireylerini her türlü nitelik bakımından, tabiatla eşitlemeye çalışmıştır:

“Ben benzerim anneme
Annem benzer nineme
Ninem güzel kalplidir
Benzer dalda bülbüle.

Babam benzer halama
Halam benzer dedeme
Dedem güler yüzlüdür
Benzer açan güllere.

Annem, ninem, kardeşim
Benzer sümbül lâleye
Babam, halam, dedem de
Hepsi benzer bahçeye.”⁷²

şair şükrü Ramo’nun dışında Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde aile birliği değerini işleyen bir diğer isim de Agim Rifat Yeşeren’dir. Yeşeren, “Ben Tek” adlı şiirinde, çekirdek bir ailenin içinde mutlu bir çocuk profili çizilerek, çocuğun her hâlükârda bağımsız bir varlık olduğuna, fakat yeri geldiğinde ailesiyle birlikte hareket etme gerekliliğinin vurgusu yapılarak, çocuk okuyuculara aksettirilmektedir:

“ ...

Ben TEK

⁷¹ şükrü Ramo, **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 30.

⁷² şükrü Ramo, **a.g.e.**, s. 8.

Kalkarım tek
Otururum tek
Ekmek yeriz hep beraber
Annem babam kardeşim ben
Konuşuruz karar getiririz hep beraber
Hep beraber oynar hep beraber güleriz
Ayşen Ekin ben
Hep beraber
Hep beraber hep beraber
Ama hep tek tek

...⁷³

Şiirin içinde “tek” ve “beraber” gibi iki zıt sözcüğün birlikte kullanılmasından doğan tesadüfî uyum, şiirin genel havasına hâkimdir. Bu da çocuk okuyuculara, insanoğlunun bağımsız ve özgür bir varlık olduğu kadar, ailesiyle birlikte bir bütün olduğu da simgelenmeye çalışılmıştır.

Görüldüğü üzere aile birliği kavramı evrensel bir kavramdır. Yeryüzünde her toplumda aile kurumunu ayakta tutan birlik ve beraberliğin önemli bir yeri vardır. Üstelik hayvanlar aleminde bile bilinçsizce veyahut iç güdüye bağlı olarak, bu tip topluluklarla karşılaşmak muhtemeldir. Bundan dolayı da, evrensel bir kurum olan aile ve bu birliği sağlayan bireylerin, her zaman ve her yerde geçerli sayılabilecek bir değere sahip oldukları görülmektedir.

3.2.ARKADAŞLIK

İnsanoğlu tarihî seyir içerisinde sosyal muhit içinde yaşamış ve hayatı boyunca da hiç değişmeyecek bir destek aramıştır. Arkadaşa sahip olma, insan tekâmülünde mühim bir tesire sahiptir. Bundan dolayı insanoğlu, ömrü boyunca yaşadığı birçok olumsuz düşüncenin ve duygunun karşısında, arkadaşlık yardımıyla sağlam durmayı başarmıştır.

Arkadaşlık, yetişkinlerde olduğu kadar, çocuklarda da mühim bir kavramdır. Çocuk, arkadaşlarıyla kurduğu münasebet yardımıyla, paylaşmayı, mutluluğa ve acıya ortak olmayı, güven duygusunu taşımayı ve toplumsal muhitte tek başına

⁷³ Agim Rifat Yeşeren, **Tek Çift**, Priştine, Tan Yayınları, 1988, s. 6.

olmadığını öğrenir. Bu da, çocuğun tekâmülüne pozitif yönden tesir eden bir durumdur.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde arkadaşlık değeri samimi bir dille işlenmiştir. Örneğin Zeynel Beksaç, “Arkadaş” adlı şiirinde, arkadaşlığın çerçevesini çizmeye çalışmış ve aynı zamanda gerçek arkadaşlığın insan hayatındaki mecburiyetini ve nasıl olması gerektiğini ifade etmeye çalışmıştır:

“Dur arkadaş yavaş
Yerinde ağırdır taş
Aramızda açmayalım savaş
Dostluk elden gider çatılır kaş

Gerçek arkadaş bulunca koş
Ne boy tanır o ne yaş
Derdini dökersin için olur bir hoş
Yaşam arkadaşsız bomboş
Hadi koş!”⁷⁴

Zeynel Beksaç’ın “Arkadaş” adlı bu şiiri, bir bakıma bir uyarı şiiridir de aynı zamanda. “Yaşam arkadaşsız bomboş / Hadi koş!” mısraları, okuyucuyu, arkadaşlık kurmaya teşvik eder mahiyettedir. Şair, çocukların gerçek arkadaşlığı bulmaları için, şiirin başından sonuna kadar aynı özendirici havayı estirmeye çalışmıştır.

Arkadaşlık değerini işleyen bir diğer isim olan Avni Engüllü ise “Metenin Arkadaşları” şiirinde, Mete isimli bir çocuğun dilinden arkadaşlarını tanıtmıştır. Mete, mahalle kültürünün içinde yetişen bir çocuktur. Esin ve Tekin kardeşler de Mete’nin en yakın arkadaşlarıdır:

“Sokağımızda çok sevdiğim
İki çocuk var.
Biri Esin,
Biri Tekin.

Gözleri
Mavi mavimsi bir deniz,
Saçları tel tel,
Sarı sarı.
Yerde gezen bir güneş

⁷⁴ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 115.

Bizim Esin.

Tekin kimdir?
Tekin kim mi?
Kardeşidir Esinin.”⁷⁵

Genellikle arkadaşlar arasında kıskançlıktan kaynaklanan ve gizliden gizliye yaşanan rekabet, bu şiirin içinde tamamiyle ortadan kaldırılmıştır. Engüllü, şiirin bütününde hakiki arkadaşlıktan doğan barışçıl bir mahalle ortamını sezdirmeye çalışmaktadır.

Lütfü Seyfullah ise “Arkadaşlar” şiirinde, arkadaşlık değerini; çocukların hayatında önemli yer tutan okul ve oyun üzerinden dile getirmektedir:

“Arkadaşlar koşalım,
Okula geç kalmayalım,
Gelen geçen dersleri,
Okuyalım bilelim.

Arkadaşlar koşalım,
Oyundan geri kalmayalım,
Kardeşliği birliği,
Oynayarak sevelim.”⁷⁶

Şair, arkadaşlık değerini, arkadaşlığın olmazsa olmaz kurallarından olan birlik fikrini kardeşlikle bağdaştırarak vermektedir. Okul ve oyun nasıl bilgiyi pekiştiriyorsa, birlik ve beraberlik ruhu da arkadaşlığı güçlendirmektedir.

Fahri Ali'nin “El Ele Verildi Çocuklar” şiirinde ise; arkadaşlık değerinin örtük olarak verildiğini görüyoruz. Şair, hayatın çocuklara yüklediği sorumlulukların, ancak arkadaşların el ele vermesiyle aşılabileceğini ve bunun neticesinde çocukların, ruhsal anlamda da sağlıklı birer birey hâline gelebileceklerini betimlemiştir:

“El ele verildi çocuklar
el ele oldular
oynadılar koştular
hayat sevinçine doldular
el ele verildi gün
el ele verildi gece

⁷⁵ Avni Engüllü, **Mete**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 11.

⁷⁶ Lütfü Seyfullah, **Küçüklerle Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992, s. 8.

ayrılıkları düşlediler
oysa çocuklar büyüdüler

el ele verildi hayat
sevinciyle, mutluluğuyla
yüreklerde çocuklar
yüreklerde çocuklar”⁷⁷

“El Ele Verildi Çocuklar” şiir, başından sonuna kadar “Birlikten kuvvet doğar.” fikriyle işlenmiştir. El ele vermek arkadaşlığı güçlendirdiği gibi, zorlukların üstesinden gelmek için de kişiye kolaylık sağlamaktadır.

Arkadaşlık değerini işleyen bir diğer Makedonya ve Kosova Türk şairi de Agim Rifat Yeşeren’dir. Yeşeren’in “Ben İlk” adlı şiirinde arkadaşlık değeri; şiirin içinde açık ve kesin bir dille verilmiştir:

“Ben İLK
Arkadaşlık ilk
Arkadaşsız hayat silik

Biz bunu böyle bildik
Böyle belledik

...⁷⁸

Şiirde, her şeyin başında arkadaşlığın geldiği vurgulanmaktadır. Nitekim, “Arkadaşsız hayat silik / Biz bunu böyle bildik / Böyle belledik” mısraları da bu düşünceyi doğrular ve güçlendirir niteliktedir.

Altay Suroy Recepoğlu ise “Gecenin Arkadaşı Kim” şiirinde, arkadaşlığı, farklı bir açıdan ele almıştır. Şair, gecenin en sevimli ve en samimi arkadaşı kim olduğunu kesin olarak saptamaya çalışırken, en sonunda o arkadaşın; erken yatan ve tatlı tatlı düşleyen çocuklar olduğu sonucuna varmış ve çocukları düzenli bir hayat yaşamaları için teşvik etmeye çalışmıştır:

“Gecenin arkadaşı
Işıl ışıl parıldayan
Aydır.
Pırıl pırıl ışılan

⁷⁷ Fahri Ali, **Çocukluk Rüzgârları**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1993, s. 27.

⁷⁸ Agim Rifat Yeşeren, **Tek Çift**, Priştine, Tan Yayınları, 1988, s. 5.

Binlerce yıldızdır.
Gözleri körolmuş yarasalar.
Gündüzleri görmeyen
Parlak gözlü baykuşlar.
Harmanlarda öten çekirgeler.
Ve daha neler neler
Derin, uçsuz bucaksız karanlıklar.
Erken yatan, tatlı tatlı düşleyen çocuklar.
Gecenin en sevimli en samimi
Arkadaşlarıdır.”⁷⁹

Arkadaşlık değeri, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde de kendi önemini korumaktadır. Şairden şaire imge farklılıkları gösterse de, arkadaşlığın ne olduğu, hiçbir koşulda ve durumda değişkenlik göstermez. İyi bir arkadaş, insanoğlunun hayatındaki en büyük değerlerden biridir. Arkadaş, insanın arkasını yaslayabileceği bir varlık olmasının yanı sıra, kişinin içindeki insan olma duygusunu ortaya çıkaran bir güçtür de aynı zamanda.

3.3.BARIŞ

İnsanların hayatlarına anlam katan ve yaşamlarını güzelleştiren değerlerden birisi de barıştır. Barış, insanların tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte, her devirde söz konusu olmuştur. İki kişinin olduğu yerde, anlaşmazlık veya çatışma hâli potansiyel olarak vardır ve tarihin her safhasında da olmuştur. Fakat bununla beraber, çatışmanın var olduğu yerde de barış kavramı devreye girer. Böylece birbirine zıt olan bu iki kavram, bu anlamda beraber anlam kazanmaktadır.⁸⁰

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirine baktığımızda, evrensel birlikteliği sağlayan değerlerin başında barış gelmektedir. Barışın, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, insanların problemlerini çözmeleri için birlikte çalışmaları, adalet esaslarına saygı göstermeleri ve insan haklarına önem vermeleri için, çocuğu eğitme maksadıyla kullanılan değerler arasında yer aldığını görüyoruz. Çünkü insanoğlu, çocukken kazandığı değerleri ömürü boyunca unutmaz ve bu değerleri küçük

⁷⁹ Altay Suroy Receptoğlu, **Köprü**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 9.

⁸⁰ Hüseyin Vehbi İmamoğlu, Gözde Bayraktar, “Türk ve Macar Üniversite Öğrencilerinin Barış Kavramına İlişkin Algılarının Karşılaştırılması”, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.: IV, Sayı 1, Karabük, Yıl 2014, s. 21, (Çevrimiçi)
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/joiss/article/download/5000093625/5000087168>, 24 Kasım 2017.

yaşalarda kazanması daha kolaydır. Bundan dolayı barış değeri, gerektiğinde okul öncesi eğitimde de çocuklara verilebilmelidir.⁸¹

Zeynel Beksaç, “Barış O da Ne Oluyor Acaba” adlı şiirinde, çocuk okuyucularla birlikte barışın ne olduğunu ve asıl tanımının ana hatlarını sorular sorarak çizmiş ve çocuklara barışın niçin önemli olduğunu anlatmaya çalışmıştır:

“Topraktan yeni bitmiş yeşil bir ot mu
Gökkuşağına asılmış uçurtma mı
Sevgi dolu mektubu taşıyan güvercin mi
Barış o da ne oluyor acaba

Ders başlıyor diye haber veren zil mi
İlk harfi öğrenen öğrenci gülüşü mü
Ekmeğin bölüşüldüğü sofranın neşesi mi
Barış o da ne oluyor acaba

Barış karanlığa sığar mı acaba
Tüm duvarları aşar mı
Kötülüğe tacını kaptırır mı
Barış o da ne oluyor acaba

Evi yurdu nerededir
Bankalarda parası var mıdır
Güzellikte eşsiz bir melek midir
Barış o da ne oluyor acaba”⁸²

Şairin bu şiiri yazmaktaki asıl amacı; çocukların bilinçaltında, barışın ne olduğuna dair estetik bir fikir oluşturmaktan çok, onların barışçıl bireyler hâlinde yetişmelerini sağlamaktır. Zeynel Beksaç, aynı zamanda bu düşüncenin sağlamlasını şiirin içinde “Barış o da ne oluyor acaba” sorusunu sorarak yapmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında, barışı en çok şiirlerinde konu eden şair ise Arif Bozacı’dır. Öyle ki, şiirlerinde sadece barışı ele almakla kalmamış, özellikle barış temasını işlediği çocuk şiirlerini; 1975 yılında yayımladığı “Barış Kuşu” isimli bir kitapta da toplamıştır. Arif Bozacı’nın çocuk şiirlerinde barış,

⁸¹ Yrd. Doç. Dr. Özgür Aktaş, Prof. Dr. Mustafa Safran, “Evrensel Bir Değer Olarak Barış ve Barış Eğitiminin Tarihçesi”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 2, Ağustos 2013, s. 137, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/download/5000146896/5000134057>, 24 Kasım 2017.

⁸² Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 137.

bazen havada uçan özgür bir kuş, bazen bahçede biten hoş kokulu bir çiçek ve o çiçeğin üstüne konan renkli kelebek, bazen ise; çocuk gözlerindeki masumiyet olarak tasvir edilmektedir.

Şairin kitabıyla aynı ismi taşıyan “Barış Kuşu” adlı şiirinde, barış değeri; kuş, çiçek, düş, yıldız, çocuk gözleri ve gökyüzü gibi metaforlarla soyutlanmaya çalışılmıştır:

“Barış kuşun güzelliği
Diri bir çiçektir
Ak düşlü bir yıldızda.

Barış kuşu çocuklarıdır
Çocukların gözlerinde barıştır tüten hep
Barış gökyüzü kadar bir engindir...”⁸³

Arif Bozacı, aynı şiiri küçük mısra değişiklikleriyle; 1982 yılında yayımladığı, “İlkyaz Sürgünü” adlı çocuk şiir kitabına da almıştır:

“Barış kuşun güzellikte
Diri, dipdiri bir çiçek
Ak düşlü bir yıldızı evrenin.

Barış kuşu çocukların
Gözlerinde ışıyandır
Barış, gökyüzünce engin.”⁸⁴

Yeryüzünde savaşlar devam ettikçe, barışa atfedilen semboller de eş zamanlı olarak varlığını sürdürecektir. Nitekim, barışın sembolleri, savaşlara karşı bir çözüm ve tepki olarak meydana gelmiştir. İnsan sözünün yetmediği yerde, semboller devreye girer. Bu semboller yeri geldiğinde insan sözünden de daha üstünde ve daha etkili olabilmektedir. Dünya genelinde, evrensel barışı simgeleyen değişik semboller bulunmaktadır. Bunların arasında kuş ve gökyüzü simgeleri de yer alır. Şair de “Barış Kuşu” adlı şiirinin genel yapısını bu iki sembol üzerinden kurmaya çalışmıştır.

⁸³ Arif Bozacı, **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975, s. 5.

⁸⁴ Arif Bozacı, **İlkyaz Sürgünü**, Priştine, Tan Yayınevi, 1982, s. 44.

Arif Bozacı, “Barış Büyümeştir”⁸⁵ adlı bir başka şiirinde ise; çiçek, çocuk ve özgürlük metaforunun yanı sıra, barışın ana sütüyle beslenen bir çocuk gibi tertemiz büyümesi ve insanlar tarafından ana gibi sevilmesi gerektiğini vurgulamıştır:

“Barış en eski bir çiçektir
Çocuklar bunu ekmiş yeryüzüne
Barış büyümeştir.

Barış anamızın sütüdür
Sevdikçe barışı biz
Anamızı severiz.

Barış özgürlüğümüz demek
Ne var ki barıştan güzel
Barış çocuk demek.”⁸⁶

Arif Bozacı’nın barış temasını işlediği bütün şiirlerinin, istisnasız ve vazgeçilmez motifi “çocuk”tur. “Barış Büyümeştir” adlı şiirinde; barışı, çocuğun büyümesiyle bağdaştırırken, “Çocuk ve Özgürlük” şiirinde ise Bozacı; barışın asıl nedenini çocukların varlığına bağlamıştır. Çünkü barış, çocukların en fazla arzu ettiği, özlediği ve gereksinim duyduğu değerler arasındadır.⁸⁷

“Dilimiz barış
Çabamız çiçek
Yaşamak tek ülkümüz.

Özgürlük gülüşümüzdür,
Dalda filiz vermiş o çiçek
Yaşamak dostluk ışığımızdır
Gökçe büyüyor esenliğimiz.

Su kıpırıyor varoluşumuzu
Annelerin yüzünde o parlaklık
Geleceğimizdir.

⁸⁵ Arif Bozacı 1975 yılında yayımladığı **Barış Kuşu** adlı kitabında yer alan “Barış Büyümeştir” şiirinin başlığını “Barış ve Çocuklar” şeklinde değiştirerek, 1982 yılında yayımladığı **İlkyaz Sürgünü** adlı kitabına da almıştır. Bkz. Arif Bozacı, **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975, s. 10. / Arif Bozacı, **İlkyaz Sürgünü**, Priştine, Tan Yayınevi, 1982, s. 53.

⁸⁶ Arif Bozacı, **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975, s. 10.

⁸⁷ Yrd. Doç. Dr. Özgür Aktaş, Prof. Dr. Mustafa Safran, “Evrensel Bir Değer Olarak Barış ve Barış Eğitiminin Tarihçesi”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 2, Ağustos 2013, s. 145, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/download/5000146896/5000134057>, 24 Kasım 2017.

Tek dileğimiz,
Dünyamıza düşmesin savaşların karanlığı
Düş kurarken öldürülmesin çocuklar.

Kuşlar da üşür özgürlüksüz göklerde
Barut kokusundan uçurtmalarsız kalmasın sokaklar
Dünya bizim aydınlığımız.”⁸⁸

“Çocuk ve Özgürlük” şiiri; “Dünyamıza düşmesin savaşların karanlığı / Düş kurarken öldürülmesin çocuklar” ve “Barut kokusundan uçurtmalarsız kalmasın sokaklar” gibi mısralarıyla, çocukların temel ihtiyaçlarının ve temel haklarının bütünüyle savunulduğu bir şiirdir aynı zamanda.

Arif Bozacı, “Kavakların Türküsü” adlı şiirinde ise; barış olmadan, doğanın bile var olamayacağını ve evrende her şeyin kavak ağaçlarının dahi, barışla birlikte eş zamanlı ve uyum içinde hayatlarını sürdürebildiklerini betimlemeye çalışmıştır. Savaşların durması hâlinde ise; kavak ağaçlarının yıldızlara kadar uzayabileceklerini imgelemiştir:

“Barışla sallanırız hep
Göğe uzarız.

Çocuklar boyumuzla övünür
Bir çocuk gülüşüdür dalımız.

Bir dursa savaşlar
Yıldızlara varacağız.”⁸⁹

“Kavakların Türküsü” şiirinde olduğu gibi, “Kuşların Gökyüzü” adlı şiirinde de Arif Bozacı; kâinattaki her şeyin barış sayesinde var olduğunu betimlemiştir:

“Nerede gözünü açarsa kuş
Yaktığı türkü barıştandır
Barışla ağarır gökyüzü.

Kuşların kanatlarında açan çiçek
Özgürlüğü çocukların,
Gündüzü.”⁹⁰

⁸⁸ Arif Bozacı, **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975, s. 24.

⁸⁹ Arif Bozacı, **a.g.e.**, s. 16.

⁹⁰ Arif Bozacı, **İlkyaz Sürgünü**, Priştine, Tan Yayınevi, 1982, s. 41.

“Barış Okulumuzda Aydınlık” şiirinde ise Bozacı; büyüyüp okula başlayan bir çocuğun, artık savaşın karanlığını ve barışın aydınlığını algılayabilecek seviyeye geldiğini; çocuğun, annesiyle arasında gerçekleştirdiği kısa bir diyalogla anlatmaya çalışmıştır. Aynı zamanda bu şiirin içinde şair, öğretmen vasıtasıyla; barışın zıddını, yani savaşın karanlık yüzünü betimleyerek, çocuk okuyucuya barışın niçin bu kadar önemli olduğunu duyumsatmayı da istemiştir:

“Ben büyüdüm anne değil mi?
Bak okula da gidiyorum artık
Karanlıktan da korkmuyorum
Barış okulumuzda aydınlık.

Anne;
Öğretmenimiz dedi ki:
Savaş en büyük karanlık...”⁹¹

Arif Bozacı’nın barış değerini işlediği bir diğer şiiri ise; “Bir Mayıs Bayramı” adlı şiiridir. İçerik olarak, şairin yazdığı diğer barış konulu şiirlerinden farklı olmasa da, başlık olarak; işçi ve emekçiler tarafından dünya çapında kutlanan Bir Mayıs İşçi ve Emekçiler Bayramına değinerek, değerinin önemini evrensel bağlamda anlaşılmasını sağlamaya çalışmıştır:

“Bugün Bir Mayıs
Barışa kokuyor açan çiçek
Cömert toprak
Kuş, kelebek

Barışa doğru büyüyor
Çocukların elleri
İçimizdeki güneş
Annelerin ümitleri

Barıştan gülüyor söğüt dalları
Sokağımızda akan çeşme
Çocukların oyuncakları

Çocuğum unutma!
Barış bastığın toprak demek
İçtiğin su
Yediğin ekme.”⁹²

⁹¹ Arif Bozacı, **a.g.e.**, s. 58.

⁹² Arif Bozacı, **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975, s. 9.

İnsanların dünyada var olmasıyla birlikte, savaşların da başladığı bilinmektedir. İnsanlar, bir taraftan savaşlar yaparken, bir taraftan da bu savaşları durdurmaya veya engel olmaya çaba göstermişlerdir. Bundan dolayı da; barışın tarihi, insanlık tarihiyle eşit.⁹³

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, barış konusunu ele alan bir diğer şair de Osman Baymak'tır. "Dünya barış günü nedeniyle" diye ithaf ettiği, "Eylül" adlı şiirinde Baymak; bütün dünya çocuklarının ortak dileği olarak; savaşın durdurulmasını ve barışın bütün dünyada hüküm sürme isteğini dile getirmiştir:

"Bugün 1 Eylül⁹⁴
Gökyüzü süt mavi
Gün çiçeğe durur
Açılır aydınlıklar

Bugün 1 Eylül
Durdurun savaşın koşusunu
Barışa varalım birer birer
Bu güzle gezegende

Bugün 1 Eylül
Haykırdık hep bir ağızdan
Barışa bir şans verin
Barışa bir şans
Barışa bir
Barışa"⁹⁵

Barış, insanların problemlerini çözmeleri, adalet esaslarına saygı göstermeleri, insan haklarına önem vermeleri, her türlü ayrımcılık ve önyargıdan

⁹³ Yrd. Doç. Dr. Özgür Aktaş, Prof. Dr. Mustafa Safran, "Evrensel Bir Değer Olarak Barış ve Barış Eğitiminin Tarihçesi", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 2, Ağustos 2013, s. 132, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/download/5000146896/5000134057>, 24 Kasım 2017.

⁹⁴ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1981 yılındaki 57. birleşiminde, "Genel Kurul'un açılış günü olan her Eylülün üçüncü Salı günü"nü **Uluslararası Barış Günü** ilan etmiştir. Fakat yıllar sonra Genel Kurul'un 7 Eylül 2001 tarihli A/RES/55/282 sayılı kararı ile **21 Eylül'ü Dünya Barış Günü** ilan ederek değiştirmiştir. Bu durum eski Komünist ve Sosyalist rejimi ile yönetilen ülkelerde ise biraz farklıdır. Bu ülkeler barış içinde bir dünya mücadelesi görevini hatırlamak amacıyla Nazi Almanyası'nın 1939 yılında Polonya'yı işgal ederek İkinci Dünya Savaşı'nı başlattığı tarih olan **1 Eylül'ü Dünya Barış Günü** olarak ilan etmiştir. Geniş bilgi için bkz.: Wikipedia, "Dünya Barış Günü", (Çevrimiçi) https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dünya_Barış_Günü, 25 Kasım 2017.

⁹⁵ Osman Baymak, **Aylardan Kalanlar**, Prizren, Bay Yayınları, 1997, s. 43.

kaçınmaları ve insan onuruna saygı göstermeleri için var olan bir kavramdır.⁹⁶ Bu nedenle Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde barış değeri, çocukları barışa inanan ve barış için mücadele edecek bireyler hâline getirmek ve bu yönde eğitmek maksadıyla ele alınmıştır. Makedonya ve Kosova Türk şairleri barışı, şiddeti önlemek, ortaya çıkan her türlü anlaşmazlıkları barışçıl bir yolla çözüme kavuşturmak, her seviye ve düşünce ortamında barışa yardımcı olan şartları oluşturmak ve çocuklarda bilgi, beceri, tutum ve davranış geliştirme maksadıyla şiirlerine konu etmişlerdir.

3.4.BAŞARILI OLMA

İnsanoğlunun doğarken getirdiği fizyolojik ihtiyaçlarının yanında, yaşadıkça tecrübe ettiği ve sonradan öğrenmiş olduğu bazı ihtiyaçları da bulunmaktadır. Sonradan öğrenilmiş ihtiyaçlardan belki de en mühimi ise başarı ihtiyacıdır. Başarı, toplumdan topluma veya yaşanan zamana bağlı olarak farklılık gösterse de, toplum ve birey açısından mühim bir ihtiyaç olmuştur.⁹⁷ Öyle ki, başarmak, insanoğlunun içindeki savaşım kuvvetini ortaya çıkarması ve kendi kendini belli bir amaca ve hedefe doğru odaklayarak, o belirlediği hedef ve amacı elde etme süreci anlamına da gelmektedir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiir kitaplarını incelediğimizde, başarı veya başarılı olma değerinin çok nadiren de olsa işlendiğini görüyoruz. Başarı temasını çocuk şiirlerinde en çok konu eden şair ise Esad Bayram'dır.

Esad Bayram, 1978 yılında yayımladığı “Örgüler” isimli kitabında, başarılı olma değerini; bir çocuğun büyüyünce gerçekleştirmeyi tasarladığı bir düzine istek ve hayalden yola çıkarak anlatmıştır. “Birinci İstek” adı altında kaleme aldığı şiirinde Bayram, o çocuğun dilinden; büyüyünce başarıyla gerçekleştireceği değişikliklerin

⁹⁶ Hüseyin Vehbi İmamoğlu, Gözde Bayraktar, “Türk ve Macar Üniversite Öğrencilerinin Barış Kavramına İlişkin Algılarının Karşılaştırılması”, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.: IV, Sayı 1, Karabük, Yıl 2014, s. 21, (Çevrimiçi)

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/joiss/article/download/5000093625/5000087168>, 25 Kasım 2017.

⁹⁷ Necla Acun Kapıkıran, “Başarı Sorumluluğunun ve Başarı Kaygısının Psikopatolojik Belirtilerle İlişkinin Belirlenmesi”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 23, Denizli, Yıl 2008, s. 141, (Çevrimiçi)

http://pauegitimdergi.pau.edu.tr/Makaleler/1142559079_Necla%20Acun%20Kap%C4%B1k%C4%B1ran2.pdf, 8 Aralık 2017.

sonucunda, dünyanın daha güzel ve yaşanılır bir yer hâline geleceğini yansıtır niteliktedir. Bu gerçekleştirilmeyi hedeflenen hayallerin, gerçeğe dönüşmesi takdirde, çocuğu da başarılı bir birey hâline getireceği umulmaktadır:

“Büyüyünce
çiçeği
yıldız
yıldızı
çiçek yapacağım!

Büyüyünce
kuşu
uçak
uçacağı
kuş yapacağım!

Büyüyünce
atomu
santral
santrali
güneş yapacağım!”⁹⁸

Esad Bayram’ın “İkinci İstek” adlı şiiri de; yine aynı çocuğun dilinden, ilk şiirde başarıyla gerçekleştirmeyi hedeflediği hayal ve isteklerin bir nevi devamı niteliğindedir:

“Büyüyünce
buludu
yağmur
yağmuru
ürün yapacağım!

Büyüyünce
gezegeni
çayır
çayırı
tarla yapacağım!

Büyüyünce
taşı
baraj
barajı
hidrosistem yapacağım!

⁹⁸ Esad Bayram, **Örgüler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1978, s. 13.

Büyüyünce
sınırı
nehir
nehiri
bülbül yapacağım!

Kıtalarda
okyanuslarda
doğada dahi...
Ötsün!”⁹⁹

Esad Bayram’ın “Birinci İstek” ve “İkinci İstek” adlı iki şiiri de temel özellikler bakımından aynıdır. Bayram, her iki metni de; şiirin içinde ismi zikredilmeyen bir çocuğun, hiç durmaksızın canlı ve cansız varlıkların yerini değiştirme isteği üzerine kurmuştur. Bu da, genellikle çocuklara yetişkinler tarafından sorulan “Büyüyünce ne olacaksın?” klişe sorusuna karşılık, çocukların her defasında değiştirdikleri fikir ve hedefleri hatırlatır niteliktedir.

Şairin, bu iki şiire kıyasen, başarılı olma değerini biraz daha farklı bir biçimde işlediği bir başka şiiri ise “Anıt”tır. Başarılı olma değeri, diğer iki şiirde de olduğu gibi, bu şiirin içinde de kapalı olarak verilmiştir. Şair, başarı sözcüğünü mısraların içinde hiç sarf etmese de, başarının niteliklerini soyuttan somuta doğru sıralamaya çalışmıştır. Bunu da; başarının iki önemli yapı taşı olan, öğretmen ve öğrenci üzerinden yapmaktadır. Öğretmen, öğrettiği bilgiler sayesinde; öğrenciyi, başarıya ulaştıran bir vasıta görevi görmektedir. Bu yüzden; öğretmenlerden yontulan bilgilerin yardımıyla, öğrencilerin başarılı olmasına ve elde ettikleri bütün bu başarıların ardından, anıtlarının dikileceği seviyeye ulaşacakları imgenmiştir:

“Büyüyünce yürekte
demet yapacağım!

Gözlerin içinden
kuşlar uçuracağım!

Öğretmenlerden
bilgiler yontacağım!

⁹⁹ Esad Bayram, **a.g.e.**, s. 14-15.

Öğrencilerden
anıt yapacağım!”¹⁰⁰

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde başarı değerini işleyen bir başka şair de İlhami Emin'dir. “Ay'da Kuşlar” adlı şiirinde Emin, bir çocuğun babasıyla arasında gerçekleşen konuşmayı şiirleştirmiştir. Çocuk, zihnini kurcalayan soruları babasına sorarak, merakını gidermeye çalışmaktadır. Fakat babası da; çocuğun merakının ancak büyüyünce başarılı olması hâlinde kendisinin giderebileceğini vurgulamıştır. Bütün bunların yanı sıra “Ay'da Kuşlar” şiirinde Emin, çocuk okuyucuların da başarılı olma hedefine odaklanmalarını amaçlamaktadır:

“Babacığım,
babacığım,
ay'da var mı ya kuşlar?
Bildiğimiz kuşlar gibi
uçarlar mı hep onlar?

-Bilmiyorum,
bilmiyorum,
derler ay'mış düşsüz çöl,
ay'da ne var bilmek için
büyü sen ve bilgin ol.”¹⁰¹

İncelediğimiz şiirlerden de anlaşılacağı üzere; başarı, hedeflere bağlı bir kavram olarak ele alınmıştır. Başarı, aynı zamanda çok göreceli bir kavram olduğundan dolayı, insanlara, zamanlara, şartlara, toplumlara, hatta cinsiyetlere göre de değişkenlik göstermektedir. Fakat Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde başarı değeri, tüm bu farklılıkları içine alarak ve çocuk hassasiyetini de göz önünde bulundurularak evrensel bir değer olarak işlenmiştir.

3.5.BİRLİK, BERABERLİK VE DAYANIŞMA

İnsanoğlu, sosyal bir canlıdır ve hayatını belirli bir cemiyet içinde sürdürmektedir. Yaşadıklarından ve çevresinden tecrübe ettiği bir takım olaylar,

¹⁰⁰ Esad Bayram, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁰¹ İlhami Emin, **Ay Kedisiz Saray**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 8.

insanı, muhakkak olumlu veya olumsuz yönden etkiler. Bu etkinin olumlu veya olumsuz olması, kişinin kendisiyle beraber, yaşadığı sosyal çevreye de tesiri vardır.

Bir toplumu ayakta tutan, ilerlemesini ve gelişmesini sağlayan etkenlerin başında; içinde yaşayan bireylerin birlik, beraberlik ve dayanışma içinde hareket etmeleri gelmektedir. Bu durum, toplumun en geniş kitlelerinden, en küçük öbeğine kadar geçerli sayılabilecek bir kuraldır. Birlik, beraberlik ve dayanışma dâhilinde bulunan toplumlar, karşı karşıya kaldıkları en sıkıntılı durumlarda dahi, kendilerinde potansiyel olarak bir mücadele etme ruhu ve gücü bulurlar.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirini incelediğimizde, birlik, beraberlik ve dayanışma değerinin, yukarıda sözünü ettiğimiz düşünce ve kurallara dayandığını görüyoruz. Örneğin şair Lütfü Seyfullah, “Üsküp” isimli şiirinde, bu kentte; birlik, beraberlik ve dayanışma içinde yaşayan farklı etnik gurplar ve değişik kültürler sayesinde, Üsküp’ün dahi güzelleştiğini ve anlam kazandığını üstü kapalı bir şekilde belirtmektedir:

“... ”

Üsküp, Üsküp, Üsküp’üm,
Sende yaşar çok halklar,
Kardeş gibi sarılırlar,
Benim güzel Üsküp’üm.”¹⁰²

İnsanların, birlik, beraberlik ve dayanışma içinde yaşadıkları toplumsal bölgelerden biri de şehirlerdir. Günümüzde Makedonya Cumhuriyeti’nin başkenti ve en büyük şehri olan Üsküp, yerleşim bölgesi olarak tarihi geçmişi; M.Ö. 4000’lere kadar uzanmaktadır. Yılların verdiği bu birikimle, çeşitli ulusları bünyesinde barındırmış olan Üsküp şehri, bu ayrıcalıklı durumuyla da kozmopolit bir yapıya dönüşmektedir. Şair Lütfü Seyfullah ise “Üsküp” adlı şiirinde, kentin bu kozmopolit özelliğinden faydalanarak, birlik, beraberlik ve dayanışma değerini “Sende yaşar çok halklar / Kardeş gibi sarılırlar” gibi mısralarla çocuk okuyuculara aksettirmeye çalışmaktadır.

¹⁰² Lütfü Seyfullah, **Küçüklerle Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992, s. 25.

Şükrü Ramo'nun "Bu Gün" isimli şiirinde ise; çalışkan köyler ve işçi şehirlerin birlik, beraberlik ve dayanışma içinde bulunmaları hâlinde, beraber yaşadıkları yurdun bile, yeni bir görünüm kazanacağı dile getirilmiştir:

“ ...

Çalışkan köyler, işçi şehirler
El ele vermiş, hızla yürüyor,
Kuruluş, azim, yılmaz kuvvetler
Yeni bir çehre yurda veriyor.

...¹⁰³

Şükrü Ramo, Lütfü Seyfullah'ın "Üsküp" şiirine kıyasen; şehirlerin yanına köyleri de katarak, bu toplumsal bölgelerde birlik, beraberlik ve dayanışma içinde yaşayan halkların, belirli bir amaca varmak için birbiri ardınca yaptıkları ilerlemeyi ve el ele verdikleri mücadeleyi şiirleştirmiştir.

Şair Necati Zekeriya da, Şükrü Ramo'ya yakın bir tavırla "Köyümüz" adlı şiirinde, bir dağ köyünde birlik, beraberlik ve dayanışma içinde yaşayan köylülerin, birbirlerine sağladıkları huzur ve mutluluk ortamından kaynaklanan olumlu havayla birlikte, dağ köyünü bile güzelleştirdiklerini açık bir dille ifade etmiştir:

“Neşe dolu köyümüz
Çayırarda gezeriz,
Şarkı, şiir söyleriz,
Köyümüzü severiz.

Köyümüzün deresi
Ayna gibi parıldar,
Onun berrak suları
Herbir kalbde şırıldar.

İlkbaharda köyümüz
Güzellikte eşsizdir,
Yeşil atlas kilimi
Geceleri sessizdir.

Köyümüzde, okulda
Kardeş gibi yaşarız,
Yeni doğan hayatla

¹⁰³ Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 5.

Dağı, taşı aşarız.”¹⁰⁴

Necati Zekeriya aslında “Köyümüz” şiirinin başından sonuna kadar, çocuk okuyucuya dolaylı yoldan: “Siz, birlik, beraberlik ve dayanışma içinde bulunduğunuz sürece, yaşadığınız bölgeler dahi sizi ödüllendirecektir.” mesajını vermektedir.

Toplum içindeki birlik, beraberlik ve dayanışmanın dışında, Makedonya ve Kosova Türk şairleri; aynı zamanda çocukların arkadaşlık bağlamında kurdukları birlik, beraberlik ve dayanışma değerini de çocuk şiirlerine konu etmişlerdir. Mesela Lütfü Seyfullah, “Filiz” adlı şiirinde, bir arkadaşlık birlikteliğinin nasıl kardeşliğe dönüşebileceğini ortaya koymaya çalışmıştır:

“...

Arkadaşlar hepimiz,
Kardeş nedir biliriz,
Ona buna bakmayız,
Kardeşliği severiz.”¹⁰⁵

Arkadaşlık etmek, TDK'nın Türkçe Sözlüğünde “Bir işte birlikte bulunmak; huyları ve düşünceleri birbirine uymak; bir süre beraber bulunmak, birlikte gitmek, eşlik etmek, refakat etmek.”¹⁰⁶ gibi içinde birlik ve beraberlik terimlerinin bolca bulunduğu tanımlarla tasvir edilmektedir. Kardeşlik ise “Kardeş kadar yakın sayılan kimse, yakın dost” ve “birlik, beraberlik”¹⁰⁷ şeklinde tanımlanmaktadır. Nitekim, her iki kavram da içinde birlik ve beraberliği barındırmaktadır. Lütfü Seyfullah da “Filiz” adlı şiirinde, birlik, beraberlik ve dayanışma değerini çocuklara anlatmak ve kazandırmak için, büyük ölçüde bu düşünceden yararlanmıştı.

Şükrü Ramo ise “Çiçekten Çelenk” isimli şiirinde; birlik, beraberlik ve dayanışma değerini vurgulamak amacıyla, bir çocuğun arkadaşlarıyla beraber gerçekleştirmek istediği etkinliği konu etmiştir:

“Haydi çocuklar çikalım kıra
Parka, bahçeye, ya da ormana,
Haydi birlikte görelim orada

¹⁰⁴ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 13.

¹⁰⁵ Lütfü Seyfullah, **Küçüklerle Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992, s. 20.

¹⁰⁶ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 153.

¹⁰⁷ TDK, **a.g.e.**, s. 1325-1326.

Nasıl örülmüş çiçekten çelenk.

...¹⁰⁸

Görüldüğü üzere; Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin çocuk şiirlerinde birlik, beraberlik ve dayanışma değeri, çoğunlukla “Birlikten kuvvet doğar.” hissiyatıyla ve düşüncesiyle ele alınmıştır. Dayanışma fikriyle yola koyularak, birlik ve beraberliğin şartlarını hazırlayan toplumlar, karşılına çıkan her zorlu savaşta sosyal, ekonomik, eğitim gibi her sahada muvaffakiyete erişmişlerdir. Çocuklar da toplum gelişiminin bir parçası olduğundan dolayı, Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kaleme aldıkları şiirlerde; birlik, beraberlik ve dayanışma değerine yer vermeye önem göstermişlerdir. Bu çabanın altında, çocuklar arasındaki evrensel birlikteliğin ve dayanışma ortamının sağlanması düşüncesi de yatmaktadır.

3.6.CESARET

Her kavramda olduğu gibi, cesaretin de birden fazla tanımı bulunmaktadır. Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde cesaret: “Güç veya tehlikeli bir işe girerken kişinin kendinde bulunduğu güven, yüreklilik, yiğitlik ve gözü peklik.”¹⁰⁹ olarak tanımlanmaktadır. Tersten söyleyecek olursak; cesaret, insanın karşı karşıya kaldığı korkular, tehditler, belirsizlikler, riskler ve acılarla baş edebilme yeteneğidir. Bu yeteneğe sahip olan bireyler ise “cesur” olarak tanımlanır.

Cesaret, daha küçük yaşlardan başlayarak, insanoğluna kazandırılmak istenen değerlerden bir tanesidir. İnsan, hayatı boyunca karşılaştığı çeşitli olumsuz durumların üstesinden, ancak kendinde bulunduğu cesaret sayesinde gelebilmektedir. Bu değeri çocuklara kazandırmanın en etkili ve en incelikli yollarından biri de şiirdir. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde cesaret, tema olarak en az işlenmiş değerlerden bir tanesidir. Bu temanın işlendiği şiirlere baktığımızda; genellikle cesaret, bir an önce büyüüp asker olmak ve vatanını büyük bir cesaretle korumak isteyen çocukların dilinden ele alınmıştır.

¹⁰⁸ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 13.

¹⁰⁹ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 455-456.

Enver Tuzcu'nun "Küçük Asker" şiirinde, vatanını korumaya ant içmiş ve cesur olmayı daha küçük yaşlarda kendine ilke edinen, gözü pek ve mücadeleci bir çocuk tavrı yansıtılmaya çalışılmıştır:

"Ben bir küçük askerim
Silâhım var tahtadan,
Var mı bana yan bakan?

Bugün tahta tüfeğim
Yarın çelik olacak,
Bizim gibi gençlerle
Vatan neşe bulacak."¹¹⁰

Benzer bir şekilde Şükrü Ramo da, "Tam Er Gibi" adlı şiirinde, korkusuz bir çocuk profili çizerek, aynı tematik değeri farklı mısra yapılarıyla işlemiştir:

"Tapa tupa trampet çalar
Türkü söyler gülerim,
Omuzuma tahta tüfek
Takar koşar oynarım.

Hopa tupa günden güne
Büyür cesur olurum,
Yarın ben de Anayurdu,
Tam er gibi korurum."¹¹¹

Askerliğin en önemli ilkelerinden biri itaat, diğeri ise cesarettir. Bu iki önemli kavram olmadan hiçbir zafer kazanılamaz. Erkek çocukları da, daha küçük yaşlardan itibaren, vatanlarına itaat ettiklerini ve cesur olduklarını kanıtlama gibi bir psikolojik çabaya girerler. Bundan dolayı da askerlik görevi, erkek çocukların ileriye dönük rüyalarını süsleyen ve yerine getirmeye can attıkları vazifelerin en başında gelmektedir. Şair Enver Tuzcu ve Şükrü Ramo da, cesaret değerini işledikleri şiirlerinde, bu düşünceden yola çıkarak, bu değeri çocuk okuyucuların daha makul bir yoldan idrak edebilmeleri için gayret göstermişlerdir.

Görüldüğü üzere; Makedonya ve Kosova Türk şairleri, cesaret değerini çok az işlemiş olsalar dahi, şiirlerinde bu konuyu; insanlara kafa tutmaktan çok, adalettteki

¹¹⁰ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 14.

¹¹¹ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 36.

aykırılığın karşısında nasıl duracaklarını, çocuklara öğretmeyi amaç edinecek şekilde ele almışlardır.

3.7.CÖMERTLİK

Cömertliği en geniş anlamı ile; bireyin yaşamında karşılaştığı insanlara hiçbir karşılık beklemeden, kendine ait olan şeyleri tereddütsüz vermekten kaçınmayan tavır olarak tarif edebiliriz. Bu özelliğe sahip olan eli açık kimseler de “cömert” olarak tanımlanır.

Makedonya ve Kosova Türk şairleri, yazdıkları çocuk şiirlerinde, cömertlik değerini istisnasız olarak evren ve doğaya ait unsurlar üstünden işlemiş ve çocuklara bu değeri açıklamaya ve kazandırmaya çalışmışlardır.

Necati Zekeriya, “Ağaçlar Dile Gelse” adlı kitabında, cömertlik değerini; açık bir dille ve cömert sözcüğünü mısraların içinde birebir kullanarak, ağaçların insanoğluna bahsettiği güzellikler üzerinden anlatmıştır:

“Dut Ağacı

...

Bazen ak olur bazen kapkara
Cömert elini açar çocuklara.

...»¹¹²

“Meşe

...

Gönlü boldur, cömerttir meşenin
Oynar dallarında ışınları güneşin.

...»¹¹³

“Kızılcık Ağacı

...

¹¹² Necati Zekeriya, **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 24.

¹¹³ Necati Zekeriya, **a.g.e.**, s. 31.

Kardeşlerin gibi cömert ol
Bol meyve ver, bol.

...¹¹⁴

Şiirde doğa ve doğadaki çeşitli ağaç türleri, sanki bir tuval üzerine resmedilmektedir. “Oynar dallarında ışınları güneşin” ve “Bazen ak olur bazen kapkara” gibi mısralar okuyucunun tahayyülünde bir resim gibi belirlemektedir. Şair de resimselliğin bu gücünden faydalanarak, çocuklarada doğanın ve ağaçların cömertliğine karşı bir ilgi uyandırmakta ve çocuklara cömertlik değerini sevgiyle aşılacaktır.

Altay Suroy Recepoğlu ise “Şeftali Ağacı” adlı şiirinde, Necati Zekeriya’ya yakın bir tavırla, cömertliği; Engin isimli bir çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte, babası, Engin’in onuruna bahçelerine diktiği şeftali ağacının, Engin’e karşı bonkör davranmasıyla dile getirmiştir:

“Engin’in doğduğu gün
Babası şeftali fidanı dikkti
Engin parmak parmak büyüdü
Şeftali dal budak saldı.

Engin’in okula başlayacağı yıl
Şeftali bol bol meyve verdi,
Kıskançlık olmasın ama
Meyvelerini Engin’e buyurdu.

Şeftali ağacı çok büyüdü
Ürününü taşıyamaz oldu
Dalları bel verdi, kırıldı
Engin duygulandı üzüldü.”¹¹⁵

Altay Suroy Recepoğlu, şiiri hüzünlü bir sahneylen sonlandırmaktadır. Ağacın, çocuğa karşı çok cömert davranıp bol şeftali vermesinin sonucunda kırılması, çocuktaki duyguların kabarmasına ve üzüntüye boğulmasına sebep olmaktadır. Şair de bu hassas duyguyu şiirin merkezine alarak, çocuklarda ağaçlara karşı bir alaka ve bağlılık uyandırmaktadır.

¹¹⁴ Necati Zekeriya, **a.g.e.**, s. 32.

¹¹⁵ Altay Suroy Recepoğlu, **Köprü**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 16.

İnsanların, hayatlarını sürdürebilmeleri için, güneşe, toprağa ve yeterli su kaynaklarına ihtiyacı vardır. Toprak, canlı varlıkları bünyesinde barındıran ve besleyip hayatta kalmalarını sağlayan en önemli faktörlerden bir tanesidir. Kimi zaman, toprağın içindeki suyun miktarı iklimsel münasebetlere göre değişkenlik gösterse de,¹¹⁶ bu sirkülasyonun devam edebilmesi için, yağmurlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Fikri Şişko, “Yağmur Yağınca” adlı şiirinde, canlıların içinde büyüüp geliştiği toprağın, ancak yağmurların cömertliği sayesinde karşılık verebileceğini, çocuk okuyuculara şiirsel bir dille betimlemeye çalışmıştır:

“yağdı gümüşlü yağmur
susuz kuru toprağa
çiftçi çok sevindi
yağmur getirecek bereketi

yağmur yağınca doya doya
buğday, mısırlar büyür daha
elmalar şekerli tatlı olur
üzümlerin yüzü güler
çay ve dere şarkı söyler

yağ yağmur yağ
seni arar susuz toprak
seni bekler ürün
sevinir sana küçük büyük”¹¹⁷

Fikri Şişko, nasıl canlıların hayatını sürdürebilmeleri için yağmurun cömertliğine ihtiyaç duyduğunu dile getirmişse, İlhami Emin de aynı şekilde “Güneş Miyiz Neyiz” adlı çocuk şiirinde, canlı varlıkların hayatlarını devam ettirebilmeleri için, güneşin cömertliğine ihtiyaç duyduğunu vurgulamaya çalışmıştır:

“güneş miyiz neyiz

kimdir bize türkü veren
içimize ışık seren
adımıza kuşlar katan
yüreğimi sonsuz açan

¹¹⁶ Doç. Dr. A. Tuba Ökse, “Eski Önasya’dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri”, **Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 36, Ankara, Kış 2006, s. 48, (Çevrimiçi) <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423873355.pdf>, 14 Aralık 2017.

¹¹⁷ Fikri Şişko, **Sevda Verin Çocuklara**, Priştine, Tan Yayınları, 1989, s. 32.

güneş miyiz neyiz

kimdir bize gülüş veren
içimize güller seren
yüzümüzde çiçek açan
hepimizi bülbül eden

güneş miyiz neyiz

kimdir bize oyun veren
oyunlardan bir gök ören
bu gökten yüz kuş uçuran
bu kuşlardan kanat alan
kanatları bize katan

güneş miyiz neyiz

kimdir bizleri koşturan
ovaları hep coşturan
çiçekleri gül güldüren
bitkileri doy doyuran

güneş miyiz neyiz

kimdir gölleri ısıtan
göllerde bizi yüzdüren
kimdir denizi okşayan
denize bizi bağlayan
kimdir ırmağı sallıyan
güneş midir bunu yapan

güneş miyiz neyiz”¹¹⁸

Makedonya ve Kosva Türk çocuk şiirinde cömertlik değeri, doğanın üç ana unsur üzerinden ele alınmış ve çocuklara akatarılmaya çalışılmıştır. Bunlardan birincisi ağaçlar, ikincisi güneş-toprak-su birlikteliği ve üçüncüsü de mevsimlerdir. Necati Zekeriya, “Baharın Ninnisi” şiirinde, bahar mevsiminin birden fazla tasavirini yaparak, baharın dünyaya ve canlılara bahşettiği cömertlikleri anlatmıştır:

“Bahar geldi, yuvalarından kuşların
baharın yeşil gözleri, yeşil giysileri var.

Bahar geldi, kaynaklarından çayların

¹¹⁸ İlhami Emin, **Güneşli Şiirler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 40-42.

baharın pamuk bulutları, gümüş yağmurları var.

Bahar geldi, gövdelerinden otların
baharın bol meyveleri, şen türküleri var.

Bahar geldi, oyunlarından çocukların
baharın sırma pabuçları, cömert avuçları var.

Sırma pabuçlarından
güzellikler, iyilikler coşar,
cömert avuçlarında
tüm ninniler, tüm şiirler yaşar.”¹¹⁹

İnsanoğlu farkında olmasa dahi dünya mükemmel bir işleyiş dâhilinde yoluna devam etmektedir. Bir düzen içerisinde süregelen gece ve gündüz, müşterek niteliklerle mevsimlerin değişimine de sebep olmaktadır. Halk arasınada “ölümden sonraki diriliş” olarak tanımlanan bahar mevsimi, Necati Zekeriya’nın şiirinde resimsel imgelerle betimlenmektedir. Bu husus, çocuklarda bahar mevsimine ve onun insanoğluna sunduğu çeşitli nimetlere karşı bir şükran duygusu uyandırmaktadır.

Avni Engüllü de “Güzün Yemişleri” adlı şiirinde, Necati Zekeriya’ya benzer bir tavırla cömertliği; güz mevsiminin zenginliğinden ve meyvelerinin bolluğundan bahsederek ifade etmiştir:

“Mevsimlerin en zengini
Güz mevsimi güz mevsimi
Yemişlerin tam bolluğu
Güz mevsimi güz mevsimi.

Armut, elma bu mevsimde
Üzüm boldur bu mevsimde
Ağaçların hepsi dolu
Hepsi dolu bu mevsimde.

Sarı sarı ayvaları
Bizler yeriz bu mevsimde
Sıcak yazı uğurlarız
Biz çocuklar bu mevsimde.”¹²⁰

¹¹⁹ Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 21.

¹²⁰ Avni Engüllü, **Dört Mevsim**, Priştine, Tan Yayınevi, 1984, s. 26.

Daha başlangıçtan beri sözünü ettiğimiz gibi; Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde cömertlik değeri istisnasız olarak evren ve doğaya ait unsurlar üstünden işlenmiş ve çocuklara kazandırılmaya çalışılmıştır. Cömertliğin, bütün kültürlerde pozitif bir nitelik olarak algılanması, evrensel değerler bağlamında da çocuk şiirlerinde işlenmesine sebep olmuştur. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiiri derinlemesine ve nesnel olarak incelendiğinde; şiirlerde cömertlik, yüceltilen ve üstün görülen nitelik olarak ele alınsa da; cömertliğin, tutumsuzlukla karıştırılması sonucunda ortaya çıkacak olan olumsuzlukların da kapalı bir dille vurgulandığını görüyoruz. Bu da şairler tarafından, çocuk şiirlerinde cömertlik değerinin; herkesin imkânları dâhilinde elinde var olanı paylaşabilmesi için, nasihat boyutunda ele alınıp işlenmesi demektir.

3.8.ÇALIŞKANLIK

Çalışmak, “bir şeyin olması, yapılması, elde edilmesi için gereken gayreti göstermek, çaba sarfetmek”¹²¹ manasına gelmektedir. Çalışkan olma veya çalışkanlık kavramı ise “çalışmayı çok seven, işten kaçmayan, çok çalışan kimse”¹²² ve bu hâl üzerinde bulunma durumudur. Çalışmak ya da çalışkan olmak, aynı zamanda emek harcamak anlamına da gelmektedir. Başka bir deyişle; bir gaye uğruna iş yapmak ve çaba sarfetmektir. Bununla birlikte ücretli görev, istihdam, fiziksel iş, ödev ve meslek olarak da algılanabilmektedir. Bütün bunların sonucunda; çalışkan olmak, başarıya ulaşmanın en önemli anahtarlarından biri olduğunu görüyoruz.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirindeki mısralara ayrıntılı bir şekilde baktığımızda, çalışmak kavramının “alın teri dökmek, bir işle uğraşmak ve üretmek”; çalışkanlık kavramının ise “alın teri dökerek geçimini sağlayan, bir işle uğraşan ve üreten” anlamında kullanıldığını görüyoruz. Bunlar da imgeler hâlinde; bazen çocukların eğitim hayatında çalışkanlıkla elde ettikleri başarılar, bazen uğraşan arı ve karıcalar, bazen de üretken köylüler olarak şiirlerin içinde dönüştürülmüştür.

¹²¹ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: I (A-G), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008, s. 529.

¹²² İlhan Ayverdi, **a.g.e.**, s. 529.

Enver Tuzcu, “Çalış Sen” adlı şiirinde, okul hayatına yeni başlayan çocukların, örnek ve çalışkan bir öğrenci olmaları durumunda, neleri kazanıp başarabileceklerini özetlemeye çalışmıştır:

“Başlangıçtır hayatında ilkokul
İlme ait ne görürsen sen sokul,
Dedene ol sen çalışkan bir oğul
Güzel çocuk hiç durmadan çalış sen.

Bütün sene başarının emeği
Ana, baba ve öğretmen isteği,
İleridir seni görmek dileği
Güzel çocuk hiç durmadan çalış sen.

Ocağında okulunda neşesin
Göğsümüzü kabartacak hep sensin,
Gelecekte yetişecek esersin
Güzel çocuk hiç durmadan çalış sen.”¹²³

Şair, bu şiirin başından sonuna kadar nasihat veren konumdadır. Şiirin bütününde; okul hayatına yeni başlayacak bir çocuğun, çalışmak eyleminde istekli ve sabırlı olması hâlinde, hem kendini hem de ailesini nasıl gururlandıracağından bahsedilmektedir. Bununla birlikte, dörtlüklerin sonunda “Güzel çocuk hiç durmadan çalış sen.” mısraları şiir boyunca tekrarlanarak, kişinin tasarladığı amaçlarına sadece çalışarak ulaşabileceği, çocuklara sürekli hatırlatılmaktadır.

Fahri Kaya ise “Tatil Günü” adlı şiirinde, eğitim-öğretim yılı boyunca çalışarak başarı gösteren öğrencilerin, okulun son günü nasıl olumlu bir sonuçla karşılaşacaklarını betimlemiştir:

“Açan bahar meyve oldu
kiraz çiçek her yan doldu;
Güzel mayıs sonundadır
tatil günü yakındadır.

Zamanında çalışanlar
ödevini anlıyanlar;
Gelen güne sevinsinler
bahçeden gül edinsinler.

Çalışkan öğrencileri

¹²³ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 17.

bekliyor bugün her yeri;
Çeşit çeşit yerde onlar
bu yaz mesut olacaklar.”¹²⁴

Çalışkanlık değerini, Fahri Kaya gibi; Avni Engüllü ve Nusret Dişo Ülkü de, şiirlerinde benzer bir şekilde işlemişlerdir. Avni Engüllü, “Deniz Sana Geliriz” adlı şiirinde, çalışkanlık değerine şu şekilde değinmektedir:

“İşte geldi okul sonu
Karneler hep beşle dolu
Ver elini tatil şimdi
Önümüzde deniz yolu.

Güzel deniz, mavi deniz
Güzelsin sen biz biliriz
Engin deniz, sıcak deniz
Sana şimdi biz geliriz.

Deniz sana doyum olmaz
Çocuklar hep sende kalmaz
Okullara dönmek gerek
Orada ancak ilerlemek.”¹²⁵

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde çalışkanlık değeri; genellikle eğitim-öğretim yılı sonunda öğrencinin göstermiş olduğu başarının neticesinde, deniz manzaralarının imgelendiği yaz tatilleri üzerinden ele alınıp işlenmiştir.

Buna benzer şiirlerden biri de Nusret Dişo Ülkü’nün “Tatil” adlı şiiridir. Ülkü, bu şiirde çalışkanlık değerini; eğitim-öğretim yılı boyunca uslu ve başarılı olmuş bir çocuğun, çıkmaya hazırlandığı yaz tatili üzerinden işlemiş ve çocuk okuyucunun ilgisini büsbütün bu konuya yönlendirmiştir:

“Dinledim öğretmenimi ve dersimi
Sonra kitap üstüne kitap okudum
Defter üstüne defter doldurdum
Sıralı yazdım sınıf ile ev ödevimi.

Tatil artık ta burnumun ucunda
Öğretmenlerime güle güle dedim
Okulda dün son gevreğimi yedim

¹²⁴ Fahri Kaya, **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965, s. 60-61.

¹²⁵ Avni Engüllü, **Dört Mevsim**, Priştine, Tan Yayınevi, 1984, s. 21.

Bugün yarın, deniz avuçlarımda.

Dışarı fırlayacağım bunun için
Okul çantamı alıp boşaltacağım
Ekmek ufaklarını kuşa atacağım
Hazırlanacağım gelen yıl için.

Boğaza kadar kumlara gireceğim
Bir gözümü kıracağım güneşe
Güneşliği kuracağım dost eşe
Dalgıç gibi sularda yüzeceğim.”¹²⁶

Öğrencilerin çalışkanlıkları dışında, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde çalışkanlık değeri, farklı konularla da ele alınmıştır. Çalışkanlık, bazen harçlığını çıkarmak için çalışmak zorunda kalan işçi çocuklar, bazen çiftçiler, bazen ise çalışkan karıncalar ve arılar üzerinden çocuklara aktarılmaya çalışılmıştır.

Arılar, yirmi bin farklı türden oluşan büyük bir familyaya sahiptir. Böcekler âlemindeki en dikkat çeken mimarlık ve mühendislik içgüdüsüne sahip olan ve sürdürdükleri yaşamlarıyla diğer canlılardan ayrılan özellikleriyle bilim adamlarını hayrete düşüren canlılardandır. Arıların bilinen en önemli özelliklerinden bir tanesi de çalışkan olmalarıdır. Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk şairlerinden Avni Engüllü de, “Çalışkan Arılar” adlı bir şiir kaleme alarak, arıların bu çalışkanlık özelliğine değinmiş ve çocuklara çalışkanlık değerinin kazandırılmasını amaçlamıştır:

“Çok severim arıları
Evim olsun dilerim
Arıların kovanları.

İlkyaz çatar
Yaz olur
Her arı didinir durur.

Çalışarak durmadan
Kovanları petek petek
Tatlı tatlı bal doldurur.”¹²⁷

¹²⁶ Nusret Dişo Ülkü, **Dereden Tepeden**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1981, s. 55.

¹²⁷ Avni Engüllü, **Dört Mevsim**, Priştine, Tan Yayınevi, 1984, s. 22.

Avni Engüllü, “Harman” isimli bir diğer şiirinde ise; böcekler âleminin bir başka çalışkan üyelerinden olan ve on dört bin civarında farklı türü bulunan karıncaların çalışkanlığını çiftçilerin çalışkanlığıyla özdeşleştirerek, çalışkan olmanın değerini çocuk okuyuculara sezinletmeye önem vermiştir:

“Onca çalışmanın son ürünü
Çiftçi için
Toplamaktır son ürünü.

Gün ağarıp kararınca
Her çiftçi bir karınca
Çalıştı didindi durdu
Harman vakti çatınca
Hambarları
Buğday, mısır doldurdu.

Buğday çiftçinin işi
Ancak hambar dolunca
Rahatladı onun içi.”¹²⁸

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, çalışkanlık değerini farklı bir biçimde ele almış şairlerden biri Hasan Mercan, diğeri ise Sabit Yusuf’tur. Hasan Mercan, “Mümin’in Değirmeni” adlı şiirinde, çalışkanlık değerini; Mümin isimli bir çocuğun, dere kenarında iki sopa yardımıyla yaptığı oyuncak değirmeninin, hiç durmaksızın çalışması üzerinden anlatmıştır:

“İki sopadan ibaret
Bir değirmen
Yaptı Mümin.

Irmak başında
Döner çargı,
Yarışı var bu sabah...

Değirmeni un öğütmez,
Döndükçe Mümin’le sevinir,
Hoşlanır çocuk oyunundan.

Her su damlasında
Mümin’in çabası,
Her damla okşar yanağından.

¹²⁸ Avni Engüllü, **a.g.e.**, s. 23.

Çalışır değirmen
Irmak başında,
Gün gece durmadan...”¹²⁹

“İçinde öğütme işi yapılan yer” olarak tanımlanan değirmen, tahıl tanelerini (buğday, arpa, mısır, çavdar) iki taş arasında ezerek un elde etmeye yarayan ve tarihsel geçmişi “Neolitik Dönem”e (Cilâlitaş Devri’ne, M.Ö. 9000-5600) kadar uzanan bir mekanizmadır.¹³⁰ Şair Hasan Mercan da “Mümin’in Değirmeni” adlı şiirinde çalışkanlık değerini, değirmenle bağdaştırmaktadır. Çünkü değirmen çalışkanlığın sembollerinden bir tanesidir de aynı zamanda ve varlığını çalıştığı müddetçe devam ettirebilmektedir.

Sabit Yusuf ise “Küçük Zanaatçılar” adlı şiirinde, hayat şartlarının yarattığı olumsuz durumlar nedeniyle hem okuyup, hem de çeşitli mesleklerde çıraklık yapmak zorunda kalmış çocukları konu ederek, bu çocukların çalışkanlıkları üzerinden, çalışkanlık değerini bütün çocuklara aktarmaya çalışmıştır:

“Terzi gördüm dükkânda
Oysa yaşı henüz on,
Makinede dikiyor
Ceket hem de pantolon.

Bir küçük daha gördüm
Kaplamıştı onu toz,
Onsuz işe başlamaz
Bizim usta marangoz.

Bir bilseniz nekadar
Kavuşurum sevince,
Berberde çırak çocuk
Beni tıraş edince.

Tüm küçük zanaatçılar
Çalışmaktan usanmaz,
Okulda da çalışkan
Olmayı hiç unutmaz.”¹³¹

¹²⁹ Hasan Mercan, **Mümin**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 22.

¹³⁰ Şinasi Acar, Atilla Bir, Mustafa Kaçar, “Datça’nın Su Değirmenleri”, **Yapı: Aylık Mimarlık Tasarım Kültür Sanat Dergisi**, Sayı 338, İstanbul, Ocak 2010, s. 104-111, (Çevrimiçi) <http://www.yapidergisi.com/makaleicerik.aspx?MakaleNum=47>, 16 Aralık 2017.

¹³¹ Sabit Yusuf, **Afacan Çocuk**, Priştine, Tan Yayınevi, 1983, s. 17.

Sabit Yusuf'un şiir boyunca çizdiği zanaatçı çocuk imajı, şiirin çalışkanlık boyutunu oluşturmasının yanı sıra “Okulda da çalışkan / Olmayı hiç unutmaz.” ifadeleri de bütün yönleriyle bir çalışkanlık unsuru olarak ele alınabilir. Bu şiir de çocukların çalışkanlık idrakini şekillendirir niteliktedir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirlerinde çalışkanlık değeri, çocukların hayatlarından tembellik gibi olumsuz huyların tamamıyla ortadan kaldırılması amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışkanlık, konu olarak çeşitli şiirlerde zengin imajlar hâlinde işlenmiş ve önemi büyük bir ciddiyetle vurgulanmıştır. Bu duyarlı durum da; Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde çalışkanlık değerinin, en çok işlenen konuların arasında yer almasını sağlamıştır.

3.9.ÇOCUK OYUNLARI

Hızla gelişen bir dünya sistemi içinde, çocuklar, daha okul çağına gelmeden önce; kendilerini oyunlar sayesinde eğitmeye ve sosyal bir çevre edinmeye başlarlar. Çocuk oyunları, insanlık tarihi kadar eski ve öğreterek eğlendiren en önemli aktivitelerin başında gelmektedir. Çocuk oyunlarının bu kadar köklü ve eski bir tarihi geçmişe sahip olması, evrensel bağlamda da değer kazanmasına imkân sağlamaktadır. Ekseriyetle yetişkinler çocuk oyunlarını, çocukların güzel vakit geçirmelerini sağlayan eğlenceli, fakat amacı olmayan aktiviteler olarak görürler. Oysa oyun, çocukların hayatında ve özellikle de eğitilmelerinde mühim bir yere sahiptir. Çünkü oyun, çocuğun iç dünyasını dıştaki sosyal dünya ile birleştirmesine yardımcı olan en önemli etkidir.¹³² Çocuk şiir de bu faktörün edebî yönden anlaşılabilmesi için önemli bir rol oynamaktadır. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirini derinlemesine incelediğimizde, çocuk oyunlarının farklı temalar hâlinde ele alındığını görüyoruz.

Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatında, çocuk oyunlarını şiirlerinde zaman zaman değişik bir biçimde ele almış şairlerden biri Avni Engüllü,

¹³² Handan Asûde Başal, “Geçmiş Yıllarda Türkiye’de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.: XX, Sayı 2, Bursa, Yıl 2007, s. 245, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uefad/article/viewFile/5000152365/5000138176>, 17 Aralık 2017.

diğeri ise Nimetullah Hafız'dır. Hafız, "Dilekçe" adlı şiirinde, sokakata oynayan çocukları gördüğünde, kendi çocukluğunu ve oynadığı oyunları anımsayarak, geçmiş günlere karşı duyduğu özlemi çocuklarla paylaşmaktadır:

"Sokağımızın al yanaklı, güler yüzlü çocukları
Sizi gördükçe imreniyorum oyunlarınıza
Oynayasım geliyor
Beni de bir kez katar mısınız aranıza.

Korkmayın benden
Çünkü ben de zamanın birinde sizin gibi çocuktum
Sizin gibi serilirdim yerlere bu kaldırımlarda
Benim de sizin gibi bu oyunlardan haberim,
Bu düzlüklerde terim,
Bu duvar deliklerinde gizlerim var.

Gülersiniz size anlatsam
Koşarken oyunlarda yırtılan gömleklerimin sayısını
Sonra benim de nekadardır
Bu bacalarımızla yarış yapardı uçurtmalarım
Ben de nekadardır vakit harcadım güzelliklerine
Dalarken kelebeklerin,
Çalışmalarına karıncaların.

Sokağımızın al yanaklı, bal dudaklı çocukları
Sizi gördükçe imreniyorum oyunlarınıza
Oynayasım geliyor
Beni de bir kez katar mısınız aranıza."¹³³

Nimetullah Hafız gibi, Avni Egüllü de "Saklambaç" adlı şiirini, aynı hassasiyet ve hissiyatla kaleme almıştır. Fakat bu defa; sokakata oynayan çocukları gördüğünde, kendi çocukluğunu ve oynadığı oyunları anımsayan kişi şairin kendisi değil, yazdığı çocuk şiirlerinin baş karakteri Mete isimli çocuğun dedesidir:

"Bir noktaya
Çömelmiş bakışları dedemin.

Sokağın çocukları
Bir araya gelmişler
Oynuyorlar saklambaç.

Dedem öyle bakıyor ki,

¹³³ Nimetullah Hafız, **Günaydın**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 33.

Çocukluğa Hâlâ aç.¹³⁴

Yaşanılan hayatın iyi gitmemesi durumunda kişi, yaşadığı eski güzel günlerini anımsamaya ve özlemeye başlar. İnsanoğlu geleceği merk eder, fakat geleceğin; belirsiz ve daha kötü olma ihtimali olduğundan dolayı, ona özlem duyulmaz. Ama geçmişin; yaşanmış, belirli ve farkedilebilir olma özelliği vardır. İnsanoğlunun geçmişe özlem duymasının asıl önemli nedeni de budur. Genellikle bireyler daha sıkıntısız bir evre olduğundan dolayı, çoğunlukla çocukluklarına özlem duyarlar. Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk şairleri Avni Engüllü ve Nimetullah Hafız da, “Saklambaç” ve “Dilekçe” adlı çocuk şiirlerinde; oyunlar üzerinden, yetişkinlerin çocukluk dönemlerine karşı duydukları özlemi işlemişlerdir.

Fahri Kaya ve Sabit Yusuf gibi şairler ise, kaleme aldıkları şiirlerde, çocuk oyunlarını; kar ve kış mevsimi üzerinden ele almışlardır. Bu iki şairin yanına, bu konuya değinen bir diğer isim olarak, Avni Engüllü’yü de ekleyebiliriz.

Fahri Kaya, “Dersten Sonra Çocuklar” adlı şiirinde, okuldan çıkan ve evlerine doğru yürüyen çocukların, bir anada vazgeçip kardan adam yapmaya başlamalarından bahsetmektedir:

“Dersten sonra çocuklar
Kardan adam yapmışlar.
Başına fes yerine
Bir tencere koymuşlar.

Yanında da oynamışlar
Oynamışlar gülmüşler.
Yorulunca yavaş yavaş
Evlerine gitmişler.”¹³⁵

Avni Engüllü de “Zıplamayan Ak Toplar” isimli şiirinde, çocuk oyunlarına; çocukların kış mevsiminde severek oynadıkları kar topu üzerinden değinmiştir. Fakat Engüllü, şiirin sonunda çocukları hasta olmamaları için de samimi bir dille uyarmaktadır:

¹³⁴ Avni Engüllü, **Mete**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 33.

¹³⁵ Fahri Kaya, **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965, s. 42.

“Zıplamaz o
Hop hop hop
Meğer
Değilmiş bu
Bildiğimiz lâstik top.

Kardan yaptık kar topu
Birbirimize attıkça
Belli olur açıkça
Neşeli bir oyun bu.

Kar topu siz oynayın
Ama iyi düşünün
Dışarıda
Pek te fazla kalmayın
Zamanında eve dönün
Nezle filan olmayın.”¹³⁶

Sabit Yusuf ise “Kış” adlı şiirinde, Fahri Kaya ve Avni Engüllü’ye kıyasen; kış mevsiminde oynanan çocuk oyunlarını, biraz daha geniş bir biçimde ele almıştır. Fahri Kaya, “Dersten Sonra Çocuklar” adlı şiirinde, çocukların okul çıkışında hep birlikte yaptıkları kardan adamdan bahsederken; Avni Engüllü ise “Zıplamayan Ak Top” adlı şiirinde, kar topu oyununu işlemektedir. Sabit Yusuf’un “Kış” adlı şiirini incelediğimizdeyse; hem kardan adam yapan, hem kar topu oynayan, hem de kızak kayan çocukları bir arada görüyoruz:

“Bir beyaz yorgan gibi
Yollar, kırlar, ovalar
Üzerinde çocuklar
Oynayarak koşarlar.

Duman tüten bacalar
Soğuk kışı andırır
Lapa lapa yağan kar
Her yeri uyandırır.

Kızak kayan çocuklar
Bayırlara çıkarlar
Gülerek, oynayarak
Issızlığı yıkarlar.

Uyuklayan bahçede

¹³⁶ Avni Engüllü, **Dört Mevsim**, Priştine, Tan Yayınevi, 1984, s. 39.

Kardan adam yapılmış
Kömür gözlü adama
Tencere de takılmış.

Tüm çocuklar birlikte
Kar topları yaparlar
Sonra hiç gücenmeden
Birbirine atarlar.”¹³⁷

Kış mevsiminde oynana çocuk oyunlarını konu alan bu üç şiir, zorlu kış şartlarına rağmen çocukların nasıl hiç yılmadan oyun oynadıklarını betimlemektedir. Bununla beraber şiir boyunca çocuklar, aralarındaki değerleri ortaklaşa korumaları için kapalı bir dille de uyarılmaktadır.

Çocuklarla irtibatı sağlamanın, onların dünyalarına sirayet edebilmenin ve iletişim kurmanın en doğal, en sık kullanılan ve en sağlıklı sonuç vereni hiç şüphesiz çocuk oyunlarıdır.¹³⁸ Şair Lüfü Seyfullah ise bunu, “Bahar” ve “Maç” adlı iki farklı şiirinde; çocukların, özellikle de erkek çocuklarının vazgeçilmezi olan, topla oynanan oyunlar üzerinden yapmaktadır:

“Bahar

...

Bahar geldi çocuklar,
Erol bıraktı kızağı,
Metin aldı topunu,
Oynamaya koştular.”¹³⁹

“Maç

Edi nine, bedi nine sayarlar
Oyayı da takıma alırlar,
Can koşarak durun der,
Beni de takıma koyun der.

Oya döner, Can’a bakar,

¹³⁷ Sabit Yusuf, **Afacan Çocuk**, Pıriştine, Tan Yayınevi, 1983, s. 46.

¹³⁸ Minara Aliyeva Esen, “Geleneksel Çocuk Oyunlarının Eğitimsel Değeri ve Unutulmaya Yüz Tutmuş Ahıska Oyunları”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.: XXI, Sayı 2, Bursa, Yıl 2008, s. 358, (Çevrimiçi)

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uefad/article/download/5000152394/5000138206>, 17 Aralık 2017.

¹³⁹ Lütfü Seyfullah, **Küçüklerle Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992, s. 28.

Yeliz koşar, topu atar,
Filiz zıplar, topu tutar,
Etraftakiler, alkışlarlar.”¹⁴⁰

Lütfü Seyfullah, “Maç” adlı şiirinde, “Edi nine, bedi nine sayarlar / Oyayı da takıma alırlar” gibi mısralara yer vererek, okuyucuya; bir oyuna başlamadan önce ebe olacak veya takıma katılacak çocukların seçilmesi amacıyla, halk arasında “sayışma” da denilen tekerlemelerin önemini de aktarmaya çalışmaktadır.

Şiirlerinde çocuk oyunlarına yer vermiş bir diğer Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk şairi de Nusret Dişo Ülkü’dür. Ülkü, “Çocuk Bahçesinde” adlı şiirinde, çocuk parklarında oynanan klasik çocuk oyunlarına yer vermektedir:

“Atla sıçra hop hop hop
Ne güzel şu mavi top
Rüzgâr gibi salıncak
Bak ne güzel oyuncak.

Gel uçağım bakayım
Sana kanat takayım
Burda her şey güzel
En güzeldir trotinet.”¹⁴¹

Özellikle büyük şehirlerde çocukların oyun oynayabilecekleri mekânlar gitgide azalmaktadır. Çocukların kendilerini yenileyebilmeleri, şehrin hengâmesinden uzaklaşıp doğayla baş başa kalabilmeleri ve güzel havalarda bir parça da olsa nefes alabilmeleri için parklara ihtiyacı vardır. Şair de “Çocuk Bahçesi” adlı şiirinde, çocuklar için parka çıkıp oyun oynanmanın ne kadar elzem bir ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Nusret Dişo Ülkü’nün “Kağıt Gemilerim” isimli bir diğer şiirinde ise; adı belirtilmeyen fakat barışçıl bir çocuk imajı çizilerek, o çocuğun dilinden; kendisinin el emeğiyle yaptığı kağıt gemileriyle arasındaki bağ anlatılmaktadır:

“Kağıt gemilerim
Sizinle dünyayı gezerim
Ne topum var ne tüfeğim
Ne de kurşun erlerim.

¹⁴⁰ Lütfü Seyfullah, a.g.e., s. 42.

¹⁴¹ Nusret Dişo Ülkü, **Dereden Tepeden**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1981, s. 29.

Kağıt vapurum
Seni dalgaya vururum
Barış güvercini yerine
Kelebekler uçururum.

Kağıt yelkenlim
Seni yellere veririm
Öbür kıyıda bekle
Ben sana gelirim.”¹⁴²

Oyun ve zaman zaman da oyun esnasında kullanılan ve oynanan oyunun tamamlayıcısı olan oyuncaklar, çocuğun bedensel maharetlerini olgunlaştırdığı gibi, keşfetme ve düşünme vasıtasıyla akli ilerlemeyi de sağlamaktadır.¹⁴³ Şükrü Ramo da buna benzer bir yaklaşımla, “Küçük Tosun” adlı şiirinde; küçük bir çocuğun, odanın içinde bulunan yastık, koltuk ve masa gibi objeleri birer trene dönüştürerek, oyununun bir parçası hâline getirmesini mısralarına konu etmiştir:

“Küçük Tosun odada
Gezer, oynar, eğlenir,
Yastık, koltuk, masayı
Birer trene benzetir.

Hemen biner koltuğa
Ayak durur, gülümser,
Tü-tü-dedikten sonra,
Çuf-çuf-başlar arasız.

Tü-tü-çuf-çuf-der gider
Üsküp, Belgrad, Zagrebe,
Çuf-çuf-Tü-tü der durur
İstedığı istasyonda...”¹⁴⁴

Çocuk oyunlarını, evrensel bir değer olarak; Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde en geniş yelpazede işlemiş isim, yukarıda da şiirlerinden yer yer örnekler verdiğimiz şair Avni Engüllü’dür. Engüllü, bu evrensel değeri; dünya

¹⁴² Nusret Dişo Ülkü, **a.g.e.**, s. 53.

¹⁴³ Handan Asûde Başal, “Geçmiş Yıllarda Türkiye’de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.: XX, Sayı 2, Bursa, Yıl 2007, s. 245, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uefad/article/viewFile/5000152365/5000138176>, 17 Aralık 2017.

¹⁴⁴ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 57-58.

genelinde en yaygın bir şekilde oynanan ve şiire de adını veren “Körebe” çocuk oyunu üstünden de işlemeye çalışmıştır:

“Kaçınıcı kezdır körebe oynayışım
Oyunda.
Hep özdeş olgu oluyor
Hep bir yaşantı var yine de
O oyunun sonunda.

Bozkurt, Ayhan, Akan, Mete
Dolanır durur çevremde
Elim birine değende
Onun gözü bağlanır
Sürer yine hep böyle
Bildiğimiz körebe.

O yaşantı,
Özdeş olgu oyunun sonunda
Kim bilir kaçınıcı kez
Gözlerim kapanır,
Çok sevdiğim bu oyunda.”¹⁴⁵

Görüldüğü üzere, Makedonya ve Kosova Türk şairleri; erken çocukluk çağında oynanan oyununların yararlarını arka arkaya sıralamaktan çok, oyunun bu periyot için olmazsa olmazlardan olduğunu ve çocuk gelişiminin önemli bir parçası hâline geldiğini, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde vurgulamaya çalışmışlardır. Bu açıdan bakıldığı takdirde; Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin çocuklar için yazdıkları şiirler, çocuk oyunları değeri bakımından, verimli ve amaca uygun hizmet verdiğini görüyoruz.

3.10. DOSTLUK

Dostluk kavramını en geniş anlamıyla; insanoğlunun sosyal yaşamı ve toplumsal ilişkilerinde, sevdiği, güvendiği, yalansız ve samimi arkadaşlarıyla arasında kurduğu yakın bağ olarak tanımlayabiliriz.

Makedonya ve Kosova Türk şairleri, yazdıkları çocuk şiirlerinde; dostluk sözcüğüne doğrudan yer vererek, çocuklara değeri daha açık bir dille anlatmaya

¹⁴⁵ Avni Engüllü, **Mete**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 32.

çalışmışlardır. Genellikle de dostluk konusunu; insanlar, hayvanlar, ağaçlar ve dostluğun tanımları üzerinden işlemişlerdir. Örneğin Zeynel Beksaç, “Dost” adlı şiirinde, dostluğun çerçevesini çizmeye çalışmış ve aynı zamanda gerçek dostluğun insan hayatındaki mecburiyetini ve nasıl olması gerektiğini ifade etmeye çalışmıştır:

“En güzel güle benzer dost
Dost susamış toprağa yağan yağmurdur
Muştuda
Kara haberde
Özlü söz
Sıcak bir eldir

Ne mevsimler gibi değişir
Ne ayakkabı gibi yırtılıp atılır
Yüreğin dert ortağı
Gönül köprüsü
Sevgi fişkırان bir volkandır dost

Ne yaparsan yap
Dostunla huzurda kal
Dostla geçen yaşam
Her gün yeşeren taze bir dal”¹⁴⁶

Zeynel Beksaç, “Dost” adlı bu şiirinde, dostluğun; bireysel çıkarlar üzerinde kurulan bir ilişki olmadığını ve okuyucuların dostluklarına sıkı sıkı bağlanmalarını nasihat etmektedir.

Necati Zekeriya ise “Nasıl Doğar Ninniler” adlı şiirinde, çocuklarda ırkçılık ön yargılarını daha küçük yaşlarda önlemek amacıyla; zenci dostunun yeşil yurdundan aldığı mektuba değinerek, çocukların başka ırklarla kuracakları dostlukları pekiştirmelerine önyak olmuştur:

“ ...

Mektup alırım uzak diyarlardan
zenci dostumun yeşil yurdundan
neylersin bir güneş düşer bayırdan
güneşi dağ yer karanlık boğar
anamın dilinde bir ninni doğar

¹⁴⁶ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 114.

...¹⁴⁷

Burada şair dostluğu ortak bir değer olarak arka planda işlemiş olsa dahi, asıl amaç; çocuklarda, ırklar arasındaki biyolojik farklılıkların bireysel ya da kültürel sorunların ortadan kaldırılmasıdır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında, Sabit Yusuf ve Şükrü Ramo gibi isimler, yazdıkları şiirlerde dostluk değerini; insanlarla hayvanların arasında kurdukları çikarsız ilişkiler üzerinden işlemişlerdir. Şükrü Ramo, “Dostlarım” adlı şiirinde; kedi, köpek ve horozla kurduğu kadim dostluğunu çocuklara takdim etmektedir:

“Gelin görün çocuklar
kedi benim dostumdur,
kitap okur yazarken
o yanımda dolanır.

Gelin görün çocuklar
köpek benim dostumdur,
evden çıkar dönerken
o kapımda bulunur.

Gelin görün çocuklar
horuz benim dostumdur,
sabah şafak doğarken
o kümeden seslenir.”¹⁴⁸

“Avcı Çocukla Kuş” adlı şiirinde ise Şükrü Ramo; bir çocuğun kuşla kurmak istediği dostluğu dile getirmiştir:

“ ...

Güzel kuşum in koluma
fırda¹⁴⁹ getirdim sana –
gel yanıma dost ol bana
türkü söyle hiç korkma.”¹⁵⁰

¹⁴⁷ Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 5.

¹⁴⁸ Şükrü Ramo, **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 32.

¹⁴⁹ Makedonya ve Kosova Türkçesinde **fırda** veya **furda**; **ekmek kırintısı** anlamında kullanılmaktadır.

¹⁵⁰ Şükrü Ramo, **a.g.e.**, s. 46.

Benzer bir tavırla şair Sabit Yusuf da “Kuşlara Dost Olmalıyız” şiirinde, çocuk okuyucuları; kuşlarla dostluklar kurmaları için teşvik etmeye çalışmaktadır:

“Bakın!
Bir kuş konmuş cama yakın.

Öten sesini yakından dinlemeliyiz
Konuşacak dilimiz yoksa da
Kuşları her zaman dost bilmeliyiz.

Bakınız!
Yüreklerimizle cana yakınız.

Kuş gibi kanatlanmaya çalıştık
Kuş olmadıysak da
Onlarla dost olmaya alıştık.

Bakın!
Bir kuş öter eve yakın.

Soğukta onu odamıza almalıyız
Gelmek istemediyse de
Kuşları yine dost saymalıyız.

Bakınız!
Sevgilerimizle kuşlara yakınız.

Düşlerimizde kuş gibi uçmalıyız
Aralarında değilsek de
Kuşlarla hepimiz dost olmalıyız.”¹⁵¹

İnsanoğlu doğar doğmaz doğayla iç içe olmaya başlar. Hayvanların da doğanın bir parçası olduğunu ve insanlar gibi onların da birer canlı varlık olduğunu düşünürsek, insanların hayvanlarla etkileşim hâlinde olmaları ve belirli bir seviye içerisinde dostluklar kurmaları normal bir durum olarak karşılanmaktadır. Şükrü Ramo ve Sabit Yusuf da bu düşünceden yola çıkarak, çocukların, hayvanların temel haklarını savunmaları ve hayvanlara karşı sevgiyle davranmaları için teşvikte bulunmak gerektiğini dile getirmektedirler.

Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatında, dostluk değerini farklı bir biçimde ele almış olan şair ise Necati Zekeriya’dır. Zekeriya, “Ağaçlar Dile Gelse”

¹⁵¹ Sabit Yusuf, **Afacan Çocuk**, Priştine, Tan Yayınevi, 1983, s. 14.

adlı kitabında, dostluk değerini; açık bir dille ve dost sözcüğünü mısraların içinde birebir kullanarak, ağaçların önce birbirleriyle ve daha sonra da serçe ve çocuklarla kurdukları sıcak temas üzerinden anlatmıştır:

“Ağaçlar

...

Kardeş gibi yaşar çam, defne, meşe,
Herbiri sabah erken selam verir güneşe.

...»¹⁵²

...

“Kavak

...

Sallanır yaprakları hafif bir yel esince
Birlikte yaşar dostlarıyla gün gece.

...»¹⁵³

...

“Şeftali Ağacı

...

Kimseye kötülük yapmaz
Bildiği yoldan sapmaz.

Dallarına serçeler konar
Eski dostları için yüreği yanar.

Türküsunü düşürmez dilinden:
Tutar çocukların elinden

...»¹⁵⁴

...

Dostluk başlığı altında incelediğimiz şiirlere genel bir perspektiften baktığımızda; Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında dostluğun, sadece hayatı sürdürmeyi sağlayan değil, onu iyi bir duruma getirmeyi ve aynı zamanda çıkarıcılıktan uzak tutmayı amaçlayan edebî metinlerden meydana geldiğini

¹⁵² Necati Zekeriya, **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 5.

¹⁵³ Necati Zekeriya, **a.g.e.**, s. 8.

¹⁵⁴ Necati Zekeriya, **a.g.e.**, s. 30.

görüyoruz. Bu tutum da; sahici dostluğun sınırlarının çizilmesi için, çocuklara yardımcı olacak olan önemli özelliklerden bir tanesidir.

3.11. DUYARLILIK

Çocuklar, naif yapıları gereği, çevrelerindeki olaylara ve durumlara karşı yetişkinlere göre daha hassas ve duygusal yönden daha incelikli davranışları içeren tepkiler verebilirler. Bu da dış etkenlerin, yoğun bir biçimde çocukların iç dünyalarını şekillendirdiğini göstermektedir. Bu etkenlerin yansıması, düşünsel olabileceği gibi, fiziksel de olabilmektedir. TDK'nın Türkçe Sözlüğünde: “duyum ve duyguları algılayabilme yeteneği, duygunluk, hassaslık, hassasiyet ve zayıf bir etkiye karşı tepki gösterebilme yeteneği”¹⁵⁵ gibi tanımlarla açıklanan duyarlı olma veya duyarlılık kavramı, aslında bireyin sosyal yaşamında yüz yüze gelebileceği olumlu veya olumsuz durumlara karşı bir tavır alabilmesi için de uyarıda bulunmaktadır.

İncelediğimiz Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirlerinde de duyarlılık değerine çoğu kez değinildiği ve bilhassa doğaya, çevreye, hayvanlara ve çocuklara karşı, duyarlılık değerinin işlendiği dikkat çekmektedir.

Şair Sabit Yusuf'un “Çocukların Dünyası” adlı şiirinde, yaşamdaki her şeyin yetişkinlere kıyasen, çocukların dünyasında daha farklı ve daha güzel bir biçimde yansıdığı ve anlam kazandığı vurgulanmaktadır:

“Doğa alaca renklidir
küçüğün hülyasında,
sesler daha ahenklidir
çocuğun dünyasında.

Onların avuçlarında
hep mutluluk taşıyor,
mutlu yürek bu dünyada
her çocukta yaşıyor.

Bu dünya hep neşelidir
Gam acısıyla dönmez,
Ateş çocuk sevgisidir
Yayımları hiç sönmez

¹⁵⁵ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 729.

Gece uykularında
çok renklidir rüyası
renklere karışıyor
çocukların dünyası.”¹⁵⁶

Şiirdeki bu olumlu hava çocukların her şeye karşı daha duyarlı bir tavırla yaklaşmasından kaynaklanmaktadır. Şaire göre; çocukların dünyasında doğa daha renkli, sesler daha ahenkli ve yürekler mutluluğun taşıyıcısı niteliğindedir. Bu pozitif durum da, çocuklarda duyarlılığın gelişmesi hâlidir.

Şükrü Ramo'nun “Kızcağızla Cıvcivler” adlı şiirinde ise; küçük bir kızın cıvcilere karşı olan duyarlılığı işlenmektedir:

“Mini mini sarı beyaz
Parlak gözlü cıvcivler,
Kvak kvak diyen kuluçkayla
Bir arada gezerler.

Ben onları – pili pili
Etrafıma toplarım –
Her gün fırda¹⁵⁷, darı verir
Çocuk gibi okşarım.”¹⁵⁸

İlk dördlükte cıvcivlerin yaşayış biçimleri ve fiziksel özelliklerinin tasvirleri yapılırken, ikinci dördlükte ise küçük kızın cıvcivlere karşı olan hassasiyeti ele alınmaktadır. Bir çocuğun hayvanlarla yakın münasebette bulunmasını arka planda destekleyen şair, diğer çocukların da aynı duyarlılığı kazanmaları için teşvikte bulunmaktadır.

Şükrü Ramo, “Yasemin” başlığı adı altında kaleme aldığı bir başka şiirinde ise; çocukların, çiçeklere karşı bir duyarlılık geliştirmesini istemektedir:

“Gövden gelin mi gelin
Dalın benzer duvağa,
Seni seven çocuklar
Kıyamaz koparmağa.

Her çiçeğin bir yıldız

¹⁵⁶ Sabit Yusuf, **Afacan Çocuk**, Priştine, Tan Yayınevi, 1983, s. 8.

¹⁵⁷ Makedonya ve Kosova Türkçesinde **fırda** veya **furda**; **ekmek kırintısı** anlamında kullanılmaktadır.

¹⁵⁸ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 41.

Sanki oya başlarda,
Sana sunan çocuklar
Kıyamaz okşamağa.

Misk damlarken saçıma,
Güzel temiz yüzünden
Sana sarkan çocuklar
Doyamaz koklamağa.”¹⁵⁹

Şükrü Ramo'nun çocuklara, yasemin çiçeği üzerinden kazandırmak istediği duyarlılık, sadece çiçeklere karşı duyulacak bir hassasiyet değil, aynı zamanda bütün doğaya karşı aynı duygunlukla yaklaşımlarını sağlama çabasıdır. Çünkü doğanın işe yaramaz bir duruma getirilmesi hâlinde, insanlığın da yok olmakla karşı karşıya kalabileceği imelenmektedir.

Benzer bir hassasiyetle şair Fahri Kaya da “Yaz Yağmuru” adlı şiirinde, çocukların yaz yağmurunu niçin sevmeleri gerektiğinin sebeplerini sıralamıştır:

“Eğer seversen
Kavunu karpuzu,
Sev yaz yağmurunu.
Yaz yağmuru,
Güldürür köylünün
Yüzünü gözünü.

Eğer kendi kentini
Temiz görmek istersen,
Sev yaz yağmurunu.
Yıkar yaz yağmuru
Sokakları evleri
Kentini her yanını.”¹⁶⁰

Genellikle çocuklar yağmuru, açık alanlardaki oyunlarını böldüğü veya engellediği için sevmezler. Fahri Kaya da yağmurun yağmaması takdirde, insanların nasıl olumsuz sonuçlarla karşılaşabileceklerini betimleyerek, çocukların algısında bir duyarlılık hissiyatı oluşturmaya çalışmaktadır.

İlhami Emin ise “Güneş Yine Doğacak” adlı şiirinde, çocuklara, güneşsiz bir yaşamın düşünülemediğini, mısralarda kullandığı değişik imajlarla anlatmaktadır:

¹⁵⁹ Şükrü Ramo, **a.g.e.**, s. 55-56.

¹⁶⁰ Fahri Kaya, **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965, s. 56.

“Güneşsizdir uçaklar
Güneşsizdir saçaklar
Dağlar göller balıklar
Güneşsizdir ovalar

Ağlar işte pılâjlar
Bodrumlardaki toplar
Ağlar bomboş yazlıklar
Ağlar çıplak ağaçlar

Üzgün üzgün yatarlar
Yel biçimli kavaklar
Üzgün üzgün sallanır
Bir de öfke saldırır

Kara yüzlü bulutlar
Taş yürekli haydutlar
Göğümüzü deliyor
Çirkin tüylü kargalar

Güneşsizdir tarlalar
Güneşsizdir bahçeler
Ölmektedir çiçekler
Solmaktadır oyunlar

Çiğneniyor yapraklar
Ama yine hep kuşlar
Ama yine çocuklar
Bodrumlardaki toplar

Binbir renk oyuncaklar
Güneşi hep ararlar
Ona el uzatırlar
Gür sesle çağırırlar

Güneş yine doğacak
Her yere gül saçacak.”¹⁶¹

Bu güneşten yoksun tasvir edilen imajların asıl amacı; çocuklarda, ilkin bir farkındalık oluşturmak ve dünyanın güneşsiz kalması hâlinde, her şeyin nasıl mahrum kalabileceğini ve bir çok temel ihtiyacın da nasıl durma noktasına gelebileceğinin görülmesini sağlamaktır. Bu farkındalığı sağladıktan sonraki amaç ise; çocuğun, her nimete karşı bir duyarlılık geliştirmesine yardımcı olmaktır.

¹⁶¹ İlhami Emin, **Güneşli Şiirler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 30-33.

Şairin, “Güneş Yolda Biz Yolda” adlı şiirinde de, aynı duyarlılığın var olduğunu söylemek mümkündür:

“odunları tükettik
kömürleri yokettik
paltoları eskittik
hep böyle üzgün kaldık
güneş yokken sokakta
güneş yokken oyunda

kalksın artık bu soğuk
yel sesi boğuk boğuk
gelsin ilkyaz buraya
yayılsın dağ ovaya
alsın altın atları
gezsün hep sokakları
görsün hep çocukları

güneş yolda biz yolda
güneş bizde biz onda
güneş bulut içinde
benim açık gözümde
güneş ola ben ola
sevinçle dola dola
kendimi güneş ettim
günü güneşe çektim

işte bundan ne çıktı
her yana ışık çattı
buz dede yere battı
günden güne günüz biz
günden güne bir deniz
açılır da gideriz
güneşi gezdiririz
ninnilerle onu biz
çarçabuk büyütürüz.”¹⁶²

Güneş sisteminin tam merkezinde bulunan ve bir yıldız olan güneş, ışık hâlinde sağladığı enerji ile dünya için büyük bir önem taşımaktadır. Dünyadaki hayatın sürmesi için, belirli ölçüde güneşin enerji olarak yaydığı ısıya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da, yaşam için gerekli olan koşulların sağlanması demektir. Böylelikle insanın güneşe olan mecburiyetinin altını çizen şair, çocuklarda bırakmak

¹⁶² İlhami Emin, a.g.e., s. 34-36.

istediği etkiyi “güneş yokken sokakta, güneş yokken oyunda” ve ”güneş yolda biz yolda, güneş bizde biz onda” mısralarıyla güçlendirmektedir. Böylece çocuklarda doğaya ve özellikle de bu konuya karşı duyarlılık kazandırılmasına yardımcı olmaktadır.

İncelediğimiz şiiirlerden de anlaşılacağı üzere; Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiiirinde duyarlılık değeri, çocuklarda oluşturulmak istenilen farkındalık üzerinden işlenmiş ve okuyuculara kazandırılmaya çalışılmıştır. Fakat gösterilen bu çaba, çocukların düşünce dünyasını zorlamadan ve onların hassasiyeti göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Özellikle bu değeri yazdıkları şiiirlerde değişik temalar hâlinde işlemiş ve geniş bir çeşitlilikle destekleyerek geliştirmişlerdir.

3.12. DÜRÜSTLÜK

Dürüstlük, sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmama ve özü sözü bir olma durumu gibi tabirlerle tanımlanabilir.¹⁶³ Dürüstlük, düzenbazlık, yalan söyleme ve işe hile karıştırmak gibi olumsuz durumları değil, gerçeklik, mertlik ve doğruluk gibi olumlu durumları içeresinde barındırır. Bu durum kişide, önce düşünce sonucu ortaya çıkar ve daha sonra eylem boyutuna geçer. Dürüstlük kâmil insan için ne kadar mühim bir değerse, evrensel bağlamda onaylanan bir değer olarak da o kadar mühimdir.

İncelenen şiiirlerde de dürüstlük değerine çoğu kez yer verildiğini, bilhassa şiiirlerin içinde dürüst insanın hangi özellikleri taşıması gerektiğini ve kişinin dürüst bir birey olması takdirde neleri kazanabileceği vurgulanmaktadır.

Zeynel Beksaç’ın “Gerçek” adlı şiiirinde dürüstlüğün tanımı nasihat biçiminde verilmektedir:

“Gerçek hiçbir engelde diz çökmeyen
Tek başına savaşan bir ordudur
Gerçek tüm insanlığın
Varması gereken biricik limandır

Pürüzsüz pak bir aynadır gerçek

¹⁶³ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: I (A-G), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008, s. 794.

Sevginin can komşusu
Kimliğimizin en geçerli adresi

Bir ve gerçek
İşte zenginlik
Aman gerçekten el çekmeyin siz”¹⁶⁴

Şiirin nasihat biçiminde işlenmesinin asıl amacı; çocuklarda dürüstlüğe karşı önce bir farkındalık oluşturmak ve daha sonra da bu mevzuya karşı bir duygunluk meydana koymaktır.

Şairin “Söz” adlı şiirinde ise; insanoğlunun söylediği sözlerin ne boyutta olması gerektiğinin izahı yapılmaktadır:

“Söz mertçe bir sözse eğer
Ta yüreğe varır
Deler duvarı
Eritir demir çeliği

Söz sözcüğe benzemezse
Tut ki seldir
Esen sert bir kasırğa
Derin kapkara bir kuyudur

Bir muştuyu fısıldarsa söz
Her yanı bahara kesilir
Hoplayıp zıplarsın neşeden
Ne olur bir söz söyle bana incitmeden
Üzmeden”¹⁶⁵

“İnsan sözünden, hayvan yularından tutulur” atasözünün birebir karşılığı olan bu şiir, her ne koşulda olursa olsun insanın doğru sözden vazgeçmemesi gerektiği ve dürüstlüğün her şeyin başında geldiği düşüncesini uyandırmaktadır. Böylece şair, “Ne olur bir söz söyle bana incitmeden / Üzmeden” mısralarıyla da okuyucusunu bundan böyle yalandan uzak tutmaya çalışacağı izlenimini vermektedir.

Beksaç’ın “Mert” adlı bir başka şiirinde ise; mertliğin ve bencilliğin karşılaştırılması yapılmaktadır:

¹⁶⁴ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 111.

¹⁶⁵ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 112.

“Ben diyeni hemen terk et
Yüreğine sor öyle zevk et
Dilleri dilinle kendine dost et
İnsan sevilir olunca dürüst mert”¹⁶⁶

Şiirde, insanın ancak doğru sözlü, dürüst ve mert olduğu takdirde diğer insanlar tarafından sevilip dostluklar kurabileceği betimlenmektedir. Buradaki mertlik kavramı, aynı zamanda duygulara ve yüreğe de hitap eder niteliktedir.

Zeynel Beksaç’ın dürüstlük değerini işlediği son şiiri ise “Ben Sadece Düşünüyorum Baba” adlı şiiridir. Beksaç’ın bu şiirinde, dürüstlüğü bütün yönleriye irdeleye bir çocuk vardır. Bir çocuğun dürüstlüğü bu kadar önem vermesini de arka planda destekleyen şair, bu çocuğun aynı zamanda diğer çocuklara örnek teşkil etmesini de istemektedir:

“Dünya iki kapılı hanmış
Diyor Âşık Veysel amca
Dünya hansa
Hancı kim, baba?

Üzümünü ye bağını sorma diyorlar
Yemek kolay da
Sahibine yazık değil mi, baba?

Güldürüp dururmuş insanları
Nasrettin Hoca
Gülmek güzel şey de
Onun hiç derdi yok muymuş, baba?

Diyorlar ki insan olmak çok zormuş
Adam gibi adam olmam için
Ne yapmam gerekiyor, baba?

Diyorlar ki doğru söyleyen
Dokuz köyden kovulmuş
Peki, dolandırıcıların aramızda
Ne işi var?!”¹⁶⁷

Zeynel Beksaç, şiirinin içinde, Âşık Veysel ve Nasrettin Hoca gibi Türk kültürü için de önem arz eden ve dürüstlükleriye nam salmış isimlere yer vererek,

¹⁶⁶ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 117.

¹⁶⁷ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 164.

dürüstlük değerini çocukların tasavvurunda daha da güçlü bir hâle getirmeye çalışmaktadır. Bunun yanı sıra şair, şiirinde sual tümceleri kullanmakta fakat bu sorduğu suallere cevap vermemektedir. Cevabı çocuklara bırakan Beksaç, böylelikle çocuklarda da aynı hassalığın gelişmesini hedeflemektedir.

Zeynel Beksaç'ın dışında Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde dürüstlük değerini işleyen bir diğer isim de Agim Rifat Yeşeren'dir. Yeşeren, "Ben Tam" adlı şiirinde, dürüstlük değerini; dürüstlüğün temel taşlarından olan "sözünde durmak" kavramı üzerinden işlemektedir:

“ ...
Ben TAM
Tam yer
Tam içer
Tam uyurum her zaman
Falan yerde filan saatte buluşalım
dedim mi dedim ben

Dönmem sözümden
Tam o saatte o yerdeyim hemen
...¹⁶⁸
...”

Şiirin içinde, insanoğlunun yeme, içme ve uyku gibi temel ihtiyaçlarıyla dürüstlük arasında bir ilişki kurulmaktadır. Şair, insanların bedensel ihtiyaçlara gereksinim duyduğu kadar, dürüstlük gibi ruhsal ihtiyaçlara da gereksinim duyduğunu vurgulamaya çalışmaktadır.

İncelediğimiz şiirlerden de anlaşılacağı üzere; Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde dürüstlük değeri, çocukların ilgisini çekecek bir biçimde ele alınmıştır. Genellikle "söz" üzerinden işlenen dürüstlük değeri, söylenen yalanın er ya da geç açığa çıkacağı, gerçeklerin gizli kalmayacağı ve insanın daima doğru söylemesi ve sözünde durması gerektiği vurgulanmıştır. Nitekim, bireyler arasındaki sağlam ve kalıcı dostlukların ancak bu şekilde kurulabileceği ve sürdürülebileceği savunulmaktadır.

¹⁶⁸ Agim Rifat Yeşeren, **Tek Çift**, Priştine, Tan Yayınları, 1988, s. 10.

3.13. DÜŞLEME, HAYAL ETME VE DİLEME

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde “düşlemek” bir şeyi, bir kimseyi, bir durumu istenilen biçimde tasarlamak, zihinde canlandırmak¹⁶⁹; “hayal etmek” bir şeyi zihinde tasarlayıp canlandırmak, hayallemek¹⁷⁰; “dilemek” ise mecazi anlamda; kendi düşünce, görüş ve isteğini yapmak¹⁷¹ olarak açıklanmaktadır. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde de düşlemek, hayal etmek ve dilemek gibi kavramları içeren imgeler bu anlam ve amaçlarla kullanılmıştır. Böyle bir durumda düşlemenin veyahut hayal etmenin tasarlanan gayelerle mana bütünlüğü sağladığını söyleyebiliriz. Farklı bir deyişle; düşlemek veya hayal etmek ile dilemek parçalanmaz bir bütünün unsurlarıdır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında bu konuları şiirlerinde en çok ve en yoğun bir biçimde işleyen isim Zeynel Beksaç’tır. Beksaç, bu konuları bir çocuğun dünyaya karşı sıra dışı bakışı üzerinden ele almaktadır. Hiç şüphesiz, her bireyin kendine has düşleri veya hayalleri vardır. Bu düşler veya hayaller, bireyin hem doğasına hem de mülkiyetinde olduğu kültürel ve toplumsal konumuna göre değişiklik gösterir.¹⁷² Zeynel Beksaç da “Şu Dünyayı Ben Yönetsem” adlı şiirinde, dünyayı çocuk hayalleri ve dilekleriyle tasarlamaktadır:

“Bir kere de ben yönetsem
Şu dünyayı adam etsem
Rayına oturtup düzene koysam
Ayağını sıcak, başını serin tutmayı
Bir öğresem, bir öğretebilsem

Bir kere de ben yönetsem
Dizginleri alıp yönünü biçsem
Ayağını denk tutup yürütebilsem
Ana okula götürüp tahta ata bindirsem
Sonra da harfleri bir baştan öğresem

Bir kere de ben yönetsem

¹⁶⁹ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 740.

¹⁷⁰ TDK, **a.g.e.**, s. 1067.

¹⁷¹ TDK, **a.g.e.**, s. 666.

¹⁷² İdris Şahin, Necla Şahin Fırat, Yunus Remzi Zoraloğlu, “Üniversite Öğrencilerinin Düşleri”, **Ege Eğitim Dergisi**, C.: XI, Sayı 1, İzmir, Yıl 2010, s. 26, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/57026>, 1 Ocak 2018.

Altını üstüne çevirsem
Şımarık huyuna ilaç bulsam
Güzelliğe bakmayı öğretsem
Şu dünya nasıl da uysal olurdu aman”¹⁷³

Şairin, düşlemek, hayal etmek ve dilemek konularını bir arada işlediği şiirleri bir bütünlük arz etmektedir. Öyle ki, çocuk hayalleriyle şekillenen dünyada “Bir Günlüğüne” göklerden gülüş ve sevgi yağması istenmektedir:

“Bir günlüğüne gülüş yağsa göklerden
Bir ömürlük gülüş biriktirirdim hemen
Nerde hüznün çökmüşse insan yüzüne
Mektuba atar postalardım acele
Hep gülüşle doğsun doğacak tüm günler

Bir günlüğüne sevgi yağsa göklerden
Bir ömürlük sevgi biriktirirdim hemen
Buluta yalvarır bu isteğimi kırma derdim
Al şu sevgiyi yağdır yağmur yerine
İnsanlar her zaman için ıpslak olsun sevgiyle”¹⁷⁴

Zeynel Beksaç’ın şiirlerinde, çocuk hayali ve düşleriyle biçimlenen dünyanın vazgeçilmezlerinden biri de bahçeler ve sokaklardır. “Büyülü Bir Bahçem Olsa” adlı şiirinde Beksaç, olağanüstü bir bahçe dilemektedir:

“Büyülü bir bahçem olsa
Ekin yerine
Kitap eker
Bilgi biçirdim

Büyülü bir bahçem olsa
Ekin yerine
Beste eker
Şarkı biçirdim

Büyülü bir bahçem olsa
Ekin yerine
Kahkaha eker
Gülüş biçirdim

Büyülü bir bahçem olsa

¹⁷³ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 139.

¹⁷⁴ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 138.

Ekin yerine
Sevgi eker
Hoşgörü biçerdim

Büyülü bir bahçem olsa
Ekin yerine
Özgürlük eker
Barış biçerdim”¹⁷⁵

Şüphesiz insanların kendileri, mensup oldukları toplum, dünyanın geleceği ve insanlıkla alakalı hayalleri veya düşleri vardır. Bu hayallerin ya da düşlerin bilhassa çocukluk ve gençlik dönemlerinde yoğunlaştığı söylenebilir.¹⁷⁶ Şair de bu düşünceden hareketle, kendisi için dilediklerini bir bakıma dolaylı yoldan bütün insanlık için de dilemektedir. “Bir Sokak Verin Bana” adlı şiiri de, benzer bir düşünceyi kapsamaktadır:

“Bir sokak verin bana
Yeşiline, çiçeğine hayran olayım
Araba, kamyonların geçmediği
Egzoz kokularının kokmadığı
Bir sokak verin bana

Bir sokak verin bana
Uçurtmaların uçurulduğu
Saklambaç oyunun oynandığı
Barış türkülerinin yakıldığı
Bir sokak verin bana

Bir sokak verin bana
Bütün dillerin konuşulduğu
Türkçemin buram buram tüttüğü
Hoşgörünün, sevginin baş tacı edildiği
Bir sokak verin bana

Bir sokak verin bana
Yoluna papatyalar ekeyim
Kırlangıç, güvercinlerden huzur sorulsun
Deniz kokusunu getirsin martılar
Bir sokak verin bana

¹⁷⁵ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 142.

¹⁷⁶ İdris Şahin, Necla Şahin Fırat, Yunus Remzi Zoraloğlu, “Üniversite Öğrencilerinin Düşleri”, **Ege Eğitim Dergisi**, C.: XI, Sayı 1, İzmir, Yıl 2010, s. 25, (Çevrimiçi)
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/57026>, 1 Ocak 2018.

Bir sokak verin bana
Dünya çocuklarının buluşma yeri olsun
Şairlerin şiir yazdığı, bestecilerin beste yaptığı
Ressamların mutluluğun resmini çizdiği
Bir sokak verin bana”¹⁷⁷

Şiirselliğin etkisini de kullanan Zeynel Beksaç, düşünüyü kurduğu ve dilediği sokağın betimlemesini yaparken, bir yandan da şiiri okuyan çocukta hayal etmeye dair bir istek uyandırmaktadır.

Şairin “Bir Mucize Olsa” adlı şiirinde ise; benzerlerinden farklı, olağanüstü ve şaşırtıcı şeyler beklenmektedir:

“Bir mucize olsa
Benim ülkemde
Dört mevsim yerine
Bir tek bahar olsa

Bir mucize olsa
Bizim sokağa
Asfalt yerine
Çikolata döşense

Bir mucize olsa
Bizim bakkalda
Güzellik satılsa
Yalan yasaklansa”¹⁷⁸

Ülkede sadece bahar mevsiminin hâkim olması, sokakların asfalt yerine çikolatayla döşenmesi ve bakkalda güzelliğin satılması gibi tanımlamalar bir bakıma çocukların sınırsız hayal dünyalarını da simgelemektedir.

Zeynel Beksaç’ın “Karınca Arkadaşım Olsa” başlıklı bir başka şiirinde ise; çocuğun karıncayla kurmak istediği arkadaşlık hayali irdelenmektedir:

“Okuma yazma bilmiyor
Masalı da hiç sevmiyor
Ama hesapta çok güçlü o
Ev düzeninde örneksel
Birinciliği kimseye kaptırmıyor

¹⁷⁷ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 160-161.

¹⁷⁸ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 143.

Sokak yok arkadaş yok
Yan yatıp uzanması hiç mi hiç yok
Karınca arkadaşım olsa keşke
Ben de çalışkan olurum
Çok ama pek çok”¹⁷⁹

Çocuğun karıncayla neden arkadaş olmak istediği son dizelerde ortaya çıkmaktadır. Şair, şiir boyunca çocuklara karıncanın spesifik özelliklerinden bahsederek, onlarda hayatları boyunca karıca gibi çalışkan olmayı dilemeleri için bir merak uyandırmayı amaçlamaktadır.

Gelişim dönemindeki çocuklar için yaşam, çevresinde gözlemlediği yeni şeyleri keşfetme sürecidir. Bu gelişim sürecindeki keşfetme isteğini tetikleyen asıl neden de merak duygusudur. Çocukların belki de en çok merak ettiği konuların başında gök cisimleri gelmektedir. Zeynel Beksaç’ın “Bir Yıldız Kaysa” adlı şiirinde, çocuğun hayal ettiği yıldızla arkadaş olabilmesi takdirde geçirilebilecek eğlenceli zamanların betimlemesi yapılmaktadır:

“Bir yıldız kaysa
Bizim eve düşse
Karyolama girse
Benimle uyuyakalsa

Bir yıldız kaysa
Bizim sınıfa konuk olsa
Benimle aynı sırada otursa
Gelmişken okuma yazmayı da öğrense

Bir de şöyle küçük olsa
Parmağıma takıp yüzüğüm olsa
Karanlıklarda hep yolumu aydınlatsa
Bir ömür boyu bana uğur getirse

Bir yıldız kaysa
Bahçemizde dut ağacına asılsa
Dalları silkeleyip dutların hepsini yese
Sonra da gülüp kardeşimi çatır çatır çatlatsa

Bir yıldız kaysa
Değişik oyuncakları olsa

¹⁷⁹ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 145.

Bir tek ikimiz oynasak
Kardeşim karşıdan kıskanıp baksa”¹⁸⁰

Şairin, aynı konuyu işlediği bir başka şiiri ise “Büyülü Bir Atım Olsa” adlı şiiridir. Bu sefer, şiirdeki çocuk büyülü bir at aracılığıyla gezegenleri, ayı ve yıldızları yerinde ziyaret etmek istemektedir:

“Büyülü bir atım olsa
Ay yoluna düşsem
Yolda yıldızları
Saya saya gitsem
Gece demesem
Gündüz demesem
Büyülü atımla
Aya varsam
Ay dedeye sarılıp
Doya doya öpsem

Büyülü bir atım olsa
Tüm gezegenlerin yoluna düşsem
O gezegen bu gezegen diye
Hepsini gezebilsem
Neler var neler yok
Bir görebilsem
Arkadaş bulup
Doyasıya oynayabilsem
Büyülü bir atım olsa
Keşke gidebilsem”¹⁸¹

Genel anlamda çocuk, hayal dünyasını gerçek hayattan daha çok önemseyen ve düş dünyası daha geniş olan kişidir. Çocukların sıra dışı hayaller kurması ve dileklerde bulunması, onların algı açısını genişlettiği gibi, öğrenmeye de daha istekli hâle gelmelerini sağlar. “Bir Yelken Olsam” adlı şiirini de Beksaç, böyle bir düşünceden yola çıkarak ve o hassasiyeti göz önünde bulundurarak kaleme almıştır:

“Bir yelken olsam
Yüküm barış olsa
Dünyanın dört yanına
Açılıp yol alsam
O kıta bu kıta deyip
Gezip tozsam

¹⁸⁰ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 144.

¹⁸¹ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 141.

Bembeyaz bir yelken olsam

Bir yelken olsam
Güzelliğe açılsam
Güzellik beni tanır mı
Yeri yurdu nerededir ki onun
Yelkene benzer mi
Bembeyaz bir yelken olsam
Güzelliğe ulaşsam

Bir yelken olsam
Yolcularım martılar olsa
Yastığımız deniz mavisi
Yorganımız gök mavisi olsa
Ve her şey bir düşe benzese
Bembeyaz bir yelken olsam
Martılar yolumu yönlendirse”¹⁸²

Şiirde dikkati çeken ilk özellik çocuğun yelken olması durumunda, gerçekleştirmek istediği hayallerinin olmasıdır. Bu hayallerin bazıları evrensel, bazıları ise kişiseldir. Bu durumu bütünüyle çocuğun yapmacıksız ve yalın iç dünyasına bağlayabiliriz. Şairin “Bir Gün de Nasrettin Olsam” başlıklı şiiri de aynı duyarlılıkla işlenmiştir:

“Bazen durup dururken
Garip şeyler geliyor aklıma
Örneğin Nasrettin olsam diyorum
Bir günlüğüne kahkahayla
Kırıp geçirsem dünyayı

Eşeğim olsa tersine binsem
Kavuk başımda yollara düşsem
Koca dünyanın çarkını güzelliğe çevirip
Savaşlara, açlığa son verebilsem

Bir gün de Nasrettin olsam”¹⁸³

Şiirde de görüleceği gibi çocuğun sorumluluktan uzak ve bir şarta bağlı kalmaksızın yaşamak istemesi, onun mizacının doğal uzantısından kaynaklanmaktadır. Çocukların Nasrettin Hocaya ilgi duymasının en önemli

¹⁸² Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 140.

¹⁸³ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 184.

sebeplerinden biri de budur. Masallarda Nasrettin Hoca'nın mutlu ve eğlenceli bir hayat yaşaması, çocuk okurları da böyle bir hayata özendirilmektedir. Zeynel Beksaç'ın "Bugün de Nasrettin Olsam" adlı bu şiirinden yola çıkarak varacağımız bir diğer sonuç ise şairin, çocuklara bu tip masum hayaller kurdurtmak istemesidir.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde düşleme, hayal etme ve dileme gibi değerler çocukların farklı iç dünyaları üzerinden ele alınıp işlenmiştir. Bu konuya şiirlerinde en yoğun bir şekilde yer veren isim de Zeynel Beksaç olmuştur. Beksaç, çocuklar için kaleme aldığı şiirlerde, çocukların olağan yaşantılarının dışına çıkarak, hayalini kurdukları başka alemlere kapı araladığı göze çarpmaktadır.

3.14. DÜZENLİ OLMA

Misalli Büyük Türkçe Sözlüğünde "düzen" kâintın bütününde ve insanlar tarafından meydana getirilen her türlü kuruluşa, o şeyin mevcudiyetinin gerektirdiği şekilde var olan ve devamını sağlayan yasa ve kurallar, nizam, usul¹⁸⁴; "düzenli" kendi düzeninin gerektirdiği şekilde bulunan, muntazam, yerli yerinde¹⁸⁵; "düzenli olmak" ise mecazi anlamda; bir düzene göre davranan, düzeni olan, derli toplu, yerli yerinde, kararlı, tertipli, muntazamlı, intizamlı ve disiplinli olma durumu şeklinde açıklanmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde düzenli olma değerinin nasıl işlendiğine baktığımızda ise, değerın zıt anlamlarla, yani başka çocukların intizamsız yaşamlarından örnekler verilerek ya da çocuklar arasında karşılaştırmalar yaparak ele alındığını görüyoruz.

Şükrü Ramo'nun "Neyin Noksan?" adlı şiiri, bütünüyle düzenli olmayı konu alan ve bu değerın önemini aktaran bir şiirdir:

"Neden niçin canlı çocuk
kalem defter kitabın da –
ayakkabın üstün başın

¹⁸⁴ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: I (A-G), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008, s. 803.

¹⁸⁵ İlhan Ayverdi, **a.g.e.**, s. 804.

çok düzensiz temiz değil?

Baban işte annen evde
sana her şey verir bakar –
senden elbet hem temizlik
hem okumak bilgi arar!

Görmez misin komşun Lazo
yetim çocuk yoksul yaşar –
derste evde sokakta da
örnek olur hepinize.

Neyin noksan nazlı çocuk
varlık dolu bu gününde –
düzen bilgi paklık için
Lazo'dan da yardım ara!

Bil ki yalnız çalışmakla
tam yolunu bulmuş olur –
güzel üst baş bilginle de
örnek sayar seni toplum.

Neyin noksan haydi çalış
boş yaşama kurban olma –
baban annen elbet seni
bir gün mutlu görmek ister.”¹⁸⁶

Şiir boyunca, maddi durumu iyi ve hayat düzeni yolunda olan fakat yaşam biçimi düzensiz bir çocukla, yetim ve yoksul fakat hayat tarzı düzenli olan komşu çocuğu Lazo arasında kıyaslamalar yapılmaktadır. Şair de bu önemli durumu, düzenli olma değeri açısından, karakteristik özelliği çok farklı iki çocuk profili üzerinden okuyucuya aksettirmektedir.

Şairin düzenli olma değerini işlediği bir diğer şiiri ise “Kimden Kime” başlıklı şiiridir. Düzenli olma değeri altında değindiğimiz bu şiir, Osman isimli bir çocuğun düzensiz ve sorumsuz davranışlarını ön plana çıkartmaktadır:

“Bir gün Osman zil çalınca
Çıktı çabuk sıradan,
Süt tasını çantasına
Sokuşturdu sokakta.

¹⁸⁶ Şükrü Ramo, **Renkli Gülüşler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1977, s. 29.

Kitap, defter, hokka tası
Çantasında karıştı,
Alamadan kalemini
Sırasında unuttu.

O kalemi geri kalan
Tahsin soktu cebine,
Kimden kime deyip sustu
Çekti doğru evine.

Ertesi gün öğretmeni
Girdi birinci derse,
Osman, dedi, geç al şimdi
Kalemini Tahsinden...¹⁸⁷

Şükrü Ramo'nun diğer edebî metinlerinde de egemen olan bu yaklaşım, bir değerî karşıtını veya gerçekleşmeme durumunu yansıtarak, değerî ehemmiyetinin fark edilmesini sağlamaktır. Bu şiirde de Ramo, aynı biçimde düzenli olmanın karşıtını, yani düzensiz olma durumunu vererek çocuk okura düzenli olmanın önemini algılatmak istemektedir.

Nimetullah Hafız'ın "İyi Geceler Dilerim" başlıklı şiirinde de düzenli olma değeri işlenmektedir:

"Yine geliverdi gece
Gelsin,
Her nen olduğu gibi yerinde kalsın
Yatakları darıltmıyalım diye.
Haydi iyi geceler dilerim kardeşler
Ara vermeliyiz oyunlarımıza
Yarın yeniden başlarız bunlara.
Haydi, kuşlardan utanmalıyız
Onlar geceyi gece bilirler
Vaktinde yuvalarına çekilirler.
Bizler öğrenciyiz değil mi?
Öğrenciyiz ya
Gece baykuşu değiliz.
Geceleri birlikte saymalıyız kardeşler
Haydi iyi geceler dilerim, iyi geceler!"¹⁸⁸

¹⁸⁷ Şükrü Ramo, **Vatan Birdir Unutma**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1958, s. 22.

¹⁸⁸ Nimetullah Hafız, **Günaydın**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 12.

Nimetullah Hafız, şiir boyunca çocukları düzenli saatlerde yataklarına geçmeleri ve sağlıklı bir uyku uyumaları için özendirmeye çalışmaktadır. Bu düşünceden de yola çıkarak şair, çocukların daha düzenli bireyler hâline gelebileceklerini savunmaktadır.

Düzenli olma değerini şiirlerinde işleyen bir başka isim de Naim Şaban'dır. "Çoban Dünyası" adlı şiirinde, bir çobanın dilinden çocuklara seslenişi vardır:

"Cici kuzular meler:
Mee, mee, melerler,
Çağrışır koyunlar:
Bee, bee, belerler.

İnek muu seslenmez mi?
Çoban dile gelmez mi?
Değenekli elleri
Peynir ekmek yemez mi?

Varsınız sizler de
Bitmiyen düşlerimde,
Çoban diyor: benimsiniz
Her işim ve gücümde.

Çalışkan çocuklara
Temiz çocuklara
Taze taze, süt her gün
İçireyim onlara."¹⁸⁹

Şiirde, çocukların çalışkan, temiz ve düzenli olmaları hâlinde, her gün taze taze süt içmeye hak kazandıkları vurgulanmaktadır. Böylelikle şair, düzenli olmanın ne gibi avantajları olabileceğine de dikkat çekmektedir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde düzenli olma değerini en farklı biçimde ele alan şair ise Nusret Dişo Ülkü'dür. Ülkü, "Ağlaşır" başlıklı şiirinde, eşyaların çocuklara karşı serzenişlerini şiirleştirmektedir:

"Neden ağlaşır pantolonlar?
-Diz çökmesin çocuklar.

Neden ağlaşır ayakkabılar?
-Yan basmasın çocuklar.

¹⁸⁹ Naim Şaban, **Düşler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 31.

Neden ağlaşır çoraplar?
-Tırnak kessin çocuklar.

Neden ağlaşır paltolar?
-Yuvarlanmasın çocuklar.

Neden ağlaşır rubalar?
-Kirlletmesin çocuklar.

Neden ağlaşır çantalar?
-Kızak yapmasın çocuklar.”¹⁹⁰

Nusret Dişo Ülkü, şiir boyunca sorular soran ve sorduğu sorulara hemen karşılık veren kişi konumundadır. Bunun yanı sıra Ülkü, çocukların, giyim eşyalarına karşı daha duyarlı ve hayatlarında da daha düzenli olmaları için onlara dolaylı yoldan tavsiyelerde bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, düzenli olma değeri farklı şairler tarafından ve genellikle de öğütlemeler üzerinden ele alınıp işlenmiştir. Çocukların düzenli olmayı bir yaşam biçimi hâline getirdikleri durumda, sosyal hayatlarının dahi düzene gireceğinden bahsedilmiştir. Nitekim, incelediğimiz şiirlerden de anlaşılacağı üzere, Makedonya ve Kosova Türk şairleri; çocukların düzenli olmalarına yardımcı olmak için büyük çabalar harcamışlardır.

3.15. EĞİTİM

Eğitim, “çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye”¹⁹¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı özelliğe “Türk Eğitim Tarihi” adlı kitabında Prof. Dr. Yahya Akyüz de dikkat çekmekte ve şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“**Eğitim** (Osm.: terbiye / Fr.-İng.: education, pedagogie): Kişinin zihnî, bedenî, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler,

¹⁹⁰ Nusret Dişo Ülkü, **Çocukların Elleri**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 27.

¹⁹¹ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 761.

davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür. *Eğitim*, hayat boyu sürer; plânlı ya da tesadüfî olabilir. Okul, okuma-yazma, ders araç gereçleri ile ve bunların dışında aile veya bir çevre içinde, kişisel yetişme vs. yollarıyla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarma, beceri kazandırma çalışmalarının tümünü kapsayan bu çabalara *yaygın eğitim* de denmektedir. Kısaca, *eğitim*, öğretimi de içine alan çok geniş bir terimdir.”¹⁹²

Türk tarih ve kültüründe olduğu kadar dünyada da önemli bir yere sahip olan eğitim değeri, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde üç farklı yöntemle ele alınıp işlenmiştir. Bunlardan birincisi; çocuğa kitap okuma alışkanlığı kazandırmak, ikincisi; çocuğu, okula gitmesi ve okulu sevmesi için özendirilmeye çalışmak ve üçüncüsü de; doğrudan şiirlerin içinde öğütler vererek eğitilmesine yardımcı olmaktır.

Şükrü Ramo da “Okurken” adlı şiirinde, birinci yöntemden faydalalanarak, çocuklara kitap okumanın önemini vurgulamaya çalışmaktadır:

“Okurken düşünür geçtiğim şeye
Tekrar ederim güzel cümleyi
Zihnimde kök salan yeni bilgiyi
Denerim dikkatle her tecrübeye.

Ezber okumak gitmez hoşuma,
Anlamsız bilginin yoktur faydası,
Kitabı severim her şeyden fazla
Çok okur, az yazar, ararım özü.

Okurken su gibi akar düşüncem
Dalarım sayfanın ilgi bağına,
Yazının özeli kalır aklımda
Nam değil, iş için toplarım bilgi.”¹⁹³

Bu şiirin temel amacı çocuklarda öncelikle okumaya dair bir istek uyandırmak ve okurken elde edilen bilginin şöhret kazanmak için değil, kendini eğitime ve deneyim kazanmak için kullanılması gerektiğini belirtmektir.

Şairin “Oku – Öğren” adlı şiirinde de aynı amaçtan söz edilebilir:

¹⁹² Prof. Dr. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi: M.Ö. 1000 – M.S. 2012*, Ankara, Pegem Akademi, Mart 2012, s. 2.

¹⁹³ Şükrü Ramo, *Çelenk*, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 20.

“Oku çocuk sana gelen
Renkli güzel dergiyi,
Oku öğren yerde gökte
Neler işler insanlar.

...¹⁹⁴

Okumak, insanın kendini geliştirmesi için en zorunlu ihtiyaçlarından biridir. Bu temel ve zaruri ihtiyacı giderebilmek için de insanın kitaplara ve dergilere gereksinimi vardır. Böylece, oralardan öğrenilen bilgiler sayesinde insanoğlu kendini eğiterek kemal sahibi olma yoluna girer.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde eğitim değerini ikinci yöntemle ele alan, yani çocuğu, okula gitmesi ve okulu sevmesi için özendirmeye çalışan şairler ise Fahri Kaya ve Nusret Dişo Ülkü'dür.

Fahri Kaya, “İlk Derste” adlı şiirinde, eğitim değerinin önemini okula yeni başlamış bir çocuk üzerinden işlemektedir:

“Ben de artık öğrenciyim
İşte sınıfta hazırım
Öğretmeni dinliyorum
Sözlerini belliyorum.

Önümde var defter kalem
Fakat yazmak daha bilmem.
Bu yıl henüz öğreneceğim.
Hep harfleri belliyecem.

Manzumeler, hikâyeler
Şarkı, hesap, daha neler,
Bu yıl bana öğretmenim
Öğretecek bir çok şeyler.”¹⁹⁵

Şiiri ilk okuduğumuzda bizi hemen bir okul ortamı karşılar. Şiirin içinde aynı zamanda okula yeni başlamış öğrenmeye aç ve çok mutlu bir de çocuk vardır. Çocuğun bu mutluluğu okuyucunun da dikkatinden kaçmayacak bir şekilde verilmektedir. Yeni şeyler öğrenmeye başlamanın ilk heyecanı, bütün çocuklar için

¹⁹⁴ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 37-38.

¹⁹⁵ Fahri Kaya, **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965, s. 8-9.

çok mühimdir ve Fahri Kaya da bu mühim vaziyeti neşeli bir çocuk profili çizerek diğer çocuklara da aksettirmektedir.

Nusret Dişo Ülkü ise “Hep İlk Neyse” adlı şiirinde, şair Fahri Kaya’ya benzer bir tavırla eğitim değerine örtük bir biçimde dikkat çekmeye çalışmaktadır:

“Hep ilk neyse severim;
ilk zili
ilk dersi
ilk sırayı.

Hep ilk neyse severim;
ilk okulu
ilk sınıfı
ilk öğretmeni

Hep ilk neyse severim;
ilk kitabı
ilk defteri
ilk kalemi

Hep ilk neyse severim;
ilk harfi
ilk heceyi
ilk alfabeyi”¹⁹⁶

Şair Nusret Dişo Ülkü bu şiirde; çocukların eğitimi için gereken bütün ihtiyaçları sıralayarak ve onları ne kadar sevdiğini ifade ederek, çocukları okula gitmeleri ve okulu sevmeleri için özendirmeye çalışmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde eğitim değerini üçüncü yöntemle ele alan, yani yazdıkları şiirlerde doğrudan öğütlemeler yaparak, çocukların eğitilmesine emek harcayan isimler ise Hasan Mercan ve Arif Bozacı’dır.

Hasan Mercan “Şölen” başlıklı şiirinde, doğanın hayvanları evine misafir etmesi sonucunda, hayvanlar arasında ortaya çıkan sevgiye dikkat çekerek, sevginin eğitmeye ve öğrenmeye en büyük katkıyı sağlayabileceğini kapalı bir dille betimlemektedir:

“Doğa, şölen diye
Tüm kuşları,

¹⁹⁶ Nusret Dişo Ülkü, **Dereden Tepeden**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1981, s. 7.

Sarı arıları,
Kara karıncaları,
Çağırdı evine,
Konuklar da güzellik
İçtiler doğada,
Sevinç yediler.

Andaç dizdiler!...
Hepsi sonra ders diye,
Sevgiyi öğrendiler,
Birbirini sevdiler.”¹⁹⁷

Hasan Merca'nın eğitim değerini ele aldığı bir diğer şiiri ise “Unutma”dır.
Şair, bu şiiri karıncaların yaşam tarzı üzerinden işlemektedir:

“Unutma, karıncalar,
Karıncalar gibi
Sevişirler.

Unutma, onlar,
Kendilerine göre
Toprağı çevirirler.

Unutma, yuvalarında,
Her buğday tanesi
Tere kokar.

Unutma, bir karınca
Bir karıncadan,
Nefret etmez.

Unutma, onlar gibi
Hiçbir varlık işliyemez,
Hiçbir varlık sevişemez!

Unutma, hiçbir karınca
Ezilmekten,
Aç kalmaktan hoşlanmaz.

Unutma, yaşlı karıncalar
Yavru karıncalara
Ders verir!

Unutma, bu ders, bu okul

¹⁹⁷ Hasan Mercan, **Kızımın Türküleri**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 20.

Bu öğrenim
Herkes elverir!”¹⁹⁸

Hasan Mercan, bütün şiir boyunca karıncaların hayatlarından kesitler vererek, çocuk okuru nasihat yoluyla eğitmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, şiirin kapnışını “Unutma, bu ders, bu okul / Bu öğrenim / Herkes elverir!” gibi mısralarla yaparak, aynı yöntemin herkes için geçerli sayılabileceğini de vurgulamaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde eğitim değerini ele alan bir diğer isim de Arif Bozacı’dır. Bozacı, “Çağrı” adlı şiirinde, çocuklara kendilerini nasıl öğitebileceklerine dair küçük bilgiler vermektedir:

“Çocuklar da düşünmeli
Gelmeli ara sıra akıllarına
Neyi ne yapmalı, nasıl yapmalı
Ne, nerede, nasıl ve niçin?
Kim kimden ve nereden?

Soru sormak her zaman güzel
Öğrenmeli en ayrıntısına kadar
Olanı biteni dünyamızda
Sora sora bilinir
Dağın dağ olduğu
Çiçeğin çiçek
Suyun su
İnsanın insan.”¹⁹⁹

Şair, şiir boyunca çocuklara çok soru sormalarını tavsiye etmektedir. “Soru sormak” ve “sora sora bilinir” gibi söz öbekleri, şiire etkin bir özellik kazandırması bakımından önemlidir. Ancak sorulan sorular sayesinde her şeyin doğru dürüst ortaya çıkabileceğini ve çocukların kendilerini ancak bu şekilde öğitebileceklerini savunmaktadır.

Görüldüğü üzere Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde eğitim değeri çocuk gelişimiyle paralel yürüyen bir imgedir. Çocukları gerektiği gibi eğitmek amacını güden şairler, şiire ve eğitime ilişkin nitelikleri bir araya getirerek orijinal imajlar oluşturmuşlardır.

¹⁹⁸ Hasan Mercan, **a.g.e.**, s. 25-26.

¹⁹⁹ Arif Bozacı, **İlkyaz Sürgünü**, Priştine, Tan Yayınevi, 1982, s. 62.

3.16. EMEK

Emek, “bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü, zahmet”²⁰⁰ olarak tanımlanır. İnsan, hayatını idame ettirebilmek için yaşadığı müddetçe belli bir emek harcamak zorundadır. Bir bakıma insanın kendisi için harcadığı emek veya gerçekleştirdiği faaliyet diğer insanlar için de yarar sağlamaktadır. Böylelikle, emeğin hem maddi hem de manevi özelliğe sahip bir sosyal değer olduğu ortaya çıkmaktadır.²⁰¹ Çocuklar da sosyal hayatın önemli bir parçası olduğundan dolayı, Makedonya ve Kosova Türk şairleri, çocuklar için kaleme aldıkları şiirlerde emek değerine geniş yer vermişlerdir.

Sabit Yusuf, “İlker’in Çiftçiye Seslenişi” başlıklı şiirinde, bir çiftçinin bütün bir yaz boyunca verdiği yoğun uğraşları konu etmektedir:

“Didinerek toprağa
Her tür bitki ekersin,
Bereket olsun diye
Bütün yaz dert çekersin.

Ürünleri kuraktan
Sulayarak korursun,
Aşırı yağışlarda
Hep çaresiz durursun.

Kocaman bir dev kadar
Güçlüsün çiftçi dayı,
Sana eşlik edemez
Ne aslan ne de ayı.

Kalbin çok dürüst diye
Dökersin sen terini,
İşinle hak edersin
Doğrulukta yerini.”²⁰²

Çiftçilikle uğraşmak, kişinin sadece kendisi için değil, aynı zamanda halk için de emek harcaması ve ürün yetiştirmesi demektir. Bundan dolayı şair, çocukların

²⁰⁰ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 793.

²⁰¹ Osman Sarı, “Sosyal Değerler Emek ve Sosyal Edebiyata Dair Bazı Düşünceler”, **FSM İlmî Araştırmalar: İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, Sayı 2, İstanbul, Güz 2013, s. 224, (Çevrimiçi) <http://dergi.fsm.edu.tr/index.php/ia/article/download/57/66>, 5 Ocak 2018.

²⁰² Sabit Yusuf, **İlker’in Dünyası**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1999, s. 39.

çiftçilere karşı daha saygılı davranmaları ve onlara daha çok değer vermeleri için bir farkındalık oluşturmaktadır.

Toprak, bütün canlıların beslendiği ve barındığı yer olması hasebiyle çok önemlidir. Makedonya ve Kosova Türk şairleri de toprağı ve çiftçiyi şiirlerinin merkezinde alarak emeğin önemini vurgulamaya çalışmışlardır. Fahri Kaya'nın "Yağmur" adlı şiirinde bu önemi görmek mümkündür:

"Serpeliyor hiç durmadan
Saatlarca yorulmadan;
Toz toprağı yapar çamur
Mavi gökten düşen yağmur.

Pamukla ekilmiş tarla
Mahsûlat verecek fazla
Çiftçi buna seviniyor.
-Plânım artacaktır diyor."²⁰³

Toprağın daha verimli olabilmesi için yağmura ihtiyaç vardır. Yağmurun yağması çiftçinin de sevinmesine sebebiyet vermektedir. Zira toprağı düşen her yağmur damlası, çiftçinin emeğinin boşa gitmeyeceğini ve ektiği ürünün de artacağını gösterir. Nitekim, şair Fahri Kaya da, şiirinde kapalı mecazların arasından emeğin zahmetli yönünü de çocuk okura hissettirmektedir.

"Yaz Günleri" şiirinde ise Fahri Kaya, çiftçi üzerinden emek değerine şöyle şöyle değinmektedir:

"Gökten parlak sıcak güneş
Saçıyor yerlere ateş;
Hava sıcaklıktan ağır
Her yer baygın dalgın sağır.

Rüzgâr az, bazan esmiyor
Susamış yerler kuruyor;
Ateşte yanıyor herkes
Haylazlardan yok bir ses.

Yalnız tarlada orakçı
O çalışkan gürbüz işçi;
Sıcak diye hiç bakmıyor
Durmadan hep biçiyor.

²⁰³ Fahri Kaya, **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965, s. 28.

Fakat bazı haylaz böcek
Çiçek çiçek hep gezerek;
Zevkindedir, hoşlanıyor
Yarın kış var düşünmüyor.”²⁰⁴

Şiirin ilk iki dördlüğünde, yaz sıcaklığının şiddeti ve yaşanan sıkıntılı ortamın çeşitli betimlemeleri yapılmaktadır. Üçüncü dördlükte ise; bütün bu olumsuz durumlara rağmen, tarlada orakla biçen işçinin verdiği zorlu emeğe dikkat çekilmektedir. Şiirin son dördlüğü ise; “Yazın gölge hoş, kışın çuval boş.” atasözünün bir yansımasıdır adeta. Fakat şair bu vaziyeti, böcek üstünden yani okura dolaylı yoldan duyumsatmaktadır.

Emek değerine şiirlerinde yer veren bir diğer isim de Şükrü Ramo’dur. Ramo, “Ellerim” başlıklı şiirinde, emek değerini; bahçede fidan diken ve çalışmayı çok seven küçük bir çocuğun elleri üzerinden anlatmaktadır:

“ ...

Küçük işçi ellerim
her bitkiyi çok sver
On parmağım tırnağım
fidan diker bahçede.

...²⁰⁵

Şükrü Ramo’nun emek değerini işlediği bir diğer şiiri ise “Kırmızı Başaklar” adlı şiiridir. Şair bu şiirde çocuk okura şöyle seslenmektedir:

“ ...

Emeksiz tersiz olmaz
mutlu dünyada yaşam –
Savaşız dertsiz artmaz
kalbi titreten ilham.

...

Yağmura göz kırpan Mayıs
emekle çiçeği sever –

²⁰⁴ Fahri Kaya, **a.g.e.**, s. 54-55.

²⁰⁵ Şükrü Ramo, **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 17.

Şafakta yıkanan güneş
kırmızı başaklar eler.”²⁰⁶

Şükrü Ramo, şiirde emek değerini; açık bir dille ve emek sözcüğünü mısraların içinde birebir kullanarak, değerın önemi okura daha yoğun bir biçimde vermektedir. Bununla birlikte Ramo, şiirin içinde “Mayıs” ayına da değinerek, dolaylı yoldan mayıs ayında dünya çapında kutlanan “1 Mayıs İşçi ve Emekçiler Bayramı”na da atıfta bulunmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde emek değerini “Bir Mayıs” üzerinden anlatan bir diğer isim de Nusret Dişo Ülkü’dür. Ülkü, “Bir Mayıs Türküsü” başlıklı şiirinde emek değerine şöyle değinmektedir:

“Ben öğrenciyim öğrenci
Elimde kalem
Birinciyim birinci
Bu ne alem.

Babam işçidir işçi
Elinde çekiç
Birincidir birinci
O yorulmaz hiç.

Baban madenci madenci
Alnında lâmba
Birincidir birinci
O yorulmaz asla.

O öğrencidir öğrenci
Sırtında çanta
Birincidir birinci
Bundan üstündür hatta.

Ben öğrenci babam işçi
Baban madencidir sen öğrenci
Ben birinciyim babam birinci
Sen birincisin birinci.”²⁰⁷

Şiir iki paralel kavram üzerinden yürümektedir: öğrenci ve işçi. Bunlar aynı zamanda iki farklı sembol olduğuna göre, neyi temsil ettikleri çok önemlidir. Her

²⁰⁶ Şükrü Ramo, **Renkli Gülüşler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1977, s. 8.

²⁰⁷ Nusret Dişo Ülkü, **Dereden Tepeden**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1981, s. 18.

ikisi de emeği temsil ederler. “Öğrenci” anlama ve kavrama gücüyle emek sarfederken, “işçi” ise bedenî eforla emek harcamaktadır. Şair de şiirin içinde her iki kavramı bir arada vererek, emek söylemini kuvvetlendirir.

Sonuç olarak Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirlerinde emek değeri bir izlek olarak sıklıkla öne çıkmıştır. Çoğunlukla çiftçi ve toprak birlikteliğiyle ele alınan konular, zaman zaman yerini öğrencilere ve fabrika işçilerine bırakmıştır. Bununla birlikte incelediğimiz şiirlerin çoğu eski Yugoslavya döneminde yazılmış ve o dönem Yugoslavyası da Sosyalist rejimle yönetildiğine göre; işçi ve emekçilerin çocuk şiirlerinde yer alması doğaldır. Çocukların emeğe gerektiği gibi saygı göstermeleri için şairler, şiire ve emeğe ait benzer özellikleri bir araya getirerek özgün betimlemeler ortaya koymuşlardır.

3.17. ESTETİK

Estetik, güzelliğe ve beğeniye dayanan bir kavramdır. Güzelliği ve güzelliğin insan üzerindeki etkilerini ihtiva eden estetik, Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde “sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kurumsal bilimi, güzel duyu, güzellik duygusu ile ilgili olan, güzellik duygusuna uygun olan”²⁰⁸ şeklinde tanımlanmaktadır.

Estetiğin kurucusu ve estetiği felsefeye kazandıran kişi ise 1714-1762 yılları arasında yaşamış Alman filozof Alexander Gottlieb Baumgarten’dir. Baumgarten’e göre estetik: “Güzel üzerine düşünme, onun ne olduğunu araştırma sanatıdır.”

Güzellik izafi bir kavram olduğu kadar çok değişik tanımları da bulunan bir kavramdır. Bundan dolayı da Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirlerinde konu olarak sıklıkla yer almıştır. Örneğin Şükrü Ramo “Kızkardeş” başlıklı şiirinde, çocuk kalbinin güzellikten ibaret olduğunu ve bu yüzden de çocuk dünyasının estetikle şekillendiğini vurgulamıştır:

“Sana dersem güzelsin
bakma bana yan gözle
çocuk kalbim lekesiz
sever güzel her şeyi.

²⁰⁸ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 821.

Başında al kordelân
beyaz yakan – entarin
verir güzellik sana
göğsünde top karanfil.

Haydi gel tut elimden
oynayalım yanyana
sevinelim kızkardeş
güzel denen her şeye.”²⁰⁹

Şükrü Ramo, şiirdeki erkek çocuğun kıza karşı iltifatlarda bulunmasını, ona aşık olduğunun bir belirtisi olarak değil de sadece güzelliğine karşı hissettiği estetik duygudan kaynaklandığını ifade etmektedir. Şiirin başlığında ve içinde “kızkardeş” kelimesini kullanması da bu anlama doğrudan dikkat çekmek istemesindedir.

Şükrü Ramo’nun estetik değerini işlediği bir diğer şiiri ise “Binbir İlâç” başlıklı şiiridir. Şair, yeryüzündeki doğal güzelliklerin estetik özellikleri yanında, çeşitli faydalarının da bulunduğuna dikkat çekmektedir:

“Bahçelerde kırlarda
çiçek otlar çeşitli
hepsinde bir zevk var
hem de nasıl güzellik.

Binbir çiçek otların
yüzü gözü çeşitli
hepsinde bir mis var
hem de nasıl tazelik.

Ormanlarda kırlarda
ağaç çiçek otların
gövdesinde kökünde
binbir çeşit ilâç var.”²¹⁰

Şair Necati Zekeriya ise, “Gün Ne Vakit Güzeldir” başlıklı şiirinde, resimsel imgelerin yardımından faydalanarak, çocuklarda şiir aracılığıyla estetik bir algı oluşturmaya çalışmaktadır. Zekeriya, günün ne vakit güzel olduğunu şöyle betimlemektedir:

²⁰⁹ Şükrü Ramo, **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 24.

²¹⁰ Şükrü Ramo, **a.g.e.**, s. 27.

“Gün pencerene konmuş, her şeyi okşamış
akşam üstü vermişse karanlığa elini,

güneş kavaklara tac takmış
oturmuşsa güleryüzle tahtına,

yağmur gümüşçe yağmış, kenti yıkamış
çekilmişse bulutların sırtına,

rüzgâr ağaçlardaki tozları silmiş
çıkılmışsa gökyüzünün yedinci katına,

bülbül güle, güne türkü söylemiş
tünemişse ardıc ağacına,

arı çiçeklerden bal toplamış
barınmışsa altın kovanına,

sen,
gözünde güzellik
gönlünde iyilik
dilinde anne, dileğinde barış
çekilmişsen yatağına
unutma:
GÜN O VAKİT GÜZELDİR...”²¹¹

Zekeriya, şiir boyunca okura, günün ancak bazı nesnel ve öznel şartlara bağlı kalarak güzelleşebileceğini anlatmaktadır. Bu şartların bazılarını doğa, bazılarını ise insanın kendisi yerine getirmesi gerekmektedir. Şair, doğanın üstüne düşen vazifeleri tamamıyla yerine getirmesi durumunda, kişinin gözünde güzellik, gönlünde iyilik, dilinde anne ve dileğinde barış olmadığı sürece bu güzelliklerin de farkına varılamayacağını dolaylı yoldan okuruna sezdirmektedir.

“Gelincik” şiirinde ise; doğanın en zarif ve en hassas çiçeğinin var olma şavaşımı söz konusudur ve şair iki farklı mevsimde gelincik çiçeğinin estetik durumuna şöyle değinir:

“İlkbaharda:

Yeşil atlas çayırıcığın
tam bağrında gelincik,

²¹¹ Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 31.

Kendisi al, siyah benli
ince belli,
Bakın ne hoş, - güzelcik.

Sonbaharda:

Nerde şimdi gelinciğim
Nerde onun al tacı?
Sert sonbahar, hırçın rüzgâr
Ona vurdu kırbacı.”²¹²

Şiirde, ilkbahar mevsimindeki gelincik çiçeğinin güzelliği, şiiri okuyana adeta bir kartpostal çağırışımı yapmaktadır. Nitekim, şiirin içinde bir estetik öge olarak karşımıza çıkan gelincik, şair tarafından hem görsel hem de duygusal açıdan ele alınmaktadır.

Şair “Tatilde Ben” şiirinde ise estetiği bütünüyle imgeye dönüştürmektedir:

“ ...

Düşünün:
Her gün aynasını kırdığım deniz
uykusunu çaldığım balıklar
saçlarıma oturttuğum rüzgâr
içine sığamadığım ormanlar
başım üstünde altın bir güneş
başım üstünde gökmavisi...

...”²¹³

Prof. Dr. Mustafa Ergün, sanat eserleri için şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Sanat eserleri, sanatçıların ortaya koydukları estetik objelerdir. ... Sanat eserlerinde, onları estetik obje hâline getiren bazı özellikler vardır. Biz buna *estetik değer* diyoruz. Yani eğer bir eserin estetik bir değeri varsa, o eser sanat eseri olabilir.”²¹⁴

²¹² Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 29.

²¹³ Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 28.

²¹⁴ Prof. Dr. Mustafa Ergün, “Estetik (Sanat Felsefesi)”, s. 4, (Çevrimiçi)

<http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/sanاتفelsefesi.pdf>, 7 Ocak 2018.

Necati Zekeriya'nın "Tatilde Ben" başlıklı şiiri de başlı başına bir estetik değer izleği üzerine kurulmuştur. Şair bununla birlikte şiiri okuyan çocuklarda aynı zamanda bir estetik zevk de oluşturmaya çalışmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde estetik değerini aynı mantıkla ele alan bir diğer isim de Zeynel Beksaç'tır. Beksaç, "Şiir Dediğin" başlıklı şiirinde, hem estetiğin temel taşlarından biri olan şiiri sanatının nasıl olması gerektiğini anlatmakta, hem de şiiri şiirle anlatarak çocuklara estetik bir bakış açısı kazandırmaya çalışmaktadır:

“Şiir dediğin adam gibi olmalı
Çocuk gibi pak
Çocuk gibi gerçek
Çocuk gibi dürüst

Şiir dediğin delikanlı gibi olmalı
Gözüpek, mert
Gerektiğinde pamuk gibi
Gerektiğinde sert mi sert

Şiir dediğin gökkuşağı gibi olmalı
Yaşamın tüm renklerini içermeli
Dünyaya, evrene hiç ödün vermeden
Sevmeyi, ille de sevmeyi öğretmeli

Şiir dediğin dağ gibi olmalı
Yüzyıllara meydan okumalı
Ana sütü gibi helâl
Dilden dile söylenip çağları atlamalı

Şiir dediğin söz sahibi olmalı
Geçtiği yerlerde kırmızı halılar döşenmeli
Sultanı, kralı selama durmalı
Şiir dediğin yüklerde taht kurmalı

Şiir dediğin kalp gibi güm güm atmalı
Patika yollarda değil
Otobanlarda yarışa durmalı
Şiir dediğin doğa gibi kendini yenilemeli

Şiir dediğin güzele, erdeme özenmeli
Yarınım var diye doğmalı
Arı gibi çiçekten çiçeğe özün' almalı

Şiir dediğin çoksesliliğe varmalı”²¹⁵

Şiir boyunca yapılan şiir tasvirlerinin şiirin estetik yönünü yansıtmasıyla birlikte “Şiir dediğin güzele özenmeli” mısrası da tamamen bir estetik unsur olarak ele alınabilir. Bu şiirin aynı zamanda çocukların estetik idraklerini ve zevklerini geliştirmeleri için yardımcı özelliği de vardır.

İncelediğimiz şiirlerden de anlaşılacağı üzere; Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde estetik değeri, çocukların estetik beğenilerini ve algılarını destekleyecek bir biçimde ele alınmıştır. Genellikle “güzellik” kavramı üzerinden işlenen estetik değeri, aynı zamanda güzelliğin “objektif ve subjektif”²¹⁶ niteliklerine değinerek vurgulanmaya çalışılmıştır.

3.18. EŞİTLİK

Eşitliğin tam olarak ne olduğunu anlamak için, öncelikle “eşit” kelimesinin sözlük anlamına bakmamız gerekmektedir. Eşit kelimesi, “belli bir ölçü ve değerlendirmeye göre aralarında fark bulunmayan, belli bir nitelik veya nicelik bakımından birbirinden fazla veya eksik olmayan (şey), denk, müsâvî; yasa, töre vb. karşısında aynı haklara sâhip olan, aynı haklardan yararlanan (kimse)”²¹⁷ olarak tanımlanmaktadır. Eşitliği ise eşit olma hâli olarak tanımlayabiliriz.

Yeryüzünde hayat süren bütün canlılar birçok yönden birbirinden farklıdır. Ömür, sağlık, fiziki özellikler, beğeniler, tercihler, yetenekler ve daha bir çok değişik özellik bakımından canlılar birbirinden farklılık gösterir. Fakat bütün bunlara rağmen, hayat sürdürdükleri yerkürede her tür nitelik ve nicelik bakımdan eşit yaşamsal haklara sahiptirler. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde eşitlik değeri de bu bakış açısıyla ele alınmıştır.

²¹⁵ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 162-163.

²¹⁶ Prof. Dr. Mustafa Ergün, “Estetik (Sanat Felsefesi)”, s. 5, (Çevrimiçi) <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/sanاتفelsefesi.pdf>, 7 Ocak 2018.

²¹⁷ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: I (A-G), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008, s. 901.

İncelediğimiz Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiir kitaplarında, evrensel değer olarak eşitliğe sadece Altay Suroy Recepoğlu'nun "Kelebek" başlıklı şiirinde değinildiğine rastlanmıştır. Şair bu şiirde insanlarla diğer canlılar arasındaki yaşamsal eşitliği örtük bir biçimle yansıtmaktadır:

"Allı pullu kelebek
Baharda yazda
Beliriverir
Bahçelerde ovalarda
Yaşam sürer doğada
Yararı yoktur ama
Zararı da dokunmaz insana
Ömrünü çiçeklerle sürdürür
Allı pullu kelebek
Acunun tarafsız canlı varlık örneği
Baharda yazda
Sabah sabah sessiz uçar
Beşer onar
Çiçekten çiçeğe konar
Küçücük karnı
Çiçek tozuyla doyar."²¹⁸

Görüldüğü üzere şiirde kelebek, insan dışındaki diğer canlı varlıkları da simgeleyen bir semboldür. Yaşadığı ömür süresince insanoğluna bir yarar sağlamasa dahi, insanlarla eşit derecede yaşama hakkına sahip olduğu üstü kapalı bir şekilde betimlenmektedir. Ayrıca, "Acunun tarafsız canlı varlık örneği" mısrası da tamamen bağımsız bir eşitlik ögesi olarak da ele alınabilir. Bu şiir aynı zamanda çocuklarda evrensel bağlamda bir eşitlik muhakemesi oluşturması bakımından da önemlidir.

3.19. EVİN ÖNEMİ

Ev, "bir âilenin oturması için yapılmış yapı, içinde yaşanan, ikâmet edilen yer, konut, mesken, hâne, ikâmetgâh"²¹⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Ev, insanların yaşamlarını korunaklı ve huzurlu bir biçimde sürdürebilmeleri için gerekli ve önemli bir değerdir. Evin tarihi geçmişi ise ilk çağlara kadar dayanır. İlk barınaklar doğanın olumsuz şartlarından ve yabanî hayvanlardan gelebilecek çeşitli saldırılara karşı

²¹⁸ Altay Suroy Recepoğlu, **Köprü**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 10.

²¹⁹ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: I (A-G), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008, s. 910.

korunmak maksadı güdülerək içinde bulunulan çevreye göre farklı biçimlerde meydana çıkmıştır. Nitekim, ilk çağlarda barınaklar insanların yalnızca aile fertlerini ve kendilerini doğanın yıpratıcı etkilerinden korumak için kullandıkları ve genelde sadece uyumak için içine girdikleri sığınaklardır. Günümüz şartlarında ise evler, çeşitli fonksiyonlarda yararlanılmak üzere bölünmüş ve her biri farklı şekilde adlandırılan odalara sahiptir.²²⁰ Biçimleri ve alanları değişmiş olsa dahi, ilk çağlardan günümüze değin gördüğü işlev hep aynı kalmıştır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde ev, bir mutluluk mekânı, olumsuz durumlarda bir sığınak ya da barınak olarak karşımıza çıkmaktadır. Nimetullah Hafız'ın "Evim" başlıklı şiiri, bütün bu özellikleri içinde barındıran bir şiirdir:

"Neye böyle delicesine esersin yel
Senden korktuğumu mu sanıyorsun?
Boşuna, boşuna gidiyor çalıştığın
Sonra getirdiğin şu yağmurdan, kardan
Ne yararım var?
Görmüyor musun ki yaptığın bu perişanlık
Hepsi benden uzak?"

Korkmuyorum çalımından yel
Taş yağdırsan da bile
Çünkü benim evim var, barkım var."²²¹

Şiirdeki çocuğun, rüzgârın sebep olabileceği bütün doğal afetlere karşın içinde bir korku belirtisi bile hissetmemesi, evine duyduğu güvenden kaynaklanmaktadır. Şair şiir boyunca çocuklara, yaşamları boyunca karşılaşılabilecekleri sıkıntılı durumlarda, evlerinin en güvenilir sığınaklardan biri olduğu iletisini de vermektedir.

Zeynel Beksaç ise, Nimetullah Hafız'ın şiiriyle aynı başlığı taşıyan şiirinde; bir çocuğun kendi eviyle arasında kurduğu özel bağı aktarmaktadır:

"Hem otel hem de motelimsin evim benim
İçinde annem, babam, kardeşlerim,
karyolam
Senin gibi dost nerde bulayım
Tatile gidince seni de alıp rahatlayayım"²²²

²²⁰ Wikipedia, "Ev", (Çevrimiçi) <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Ev>, 8 Ocak 2018.

²²¹ Nimetullah Hafız, **Günaydın**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 26.

²²² Zeynel Beksaç, **Kavak Uyur Mu?**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1987, s. 8.

Zeynel Beksaç'ın evin önemine değindiği bir diğer şiiri de “Düşünüyorum Da” başlıklı şiiridir. Şair bu şiirde evin yapısına vurgu yapmaktadır:

“Bir evimiz var kutu gibi
Sabah bir yanını
Akşam bir yanını okşuyor güneş

...²²³

“Kutu gibi“ tabiri Türklerin sosyal hayatında sıklıkla kullanılmaktadır. “Küçük fakat kullanışlı ve şirin” manasında kullanılan “kutu gibi”, bir yandan huzur ve mutluluk kavramlarını da çağrıştırmaktadır. Zeynel Beksaç, “Düşünüyorum Da” adlı şiirinde aile içi huzur ve mutluluğu “Bir evimiz var kutu gibi” dizesiyle, evin içinde yaşanan sıcak ortamı ise “güneş” metaforuyla simgelemektedir.

Çoğu insan ihtiyarladıkça, yaşanan eski güzel günleri anımsamaya ve özlemeye başlar. Genellikle daha sıkıntısız bir evre olduğundan dolayı, çoğunlukla çocuklukluğa özlem duyulur. Eski evlerde artık hayatta olmayan aile fertleriyle yaşanan güzel anılar, eski fotoğraflar, dinlenen masallar ve çocukluk, yerini hüznem bırakmaktadır. Zeynel Beksaç, “Bir Odamız Vardı” başlıklı şiirinde, okuruna samimi ve hüzünlü bir dille eski evinin onda bıraktığı derin izleri anlatmaktadır:

“Bir odamız vardı
Arka bahçeye bakardı pencereleri
Sabah erkenden güneş doğar
Çivit renkli duvarlarında
Oyun oynardı benimle

Bir odamız vardı
Yıldızlar konuk olurdu akşamları
Ay kıs kıs gülerdi
Tavan arasında masallar uyuklar
Rüyalarım çiçek açardı orda

Bir odamız vardı
Çocukluk fotoğraflarımı çektirdiğim
Kuş olup uçuverdi pencerelerinden
En güzel anılarımı alarak

²²³ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 178.

Şimdi ne o oda var
Ne o eski ev
Eskiye anılarla
Yapayalnız ve dalgınım”²²⁴

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, evin bir saadet yeri olarak nasıl tasarlandığına ve bu yerin zamanla nelere tekabül ettiğine baktığımızda, evin olumlu hâle gelmesinin üç ana unsura bağlı olduğunu görürüz. Şiirlerde evin, dışardan gelebilecek olumsuz durumlara karşı sınımlanabilecek bir sığınak, aileyi bir arada tutabilecek yegâne mekân ve geçmişte yaşanmış güzel günlerin hatırasını saklayabilecek yer olarak olumlandığını söyleyebiliriz.

3.20. EVRENSELLİK

“Evrensel” sözcüğü eski Türkçede “âlemşümül ve cihanşümül”²²⁵ gibi sözcüklerle karşılanmaktaydı. Günümüzde ise bu sözcük, “evrenle ilgili, bütün insanlığı ilgilendiren, dünya ölçüsünde ve dünya çapında”²²⁶ gibi manalarla karşılık bulmaktadır. Evrensellik kavramını derinlemesine incelediğimizde ise bütünüyle bir anlayış biçimi olduğu ortaya çıkmaktadır. Evrensellik dünya genelinde ayrıntılı anlamıyla şu şekilde tanımlanmaktadır:

“**Evrensellik**, anlayış düzleminde, hem bilgi hem de siyasal alanlarda genel geçer ilkelerin var olduğunu öne süren ve bu ilkelerin her yerde mutlak geçerliliğini savunan anlayış biçimidir. Bu yaklaşım, gerçekliğin bir bütün olduğunu ve onun bilgisinin de bir bütün olarak varolması gerektiğini öne sürer. Yani bir şeyin bütün insanlar tarafından kabul gördüğü anlamına gelir.”²²⁷

²²⁴ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 170.

²²⁵ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: I (A-G), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008, s. 915.

²²⁶ TDK, **Büyük Türkçe Sözlük**, (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a54cd9967cd9967c710.80874900, 9 Ocak 2018.

²²⁷ Wikipedia, “Evrensellik”, (Çevrimiçi) <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Evrensellik>, 9 Ocak 2018.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirini incelediğimizde evrenselliğin doğrudan tanımının yapılmadığını fakat bütün insanlığı ilgilendiren durumlarıyla geniş bir biçimde ele alındığını görüyoruz.

Hasan Mercan, “Ne Der Bütün Anneler” başlıklı şiirinde, okura anneliğin bütün dünyada aynı şeye tekabül ettiğini sezdirmektedir:

“Avrupalı anne çocuğuna:
-Uyu güzelim, der boyuna.

Yeni Zellanda annesi:
-Yesene, der, kuş sesi!

Alâskalı anne:
-O ak kuşun nerede?

Afrikalı anne oysa:
-Yıldızım gelmiş olsa!

Ya bütün anneler
Çocuklara değin ne der?

Bütün anneler der:
-Çocuklar can – ciğer!...²²⁸

Annelerin çocuklarına karşı duyduğu sevgi ve gösterdiği yakın alakanın farklı kıtalarda aynı biçimde yansması evrensellik anlayışının bir göstergesidir. Annelerin çocuklarına karşı duyduğu bu hissler, Arif Bozacı'nın “Anneler ve Çocuklar” başlıklı şiirinde ise tam aksi bir şekildedir. Bu sefer çocukların annelerine karşı duydukları sevgi ve gösterdikleri yakın alaka ele alınmaktadır:

“En yakın arkadaşı güneştir çocukların
Özgürlük ise yaşamak çiçeği
Ana sütü.

Bilir misiniz neye yarar elleri çocukların?
Yıldızları dağıtmak için karanlıklara
Ana sevgisini kitap öğretir çocuklara
Her şeyi doyurmak için aydınlıklara.

En çok nerden gelir sevinç çocuklara?
Dünya analarının tek düşüncesinden

²²⁸ Hasan Mercan, **Kızımın Türküleri**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 30-31.

Neyi sevmelidir en çok çocuklar?
Dünyayı kendi analarını sevdiği kadar.”²²⁹

Son dördlük bütünüyle evrenselliğe işaret etmektedir. Hatta son dördlüğü ikişer mısralara bölerek incelememiz daha doğru olacaktır. “En çok nerden gelir sevinç çocuklara?” sorusu ilkin okurda bir merak uyandırmak maksadıyla sorulmaktadır. Ardından gelen “Dünya analarının tek düşüncesinden” cevap niteliğindeki mısrada yer alan “dünya” ve “tek” kelimeleri okuru evrensellik anlayışına götürmektedir. Nitekim, “Neyi sevmelidir en çok çocuklar?” sorusu ve hemen ardından gelen “Dünyayı kendi analarını sevdiği kadar.” cevabı da evrenselliğin bir karşılığı niteliğindedir.

Necati Zekeriya ise “Ninniler Kimin Malıdır” başlıklı şiirinde, evrenselliğe başka bir perspektiften değinir:

“Ninniler malıdır tüm çocukların
ninniler söylenir tüm çocuklara.

Ninniler yoğrulur sıcak çöllerde
ninniler yıkanır soğuk göllerde
ninniler dinlenir serin yellerde

Ninniler malıdır tüm ülkelerin
ninniler söylenir tüm çocuklara.

Ninniler ayva kokar nar kokar
ninniler incir kokar muz kokar
ninniler portakal kokar

Ninniler malıdır tüm ulusların
ninniler söylenir tüm çocuklara.

Ninniler içine çeker renkleri
ninniler içine toplar dilleri
ninniler içine alır bizleri.

Ninniler ninniler cömert ninniler
ninniler düş verir tüm çocuklara
ninniler ninniler sıcak ninniler
ninniler malıdır tüm anaların

²²⁹ Arif Bozacı, **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975, s. 11.

Anam söylesin haydi bir duyun
anam söylesin haydi bir duyun.”²³⁰

Şair, ninniler kavramını şiirinin merkezine alarak “Ninniler malıdır tüm çocukların / Ninniler malıdır tüm ülkelerin / Ninniler malıdır tüm ulusların / Ninniler malıdır tüm anaların” gibi birbirine benzer mısralarla insanlığı ortak paydada birleştirmektedir. Zira insanların dilleriyle ve hatta kendi öz varlıklarıyla, ninniler gibi bir ve evrensel olduklarına inanmaktadır.

Zeynel Beksaç, “Semra’nın Dili Türkçe” başlıklı şiirinde, evresellik değerini şöyle ele almaktadır:

“semra’nın dili türkçe
bugün yarın her zaman
görüşü mutlak evrensel”²³¹

Resmî rakamlara dayanmamasıyla birlikte dünya üzerinde takriben yedi bin ile sekiz bin arasında dil bulunmaktadır. Net olarak bir rakam verilememesinin en büyük sebebi de bazı lehçelerin bir dil durumuna gelmeleri ve bağımsız bir dil olarak ele alınıp alınamayacağı konusundaki dil bilimcilerin kararsız kalmış olmalarıdır. Dünya genelinde bu kadar farklı millet ve farklı dil olmasına rağmen, insanları bir arada tutan en büyük özellik, evrenselliğin temel esaslarına dayanan görüşleridir. Zeynel Beksaç da Semra’nın yaşadığı müddetçe dilinin Türkçe, fakat görüşlerinin mutlak evrensel olacağını söyleyerek, çocukların her konuya evrensel bir bakış açısıyla bakmaları için teşvikte bulunmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında evrensellik değerini çocuk şiirlerinde en çok işleyen isim olan Arif Bozacı, “Yeryüzü Çocuklar İçin Yaşar” adlı şiirinde, yeryüzünün gerçek sahiplerine dikkat çekerek çocukların duygu dünyalarını evrensellik anlayışıyla şekillendirmeye çalışmaktadır:

“Yeryüzü çocuklarındır
Çocuklar kadar sıcak
Yeryüzü annemizdir
Çocuklar kadar ak.

²³⁰ Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 7.

²³¹ Zeynel Beksaç, **Sevginin Rengini Arıyorsanız**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982, s. 42.

Yeryüzü yıldızlı bir dal
Çocuklarla parlar
Yeryüzü tek masal
Çocuklar için yaşar.”²³²

Benzer bir yöntemle Hasan Mercan da “Sormuşlar” başlıklı şiirinde, yeryüzünün gerçek sahibinin çocuklar olduğunu vurgulayarak, bütün dünya çocuklarını evresellik değeri altında toplamaktadır:

“Çiçeğe sormuşlar:
-Sana konuk kim olur?
-Doğa! demiş.

Doğaya sormuşlar:
-Sana konuk kim olur?
-Çocuk! demiş.

Çocuğa sormuşlar:
-Sana konuk kim olur?
-Acun! demiş.”²³³

Şair, şiirin içerik katmanları arasında farklı bir matematik uygulamaktadır. Şiirdeki birimler çokluğu içine alarak; çiçek doğayı, doğa çocuğu ve çocuk da dünyayı misafir etmektedir. Bu da şiirin içinde bir evrensellik sarmalı oluşturmaktadır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi; Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında evrensellik değerini çocuk şiirlerinde en çok ele alan isim Arif Bozacı’dır. Bozacı’nın evrensellik değerini işlediği son şiiri ise “Bizim Sokakta” başlıklı şiiridir. Şairin şiir boyunca betimlediği sokakta, güneş dahil her şey çocuklara aittir. Bununla birlikte şair o sokağa tüm dünya çocuklarını da ortak etmektedir:

“Bizim sokakta
Güneş çocuklarıdır
Bin bir çocuğun neşesi
Uçurtmalarımdadır hep.

²³² Arif Bozacı, **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975, s. 28.

²³³ Hasan Mercan, **Kızımın Türküleri**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 3.

Bizim sokakta
Tüm dünya çocuklarına yer var.”²³⁴

Arif Bozacı, aynı şiiri farklı başlık (Bizim Sokakta İlk yaz) ve küçük mısra değişiklikleriyle; 1982 yılında yayımladığı, “İlk yaz Sürgünü” adlı çocuk şiir kitabına da almıştır:

“Bizim sokakta
Güneş çocuklarıdır
İlk yaz.
Sevinçleri kanat takıp
Uçurtmalarıyla uçar.

Bizim sokakta
Tüm dünya çocuklarına yer var.”²³⁵

Şiirin son iki dizesi evrenselliğin tanımı niteliğindedir. Zira bu soyut düşünce şairde öyle derindir ki, adeta somuta dönüştürmek için okurdan yardım istiyormuş hissi uyandırmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde evrensellik değeri, genellikle dünya çocuklarını ve aynı zamanda bütün insanlığı bir arada tutabilecek güç olarak görülmüş ve bu bakış açısıyla ele alınıp işlenmiştir. Dolayısıyla şairler, şiirlerde anlaşılır bir dil kullanılmasından ve çocuk okurun evrenselliğe teslim olmasını sağlayan imgelerin güçlü etkisinden hiç vazgeçmemişlerdir.

3.21. FEDAKÂRLIK

Fedakârlık veya eş anlamlısı olan “özveri” kavramı, Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde “bir amaç uğruna veya gerçekleştirilmesi istenen herhangi bir şey için kendi çıkarlarından vazgeçmek”²³⁶ şeklinde tanımlanmaktadır. Tanım gereği, bir eylemin fedakârlık olarak adlandırılabilmesi için, eylemi gerçekleştirenin kendi şahsi çıkarlarından tamamiyle vazgeçmesi gerekmektedir. Bu duruma

²³⁴ Arif Bozacı, **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975, s. 15.

²³⁵ Arif Bozacı, **İlk yaz Sürgünü**, Priştine, Tan Yayınevi, 1982, s. 48.

²³⁶ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1872.

genellikle duygusal bağın daha güçlü olduğu ve duyguların daha yoğun bir şekilde yaşandığı ilişkilerde rastlanmak mümkündür. Örneğin, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkide fedakârlığın çok yoğun yaşandığı göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde fedakârlık değeri de bu bakış açısıyla ele alınmıştır.

İncelediğimiz Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiir kitaplarında, evrensel değer olarak fedakârlığa sadece Nimetullah Hafız'ın "Sen Olmasan Anne" başlıklı şiirinde değinildiğine rastlanmıştır. Üzerine çözümleme yapacağımız şiir metni, "Sen olmasan anne" mısrasıyla başlar ve şiirde doğrudan anneye bir seslenme vardır. Arkasından gelen mısralarda bu "ben"e dönüşür ve annenin çocuğa karşı yapmış olduğu fedakârlıklar duygusal bir edayla aktarılır:

"Sen olmasan anne
Böyle derinden soluk alamazdım bugün
Güneşe duramazdım böyle gergin
Böyle güzel, böyle gergin
Gözlerim böyle kuru
Gülmeğim böyle canlı
Boyum böyle olmayacaktı,
Böyle şarkı söylemiyecektim içten
Sen olmasan anne.

Sen olmasan anne
Başka bir müzik alacaktı konuşmağım
Başka bir bakışla bakacaktı gözlerim
Yinim olmayacaktı böyle temiz
Yüzüm böyle şen.
Kim beni büyütecekti böyle?
Kim sevecekti senin gibi içten?
Kime ben >>anne<< diyecektim, kime?
Kim bana >>oğlum<< diyecekti senin gibi tatlı, kim?
Sen olmasan anne."²³⁷

Şair bu noktada bir annenin çocuğu için nasıl özverilerde bulunabileceğini anımsatıyor okuruna. Ayrıca, şiirin başlığı ve şiiri oluşturan her iki bölümün ilk ve son dizeleri "Sen olmasan anne" şeklinde düzenlenerek; okurun zihninde annenin

²³⁷ Nimetullah Hafız, **Günaydın**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 23.

olmaması durumunda çocuğa fedakârlıkta bulunabilecek kimsenin kalmayacağı düşüncesi uyanmaktadır.

3.22. HOŞGÖRÜ

Hoşgörü kavramı sözlüklerimizde; “her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu”²³⁸ şeklinde tanımlanmaktadır. Hoşgörü kavramının eski Türkçedeki karşılığı “müsamaha”, Batı dillerindeki karşılığı ise “tolerans”tır. Hoşgörü başkalarının dil, din, cinsiyet, inanç ve tutum gibi farklılıklarından rahatsızlık duymama hâlidir.²³⁹ Kişinin kendinden farklı düşünen, farklı davranış ve inançlarda olan insanlara karşı anlayışlı, merhametli, sevecen, şefkatli, saygılı ve en önemlisi katlanılır olmasına, hoşgörü denir. Aldırış etmeme, göz yumma ve görmezden gelme gibi söz öbekleri de aynı manada kullanılmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde ise hoşgörü değeri, çocukların varlığıyla simgelenmektedir. Şiirlerde çocukların yeryüzündeki işlevi hoşgörünün bir yansıması olarak ele alınmaktadır. Zeynel Beksaç, “Çocuklar Güldükçe” başlıklı şiirinde, çocukların gülmeye başlamasıyla birlikte dünyadaki bazı dengelerin de beraberinde değişmeye başladığını vurgulamaktadır:

“ ...

Çocuklar güldükçe
Sevgi, hoşgörü tahta geçer
Okşar deniz sahillerini dalgalar

...²⁴⁰

Şair, şiirin içinde hoşgörü ve sevgi kavramlarını bir arada kullanarak okuruna duyumsatmak istediği manayı daha güçlü bir hâle getirmektedir. Ayrıca, “Sevgi, hoşgörü tahta geçer” dizesiyle, sevginin ve hoşgörünün ayrılmaz bir bütün ve dünyanın gerçek hâkimi olduğunu belirtmektedir.

²³⁸ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1112.

²³⁹ Prof. Dr. Bedia Akarsu, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 1990. / Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayıncılık, 2010.

²⁴⁰ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 190.

Zeynel Beksaç'ın hoşgörü değerini daha kapsamlı bir biçimde işlediği bir diğer şiiri ise “Çocuklar Sorulsaydı” başlıklı şiiridir. Beksaç, şiirde şöyle seslenmektedir:

“Çocuklar sorulsaydı
Savaşlar olur muydu?
Kin besler miydi
İnsan insana
Ve bunca
Toprak
Buğday
Bereket
Durup dururken
Açlık hiç sözkonusu olur muydu?

Çocuklar sorulsaydı
Gök her zaman için
Masmavi kesilirdi
Yağmur yılda bir iki
Sen üç de
Konuk olurdu toprağa
Buğdaylar boy versin diye
Ağlamayı unuttur
Türküleşirdi insanlar

Çocuklar sorulsaydı
Geceler de güne dönüşür
Hiç ara verilmezdi oyunlara
Evren ucdan uca
Sınırsız
Özgür
Baş tacı SEVGİ giyerdi

Çocuklar sorulsaydı
Yalan unutulur
Gerçek dile gelirdi
Sözün kısası
Bizler adam olurduk
Adam!²⁴¹

Şair, çocukların dünyadaki olumsuz gidişat ile ilgili söz söyleyebilme gibi bir hakkı olmadığı için, hayattaki iç karartıcı sorunların hoşgörüyle çözülemediğini ifade etmektedir. Benzer bir yaklaşımla şair Sabit Yusuf da “İlker’in İnsanlığa Seslenişi”

²⁴¹ Zeynel Beksaç, **Kavak Uyur Mu?**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1987, s. 41-42.

adlı şiirinde, insanların daha hoşgörülü olmaları konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır:

“Barış ve özgürlükle
Güzel olur yarınlar,
Dileyin içinizden
Aç kalmasın karınlar.

İnsanlık duyguları
İçimizde boyversin,
Dertliler yüreğini
Akıntıya koyversin.

Sevginin sözü olsun
Bütün dünya yüzünde,
Kardeşçe yaşayalım
Herkes dursun sözünde.”²⁴²

Görüldüğü gibi sevgi ve hoşgörü Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinin temel felsefesini oluşturmaktadır. Din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin insanları bir bütün olarak kabul eden ve bir arada yaşamalarını sağlayan güç sevgi ve hoşgörüdür. Günümüzde kültürlerin ulaştığı en üst aşama; insana insan gibi davranılması, saygı duyulması ve değer verilmesi hakikatidir. Aynı gerçeği Makedonya ve Kosova Türk şairleri temel prensip olarak benimsemişler ve bu anlayışı okurlarına aktarmaya çalışmışlardır.

3.23. İŞ BİRLİĞİ VE İMECE

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde “iş birliği” amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı ve bir işin çeşitli kişilerce yapılması²⁴³; “imece” ise kırsal topluluklarda köyün zorunlu ve isteğe bağlı işlerinin köylülerce eşit şartlarda emek birliğiyle gerçekleştirilmesi ve birçok kimsenin toplanıp el birliğiyle bir kişinin veya bir topluluğun işini görmesi ve böylece işlerin sıra ile bitirilmesi²⁴⁴ olarak açıklanmaktadır. İncelediğimiz Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiir kitaplarında, evrensel değer olarak iş birliği ve imeceye sadece Enver

²⁴² Sabit Yusuf, **İlker’in Dünyası**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1999, s. 38.

²⁴³ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1223.

²⁴⁴ TDK, **a.g.e.**, s. 1182.

Tuzcu'nun "Yaz" başlıklı şiirinde değinildiğine rastlanmıştır. Nitekim, yukarıda tanımlamasını yaptığımız iki kavram, şiirin içinde değişik imajlar hâlinde aynı anlam ve amaçlarla kullanılmıştır. Böylece, birbirine anlamca yakın olan bu iki değer, çocuk okurun da anlama kapasitesi göz önünde bulundurularak şiirin içinde daha belirgin bir şekilde verilmektedir:

"Ekinler sararmış
Her taraf sıcak,
Demetler toplanır
Hep kucak kucak.

Makine sesiyle
Doldu her bucak
Geçmişten daha şen
Köyde her ocak

Traktör sallıyor
Durmada duman.
Kolektif toplanmış
Döğüyor harman.

Bir taraf buğdaysa
Bir taraf saman,
Birlikte dertlere
Bulunur derman."²⁴⁵

Şiirde şair, gündelik işleriyle meşgul bir köy hayatından bahsetmektedir. "Kolektif toplanmış" ifadesi ve onu takip eden "Birlikte dertlere / Bulunur derman" ifadeleri imece usulünü işaret etmektedir. Köydeki iş birliği aynı zamanda köyülülerin birlik ve beraberliğini pekiştirmektedir. Şair, şiirinde bu hakikatten yola çıkarak insanların yeri geldiğinde iş birliğinde bulunması gerektiğini, ancak amaç ve çıkarların bir olaması durumunda bireylerin birbirlerine değer verebileceklerini kapalı bir dille belirtmektedir.

3.24. İYİ HUYLULU OLMA

İyi huylulu olmak; iyilik etme, yardımseverlik, dürüstlük ve buna benzer birçok iyi ve güzel özelliği içinde barındıran bir değerdir. Makedonya ve Kosova Türk

²⁴⁵ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 21.

şairleri, yaşama her zaman olumlu bakabilmek, her koşulda dürüst olmak, yardıma ihtiyacı olanların yardımına koşmak ve herkesin iyiliğini istemek gibi faziletleri, yazdıkları çocuk şiirlerinde okurlarına kazandırmaya çalışmışlardır. Ayrıca, hayatın iyi ve kötü özelliklerini bir arada vererek, insanların zaman zaman hata yapabileceğini, fakat bu hatalardan en hızlı şekilde nasıl dönülmesi gerektiğini de okurlarına nasihatler biçiminde aktarmışlardır. Bu durum Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiir kitaplarına, çocuklara gerçek yaşamdan bağımsız bir düş âlemi yerine, gelecekte yüz yüze kalacakları gerçek yaşamın bir yansıması olarak gösterilmiştir.

Zeynel Beksaç, “Ev Ödevi Yerine” başlıklı şiirinde, çocukların iyi huylu olmaları için neleri yapları gerektiğini küçük notlar hâlinde sıralamaktadır:

“çocuklar yazın şöyle:
-n’apmalı
gül ekmeli
-n’apmalı
türkü söylemeli
-n’apmalı
hep sevmeli
onu
bunu
herkesi
dost bilmeli
bir yaşam boyu ezberletin
tamam mı!”²⁴⁶

Şair, çocukların iyi huylu olmaları için gül ekmeleri, türkü söylemeleri ve herkesi dost bilip hep sevmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, “bir yaşam boyu ezberletin / tamam mı!” gibi uyarıcı dizelerle de bu iyi ve güzel davranışları herkese aktarmaları gerektiğini dolaylı yoldan öğütlemektedir.

Necati Zekeriya ise “Ağaçlar Dile Gelse” adlı kitabında, iyi huylu olma değerini, ağaçların örnek alınması gereken davranışları üzerinden ve açık bir dil kullanarak anlatmıştır. Böylece, yeri geldiğinde çocukların yeryüzündeki her şeyden ders çıkarabileceğini ve daha önce farkına varamadıkları bir çok yeni şeyi de öğrenebileceklerini ima yoluyla anlatmaktadır:

²⁴⁶ Zeynel Beksaç, **Sevginin Rengini Arıyorsanız**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982, s. 19.

“Kiraz Ağacı

...

Alçakgönüllüdür
Dost olur çoluk çocukla
Herkesi selamlar sevgiyle saygıyla.

Naz etmez
Yalanı hiç sevmez.

Kiraz kiraz
Sokakları dolaş biraz.”²⁴⁷

“Elma Ağacı

...

Elmanın yeri bahçede başta
Naz eylemez yetişir dağda taşta.

Elma elma
Hep yerinde kalma.”²⁴⁸

Her iki şiirin ortak özelliği; iki farklı ağaç türünün nazlanma gibi bir huylarının olmamasıdır. Bu da şiir aracılığıyla çocuk okuyucuya kazandırılmak istenilen iyi huyluluğun bir sembolüdür.

Şükrü Ramo ise “Küçük Tosun” adlı şiirinde, küçük bir çocuğun iyi huylu olma durumunu şöyle betimlemektedir:

“Küçük Tosun köyünde
korku nedir hiç bilmez
koşar oynar kırlarda
kötülüğü düşünmez.

Küçük Tosun ormanda
koyun kurda hiç bakmaz
çırpı toplar türküyle
yolunu da şaşırılmaz.

Küçük Tosun okulda
kavga nedir hiç bilmez

²⁴⁷ Necati Zekeriya, **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 18.

²⁴⁸ Necati Zekeriya, **a.g.e.**, s. 23.

sever çocuk kızları
gücenmeği tanımaz.”²⁴⁹

Şiirde şair, küçük tosun diye tabir ettiği çocuğun gündelik hayatından kesitler vermiş ve çocuğun bulunduğu ortamlarda göstermesi gereken doğal tepkileri şiirleştirerek, okuruna da örnek teşkil etmesini sağlamıştır.

Şükrü Ramo, “Kim Arsız?” başlıklı şiirinde ise; kötü huylu olmanın olumsuzluklarını “arsız” kavramıyla karşılayarak, çocuklara iyi huylu olmanın önemini sezdirmeye çalışmaktadır:

“Ezme otu çiçeği
Ağaç dedi köpeğe
Kırma dalı fidanı
Köpek dedi kediye
Taş atmayın kuşlara
Kedi dedi çocuğa!
Köpek çekti yürüdü
Ezdi otu çiçeği –
Baktı baktı ağaca
Arsız mıyım ben sordu?
Kedi çekti yürüdü
Kırdı dalı fidanı –
Baktı baktı köpeğe
Arsız mıyım ben sordu?
Çocuk çekti yürüdü
Taş yağdırdı kuşlara –
Baktı baktı kediye
Arsız mıyım ben sordu?”²⁵⁰

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, iyi huylu olma değerini çocukların yaramazlıkları üstünden anlatan diğer iki isim de Enver Tuzcu ve Sabit Yusuf’tur. Yusuf, kitabıyla aynı ismi taşıyan “Afacan Çocuk” şiirinin bütününde, yaramaz bir çocuk profili çizer. Okuyucuyla bu yaramaz çocuğu şikâyet eder tarzda konuşan şair, çaresiz bir durumun içine düştüğünün de farkındadır:

²⁴⁹ Şükrü Ramo, **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 20.

²⁵⁰ Şükrü Ramo, **Renkli Gülüşler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1977, s. 24.

“Bizim küçük yaramaz
saçlarını taramaz.
Güzel olması için,
asla öğüt aramaz.

Misket oynar sokakta,
kirletir ellerini.
Öyle girer yatağa
yıkamaz dişlerini.

Okulunu pek sevmez,
öğretmeni dinlemez.
Diğer çocuklar gibi,
Beş’li olmak istemez.

Ne olacak onunla
Ne olacak onunla?”²⁵¹

Şairin, “Ne olacak onunla” dizelerini birbiri ardınca sıralaması, çaresizliğin dışı vurumunu yansıtmak istemesinden kaynaklanır. Bu noktada kötü huyun, insanı hangi olumsuz şartlarla yüz yüze getirebileceğini de anımsatıyor okuruna.

Sabit Yusuf’un aynı konuya değindiği bir diğer şiiri ise “Kuşların Şikayeti” başlıklı şiiridir. Şair şiirinde, yaramaz çocukları okuruna şöyle şikâyet eder:

“Kanat çarpan küçük kuşlar
Yaramaz çocukları suçlar:
Daldan dala konar konmaz
Taş atarak vurmuşlar.

Yazık oldu dinlemek
Kuşların bu sözünü,
Yine bir kuş ağlaştı
Köretmişler gözünü.

Çocuklar uyuyunca
Kuşlar hep şarkı söyler,
Sabah erken olunca
„Haydi dost olalım” der.

Siz de bunu anlayın,
Onlara taş atmayın,
Canlı küçük kuşların

²⁵¹ Sabit Yusuf, **Afacan Çocuk**, Pristina, Tan Yayınevi, 1983, s. 18.

Canlarına kıymayın!”²⁵²

Şair, şiiri dört ayrı aşama üzerinden kaleme almaktadır. Birinci dörtlükte, çocukların kuşlara acımasız davranışları; ikinci dörtlükte, şairin kuşlara karşı acıma duygusu; üçüncü dörtlükte, kuşların her hâlükârda çocuklarla dost olmak isteyişi ve son dörtlük de şairin okuruna nasihati yer almaktadır. Şiirin bütününde ise kötü huylu olmanın çirkinliği anlatılmaya çalışılmıştır.

Olumsuz davranışları kötüleyerek, iyi huylu olmanın değerini anlatan bir diğer isim de Enver Tuzcu’dur. Tuzcu’nun “Ayna” başlıklı şiirinde, Gülseren adlı küçük bir kızın aynada yansıyan olumsuz davranışlarının, annesi tarafından nasıl olumluya dönüştürüldüğü anlatılmaktadır:

“Odamızdaki ayna
Çıkarırdı dil bana
„Anne... anne... bak, bak!” dedim,
Yaramazı gösterdim.
Okşadı saçlarımı
Geldik ayna önüne.
Annem bana şöyle dedi:
„Haydi Gülserenciğim,
Dinle beni, biraz gül,
Aynanın yanağında,
Açacak en güzel bir gül.”
Dedi ve beraberce
Güldük kahkaha ile
Bir de ne göreyim ben:
Ayna da geldi dile.
Ağzımızdan çıkan ses,
Ondan da çıkıyordu,
Bizim gibi ayna da
Kahkayla gülüyordu.”²⁵³

Şiirde aynı zamanda iyi ve kötü arasındaki temel farklara da vurgu yapılmaktadır. Dilini çıkarmak kötü bir davranış olarak ele alınırken, gülümsemek ise iyi huylu olmanın bir göstergesi olarak yansıtılmaktadır. Zaten gülmek ile iyi huylu olmak arasında çok ince de olsa bir bağ vardır. Ayrıca, dünyadaki diğer

²⁵² Sabit Yusuf, **a.g.e.**, s. 13.

²⁵³ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 37.

milletlerin çocuk edebiyatlarında da dil çıkarmanın çocuklardaki kötü huya, gülmenin ise iyi huya tekabül ettiğini gösteren birçok örneğe rastlamak mümkündür.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, iyi huylu olma değeri çoğunlukla zıtlıklar üzerinden işlenmiştir. Özellikle kötü huylu olmanın dezavantajları sıralanarak, çocuklara iyi huylu olmanın kıymeti gösterilmeye çalışılmıştır.

3.25. İYİLİK ETME

Çocukların hayat sürdürdüğü sosyal yapı ve aile ortamı onların kişiliklerinin gelişebilmesi için önemli rol oynamaktadır. Ebeveynler çocuklarının pozitif bir kişilik kazanmaları için onlara örnek teşkil etmek zorundadır. Bundan dolayı da ebeveynlerin sürekli özen göstermeleri, çocukları olumlu davranışlara yönlendirmeleri ve böylelikle toplum nezdinde saygı duyulan kişiler hâline gelmeleri için emek harcamaları gerekmektedir. Çocuklar, çevrelerinde birbiriyle yardımlaşan ve birbirlerine iyilik eden bireylerle karşılaştıkça, toplumsal huzurun teessüsü için karşılıklı destek ve güven sağlamanın mecburiyetini de anlayacaklardır. Bu bağlamda, çocuklar, çevrelerindeki insanlar ve okudukları edebî eserlerdeki olaylar sayesinde iyilik etmeyi özümseyerek kalıcı bir alışkanlık durumuna getireceklerdir. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, iyilikseverliğin herkeste bulunabilecek bir vasıf olmadığını ve bu insanların çok özel insanlar olduğu vurgulanmıştır.

Zeynel Beksaç'ın "Ben Hekim Olursam Anne" başlıklı şiirinde, büyüyünce hekim olup kendini hastalarına iyilik etmeye adanmak isteyen bir çocukla karşılaşmaktayız:

"Ben hekim olursam anne
Uyku uyumam
Hastanın yanında
Sabahı sabahlarım

Ben hekim olursam anne
Ya hastayı iyileştirir
Ya da söz değil
Hekimlikten vazgeçerim"²⁵⁴

²⁵⁴ Zeynel Beksaç, **Kavak Uyur Mu?**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1987, s. 34.

Şiirdeki dizeler küçük bir çocuğun yeri geldiğinde ne ölçüde duyarlı ve iyiliksever olabileceğini ortaya koymaktadır. Beksaç, okuruna iyilik etme değerini kazandırmak için kendi yaşlılarından bir çocuğu örnek göstererek, çocuklarda ilkin bir yakınlık hissi uyandırmaya çalışmaktadır.

Aynı değeri benzer bir şekilde ele alan bir diğer şair de Agim Rifat Yeşeren'dir. Yeşeren, "Yel Olmak İsterim" adlı şiirinde, rüzgâr olup doğaya karşı iyiliklerde bulunmak isteyen bir çocuğun hayallerine yer vermektedir:

"Yel olsam
Essem
Eğilsem
Yaprağı yerden kaldırsam

Uçursam uçurtmayı.

...
İnsem
Çarşaf gibi denize insem
Üfürsem
Yelken yürütsem

...

Sonra çıksam
Daha yükseklerle çıksam
Uçağa dursam
Dursam buluşsam
Hal hatır sorsam

Bir iş yapsam ben de
Çalışsam yel değirmeninde.

Ağaç devirmesem
Ev yıkmasam

Tutsam
Bir başka yeli de elinden
Hiç parasız pulsuz
Dünyayı gezsem
Yel olsam.²⁵⁵

²⁵⁵ Agim Rifat Yeşeren, *Ne Mi Olmak İsterim Ne Mi Olmak İstemem*, Priştine, Tan Yayınları, 1983, s. 52-53.

Bu şiir, hem çocukların iyilikseverliğini göstermekte hem de okuyucuya iyilik etmenin erdemlerini açıklaması bakımından ehemmiyet arz etmektedir. Ayrıca, “Ağaç devirmesem / Ev yıkmasam” gibi dizeler de çocuklardaki iyi niyeti sembolize etmektedir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında, iyilik etme değerini şiirlerinde biraz daha farklı bir biçimde ele alan isim ise Necati Zekeriya’dır. Şair, “Kestane” adlı şiirinde, insanlara iyilik etmeyi ilke edinmiş bir kestane ağacının farklı özelliklerinden bahsetmektedir:

“Kestane, kestane
Sana bana herkese
Elini uzatır dostane.

Gölgeler boydan boya kolları
Aman ne büyüktür yaprakları.

Dedikodu yapmaz
Sevmez naz
Gölgesi büyür bütün yaz.

Suyu buz gibi bir çeşme yanında
İyilik etmek kanında.
Güzün yemişi tane tane
O bu yerde bir tane

Kestane, kestane
Sana bana herkese
Elini uzatır dostane.”²⁵⁶

Şair, “iyilik etmek” ifadesini şiirin içinde doğrudan kullanmaktadır. Böylece, bu olumlu davranışı yücelterek çocuk okuyucuları da buna benzer tavırlar takınmaları için özendirilmektedir.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, iyilik etme değeri olumlu normlar üzerinden ele alınmıştır. Toplumsal yaşamın insanoğluna dayattığı yabacılaşmadan kaynaklanan bireyler arasındaki yardımlaşmanın gittikçe azalması, sosyal yaşamın bir parçası olan çocukları da büyük ölçüde olumsuz yönden

²⁵⁶ Necati Zekeriya, **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 26.

etkilemektedir. Bu kötü gidişatın ancak şiirle durdurulabileceğinin bilincinde olan Makedonya ve Kosova Türk şairleri; ilkin çocuklar arasındaki yardımlaşmayı çoğaltmak için, yazdıkları şiirlerde iyilik etme değerine geniş bir yer vermeye çalışmışlardır.

3.26. KAHRAMANLIK

Kahraman kelimesi sözlüklerimizde; “savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren kimse, alp, yiğit”; kahramanlık ise “kahramanca davranış, yiğitlik”²⁵⁷ şeklinde tanımlanmaktadır. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde de kahramanlık değeri, sözlüklerde tanımlandığı şekliyle; yani Yugoslavya Halk Kurtuluş Savaşı sırasında yararlık göstermiş eski Komünist Yugoslav Partizan birlikleri üzerinden ve onların savaş esnasında ortaya koydukları kahramanlıkları öne çıkararak ele alınmıştır.

Şükrü Ramo, “Partizan Ölürken” başlıklı şiirinde, kahramanlık vasfını taşıyanların ölürken bile ölümsüzleştiğine dikkat çekmektedir:

“ ...

Unutmayın arkadaşlar
Bir gün gelir, sorulur
Kim ne idi, nasıl idi
Ve ne işler işledi?
Millet için savaşanın
İsmi ölmez, duyulur,
Kahramanca şehid düşen
ölmez bilin ebedi.

...²⁵⁸

Şükrü Ramo'nun şiirinde kahramanlık, insanın kendi milleti ve vatani için ölümüne savaşması olarak vurgulanır. Böylece, insanın canını ortaya koyacak bir biçimde savaşması, öldükten sonra bile kahraman olarak adının yaşamasına sebep olacaktır.

²⁵⁷ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1268.

²⁵⁸ Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 26-27.

Şairin, kahramanlık değerini benzer bir şekilde işlediği bir diğer şiiri de “Son Zafer Baharı” adlı şiiridir. Şairin bu şiirinde, vatanını korumak için kahramanca düşmanın üzerine yürüyen onurlu bir milletle karşılaşmaktayız:

“O gün kara gündü
yurdun ateşinde –
Bir bahar, bir güneş
bekliyen canlar
diz çökmüyordu
gaddarlar önünde.

...

Başta al bayrak yol açtı
yarının ışığına –
Yürüdü aslan gibi
bağlar bozulurken
Bu Millet – Kardeşlik –
Son zafer baharına.”²⁵⁹

Şükrü Ramo, şavaştan sonra erişilecek rahatlığı ve özgürlüğü “Son Zafer Baharı” olarak nitelendirmektedir. Ayrıca, milletin, düşmandan gördüğü zulümden dolayı birbiriyle kenetlenmesini de “kardeşlik” olarak adlandırmaktadır.

Kahramanlık değerini işleyen şairlerden birisi de Necati Zekeriya’dır. Şair, “Bu Köyde Çok Gelincik Var” adlı şiirinde, kahramanlığı Şükrü Ramo’dan biraz farklı bir biçimde; bir ozan ve iki çocuk arasında gerçekleşen hüznü bir diyalog üzerinden ele almaktadır:

“Bu köyde çok gelincik var
hepsi al al, hepsi kan kan.
Kim bunlara kan boyamış
kim bunlara al renk takmış?

BİR ÇOCUK:

Kim olacak GÜZELLİKLER!

BİR KIZ:

Kim olacak İYİLİKLER!

²⁵⁹ Şükrü Ramo, a.g.e., s. 9-10.

BİR OZAN:

Hayır hayır yavrucuklar
bunları hep kahramanlar
kanlarıyla boyadılar
kanlarıyla alladılar.

Bu köyde çok gelincik var
hepsi kan kan, hepsi al al.
Birer birer toplayalım
demet demet bağlayalım
ne dersiniz? sonra kime
biz bunları yollayalım?

BİR ÇOCUK:

Yollayalım BABALARA.

BİR KIZ:

Yollayalım ANALARA.

BİR OZAN:

Hayır hayır yollayalım
bizim için, bu köy için
düşen bütün yiğitlere
ölen bütün yiğitlere
ki bu al al gelincikler
mezarlarda açılınsınlar
rüzgârlarda sallansınlar
bizden yana yaz kış bahar
tek bir türkü söylesinler:

İÇİMİZDE SİZ VARSINIZ
İÇİMİZDE SİZ VARSINIZ!''²⁶⁰

Şiir metni baştan sonuna kadar soru-cevap şeklinde kurulmuştur. Nitekim, sorulan sorular üç farklı karakter tarafından ayrı ayrı cevaplandırılmaktadır. Bunların ikisi çocuk, bir diğeri ise şairin kendisidir. Çocukların cevaplarındaki naiflik, şairin engin tecrübesiyle onarılmaktadır. Böylece, şiirin merkezinde bulunan gelincik çiçeğinin asıl sahibi; köylerini savunmak için hayatlarını kaybeden kahramanlar

²⁶⁰ Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 34-35.

olduğu vurgulanmaktadır. Şiirin sonunda da kapanış dizesi olarak “İçimizde siz varsınız” ifadesi büyük harflerle ve iki defa art arda tekrarlanarak, kahramanların asla unutulmaması ve her zaman öncelik sahibi olması gerektiği çocuk okura da öğretilmektedir.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde kahramanlık değeri, milletini ve memleketini savunmak amacıyla gösterilen direnişler üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte bir insanın kahraman olabilmesi için, öncelikle bütün varlığını gözden çıkarabilecek seviyeye gelmesi gerektiği, altı çizilerek vurgulanmıştır. Nitekim, bu şiirlerin asıl amacı; kişisel heyecanlar yaşamaları için kahramanlar yetiştirmek değil; milli birlik ve beraberliğin güçlü tutulması için bilinçli vatanseverlerin yetişmesini sağlamaktır. Bu düşünceden yola çıkan Makedonya ve Kosova Türk şairleri, tema olarak kahramanlık değerini kaleme aldıkları şiirlerinde büyük ölçüde başarılı olmuşlardır.

3.27. KÜLTÜRE SAHİP ÇIKMA

Kültür, bir ulusu oluşturan değerlerin tamamıdır. İnsanların evrenseliği bütünüyle anlayabilmeleri ve evrensel olabilmeleri için, öncelikle kendi millî ve kültürel değerlerinin farkında olmaları ve onları tamamiyle özümsemeleri gerekmektedir. Bu gerekliliğin çocuklara kazandırılması takdirde, kendi millî kimliğiyle barışık ve bu kültürü çok iyi tanıyan bireyler yetiştirilebilir. Bu bilinçli çocuklar zamanla dünyanın gelişimine de katkı sağlayabilecek hâle geleceklerdir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde kültüre sahip çıkma değeri, konu bakımından çok geniş bir yelpazede işlenmiştir. Örneğin Osman Baymak, kültüre sahip çıkma değerini, Kosova Prizren’de her 5 Mayıs günü “Karabaş Baba Türbesi’nde”²⁶¹ yapılan etkinlik üzerinden çocuklara aktarmaya çalışmıştır:

“Bugün beş Mayıs
Kalabalığın içinden
Gün kendinden geçer
Karabaş Baba Türbesi’nde

²⁶¹ Geniş bilgi için bkz.: Altay Suroy Recepoğlu, “Karabaş Baba Efsanesi”, **Balkanlarda Türk Efsaneleri**, (Çevrimiçi) <http://dunbuguninsan.blogspot.mk/2008/04/karaba-baba-efsanesi.html?m=1>, 16 Ocak 2018.

Gün bir parça güneş
Koşar çocuklar
Pilav kokusuna karışır
Karabaş Baba Türbesi'nde

Meydan kördüğüm
Davul-zurna eşliğinde
Sevinçler coşar
Yeşillik serilir
Karabaş Baba Türbesi'nde"²⁶²

Karabaş Baba türbesi, etrafında tavaf edercesine dönülen yöredeki yegâne türbedir. Türbenin tavafı sağdan başlanılarak sola doğru bir turda tamamlanmaktadır. Akşam olmaya başlayınca da türbenin civarındaki ağaçlardan yeşil ceviz dalları koparılıp, evlerin giriş kapılarına asılmaktadır. 6 Mayıs sabahı da bu dallar ıslatıldıktan sonra ev halkı uyandırılır ve çocuklara bu dallar eşliğinde banyolar yaptırılır. Nitekim, bu dallarla yıkanan çocukların ömürleri boyunca sağlıklı olacaklarına inanılmaktadır.²⁶³

İngesel bir ifadeyle kültürel etkinliklerini dile getiren ve 5 Mayıs'ta Karabaş Baba türbesinde gerçekleşen kutlamaları ele alan Osman Baymak'ın 6 Mayıs günü Kosova'nın Prizren şehrinde, bütün halkın katılımıyla kutlanan "Hıdırellez" şenliklerini işlediği şiirinde, bilinçli bir şekilde metnin bütününde kültürel motifler kullanılmaktadır. Öyle ki, şiirin sonunda bir de maniye yer verilir:

"Bugün altı Mayıs
Yalnızlığını yitirir sabah
Güneş yırtmak ister göğü
Hıdırellez günü

Bugün altı Mayıs
Ben, baştan ayağa özgür
Tepeden tırnağa sevinç
Eflatun çiçekleri açmış ne güzel
Hıdırellez ak
Hıdırellez tebessüm dolu gözleri

²⁶² Osman Baymak, **Aylardan Kalanlar**, Prizren, Bay Yayınları, 1997, s. 27.

²⁶³ Kosova Haber, "Prizren'de Hıdırellez: Karabaş Şenlikleri", (Çevrimiçi)
<http://m.kosovahaber.net/?page=2,14,12472>, 16 Ocak 2018.

Bugün altı Mayıs
Hıdırellez
Ele geçmez
Size bir mani tuttum
'Yapraklar kâğıt olsa
Ağaçlar kalem olsa
Benim derdimi yazmaz
Deniz mürekkep olsa''²⁶⁴

Hıdırellez genellikle Türk dünyasında kutlanan mevsimlik bayramlardan biridir. Ruz-ı Hızır (Hızır günü) olarak adlandırılan Hıdırellez günü, Hızır ve İlyas peygamberlerin yeryüzünde buluştuklarına inanılan gün olarak yılın her 6 Mayısnda kutlanmaktadır.²⁶⁵ Osman Baymak, bu kültürel değere değinerek, çocukların da kendi kültürüne sahip çıkmaları için bir bilinç oluşturmaya çalışmaktadır.

Nusret Dişo Ülkü ise "Kaval" başlıklı şiirinde; kendi kültürü için kavalın ne denli önemli olduğunu etkili bir şekilde yansıtmaktadır:

"Halk türkülerimizdesin
İçimizdesin be hey kaval
Halk şarkılarımızdasın
Gönlümüzdesin be hey kaval.

Halk müziğimizdesin
Zevkimizdesin be hey kaval,
Halk şiirlerimizdesin
Geleneklerimizdesin be hey kaval.

Halk oyunlarımızdasın
Uygarlığımızdasın be hey kaval,
Halk oymaklarımızdasın
Çobanlarımızdasın be hey kaval."²⁶⁶

Başka kültürlerde sıradan bir çalgı olarak görülen kaval, şairin kültüründe öyle ayrıcalıklı bir yerdedir ki, şiirin içinde adeta devleşir ve bir sembol hâline gelir.

²⁶⁴ Osman Baymak, **Aylardan Kalanlar**, Prizren, Bay Yayınları, 1997, s. 28.

²⁶⁵ Kosova Haber, "Prizren'de Hıdırellez Şenlikleri Sürüyor", (Çevrimiçi) <http://m.kosovahaber.net/?page=2,11,18745>, 16 Ocak 2018.

²⁶⁶ Nusret Dişo Ülkü, **Çocukların Elleri**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 33.

Her kültürün kendine ait motifleri ve sembolleri vardır. Necati Zekeriya'nın “Çınar” adlı şiirinde de, kentteki yaşlı çınar ağacı kültürel bir sembol olarak konu edilmektedir:

“Çınar çınar
Gündüzleri kimi anar
Geceleri kime yanar.

Derler dedem yaşadadır
Kentte yeri başadadır.

Tozdan topraktan göksü tıkanır,
Yağmur yağınca çıplak yıkanır.

Açıktır hep kolları
Belki uzak bir yerden
Gelecek torunları.

Dikildiği yılın yoktur belgesi
En kuytudur kentte onun gölgesi.

Çınar çınar
Kentimizde
Bütün kuşlar ona konar.”²⁶⁷

Şiirde, uzun ömrüyle ve zamanla içleri çürüyüp boşaldığı hâlde yaşamlarını sürdürebilme gibi spesifik özelliğiyle kültürün parçalanmaz bir bütünü olarak ele alınan çınar ağacı, aynı zamanda o kültürün insanına has özellikleri de bünyesinde barındırarak millî bir sembole dönüşmektedir. Halkı oluşturan her birey, kendi mevcudiyetini kökleştirebilmek için, bu kültürel sembollere sahip çıkmak zorundadır. Fikri Şişko'nun “Eski Değirmen” adlı şiirinde de böyle bir durum aktarılmaktadır:

“günün birinde girdim eski değirmene
kar yağmıştı sanki her yerine
hâlâ o eski değirmen taşı
dönüyor, buğdayları övüyor
hep eski masallarda gibi

sırrı var bu değirmenin
oysa

²⁶⁷ Necati Zekeriya, **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 7.

nesi var ihtiyar kedinin, vay
sıçan oynar unlarda, miyavlamaz o
kapıda, derin uykuda köpek avlamaz
raif amca ihtiyar değirmenci
buna hiç şaşmaz,
onun üstü başı
uzun sivri bıyıkları, şapkası da
undan olmuş pamuk beyaz
sigarasını tütürür hiç durmaz,
kedi
sıçan
köpeğin
işlerine karışmaz

dere akar şırıl şırıl
değirmen çarkını şarkısıyla uyandırır
ihtiyar değirmenci bunu dinler
sırrı dünyanın, nerededir der”²⁶⁸

Şiirde, değirmenin eski ve değirmencinin de yaşlı olarak öncelenmesi, o kültürdeki yerlerinin ne kadar derin olduğuna işaret eder. Burada eski değirmenin kültürle olan münasebetine bir kez daha dönmek gerekiyor. Birçok edebiyatçının da edebî eserlerinde sözünü ettiği gibi, değirmen, kültürle temas hâlinde ve etkileşim dâhilinde bulunan bir mekanizmadır. Yaşam boyu da bu böyle süregelmiştir. Fikri Şişko'nun vurguladığı “eski değirmen” insanların hayat kaynağı olmaktan çıkmış, kültürlerinin bir parçası hâline gelmiştir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatının birçok şiirinde “kültüre sahip çıkma” değerinin, yaşanan mekânlarla ilişkilendirilerek işlendiğini görüyoruz.

Fahri Kaya için mekân ve o mekâna ait unsurlar “Köyümüzün Her Şeyi Var” adlı şiirinde, kültürel aidiyet duygusunun bir yansıma şeklidir:

“Salt bir görseniz
Ah köyümüzü.
Her şeyi vardır
Ama her şeyi.

Koca okulu
Dört beş çeşmesi
Bir değirmeni...

²⁶⁸ Fikri Şişko, *Sevda Verin Çocuklara*, Priştine, Tan Yayınları, 1989, s. 34.

Salt bir görseniz
Siz köyümüzü
Her şeyi güzel
Ama her şeyi.

Ovası yakın
Suları gümüş
Toprağı altın.”²⁶⁹

Şaire göre “okul”, “çeşme” ve “değirmen” gibi unsurlar, köyde yaşayan halkın varlığına tekabül eden bir kanıttır. Dolayısıyla bu unsurlar, aynı zamanda halkın kültürel kimliğini de karşılamaktadır. Bunlara sahip çıkmak, bir bakıma kültüre de sahip çıkmak demektir.

Enver Tuzcu ise kültüre sahip çıkma değerini “Piyoner Boyunbağı” üzerinden ele almaktadır:

“Rengin kandan kırmızı,
İpeksin boyunbağım,
Ben durup yaşadıkça,
Seni yaşatacağım.

Annem seni sabunlar,
Kızkardeşim ütüler,
Renginden utansınlar
Kıp kırmızı lâleler.
Elim sana değince,
Büyük sevinç duyarım,
Sana ben dokunanın,
Gözlerini oyarım.”²⁷⁰

Piyonerler Birliği, eski Yugoslavya’da kitlesel bir çocuk örgütü oluşturma amacıyla kurulmuştur. Bu birlik, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, Komünist ve Sosyalist rejimle yönetilen bütün devletlerde mevcuttur. Piyoner örgütünün kurulması bazı gereksinimlerden kaynaklanmıştır. Çocukların sağlıklı gelişimi, Komünist ve Sosyalist felsefeyle eğitilmesi, hem pratik becerilerinin gelişimi hem de

²⁶⁹ Fahri Kaya, **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965, s. 26-27.

²⁷⁰ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 13.

ülkenin inşasına imkânları dâhilinde katkıda bunmaları amaçlanmışır.²⁷¹ Nitekim, Enver Tuzcu da Piyonerlik kültürünün Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nde ne denli saygın ve ayrıcalıklı bir yerde olduğunu okuruna anlatmak için “Piyoner Boyunbağı” başlıklı şiirini kaleme almıştır.

Yukarıdaki şiir örneklerinden de anlaşılacağı gibi; Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde kültüre sahip çıkma değeri, değişik temalar hâlinde ele alınıp çocuk okura kazandırılmaya çalışılmışır. İncelediğimiz şiirlerin çoğu; Makedonya ve Kosova Türk kültürünün özünü anlatan ve çocukları bu yönde bilgilendiren edebî metinlerdir. Bununla birlikte çocuklara, kendi kültürünü özümsemekle ve ona karşı duyulacak saygı ve sevgiyle sahip çıkılıp korunabileceğini büyük bir ciddiyetle anlatılmaya çalışılmışlardır.

3.28. MASUMİYET

Masum sözcüğü TDK'nın Türkçe Sözlüğünde; “suçsuz, günahsız, temiz, saf” ve halk ağzında da “küçük çocuk”²⁷² şeklinde tanımlanmaktadır. Masumiyet veya masumluk ise masum olma hâlidir. Masumiyet, aynı zamanda insanı insan yapan en önemli özelliklerden bir tanesidir. Bu özellik çocuklarda daha belirgindir. Kişi yaşlandıkça masumiyet duygusunu kaybetmez, fakat bu duygu yerini zamanla merhamete bırakır. Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatını oluşturan şiirlere içerik açısından bakıldığında, “masumiyet” konusunun mühim bir yer tuttuğu görülmektedir. Nitekim konu olarak masumiyet, çocukların hayalleri, dilekleri ve uzuvları güdümünde ele alındığı göze çarpmaktadır. Bu şiirlerde doğrudan çocukların ön planda olduğu görülür. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde “masumiyet” konusuna çocukların uzuvları üzerinden dikkat çeken şairlerden birisi olan Nusret Dişo Ülkü, “Çocukların Elleri”ni anlattığı şiirinde, çocukların ellerinin kendisi için ne anlama geldiğini dile getirmektedir:

“Pamuksu küçük küçücük
Ne tütün içmiş,
Ne kadeh kırmış

²⁷¹ Wikipedia, “Vladimir Lenin Tüm Birlik Pioner Örgütü”, (Çevrimiçi) https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Lenin_Tüm_Birlik_Pioner_Örgütü, 17 Ocak 2018.

²⁷² TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1633.

Çocukların, çocukların elleri.

Çocuksu, minik minicik
Oduncununkine benzemez
Kasabınkine benzemez
Çocukların, çocukların elleri.

Balımsı petek petek
Ağ açmamış denize
Taşımamış av tüfeği
Çocukların, çocukların elleri.

Tombul tombul öpülesi
Rakı pişirmemiş – görünür
İnsan öldürmemiş – öğrenür
Çocukların, çocukların elleri.

Çocuksu küçük küçücük
Ne kadeh kırmış
Ne tütün içmiş
Çocukların, çocukların elleri,
-Benim ellerim.²⁷³

Şair masumlüğün açılımını, çocukların ellerinin kendisi için ne ifade ettiğiyle yapmaktadır. Bunu da farklı bir bakış açısı ve çeşitli betimlemelerin yardımıyla izah ettiği görülmektedir.

Aynı durumu, benzer bir şekilde ele alan bir diğer şair de Hasan Mercan'dır. Mercan, "Mümin'in Gözleri" başlıklı şiirinde, yine çocuğun farklı bir uzvunu merkeze alarak masumiyet değerini aktarmaya çalışmıştır:

"Ayrılan elma parçalarına
Çivilenir ufacık gözleri
Mercanımsı, masmavi.
Koşar babasının yanına
Günün rengine batar elleri
Bir sevinç yanar ortalıkta
Güneş açmış yüzünü boyuna güler
Elma parçalarına sallar Mümin'i
Ve renklere karışır mavi gözleri.

O artık Süpürge'nin sevilenidir,
Kartal Pınar misali

²⁷³ Nusret Dişo Ülkü, **Çocukların Elleri**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 5.

Su içirecek susamış toprağa
Terini dökecek emeği yarındadır
Bir büyüyüp coşar,
Girince Mümin yatağa;
Ninesi Yaşa başucundadır,
Bir bir sayar masalların erlerini,
Son bir öpücük damlayınca alınına
Küçük Mümin kapar mavi gözlerini.”²⁷⁴

Hasan Mercan’ın şiirin içinde kullandığı bütün imgeler, okurun tahayyülünde masumiyet kavramı olarak yansımaktadır. Aynı zamanda şiiri de başlığına uygun bir biçimde “masum” bir anlatımla ortaya koymaya çalışması, şiirin asıl amaca hizmet etmesi gerektiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Şair Nusret Dişo Ülkü, masumiyet değerini sadece çocukların uzuvları üzerinden ele almakla kalmamış, aynı zamanda çocukların dileklerine ve hayallerine şiirlerinde yer vererek, okurlarının da masum hayaller kurmalarına olanak sağlamıştır. “Bir Kral Olsam” başlıklı şiiri de böyle bir metindir:

“Bir kral olsam, küçücük bir kral
En çok bir yıllığına,
Masal dinlerdim, 365 gün masal

Bir kral olsam, küçücük bir kral
Ortamala bir aylığına,
Kaval çalardım, 30 gün kaval.

Bir kral olsam, küçücük bir kral
En çok ya da en az bir haftalığına,
Hamal gibi yaşardım, 7 gün hamal.

Bir kral olsam, küçücük bir kral
En az bir günlüğüne,
Hayal ederdim, 24 saat hayal.”²⁷⁵

Şiirin her bağlamının başında kullanılan “Bir kral olsam, küçücük bir kral” dizelerindeki “küçücük” tabiri, hayali kurulan dileklerin ne kadar masum olabileceğinin açık bir göstergesidir. Bununla birlikte “Masal dinlerdim”, “Kaval

²⁷⁴ Hasan Mercan, **Mümin**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 7.

²⁷⁵ Nusret Dişo Ülkü, **Dereden Tepeden**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1981, s. 37.

çalardım” ve “Hayal ederdim” gibi ifadeler bütünü, etkili birer yardımcı öge olarak kullanıldığı görülmektedir.

Altay Suroy Recepoğlu'nun “Bir Kent Kurdum” başlıklı şiirinde de aynı durum mevcuttur:

“Bir kent kurdum
Düşümde
Bir tarla, bir ay o kentte
Gölge yok, karanlık yok
Tek bir yıldız parıldar.

Bahçeler çiçek dolu
Şen ve mutlu insanlar
Herkes herkese dost
Arkadaşlar kardeş gibi yakın
Sözden anlıyor tümü bu kentte.”²⁷⁶

Şiirin bütününe yayılan ümitvar hava, aynı zamanda çocuktaki masumiyeti de sembolize etmektedir. Çocuğun, düşünde bile olsa, böyle sıra dışı bir kent kurma gayreti içerisinde olması, diğer çocuklara da örnek teşkil etmesi için önemlidir.

Masumiyet değerini Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde biraz daha farklı bir biçimde ele alan şair ise Nimetullah Hafız'dır. Hafız, “Ay Dede” başlıklı şiirinde, bir çocuğun aya karşı masum duygularla yaptığı seslenişini şiirleştirilmektedir:

“Her gece pencereden geçer yolculuğun
Ben de pencereye yanaşır
>>Ay Dede, para ver, gevrek alayım<<, derim
Para vermezsin
Üstelik esenlemezsin bile gülümsemenle.

Aylar var sana ben Ay Dede
Pencereden gizlerimi söylerim,
Sen neye susarsın
Bir deyeceğin yok mu yolculuklarından,
Gizlerinden?
Senin de torunların var mı bizim gibi küçük
Türkü söylerler mi bizim gibi içten?

Oyunlarını ne kadar öğrenmek isterdim bilsen onların!
Ama artık dileğim kalmadı Ay Dede

²⁷⁶ Altay Suroy Recepoğlu, **Köprü**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 12.

Artık bir nen bile istemiyeceğim senden
Çünkü atalarımız konuğun oluyor bazan
Ben de bir gün konuğun olurum belki
Nice nice öğrendiğim öykü, oyunlar anlatacağım
Göreceksin ki torunlarına ben para, gevrek getireceğim.”²⁷⁷

Nimetullah Hafız’ın bu şiirinde, çocuğun masum isteklerini karşılamayan aya karşı masumca bir sitem vardır. Ayrıca, ayn bile yerine getirmediği dileklerin, zamanı gelince şiirdeki çocuk tarafından “kötülüğe iyilikle karşılık vermek” düşüncesinden hareketle yerine getirileceği örtük bir şekilde vurgulanmaktadır.

Masum olmanın aynı zamanda naif de bir tarafı vardır. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde masumiyet değeri en çok bu yönüyle ele alınıp işlenmiştir. Nitekim, şairlerin masumiyet temsini işledikleri şiirlerinde, özellikle masumiyeti yansıtan ve okura o havayı hissettiren bir dil kullanmaya özen gösterdikleri görülür. Bununla birlikte, masumiyetin mevcudiyetiyle ilgili çocukların da anlayabilecekleri bir biçimde değerlendirmeler yaparak, onların hiç olmazsa ömürleri boyunca masumluklarını kaybetmemeleri için ufak da olsa uyarılarda bulunmaya çalışmışlardır.

3.29. MERHAMET

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde yer alan evrensel değerlerden biri de merhamettir. Merhamet, rahmet, rahman ve rahim sözcükleriyle aynı köke sahiptir. Bu kelimelerin Nişanyan Sözlüğünde “sevme, acıma, merhamet etme, şefkat gösterme ve esirgeme”²⁷⁸ gibi karşılıkları bulunmaktadır. Türk Dil Kurumunun sözlüğünde ise merhamet kavramı Arapça kökenli bir sözcük olup; “Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma”²⁷⁹ olarak tanımlanmaktadır. Merhamet, gereksinim dâhilindeki insanın iç âlemini anlamaya ve ona her bakımdan yardımcı olmaya yarayan bir özelliktir. Ayrıca, birçok öğreti ve din içerisinde kendine özel bir yer bulan spesifik kavramlardan bir

²⁷⁷ Nimetullah Hafız, **Günaydın**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 25.

²⁷⁸ Nişanyan Sözlük, **Çağdaş Türkçenin Etimolojisi**, (Çevrimiçi) www.nisanyansozluk.com, 23 Ocak 2018.

²⁷⁹ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1657.

tanesisidir. Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatı alanında da bu kavramın derinlemesine ele alındığı görülmektedir. Özellikle Nusret Dişo Ülkü, merhametin felsefesini yapan şairlerdendir. “Çocuklarla Ağaçlar” başlıklı şiirinde, çocuklara ve ağaçlara karşı duyduğu merhameti, okuruna da hissettirmeye çalışmaktadır:

“Çocuklar gülerse sofrada güler
Çocuklar ağlarsa doktorda ağlar
Ağaçlar gülerse ilkyazda güler
Ağaçlar ağlarsa güzün ağlar.

Yatakta uyanır düşle çocuklar
Ayakta uyur düşsüz ağaçlar.

Ağaçlar da yatar mı çocuklar gibi,
Kara öksürükten?
Vurur mu onlara da
Nezle – nazar değer mi?

Çocuklar bin kez düşüp kalkar
Ağaçlar düşerse kalkmaz bir daha.”²⁸⁰

Şairin şiirde kullandığı duyarlı anlatım ve çocukların yanı sıra ağaçlara karşı da düşünceli bir yaklaşım sergilemesi, şiirin genel havasının merhamet değeriyle bütünleşmesine imkân sağlamaktadır.

Buna benzer bir tavırla Necati Zekeriya da “Oh Anam İhlamuru Kestiler” başlıklı şiirinde, kesilen ihlamur ağacına karşı hissettiği acıyı dile getirmektedir:

“İhlamuru kestiler kökünden
Kan damladı yüreğimden.

Evsiz barksız kaldı kuşlar
Yağmur yağınca
Nerde barınacak çocuklar?

Alıp götürdüler bir arabayla
Son kez kentimi ihlamur
garketti kokularıyla.

Şimdi ihlamurun üstünde uçmaz kuşlar
Kesilen ihlamur yüzünden grev yaparlar.”²⁸¹

²⁸⁰ Nusret Dişo Ülkü, **Çocukların Elleri**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 19.

²⁸¹ Necati Zekeriya, **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 16.

Şairin kesilen ıhlamur ağacı için yüreğinde duyduğu acı, kuşların evsiz ve çocukların da oynadıkları oyunlar sırasında yağın yağmura karşı korunaksız kalma ihtimalinden dolayı, gittikçe katmerleşmektedir. Bu durum da merhametin değişik evrelerinden birini yansıtır niteliktedir.

Şairin merhamet değerini ağaçlar üzerinden işlediği bir diğer şiiri de “İncir Ağacı” başlıklı şiiridir. Şair bu şiirinde; incir ağacının merhametli taraflarına şöyle değinmektedir:

“İncir incir
Derdin nedir?

Güneşler var içinde
Boyu tuhaf biçimde.

Üstünde kendi adı
Meyvesinin hoştur tadı.

Yağmur yağınca çamaşıra oturur
Giysisini deniz yelinde kurutur.

Bazen yorgun görünür dalları
Anımsar savaşta yanından geçen aç çocukları.

Elbisesi yeşil
Yeşile benzemez
Ama gönlü başka rengi istemez.

En çok sever çocukları
Pazarları ziyaret eder hastaları.

Dile gelir seslenir herkese
Der: „İyidir insan, ancak içi güzelse!”

İncir incir
Derdin nedir?”²⁸²

Necati Zekeriya şiirin başından sonuna kadar “Anımsar savaşta yanından geçen aç çocukları” ve “Pazarları ziyaret eder hastaları” gibi doğrudan merhamet

²⁸² Necati Zekeriya, **a.g.e.**, s. 33.

duygusunu yansıtan dizelere yer vererek, okurun da incir ağacı gibi bu değeri benimsemesi için katkı sağlamaya çalışmaktadır.

Necati Zekeriya'nın merhamet değerini biraz daha farklı bir biçimde ele aldığı şiiri ise "T Harfinin Tatlı Türküsü" başlıklı şiiridir. Şair bu şiirde; çocuk hikâyelerinin baş karakteri Orhan'ı konuk etmiş ve değeri Orhan'ın merhametiliği üzerinden ele almaya çalışmıştır:

“
...
T harfiyle top yazılır, tank yazılır
Ama Orhan sevmez topu, sevmez tankı
Çünkü top, tank
kırar gülüşlerini çocukların
yarıda bırakır oyunlarını.”²⁸³

Necati Zekeriya; Orhan'da gittikçe çoğalan merhamet duygusundan imge olarak faydalanmış ve şiirin bütünü o şekilde inşa etmiştir. “Kırar gülüşlerini çocukların / yarıda bırakır oyunlarını” gibi ifadeler de merhamet duygusunun dışı vurumu açısından ayrıca önem kazanmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde merhamet değerini diğer şairlere kıyasen daha farklı bir biçimde ele alan şair ise İlhami Emin'dir. Emin'in “Güneş Battı Gün Battı” adlı şiirinde insan için en önemli duygulardan birisi olan merhamet duygusu, güneş ögesinden faydalanılarak dile getirilmektedir:

“Güneş battı gün battı
Günüme zehir kattı
Üzgün kaldı böcekler
Dalgın oldu ağaçlar
Ağaçlardaki kuşlar
Güneş adlı çocuklar

Güneş battı gün battı
İçime zehir kattı
Oyunsuz hep çocuklar
Oyuncaksız avlular
Kanatsız bütün kuşlar
Türküsüz bütün dağlar
Irmak çay ve ovalar

²⁸³ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 78.

Güneş battı gün battı
Üzgüme üzgü kattı
Şu karanlık gölgeler
Şu uykulu geceler
Susturmuş içleri
Dinletmiş sesleri

Güneş battı gün battı
Başıma belâ çattı
Nasıl ya oynıyayım
Güneş kardeşimi ben
Karanlıkta bulayım
Karyolamdan kalkamam
Lâmbı da yakamam
Ötekiler uykuda
Düşlerdeki korkuda
Ben güneş üzgüsünde.”²⁸⁴

Şiirin merkezinde ana unsur olarak güneş vardır. Güneşin ve günün batması, aynı zamanda şairin de merhamet duygusunun etkinleşmesine yol açmaktadır. Nitekim, İlhami Emin’in birçok çocuk şiirinde güneş ögesi saptayıcı bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte şairin güneş unsurunu kullandığı şiirlerinde, güneş, istisnasız olarak okuru ulaştırılmak istenilen anlam bütünlüğüne götüren en önemli vasıtalarından bir tanesidir.

Sonuç olarak Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde merhamet değeri; kişinin fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerine cevap verilmesi sebebiyle kişinin gerek şahasını gerekse de bir başkasını pozitif bir biçimde algılaması ve bu düşünce yardımıyla hem şahasına hem de bir başkasına merhamet edebilmesi ve bu zaruri duygunun gerektiği şekilde geliştirilebilmesi amacıyla ele alındığı görülmektedir.

3.30. MİLLÎ BİRLİK VE BERABERLİK

Millî birlik ve beraberlik, bütün milletlerin temel ilkelerinden biridir. Millî bağımsızlık ve millî egemenlikle de yakın münasebeti bulunan millî birlik ve beraberliğin aynı zamanda milleti toplayıcı, birleştirici ve kaynaştırıcı özelliği de

²⁸⁴ İlhami Emin, **Güneşli Şiirler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 27-29.

vardır. Nitekim Prof. Dr. Hamza Eroğlu, millî birlik ve beraberliği daha geniş bir biçimde şöyle ifade etmektedir:

“Millî birlik ve beraberlik, milletçe birliği, bir arada yaşamayı ve bütünlüğü belirtir. Millî birlik ve beraberlik, bir arada yaşayan millet fertlerini, birbirine sımsıkı bağlar. Milletçe birlik, milleti oluşturan unsurlarda birlik, beraberlik ve bütünlük demektir.

Millî birlik ve beraberlik milliyetçilik ilkesinin doğal bir sonucu olarak ortak amaçlarda da, idealde de birliği ifade eder.

Millî birlik ve beraberlik aynı zamanda millî devletin gerçekleşme vasıtasıdır.

Millî birlik ve beraberlik, önce milleti teşkil eden unsurlarda birlik ve beraberlik demektir. Millet ise tarihin bir ürünü ve bir sonucu olarak en gelişmiş toplum düzenidir.”²⁸⁵

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında yer alan “millî birlik ve beraberlik” temalı şiirlerde yoğun bir yurt sevgisi dikkat çeker. Bu yurt sevgisinin aynı zamanda millî birlik ve beraberliği sağlayan yegâne kuvvet olduğu da görülmektedir. Her ne şekilde olursa olsun; millî birlik ve beraberlik değerinin, Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında yer alan şiirler arasında hatırı sayılır bir yer tuttuğu rahatlıkla söylenilebilir.

Çocuk şiirlerinde mühim bir yurt sevgisinin görüldüğu Nusret Dişo Ülkü’nün, “Yurt Çocukları” başlıklı şiirinde, yurt ve çocuk bütünleşmesi değişik bir biçimde örneklenmektedir:

“Yurdumuz petek çocuklar arı
Toprağı altın gümüş suları,
Güneşten inen bol ışıkları
İçine alır yurt çocukları.

Bu günün genci yarının eri
Düşmana vermez bir karış yeri
İnançla coşmuş parlak gözleri

²⁸⁵ Prof. Dr. Hamza Eroğlu, “Millî Birlik ve Beraberlik”, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.: III, Sayı 7, Ankara, Kasım 1986, s. 85, (Çevrimiçi) <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Hamza-EROĞLU-Millî-Birlik-ve-Beraberlik.pdf>, 24 Ocak 2018.

Kimseden yılmaz yurt çocukları.

Şu güzel yurt sızsiz ne olur
Öğünmek ancak sizinle olur,
Bir anne gibi bağrında korur
Öz oğul diye yurt çocukları.”²⁸⁶

Şair, millî birlik ve beraberlik temasını ele aldığı şiirlerinde sıklıkla yurt ile yurttaşlar arasında derin bir bağ kurmaktadır. Bu derin bağ kimi zaman yurt ile yurdun geleceği olan çocuklar arasında, kimi zaman da yurt ile yurt için savaşanlar arasında kurulmaktadır. Nitekim Nusret Dişo Ülkü, yurt ile yurt için savaşan yurttaşları özdeşleştirdiği “Sor” adlı şiirinde, bu iki unsur arasında tamamıyla bir ruh bütünlüğü oluşturmaya çalışmaktadır:

“Yurdu yurttaşlara
ve yurdu koruyanlara sor.
Yurdun
ve yurdu savunmanın ne demek
olduğunu onlar bilir.

Savaşı savaşanlara
ve savaşta düşenlere sor.
Savaşın
ve yurt için ölmenin ne demek
olduğunu onlar bilir.

Savaşı yurttaşlara
ve savaşın ne demek
olduğunu bilenlere sor.

Yurdu savaşanlara
ve yurt için ölmenin ne demek
olduğunu bilenlere sor.”²⁸⁷

Şükrü Ramo’nun “Bu Gün” adlı şiirinde de benzer bir tavır vardır. Şair, ülkenin iki ana unsuru olan ordu ve milleti birbirine bağlayarak, millî birlik ve beraberlik değerini okuruna aktarmak için sarsıcı bir imaj olarak kullanmak istemiştir:

“ ...

²⁸⁶ Nusret Dişo Ülkü, **Çocukların Elleri**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 8.

²⁸⁷ Nusret Dişo Ülkü, **a.g.e.**, s. 7.

Ordu ve millet – sarsılmaz kuvvet
Ve devdir bugün barış ufkunda,
Hepsi yekvücut – taşımaz zillet
Kale de olur güneş yolunda.

...²⁸⁸

Şairin şiirin bütününde önelediği şey millî birlik ve beraberliktir. Bunu da “ordu ve millet – sarsılmaz kuvvet”, “devdir”, “hepsi yekvücut” ve “kale de olur” gibi ifadelerle desteklemektedir. Ancak asıl mühim olan şey ise ordu ve milletin sürekli “barış ufkunda” ve “güneş yolunda” olmasıdır. Bu da millî birlik ve beraberliğin ebediyen emniyette olacağı ve sürekli korunacağına işarettir.

Görüldüğü üzere Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde millî birlik ve beraberlik değeri çoğunlukla ikili bütünleşmeler üzerinden ele alınmıştır. Bu ikili bütünleşmelerin tamamı millî birlik ve beraberlik ruhuna uygun bir şekilde; “yurt ile çocuklar”, “yurt ile yurt için savaşanlar”, “ordu ve millet” gibi geniş kitleler arasında teşekkül ettiği görülmektedir. Şairler aynı zamanda kaleme aldıkları şiirlerin içinde de bu duyguya uygun bir dil kullanarak, okurda millî birlik ve beraberlik değeri açısından bir bilinç oluşturulmaya çalışılmışlardır.

3.31. MİSAFİRPERVERLİK

Misafirperverliği en geniş anlamıyla; kendisine misafir gelinmesinden hoşlanan ve gelen misafirlere de konuk oldukları süre boyunca olağanüstü iyi davranma hâli olarak tanımlayabiliriz. Misafirperverlik, Türk kültürünün en önemli özelliklerinden biri olduğu kadar, evrensel bir değerdir de aynı zamanda. Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatı kapsamında incelediğimiz şiirlere baktığımızda, misafirperverliğin en az işlenen değerlerin arasında yer aldığını görüyoruz. Ayrıca bu değer şiirlerde, özellikle çocuklara misafirperver nasıl olunabileceğini ve misafirperver olmak için hangi şartların yerine getirilmesi gerektiğini öğretmek amacıyla ele alındığını görüyoruz.

²⁸⁸ Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 5.

Necati Zekeriya, “Yıldız” başlıklı şiirinde, misafirperverlik değerini imgesel bir anlatım kullanarak ele almaktadır:

“Bir yıldız düşer gökten
Buyursun soframıza
Yesin bizim ekmekten.

Babam der her misafir
Hoş geldi sefa geldi
Yeri başımız üstündedir.

Hele sevgiyle gelirse
Girsin kapıya vurmadañ.
Daha iyi misafir mi olur
Şu kuyruklu yıldızdan?

Yok eğer gidiyorsa denize
Bir diyeceğimiz yok
Ama biraz aydıñlık bıraksın bize.

Bir yıldız düşer gökten
Buyursun soframıza
Yesin bizim ekmekten.”²⁸⁹

Şiirde misafirperverlik değeri, gökten düşen bir yıldız üzerinden ele alınmaktadır. Büyük bir mutlulukla konuk edilen yıldız, şiirin içinde aynı zamanda misafirperverliği de simgeleyen bir semboldür. Ayrıca, ailenin misafire verdiği değer ve duyduğu güven, şiirin genel havasını oluşturması bakımından çok önemlidir.

Hasan Mercan, kızı Adile’nin dilinden kaleme aldığı ve Yosip Broz Tito’nun ölmeden önce Lublâna kliniğinde hasta yattığı günlerin mahzunluğunu anlattığı “Kızımın Günlüğü: 7’den 70’e Tito Şiirleri” adlı çocuk şiir kitabında, misafirperverlik değerini şöyle imgelemektedir:

“ (YİRMİ DOKUZUNCU GÜN)
Evimizde konuklar vardı,
Senin yerin BAŞTA’ydı!... ”²⁹⁰

Hasan Mercan’ın şiirinde misafirperverlik değeri Yosip Broz Tito ile bütünleştirilmektedir. Evlerine gelen konuklar arasında Tito’nun yerinin başta

²⁸⁹ Necati Zekeriya, **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 51.

²⁹⁰ Hasan Mercan, **Kızımın Günlüğü: 7’den 70’e Tito Şiirleri**, Priştine, Tan Yayınevi, 1981, s. 14.

olduğunu vurgulayan şair, konukseverliğin karakteristik bir özelliğini ön plana çıkarmaktadır.

Her iki şiirde de misafirperverlik değeri farklı temalar hâlinde ele alınmıştır. Ayrıca, şiirlerin bütününe baktığımızda, misafirperverlik değerinin sözlüklerimizde tanımlandığı şekliyle ve tüm yönlerini içine almaya çalışan bir duyarlılıkla işlendiğini görüyoruz.

3.32. MUTLULUĞA VE ACIYA ORTAK OLMA

Mutluluk ve acı insanoğlunun hayatına etki eden iki farklı duygudur. İnsanı güldüren, ağlatan, sevindiren, üzen ve yeri geldiğinde de düşündüren duyguların başında gelmektedir. Kısacası bu iki duygu, hayatı kuşatan ve zaman zaman da dengede tutan sezgilerin merkezidir. Aynı zamanda bir kavram olarak da hayatın kendisi olarak tanımlanabilir.

İnsan yaradılışı gereği genellikle bu iki temel duyguyu çevresindeki diğer insanlarla da paylaşmak ister. Nitekim, başka insanlarla paylaşılmadığı sürece de, bireyde bir eksiklik hissi doğar. Bundan dolayı Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde, mutluluğa ve acıya ortak olma değerini, çocuk okura aktarmak için vazgeçilmez bir imge olarak kullanmışlardır.

Osman Baymak, “6 Ağustos” başlıklı şiirinde, acıya ortak olmak değerine; İkinci Dünya Savaşının son aşamasında, Amerika Birleşik Devletleri tarafından 6 Ağustos 1945 tarihinde Hiroşima’ya gerçekleştirilen atom bombası saldırısı üzerinden değinmektedir:

“Dersimiz: Atom
Konumuz: Hiroşima
6 Ağustos
İçimde solar çiçekler

6 Ağustos
Yapraklarını döker ağaçlar
Bu ne biçim
Yüzü karanlık gün

6 Ağustos

Nicedir aydınlık
Nicedir ölüm
Sevgi geldiği gün...²⁹¹

Şair, Hiroşima'da yaşanan ve yaklaşık 140.000 kişinin hayatını kaybettiği elim saldırı karşısında; “içimde solar çiçekler” ve “yapraklarını döker ağaçlar” gibi dizelerle, halkın acısına ortak olduğunu gösterir. Bununla birlikte, şiirin bütününde, savaşın acıyla özdeşleşen yönü imgelenir.

Şükrü Ramo da benzer bir şekilde, acıya ortak olma değerini bir kent üzerinden ele almaktadır. Şair, “Üskübüm” başlıklı şiirinde, 26 Temmuz 1963'te meydana gelen ve 1.070 kişinin hayatını kaybettiği büyük Üsküp depremine karşı duyulan derin üzüntüyü konu etmektedir:

“Yakıyor kalbim Orhan
Yanıyor yalım gibi,
Acıyor Vardar güzeli
Yıkılan Üskübümü!

Gitti bir anda kentim
Gitti yüzlerce insan,
Gitti kardeşim Orhan
Kentimde bütün varlık!

Sanma ki umutsuz kaldık
Yaşam ölümden üstün,
Yeniden savaşa daldık
Bütün yurttaşlar burda!

İnan kardeşim Orhan
Burda birleşti dünya
İnançla insanlar çetin
Kuruyor yeni bir Üsküp!”²⁹²

Şair bu şiirde; Üsküp'te yaşayan bütün halkların yaşanan bu doğal afetten dolayı birbirlerine kenetlendiklerini ve derin bir acı içerisinde olduklarını vurgulamaktadır. Aynı zamanda “burda birleşti dünya” dizesiyle de; bünün dünyanın aynı acıya ortak olduğunu ima etmektedir.

²⁹¹ Osman Baymak, **Aylardan Kalanlar**, Prizren, Bay Yayınları, 1997, s. 39.

²⁹² Şükrü Ramo, **Renkli Gülüşler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1977, s. 15.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatındaki şiiirlerde dikkat çekici bir diğer konu da mutluluğa ortak olma değeridir. Enver Tuzcu, “Yağmur” adlı şiiirinde, bir çiftçinin yağmur yağınca yaşadığı sevinci betimleyerek, o çiftçinin mutluluğuna ortak olmaya çalışmaktadır:

“Yağmur yağar şakır şakır,
Trampet çalar saçaklar,
Asvalt olan her yer yıkanır,
Çamur olur sokaklar.

Uzun zaman kuru kalan
Hep topraklar ıslanır,
Çiftçi dayı keyif çatar,
Arka üstü yaslanır.”²⁹³

Aynı durum, Şükrü Ramo’nun “Yağmur ve Güneş” adlı şiiirinde de görülür:

“Akşam kalbur elekten
Yağdı gümüşlü yağmur,
Sular aktı bulanık
Dar ve iğri yollardan.

Şafak rüzgâr sesiyle
Sarktı ağaç dallara,
Sabah berrak yüzüyle
Girdi şehir kırlara.

Dağ ardında al güneş
Göz kırparken bizlere –
Çiftçi gene türküyle
Gitti dertsiz işine.”²⁹⁴

Her iki şair de çiftçinin mutluluğuna şiiirin son iki dizesinde yer vermektedir. Böylece, şiiirin son iki mısrasında çiftçinin ruh hâline de ışık tutarak, okuyucunun da aynı mutluluğu ve duyarlılığı hissetmesi için imkân sağlamışlardır.

Necati Zekeriya ise diğer şairlerden biraz daha farklı bir biçimde; mutluluğa ve ayrıca ortak olma değerini şiiirlerinin içinde beraber ele almaya çalışmıştır. Şair “Başlangıç” adlı şiiirinde, güneşin Orhan adlı çocuğun mutluluğuna ve acısına nasıl ortak olduğunu betimlemektedir:

²⁹³ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 26.

²⁹⁴ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 39-40.

“Bugün güneş ısıtıyor.
Neden?”

Orhan gülüyor da ondan.

Bugün güneş ısıtmıyor.
Neden?”

Orhan ağlıyor da ondan.”²⁹⁵

Necati Zekeriya'nın “Güzel Nedir, Çirkin Nedir” başlıklı şiiri de “Başlangıç” şiirinin bir devamı niteliğindedir. Fakat bu şiirde sadece güneş değil, doğanın tamamı Orhan'ın mutluluğuna ve acısına ortak olmaktadır:

“Güzel nedir?
Çocukların gülüşleri güzeldir.

Çirkin nedir?
Kızların ağlayışları çirkindir.

Orhan bugün öğleden önce çok güldü. Güldü Güneş.
Güldü ağaçlar. Güldü sokaklar.
Güneş de güzeldi, ağaçlar da güzeldi, sokaklar da
güzeldi bugün öğleden önce.

Orhan bugün, öğleden sonra çok ağladı. Ağladı Güneş.
Ağladı ağaçlar. Ağladı sokaklar.
Güneş de çirkindi, ağaçlar da çirkindi, sokaklar da
çirkindi bugün öğleden sonra.”²⁹⁶

Yaşamın merkezinde yer alan mutluluk ve acı duygusu, Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin çocuk şiirlerinde, birbirinden değişik nitelikleriyle kendilerine özel bir yer edinmişlerdir. Şairler, yaşamın içinden devşirdikleri bu iki farklı duyguyu, şiirin olanaklarıyla canlandırmaya ve çocuk okurlarına da yansıtmaya çalışmışlardır. Çocuk şiirlerinde mutluluğa ve acıya ortak olma değeri, bireyin yaşamındaki mutlu ve acı anların yeri geldiğinde çevredeki diğer insanlarla da paylaşılması gerektiğini anlatabilmek için, fazlaca faydalanılan imgelerden biri olmuştur. Nitekim, mutluluğa ve acıya ortak olma değerinin, yeri geldiğinde

²⁹⁵ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 83.

²⁹⁶ Necati Zekeriya, **a.g.e.**, s. 84.

birbirinden çok daha farklı yaşamları ve durumları da dengeleyebileceğini düşünmüşlerdir.

3.33. MUTLULUK

Sözlük anlamı “Bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşmaktan duyulan kıvanç durumu, mut, olgunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlik”²⁹⁷ olarak verilen “mutluluk” kelimesi, bütün insanların yaratılışlarından beri anlamaya, tanımlamaya ve yakalamaya çalıştığı kavramlardan biri olmuştur. Felsefeciler, psikologlar, sosyal bilimciler ve özellikle de edebiyatçılar mutluluğu bireyin eylemlerinin en zirve güdümleniyicisi olarak görmüşlerdir.²⁹⁸ Bundan dolayı da Makedonya ve Kosova Türk şairleri, yazdıkları çocuk şiirlerinde, mutluluk değerine değişik temalar hâlinde çok genişçe bir yer verilmişlerdir. Örneğin Zeynel Beksaç, kaleme aldığı birçok çocuk şiirinde “mutluluğun” ne olduğunu ve neye benzediğini irdelemeye çalışmıştır. “Mutluluk Nedir” başlıklı şiiri de, bu konuyu derinlemesine irdelediği metinlerdendir:

“Mutluluk bir kuş mudur
Yarıştta sevgiyi geçer mi acaba
En güzel çiçeklere öpücük konduran
Benek benek bir kelebek midir

Mutluluk uğur böceğine benzer mi
Muştuyla arkadaş mıdır
Adresini bulup mektup yazsam
Her gün bizim sokağa konuk olur mu

Mutluluk bir bebek midir
Bastonla yürüyen yaşlı bir amca mı
Çiçek olsa saksıya eksem
Mutluluk odamdan eksik olmasa”²⁹⁹

Aynı durum, “Mutluluk Neye Benzer?” adlı şiirinde de görülür:

²⁹⁷ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1716.

²⁹⁸ Ayça Kangal, “Mutluluk Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme ve Türk Hanehalkı İçin Bazı Sonuçlar”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C.: XII, Sayı 44, Kış 2013, s. 215, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/70446>, 27 Ocak 2018.

²⁹⁹ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 136.

“Mutluluk düşe benzer
Yağmur sonrası gökkuşağına
Çocuk gözyaşına
Mutluluk en çok arkadaşına benzer

Mutluluk sevgiye benzer
Pantolonu yırtılmış çocuğa
Fıstıklı çikolataya
Mutluluk en çok annemin bayramına
benzer

Mutluluk oyuna benzer
Bizim küçük Akça'nın boyuna
Biten ota, açan güle
Mutluluk en çok yurdumun bayrağına
benzer”³⁰⁰

Her iki şiirde de iki farklı boyut vardır. Şair, bir yandan mutluluk değerinin ne olduğunu ve neye benzediğini irdelerken, bir yandan da nasıl olması gerektiğini tasvir etmektedir. Böylece, çocuklarda mutluluk değerine karşı bir bilinç oluşturmaya çalışmaktadır.

Zeynel Beksaç, “Çocuk Gülüşü” başlıklı şiirinde ise; çocuk gülüşünü mutluluk değeriyle bütünleştirmektedir:

“piyangoda kazandığı yok
parası olsa da olmasa da
eksilmez yüzünden gülüşü
çocuğun”³⁰¹

Zeynel Beksaç bu kısa şiirinde; dünyadaki hiçbir olumsuz durumun çocuklardaki mutluluğu bozmayacağını, paradan yaptığı örneklemelemlerle kanıtlamaya çalışmıştır.

Bayram İbrahim Rogovalı'nın “Sevinç” adlı şiirinde ise; mutluluğun yüksek yerlerde barındığının tasviri yapılarak, mutluluk değeri metnin bütününde yüceltmeye çalışılmıştır:

“Sen ağaçlar üzerinde
Uçuyorsun uçak gibi sen

³⁰⁰ Zeynel Beksaç, **Kavak Uyur Mu?**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1987, s. 40.

³⁰¹ Zeynel Beksaç, **Sevginin Rengini Arıyorsanız**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982, s. 23.

Sevinç al ellerimi
Ötelere götür.

Sevinç kimdir bu?
Sen benim ağacımsın sevinç
Tıpkı rüzgâr gibi
Sen benimle yaşıyorsun her gün.”³⁰²

Şiirde “sevinç” imgesi mutluluk değerini öncelemektedir. Aynı zamanda “sen benimle yaşıyorsun her gün” dizesi de, bir bakıma çocuklardaki bitmez tükenmez yaşama sevincini özetlemektedir.

Şükrü Ramo da “Gülüyorum” başlıklı şiirinde, mutluluk değerine doğrudan doğruya çocukların yaşadığı mutluluklar üzerinden değinmektedir:

“Gülüyorum,
Güneşe seviniyorum,
Okul avlusunda
Koşar oynuyorum.

Gülüyorum,
Kitaba seviniyorum,
Resimli sayfalardan
Bilgi topluyorum.

Gülüyorum,
Şalıma seviniyorum,
Salon sahnesinde.
Şarkı söylüyorum.

Gülüyorum,
Halime seviniyorum,
Öğretmen önünde
İnsan oluyorum.”³⁰³

Şiirde mutluluk değeri, “gülüyorum” ve “seviniyorum” gibi kelime tekrarlarıyla güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca şiirin bütününde, çocukların mutluluğa kısa yoldan nasıl ulaşabileceklerine ve mutlu bir hayat yaşayabilmeleri için ne gibi formüllere başvurmaları gerektiğine dair ipuçları vardır.

³⁰² Bayram İbrahim Rogovalı, **Günçiçeği**, Üsküp, Sevinç Yayınları, 1969, s. 5.

³⁰³ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 9-10.

Sabit Yusuf ise “İlker’in Mutluluğu” başlıklı şiirinde, oğlu İlker’in yaşadığı çocuksu mutluluklara değinmektedir:

“Koşar, güler, oynarım
İçimde yok kederim,
Çalışkan çocuklarla
Arkadaşlık ederim.

Top ve misket oynamak
Bana büyük zevk verir,
Olsun ki babam bana
Bu yüzden çok terslenir.

Dersleri de çalışmak
Bir görevdir, bilirim,
Hep bu yüzden okula
Hazırlıklı giderim.

Karnem hep beşler dolu
Yaz tatili gelince,
Babam mutlu, ben mutlu
Seviniriz delice.”³⁰⁴

Şiirde İlker’in mutluluğu, çalışkanlıkla bağdaştırılmaktadır. Böylece, bir çocuğun çalışkan olması, aynı zamanda mutlu olması anlamına da gelmektedir. Nitekim, “Koşar, güler, oynarım / İçimde yok kederim” gibi dizeler, mutluluğu destekleyen birer çağrışım olarak kullanılmış ve mutluluk değerinin olmazsa olmazlığı çocuklara bu yönüyle aktarılmaya çalışılmıştır.

Naim Şaban, “Düşler” adlı şiir kitabında yer alan “Yılbaşında” adlı şiirinde, yeni yılın getireceği mutluluklardan bahseder. Bu mutluluk sadece şairin kendisine değil, herkese gelen bir mutluluktur:

“Sevinir çoban yılbaşına
mini minicik kuzular sürüsü
getirir ona
Sevinir çiftçi dayı
umutlanır ürünün, yeni yılda
çok olacağına
Sevinir terzi amca diktiği
yeni rubalarına
Sevinir babam yaşadığına

³⁰⁴ Sabit Yusuf, **İlker’in Dünyası**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1999, s. 18.

Sevinir annem uzun ömrüne
Sevinir, sevinçle ağabeyim
getirir armağanlar bize
Kuklayı bana
Maymuncağızı sana
dağıtır çökmeden dize
Sevinir sokaklar yılbaşında
Güler caddeler kahkahalarla
Aydındır geceler yılbaşında
Kar taneleri gökten iner
sallana sallana
Seviniriz yılbaşına
Kışdede gelir
kayına kayına
Sevinirim ben de lâpa lâpa
karın o durgun durgun yağışına.”³⁰⁵

Şiirin bütünü, mutlulukla birlikte umudu da simgelemektedir. Ayrıca şair, bu şiirle çocuklara; her yeni başlangıcın yeni umutlar ve yeni mutluluklar doğurduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

Hasan Mercan’ın “Günün Kaynağında” başlıklı şiirinde ise; gerçek mutluluğun, yaşanan günlerin kaynağında olduğu, edebî bir dil kullanılarak anıştırılmaktadır:

“Bir yeşil daldır sallanır yelden,
Bir çocuk var türkü söyler içinden!

Bir ilkyaz var sevinir güler,
Bir bülbül var kucağında öter!

Bir nine var otlar arasında,
Bir dede güneşi çalkalar piposunda!

Bir ev var karşıda güler,
Bir kedi var damdan doğayı süzer!

Bir gündür gece olmayı istemez,
Bir neşedir kaynağında bitmez, tükenmez!”³⁰⁶

³⁰⁵ Naim Şaban, **Düşler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 47.

³⁰⁶ Hasan Mercan, **Kızımın Türküleri**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 38.

Şiir, başlıbaşına pastoral bir şiidir. Ayrıca şair, bu yaşayış tarzını okura sevdirmek ereğini güden bir anlayışla, sahici mutluluğun bu yaşayış tarzında olduğunu, üstü kapalı bir şekilde vurgulamaktadır.

Mutluluk değerine çocuk şiirlerinde genişçe yer veren bir diğer şair de Necati Zekeriya'dır. Zekeriya, "Kumrucuğum" başlıklı şiirinde, mutluluk değerini bir kumru kuşunun mesut hayatı üzerinden ele almaktadır:

“İlk baharda her sabah
Bir ses gelir gu gu gu,
Öter yanık, yanık, yanık
Kumrucuğum gu gu gu.

Rengi onun kurşuni
Çok sevimli bir kuştur,
Kanadını çırttı mı
Ona yokuş hiç yoktur.

Gu gu gu, gu gu gu
Her gün şakrar kumrucuk,
Yavruları etrafında
Hayatından çok mesut.”³⁰⁷

Şair, kumru kuşunun mesut hayatını şiire dökmüştür. Şiirde kuşun bir de yavruları vardır. Bir anne olarak, yavrularının da mutlu bir hayat sürebilmeleri için üstün bir çaba harcayan kumru kuşu, aynı zamanda şiirdeki mutluluk değerini de sembolize eden bir varlıktır.

Şairin, "Ablama Sevda Şiirleri" adlı kitabının onbir numaralı şiirinde ise mutluluk değeri; küçük bir kızın sevdiği çocukla buluşacağı sırada yaşadığı tatlı heyecanlar üzerinden anlatılmaktadır:

“Ablam geçti bugün ayna başına
Çeki düzen verir sırma saçına

Bugün çok şendir yüzü gözü güler
Çünkü köşebaşında Orhan'ı onu bekler.

Böyle anlarda her şey gelir elinden
Bal akar şerbet akar tatlı dilinden.

³⁰⁷ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 12.

Entarisi ipekten ince ince
Sanki dünya kurulmuş onun gönlünce.

Görenler der akli var mı bu kızın başında
Oysa ablam henüz onbir yaşında.³⁰⁸

Şiirde mutluluk değerinin, aşk duygusunun yaşattığı heyecanlarla ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Nitekim, şiirde ismi belirtilmeyen küçük kız çocuğunun, erkek arkadaşı Orhan'la gerçekleştireceği görüşme için yaptığı ön hazırlık, okurun zihninde mutluluk olarak canlandırılmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde, mutluluk değerine tema olarak genişçe yer vermişlerdir. Genellikle “sevinç” ve “sevinmek” kavramları üzerinden ele aldıkları mutluluk değerinin, çocukların gelişimine olumlu yönden etki edeceğini savunmuşlar ve çocukların dikkatini öğütleme yoluyla bütünüyle bu değere odaklamaya çalışmışlardır.

3.34. ÖRNEK ALMA VE ÖRNEK OLMA

Olumlu davranışları müşahade ederek örnek alma süreci, çocukların gelişimi için büyük önem arz etmektedir. Çocukların davranışları, büyük ölçüde sosyal yaşam ve toplumsal geleneklerin etkileşimiyle şekillenmektedir. Genellikle çocukluk çağlarında bir kimlik arayışı içerisinde olan insan, bir yandan kendine uygun bir rol model ararken, diğer bir yandan da kendi kişiliğini ve davranışlarını başkalarına örnek olarak göstermeye çalışmaktadır. Bu iki önemli faktörün etkili olduğu Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında, ortaya konulan şiirlerde “örnek alma ve örnek olma” değerinin hangi yollarla ele alındığına baktığımızda; karşımıza beş ayrı şiir ve bu değeri derinlemesine işleyen iki farklı şair çıkmaktadır. Bu şairlerden biri Lütfü Seyfullah, diğeri ise Necati Zekeriya'dır.

Necati Zekeriya, “İstekler” adlı şiirinde, çocuk eserlerinin başkahramanı olan Orhan'ın, yaşadığı sosyal çevrede kimlerden etkilendiğini ve kimleri örnek aldığını açıklamaktadır:

³⁰⁸ Necati Zekeriya, **Ablama Sevda Şiirleri**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1995, s. 15.

“Radyoda bir keman parçası çalıyordu.
Kemancı olmak geçti gönlünden Orhan’ın.

Tiyatroda bir oyun oynanıyordu.
Aktör olmak geçti gönlünden Orhan’ın.

Televizyonda bir maç gösteriliyordu.
Fudbolcu olmak geçti gönlünden Orhan’ın.

Terzi amca okul için Orhan’a yeni elbiseler dikti.
Terzi olmak geçti gönlünden Orhan’ın.

Öğretmen ilk derste çiçeklerden konuşuyordu.
Öğretmen olmak geçti gönlünden Orhan’ın.

Orhan’sa henüz bugün okula başladı.”³⁰⁹

Necati Zekeriya, “Bulut Yağmur Güneş” başlıklı şiirinde ise; mesleklerin dışında, Orhan’ın örnek aldığı doğa unsurlarına yer vermektedir:

“Bir bulut geçti evin üstünden. Yorgan gibi örttü evi.
Orhan bulut olmak istedi.

Ardından yağmur yağdı. Yıkadı kiremitleri, yıkadı ağaçları, yıkadı sokakları.
Orhan yağmur olmak istedi.

Güneş doğdu. Tac gibi kavakların tepesine çıktı.
Altınla boyadı yerleri, boyadı gökleri.
Orhan güneş olmak istedi.³¹⁰

Her iki şiirde de, Orhan’ın örnek aldığı ve onlar gibi olmak istediği meslek erbabları ve doğa unsurları vardır. Ayrıca bu isteklerin yer aldığı dizeler, taşıdığı önem açısından her iki şiirin içinde koyu harflerle yazılmıştır.

Yine Necati Zekeriya’nın “Aydedeyle Bir Çocuk” başlıklı şiirinde, örnek alma ve örnek olma değeri; küçük bir çocukla aydede arasında gerçekleşen bir diyalogla karşımıza çıkar:

“**Çocuk:**
-Söyle söyle gümüş ay bu yolculuk nereye?

³⁰⁹ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 86.

³¹⁰ Necati Zekeriya, **a.g.e.**, s. 85.

Ay:

-Dinlenmek'çin giderim yeşil dereye.

Çocuk:

-Haydi gir benim odama
sana yer var yatakta.

Ay:

Yok giremem vakit geç hem sen hâlâ ayakta
beni seven çocuklar çoktan artık yatakta.”³¹¹

Şiirin son iki dizesinde; ayın, örnek davranış gösteren ve zamanında yatağına giren çocuklarla dostluk kurduğu, üstü kapalı bir şekilde vurgulanmaktadır. Böylece, örnek olma değeri, şiirin içinde bilinçli olarak ön plana çıkarılan bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, örnek alma ve örnek olma değerini işleyen bir diğer isim de Lütfü Seyfullah'tır. Seyfullah, bu değeri; iki ayrı şiirde, karakteristik özellikleri bakımından iki benzer çocuk üzerinden ele almaktadır. “Filiz” başlıklı şiirinde, okulunda ve sosyal yaşamında örnek teşkil eden Filiz isimli küçük bir kızın olumlu tarflarından bahsederken:

“Bir varmış bir yokmuş,
Filiz almış yürümüş,
Herşeyde o üstünmüş,
Okulunda dürüsmüş.

...³¹²

Aynı duruma, “Tankut” adlı şiirinde de değindiğine rastlıyoruz:

“Taka taka taka dak,
Haydi Tankut artık kalk,
Bizim Tankut fırladı,
Hızlı hızlı giyindi.

Taka taka taka dak,
Bizim Tankut sofrada,
Peynir yedi süt içti,

³¹¹ Necati Zekeriya, **a.g.e.**, s. 49.

³¹² Lütfü Seyfullah, **Küçüklerle Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992, s. 20.

Okuluna geçikmedi.”³¹³

Sonuç olarak diyebiliriz ki; çocuklar her konuda, en çok kendilerine yakın gördükleri, örnek aldıkları, özendikleri ve benzemek istedikleri kişilerden etkilenirler. Bu nedenden dolayı da ebeveynler, çocuklarının doğru kişileri örnek almaları için, ilk adımda kendilerinin çocuklarına karşı örnek davranışlar sergilemeleri gerekmektedir. Ayrıca ebeveynler arasındaki karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan pozitif iletişim, çocukların anne ve babalarını rol model olarak seçmeleri için mühim bir faktör olacaktır.

3.35. ÖZGÜRLÜK

Özgürlük, Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde: “Herhangi kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî” ve “Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet”³¹⁴ olarak tanımlanmaktadır. Nitekim Nigel Ashford, özgürlüğü daha geniş bir biçimde şöyle ifade etmektedir:

“Özgürlük, bir kişinin diğer insanların müdahalesi olmadan kendi hareket biçimini seçebilme imkânına sahip olmasıdır. Eylemleri diğer kişilerin özgürlüklerine müdahale etmediği sürece, insanlar kendi hayatlarını nasıl yaşayacaklarına karar verebilmelidirler. Serbestlik kelimesi de özgürlük için kullanılan bir diğer kelimedir (ya da onun eşanlamlısıdır). Özgürlüğü korumak, devletin önde gelen görevlerinden biridir.”³¹⁵

Özgürlüğün tüm insanlar için geçerli sayılabilecek belirli bir tarifini yapmak güçtür. Bunun en önemli sebeplerinden biri de özgürlüğün duygularla alakalı bir kavram olmasıdır. Fakat özgürlüğün, insanlık için genel bir koşul olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin incelediğimiz çocuk

³¹³ Lütfü Seyfullah, **a.g.e.**, s. 43.

³¹⁴ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1869.

³¹⁵ Nigel Ashford, “Özgürlük”, **Özgür Toplumun İlkeleri**, çev.: Can Madenci, Ankara, Liberte Yayınları, 2011, s. 53, (Çevrimiçi) <http://libertedownload.com/ldt/ozgur-toplumun-ilkeleri.pdf>, 31 Ocak 2018.

şiiirlerinde özgürlük değęerinin bu koşul üzerine inşa edildiğini görüyoruz. Örneğin Şükrü Ramo'nun "Bülbülün Dileği" başlıklı şiiirinin bütününe, özgürlük değęerinin hâkim olduğu görülmektedir:

"Altın saray tahtım olsa
Gönlüm kalır dikende,
Altın kafes kentim olsa
Gözüm kalır ormanda.

Beni seven ok salmasın
Nazik titrek kalbime,
Beni sayan serbest bıraksın
Hür olayım dalımda.

Avcı ya da başka kimse
Hiç koşmasın ardımdan,
En sevgili türküm şarkım
En güzeldir uzaktan.

Baş dileğim serbest olmak
Hür yaşamak kırlarda,
Son dileğim serbest uçmak
Ötmek ölmek ormanda."³¹⁶

Şiiirde, yegâne isteği ömrü boyunca özgürce yaşamak olan bir bülbülden bahsedilmektedir. Şiiirin ilk dörtlüğü, metnin; "Bülbülü altın kfese koymuşlar, ah vatanım demiş." atasözünden hareketle kaleme alındığı hissini uyandırmaktadır.

Kuşların en büyük özgürlüğü uçmaktır. Bu temel hakkı elinden alınmış bir kuş, hüzne kapılmış demektir. Şiiirin her dizesinde, kuşlara zara verebilecek olan kötü niyetli insanlara karşı uyarılarda bulunmaktadır. Ayrıca, şiiirdeki bütün betimlemelerin özgürlüğün etkisini artıracak şekilde kaleme alındığı görülmektedir.

Şairin aynı konuyu benzer bir şekilde işlediği bir diğer şiiiri de "Avcı Çocukla Kuş" başlıklı şiiiridir. Şiiirde, yine bir kuşun özgürlüğüne üstü kapalı bir şekilde göndermelerde bulunmaktadır:

"...

Avcı çocuk bilirsin ki
benim yurdum ormandır –

³¹⁶ Şükrü Ramo, **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 34.

her kuş gibi ben de yalnız
koşar öterim kırlarda.

...³¹⁷

Özgürlük değerini kuş metaforu üzerinden ele alan bir diğer isim de Nusret Dişo Ülkü'dür. Ülkü, "Güvercin" adlı şiirinde, özgürlük değerini hürriyetin simgelerinden biri olan ak güvercin üzerinden işlemektedir:

"Şu güvercin
gökten
buluttan ak
ninemin saçlarından ak.

Şu güvercin
zenci çocuğunun
dişlerinden ak
dedemin sakalından ak.

Şu güvercin
benim umduğumdan
benim defterlerimden ak
düşlerimden ak.

Şu güvercin aktan ak
konuğudur göğün
simgesi özgürlüğün."³¹⁸

Şair, şiirin son bağlamında ak güvercinin özgürlüğün simgesi olduğunu vurgulanmaktadır. Böylece, şiirin bütününde ak güvercinle özgürlük değeri arasında bir bütünleşme sağlandığı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte şair, şiirinde; güvercinin özgürlüğünden yola çıkarak çocuk okura özgürlüğün önemini anlatmaya çalışmıştır.

Özgürlük değerini hürriyet kavramı üzerinden ele alan şairler ise Necati Zekeriya ve Naim Şaban'dır. Nitekim her iki şairin şiirinde, özgürlük değeri, diğer şairlerde olduğu gibi kuş imgesiyle bağdaştırılmaktadır. Fakat bu şiirlerin merkezini bütünüyle hürriyet kavramı oluşturmaktadır.

³¹⁷ Şükrü Ramo, **a.g.e.**, s. 46.

³¹⁸ Nusret Dişo Ülkü, **Çocuklarla Ağaçlar**, Üsküp, Koço Raçin Yayınları, 1963, s. 24.

Naim Şaban'ın bu duruma, “Hürriyet” başlıklı şiirinde değindiğine rastlıyoruz:

“Bir hayal mı bu kuş
dallar gümüş yapılı,
kuşun hafif kanadı
şimdi dala takılı.
Bir hayal mı bu kuş
bak ölmüşken de
ne güzel, ne şirin.”³¹⁹

Şiirde, kuş ve hürriyet kavramları özdeşleştirilmiştir. Şair, özgürlüğün, birileri tarafından kısıtlanmış ve artık sadece hayallerde yaşanılacak bir olgu hâline geldiğini, üstü kapalı bir şekilde dile getirmiştir. Ancak şiirin son dizelerinde ise; özgürlüğün, hiçbir koşulda kendi değerini yitirmeyeceğinin vurgusu yapılmaktadır.

Necati Zekeriya'nın “Kim Nereden Hürriyeti Satın Alır” başlıklı şiirinde ise; özgürlük değeri, farklı bir yaklaşımla karşımıza çıkmaktadır:

“Hürriyette kuş var, gök var, soluk var
hürriyette su var, renk var, soluk var
hürriyette her şey var: Çocuk, ağaç, bulut...

Ağaçlar hürriyeti satın alır bahardan
kuşlar kanatlardan,

Bulutlar hürriyeti satın alır boşluklardan
uçurtmalar rüzgârlardan,

Şiirler hürriyeti satın alır ozanlardan
resimler ressamlardan,

Dersler hürriyeti satın alır okul çanından,
okullar pazarlardan,

Odalar hürriyeti satın alır açık pencerelerden
düşler uykulardan,

Gemiler hürriyeti satın alır açık denizlerden
uçaklar gökyüzünden,

Gülüşler hürriyeti satın alır dedenin güldürücü
öykülerinden

³¹⁹ Naim Şaban, **Düşler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 18.

sesler ninenin türkülerinden,

hürriyette kuş var, gök var, su var,
hürriyette her şey var: Bulut, ağaç, çocuk
ya çocuklar? bilir misiniz çocuklar
hürriyeti nereden satın alırlar?”³²⁰

Şiirde özgürlük değeri bütünüyle eşanlamlısıyla yani hürriyet kavramıyla inşa edilmiştir. Şiirin ilk bağlamında; hürriyetin, evrendeki her şeyi kapsayabilecek güçte olduğu vurgulanmaktadır. Şiirin devamında ise; çeşitli varlıkların, özgürlüklerini nerelerden temin ettikleri sıralanmaktadır. Böylece şair, şiirini farklı bir yaklaşımla kurarak, okuruna özgürlük değerinin kuşatıcı özelliğini de aktarmaya çalışmıştır.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde özgürlük değeri, çoğunlukla kuş metaforu üzerinden ele alınmıştır. Toplumların hür bir yaşam sürmeleri gerektiğinin yanında, bireysel özgürlüklere de dikkat çeken şairler, insanoğlunun ve diğer bütün canlıların her yönden kendilerini özgür hissetmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Nitekim Nigel Ashford’un da ifade ettiği gibi: “Özgürlük tüm değerler arasında en kıymetli olandır, zira tüm değerlerin temelini oluşturur. Bunlara anlam katar. Hayatımızı kendi seçtiğimiz biçimde yaşamamızı sağlar. Fakat aynı zamanda diğer insanların hayatlarına müdahale edilmesinin engellenmesini de gerektirir. Ancak hiçbir birey, toplum ve özellikle de devlet, bunu kolayca gerçekleştiremez.”³²¹

3.36. ÖZLEM

Özlem kelimesi sözlüklerimizde; “bir kimseyi veya bir şeyi görme, kavuşma isteği, hasret, tahassür”³²² şeklinde tanımlanmaktadır. Makedonya ve Kosova Türk şairleri, özlem değerini çocuk şiirlerinde değişik temalar hâlinde ele almışlardır. Şükrü Ramo’nun “Üskübe Selâm” başlıklı şiiri, okura başlı başına özlem duygusunu hissettiren bir şiiridir:

³²⁰ Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 37.

³²¹ Nigel Ashford, “Özgürlük”, **Özgür Toplum İlkeleri**, çev.: Can Madenci, Ankara, Liberte Yayınları, 2011, s. 60, (Çevrimiçi) <http://libertedownload.com/ldt/ozgur-toplumun-ilkeleri.pdf>, 2 Şubat 2018.

³²² TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1870.

“Küçük bülbül, şirin bülbül
Selâm götür Üskübüme,
Selâm söyle her adımda
Yeni cadde park, evine.

Selâm söyle Taşköprüye,
Küçük trene ve kaleye,
Selâm söyle hayat kuran
Her fabrika ve işçiye.

Küçük bülbül, şirin bülbül
Selâm götür, Vardarıma,
Selâm götür, selâm söyle
Sevinç dolu – Üskübüme.”³²³

Benzer bir şekilde şair Lütfü Seyfullah da, özlem değerini, “Üsküp” kenti üzerinden çocuklara aktarmaktadır:

“Üsküp, Üsküp, Üsküp’üm,
İçin dolu sevincim,
Her adımda suyun akar,
Özlemin yüreğime dolar.

...³²⁴

Her iki şairin, “Üsküp” kentine karşı derin bir özlem içinde oldukları görülmektedir. Fakat Şükrü Ramo, içinde duyduğu bu derin özlemi bülbül vasıtasıyla dile getirirken, Lütfü Seyfullah ise doğrudan Üsküp’e seslenerek dile getirmektedir. Bundan dolayı da Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde “Üsküp” kenti en çok özlem duyulan yerlerin başında gelmektedir.

Necati Zekeriya ise “Ne Güzeldi O Günler” adlı şiirinde, özlem değerini güzel geçen tatil günleri üzerinden yansıtmaktadır:

“Mavi deniz berrak gök
Bize neşe saçardı,
O diyarın her yanı
Sanki çiçek açardı.

Geçiyordu hep günler
Yalnız neşe içinde,

³²³ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 17-18.

³²⁴ Lütfü Seyfullah, **Küçüklerle Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992, s. 25.

Oyun, şarkı bizimdi
İstirahat yerinde.

Ne güzeldi o günler
Anlatmakla bitmiyen,
O günleri var mıdır
Aramayan, sevmiyen?”³²⁵

Pek çok insan güzel bir tatil geçirdikten sonra, hem ruhunu hem de bedenini dinlendirdiği o güzel ve mutlu günlere karşı aşırı bir özlem duyar. Şair de böyle bir duygudan hareketle, o güzel ve mutlu günlere karşı duyduğu derin özlemi dizelerinde betimleyerek okuruyla da paylaşmaktadır.

Naim Şaban’ın “Gurbet Yerinde” başlıklı şiirinde ise özlem duygusu gurbet kavramıyla bütünleştirilmiştir:

“Yazık ki bilmeden
kapıldım bu yola
etrafımda insanlar
karınca bölüğü evler
caddeler
geliyor bana
böyle mi acaba her
gurbet yerinde
tanıdığım kimseler sanki
görmemişler beni
hızlı geçenler
bakışmıyor, yüz yüze
güneşli günler de
soğuk geliyor bu yerde
baharına özlem çekerim
özledim doğum yerimi.”³²⁶

Şiirde şair, zorluğunu bilmeden gurbet yoluna düşmüştür. Bir yanda yeni geldiği yerin yabancılığını çekmekte, bir yandan da doğum yerini özlemektedir. Şiirde yansıtılan bu iki kuvvetli duygu aynı zamanda şairi bir bilinmezlik içine sürüklemektedir. Böylece şairin iç dünyasında yaşadığı bu çatışma, metnin içinde bir özlem motifi olarak belirginleşmektedir.

³²⁵ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 30.

³²⁶ Naim Şaban, **Düşler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 52.

Özlem değerini şiirine konu eden bir diğer şair de Nusret Dişo Ülkü'dür. Ülkü, "Annemin Her Şeyi" adlı şiirinde, artık hayatta olmayan annesine karşı duyduğu özlemi anlatmaktadır:

"Annemin gözlerini unutamıyorum
Annemin ellerini,
Ben annemin gözlerini göremez
Ellerini tutamaz oldum.

Annemin yanaklarını unutamıyorum
Annemin saçlarını,
Ben annemin yanaklarını öpemez
Saçlarını okşayamaz oldum.

Annemin sesini unutamıyorum
Annemin her şeyini,
Ben annemin sesini işitemez
Hiçbir şeyini göremez oldum."³²⁷

Anneler her zaman iyiliği ve güzelliği temsil ederler. Çocukların gerektiği gibi yetişmeleri için onlar yoğun bir çaba gösterirler. Anneler çocuklarına hayata dair her şeyi öğretirler. Fakat şiirde, şairin annesinin artık hayatta olmadığını ve ona karşı derin bir özlem içinde olduğunu öğreniyoruz. Aynı zamanda şair, bu şiirle çocuklara hem özlem duygusunu şiirsel bir üslupla sezdirmeye hem de bütün annelerin çok değerli olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Nimetullah Hafız'ın "Haydi Çıkıveriniz" adlı şiirinde ise özlem duygusu farklı bir konuyla ele alınmıştır:

"Şimdilik bir yerde yoksunuz karıncalarım,
Acaba neredesiniz?
Kim bilir yer altında
Hangi köşe bucaklarında
Baş başa durup uyursunuz.
Sizsiz toprak büsbütün başka oldu
Özlediniz mi azıcık bizi
Bazan arıyor musunuz?
Bizler sizi arıyoruz,
Haydi artık çıkıveriniz!"³²⁸

³²⁷ Nusret Dişo Ülkü, **Dereden Tepeden**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1981, s. 17.

³²⁸ Nimetullah Hafız, **Günaydın**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 8.

Şair, şiirinde karıncalardan bahseder. Şairin uzun süre toprağın üstünde görmediği karıncalara özlemi öyle artmıştır ki, “Haydi artık çıkıveriniz!” dizesiyle de bu kavuşma isteğini duygu dolu bir ifadeye dönüştürür. Böylece Nimetullah Hafız, çocukların diğer canlılara karşı sevgi beslemeleri gerektiğini ve onlar ortadan kayboldukları zaman da onları en yakınlarıymış gibi özlemeleri gerektiğini üstü kapalı bir şekilde vurgulamaktadır.

Şairin özlem değerini işlediği bir diğer şiiri de “Eski Mahallemiz” başlıklı şiiridir. Şair bu şiirinde; çocukluğuna duyduğu özlemi dile getirmektedir:

“Eskiden burada bir mahallesi vardı çocukluğumuzun
Bugün doğuşür, yarın unuttuk kavgalarımızı,
Bugün vurulur, yarın hissetmezdik ağrılarımızı.

Hani şimdi o giden dönmiyen günlere kurduğumuz kinler
Ceviz kabuğunu bile doldurmayan kavgalarımız
Kavgalarımızda çocukluğumuzun şeytanlıkları hani?

Bu gördüğüm eski mahallemiz değil
Bu gördüğüm eski mahallemiz değil
Mahallemizde başka çocuklar var.”³²⁹

Nimetullah Hafız, eski mahallesini, arkadaşlarını, kısacası çocukluğuna ait her şeyi özlemektedir. Özlem duyduğu çocukluğunu bu şiiriyle yâd eden şairin, artık hayattan aynı tadı alamadığını örtük bir ifadeyle aktardığını görüyoruz. Çünkü çocukluğuna ve eski mahallesine duyduğu özlem en üst seviyededir. Bu yaşadığı durum da artık şairin eskisi gibi mutlu olmasına büyük ölçüde engel olmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde özlem değerini, tamamıyla insani duygularla ve insani duyarlılıkla ele almışlardır. Aynı zamanda şiirlerinde; bir kimseye veya bir şeye karşı özlem duyma, insanın öncelikle kendine verdiği değer bir göstergesi olduğunu vurgulamışlar ve okurlarına da aynı düşüncüyü yansıtmaya özen göstermişlerdir.

³²⁹ Nimetullah Hafız, a.g.e., s. 27.

3.37. ÖZÜR DİLEME

Yaptığı hatayı anlayıp özür dilemek, tüm canlılar içerisinde sadece insana özgü bir özelliktir. Kişilerarası problemlerin çözümünde önemli bir görev üstlenen özür dileme değeri, incelediğimiz Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiir kitaplarında, evrensel değer olarak sadece Şükrü Ramo'nun "Sebepsiz Tartışma" başlıklı şiirinin bir bölümünde değinildiğine rastlanmıştır. Şair bu şiirde özür dileme değerini açık bir dille ve doğrudan "Yanlış ettim mi af da dilerim." ifadesini kullanarak okuruna aktarmaya çalışmıştır:

“ ...

-Ben dilsiz, fikirsiz hayvan değilim,
Her işi akılla, plânla yaparım,
Çalışır, yaratır, kızar, bağırırım
Yanlış ettim mi af da dilerim.

-Demek ki insan da yaşayan varlık,
Farkı var fikirle, plânla hayvandan.”³³⁰

Görüldüğü üzere şiirde özür dileme değeri açık bir dille ve kolay anlaşılır bir üslupla ele alınmıştır. Bununla birlikte insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğin düşünen bir canlı olması ve hata yaptığı zaman da özür dileyebilme gibi bir seçeneğinin olmasıdır. Bu iki özellik, şiirin içinde önemle vurgulanmıştır.

3.38. PAYLAŞMA

İki veya daha çok kimsenin aralarında maddi ya da manevi herhangi bir şeyi bölüşmesi olarak tanımlayabileceğimiz paylaşma değeri, her insanda olması gereken özelliklerden biridir. Kişiler arasındaki sevgi ve saygı bağını da güçlendiren bu değer, aynı zamanda insanı nitelikli bir birey hâline de getirmektedir.

Paylaşma değeri, önce aile ortamında çocuklara aşılanmalıdır. Bu değeri bütünüyle ailesinden kazanan bir çocuk, daha sonraki dönemlerinde sadece bu değeri

³³⁰ Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 22-23.

hakkıyla geliştirmeye ihtiyaç duyacaktır. Böylece çocuk, ikili ilişkilerinde daha başarılı olacak ve yaşamı boyunca daha sağlam dostluklar kuracaktır.

Sabit Yusuf'un "İlker'in Kuşlara Seslenişi" başlıklı şiirinde paylaşma değerine rastlanmaktadır:

"Küçük kuşlar, nazik kuşlar
Geçin evim üstünden,
Acıkmışsa karnınız
İçin sıcak sütümden.

Başım üstünden uçun
Gönlüm hep neşe dolsun
Şu ekmek dilimi de
Alın, hep sizin olsun.

Güzel kuşlar, şirin kuşlar
Başlasın artık uçuşlar!
Gönlümü size verdim
Bakışlarım sizi okşar."³³¹

Şiirde şair, kuşlarla yiyecek ve içeceklerini paylaşmak isteyen İlker adında küçük bir çocuktan bahsetmektedir. "İçin sıcak sütümden." dizesi ve onun ardınca gelen "Şu ekmek dilimi de / Alın, hep sizin olsun." dizeleri paylaşma değerini işaret etmektedir. Böylelikle şair, bu düşünceden hareketle insanların her zaman "paylaşımçı" olması gerektiğini, ancak bu şekilde sağlam dostlukların kurulabileceğini üstü kapalı olarak belirtmektedir.

Arif Bozacı'nın "Dut Ağacı" başlıklı şiirinde ise; hem manevi paylaşım vurgulanmakta hem de bu mevzuya ilişkin bir duygunluk oluşturulmaktadır:

"Eski evimizde
Koca bir dut ağacı vardı
Yüz yaşında bir dede gibi
Sık sık bana derdini dökerdi:

Dallarımı kırmazlarsa çocuklar
Yüz yıl daha yaşardım."³³²

³³¹ Sabit Yusuf, **İlker'in Dünyası**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1999, s. 40.

³³² Arif Bozacı, **İlkyaz Sürgünü**, Priştine, Tan Yayınevi, 1982, s. 60.

Şiirde şairin dut ağacının dertlerini dinlemesi, manevi paylaşımın bir göstergesidir. Bununla birlikte şiirde dikkat çeken bir diğer husus da; insanlara mahsus olan dertleşme özelliğinin, bir insanla bir ağaç arasında gerçekleşmiş olmasıdır. Böylece şair, çocukların dikkatini bütünüyle bu duruma yoğunlaştırarak, onlarda bu konuya ilişkin bir farkındalık meydana getirmeyi hedeflemektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; paylaşma değeri, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde sıkça karşımıza çıkan bir konu olmamakla birlikte, sadece iki şiirde ve doğrudan öncelenecek verilen değerlerden biridir. Bu da Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde paylaşma değerine ne şekilde yer verdiklerinin en güzel göstergesidir.

3.39. SABIR

Sabır kelimesi sözlüklerimizde; “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç”³³³ şeklinde tanımlanmaktadır. İnsanlar, günlük yaşamlarında çeşitli olumsuz durumlarla karşı karşıya kalırlar. Bu olumsuz durumların üstesinden gelemek ancak sabır göstermekle mümkündür. Çünkü sabır, insan hayatının temelinde mühim bir yere sahiptir ve insanı bu olumsuz durumlardan kurtaran yegâne güç kaynağıdır. İncelediğimiz Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiir kitaplarında, evrensel değer olarak sabıra sadece Şükrü Ramo’nun “Bu Gün” başlıklı şiirinin bir bölümünde değinildiğine rastlanmıştır. Şair bu şiirde sabır değerini açık bir dille ve sabrı işaret eden “Güneş altında yılmayı bilmez” ve “Gittiği yoldan geriye dönmez” gibi dizeleri kullanarak okuruna aktarmaya çalışmıştır:

“ ...

Fabrika, ova, gürbüz insanlar
Güneş altında yılmayı bilmez,
Tito eseri – hür Cumhuriyet
Gittiği yoldan geriye dönmez.”³³⁴

³³³ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1996.

³³⁴ Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 5.

Şükrü Ramo, öncelikle ulus olmanın önemine ve yaşanılan vatanın özgürlüğüne dikkat çeker. Daha sonra da, toplumdaki insanların, olumsuz durumların üstesinden ancak sabırla geleceklerini ima etmiştir. Bununla birlikte şair, şiirin sonunda; böyle sabırlı bir ulus ortaya koyduğu için, Yosip Broz Tito'yu da methetmeyi ihmal etmemektedir.

3.40. SAĞLIK

İnsanın fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden esenlikte bulunması olarak tanımlayabileceğimiz sağlık, değeri ve önemi ancak yitirilince anlaşılabilen olgulardan biridir. İnsan hayatının merkezinde yer alan ve insanın yaşamını sürdürebilmesi için en temel gereksinim olan sağlığın, korunması da büyük bir özveri gerektirir. Bunun için önce hastalığın insana verdiği zararları ve yaptığı tahribatı anlamak, daha sonra da hasta olmamak için ne gibi önlemlerin alınabileceğini irdelemek gerekir. Makedonya ve Kosova Türk şairleri de, çocuklara bu bilinci kazandırmak amacıyla, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde genellikle hasta olmanın ne gibi kötü taraflarının olduğunu anlatmaya çalışmışlardır. Örneğin, Agim Rifat Yeşeren'in "Hasta" adlı şiirinde, neden hasta olmamak gerektiği vurgulanır:

“Hasta olmak istemem
Bir bardak su için
Kimseye yalvarmak istemem.

Hasta olmak istemem
Doktora götürmesinler
İğne yapmasınlar
Hap istemem.

Hasta olmak istemem
Oyunsuz
Sinemasız kalmak istemem
Geçerken kapıdan dondurmacı
Parmaklarımı yalamak istemem
Hasta olmak istemem

Hasta
Hiç kimsenin olmasını istemem.”³³⁵

³³⁵ Agim Rifat Yeşeren, *Ne Mi Olmak İsterim Ne Mi Olmak İstemem*, Priştine, Tan Yayınları, 1983, s. 45.

Sağlığın kıymetini ve önemini anlatmak için sayfalarca yazı yazmak ve saatlerce konuşmak mümkündür. Fakat Agim Rifat Yeşeren, bütün bu eylemleri bir şiirin içine sığdırmayı başarmıştır. Aynı zamanda bu şiir, çocukların sağlık değerini kolayca kavramaları açısından önemli bir edebî metindir.

Zeynel Beksaç'ın “Semra Hasta Diye” başlıklı şiirinde, küçük bir kız olan Semra'nın hastalık durumu işlenmektedir:

“gülümsemedi güneş o gün
neşesi eksildi yüzünden
masmavi göğün

bir başına kaldı
köşelerde oyuncaklar
masalın tadı yitirildi

sokak çığlıksız
dilsiz kesilmiş
semra hasta diye”³³⁶

Şiirinde sağlığın değerini ön plana çıkarmak isteyen şair, Semra'nın hastalandığı gün dünyadaki her şeyin nasıl olumsuz bir hâl aldığı betimlemektedir. Şiirin geneline hâkim olan bu hava, şair Hasan Mercan'ın kızı Adile'nin dilinden kaleme aldığı ve Yosip Broz Tito'nun ölmeden önce Lublâna kliniğinde hasta yattığı günlerin mahzunluğunu anlattığı “Kızımın Günlüğü: 7'den 70'e Tito Şiirleri” adlı çocuk şiir kitabında yer alan “Yiriminç Gün” başlıklı şiirine de sinmiştir:

“ (YİRMİNCİ GÜN)
Sen hastayken,
Ben istediğim gibi oynıyamıyorum!”³³⁷

Zeynel Beksaç'ın şiirinde; Semra'nın hastalığı sebebiyle dünyadaki bütün varlıkların mahzun olduğu vurgulanmaktadır. Fakat Hasan Mercan'ın şiirinde ise bu durum biraz farklıdır. Şiirde, Yosip Broz Tito'nun yaşadığı hastalığa sadece Adile'nin üzüldüğü dile getirilmiştir. Bir bakıma her iki şair şiirleriyle; hastalığın insanı üzdüğünü, sağlığın ise mutlu ettiğini imgelemişlerdir.

³³⁶ Zeynel Beksaç, *Sevginin Rengini Arıyorsanız*, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982, s. 60.

³³⁷ Hasan Mercan, *Kızımın Günlüğü: 7'den 70'e Tito Şiirleri*, Priştine, Tan Yayınevi, 1981, s. 13.

Sabit Yusuf'un "İlker'in Dişı Ağırdı" başlıklı şiirinde de sağlık değeri dolaylı yoldan ele alınmıştır:

"Bugün sabah erkenden
İlker'in dişı tuttu,
Oyuna da çıkmayı
Hep bu yüzden unuttu.

Dişı hiç durmaksızın
Acı acı ağırdı,
İlker evde hepsini
Yardıma çağırdı.

Sonra da babasıyla
Doktora bir baş vurdu,
Korkusundan ağrısı
Sanki birden bire durdu.

Doktor amca görünce
O çürümüş dişini,
Diş çeken kısıkaçlarla
Hemen gördü işini.

İlker şöyle yerinden
Bir çırpıda atladı,
Çıkan dişı görünce
İçini rahatladı."³³⁸

Ağız ve diş sağlığıyla ilgili sorunlar en önemli sağlık problemlerinin içinde yer almaktadır. Şair de şiirinde diş hastalığının İlker'e yaşattığı ağrıları ve çektiği sıkıntıları sıralayarak, okuruna hem uyarılarda bulunmakta hem de doğru bir şekilde bilinçlendirmeye çalışmaktadır.

Esad Bayram ise "Öğüt" adlı şiirinde, sağlıklı olmanın yollarını örtük bir şekilde nasihat etmektedir:

"Süt içen
ağarır
Elma yiyen
kızarır
Sigara yakan
sararır
Rakı kullanan

³³⁸ Sabit Yusuf, **İlker'in Dünyası**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1999, s. 11-12.

kararır.”³³⁹

Şiirde sağlık ve hastalık; yiyecek, içecek ve renklerin farklı çağrışımlarıyla simgelenmektedir. “Süt içmek, elma yemek, ağarmak ve kızarmak” sağlığa işaret ederken, “sigara içmek, rakı kullanmak, sararmak ve kararmak” da hastalığı sembolize etmektedir. Böylece şair şiirin içinde iki farklı yol göstererek, takdiri ve seçimi okuyucuya bırakmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, sağlık değerini ele alan bir diğer isim de Osman Baymak’tır. Baymak, “Dünya sağlık günü adına” diye ithaf ettiği “7 Nisan” adlı şiirinde, sağlık değerine şöyle değinmektedir:

“Hani babamın bir sözü var
‘Para ilaç alır ama sağlık alamaz’
Der durur
Ve
Yarının doğuşunu beklerken
Hepinize
Sağlık
Mutluluk
Esenlikler dilerim.”³⁴⁰

İnsan için sağlık hayatını sürdürebilmesi için en temel ihtiyaçtır. Şiirde de geçen “Para ilaç alır ama sağlık alamaz” ifadesi bu düşüncüyü tasdikler niteliktedir. Bununla birlikte şair, yarının doğuşunu beklerken bütün çocuklara sağlık, mutluluk ve esenlikler dilemektedir.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde sağlık değeri, çoğunlukla kavramsal karşıtı olan hastalık üzerinden ele alınmıştır. Şiirlere bir bütün olarak bakıldığında ise; sağlık değerinin, insan hayatının vazgeçilmez bir parçası olarak öncelendiği görülmektedir. Bununla birlikte, çocukların sağlıklarını gerektiği gibi korumaları ve hasta olmamaları için ne gibi özverilerde bulunmaları ve hangi önlemleri almaları gerektiği büyük bir itinayla ve öğütlemeler hâlinde aktarılmaya çalışılmıştır.

³³⁹ Esad Bayram, **Örgüler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1978, s. 46.

³⁴⁰ Osman Baymak, **Aylardan Kalanlar**, Prizren, Bay Yayınları, 1997, s. 23.

3.41. SAYGI

Saygı sözcüğü TDK'nın Türkçe Sözlüğünde: “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. / Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.”³⁴¹ gibi ifadelerle tanımlanmıştır. Türk kültür ve geleneğinde olduğu kadar evrensel anlamda da ayrıcalıklı bir mevkiye sahip olan saygı, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde; çocuğa saygı, doğaya saygı, emeğe saygı, insana saygı ve yaşama saygı şeklinde çeşitlendiğini görüyoruz.

Biz de saygı değerini bu bağımsız başlıklar altında alfabetik sıraya göre incelemeye ve bu konuya ilişkin bir çerçeve çizmeye çalışacağız.

3.41.1. Çocuğa Saygı

Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kaleme aldıkları edebî eserlerinde çocuklara karşı ayrı bir ihtimam göstermişlerdir. Yüreklerinde çocuklara karşı büyüttükleri sevgi, onların düşlerini ve düşüncelerini edebî metinler hâlinde yansıtmaya sebep olmuştur. Sevgiyle birlikte şairlerin çocuklara karşı saygısı da o kadar büyük ve derindir ki, yazdıkları çocuk şiirlerinin merkezinde hep çocuklar vardır ve ayrıcalıklı olarak hep onlar yüceltilmişlerdir. Örneğin Necati Zekeriya'nın “Mayıs'ın Ninnisi” başlıklı şiiri, bütün dünya çocuklarını yücelten bir şiirdir:

“Kente mayıs yürür yüce dağlardan
kent her şeyini döker yollara
çocuklar ararlar yeni giysilerini.

Kente mayıs gelir midyelerden
çocuklar dökülür mavi göllere
ararlar durmadan inci bilyelerini.

Kente mayıs koşar kuytu ormanlardan
Kuşlar konarlar yeşil dallara
burda bulurlar bayram türkülerini.

Kente mayıs iner gökkuşağından
serpilir önümüze çeşitli renkler:

³⁴¹ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2047.

Sarısı der: EŞSİZDİR SARI ÇOCUKLAR
Karası der: EŞSİZDİR KARA ÇOCUKLAR
Beyazı der: EŞSİZDİR BEYAZ ÇOCUKLAR.”³⁴²

Şiirin bütününde canlı renklerle betimlenen mayıs ayının odağında çocuklar vardır. Dünya çocuklarının ten rengini temsil eden sarı, kara ve beyazın şiirdeki uyumu, çocukların birbirlerine duydukları saygıdan ileri gelmektedir. Bu şiirle şair, aslında sadece çocukların birbirlerine saygı duymalarını değil, aynı zamanda yetişkinlerin de çocuklara karşı saygı duymalarını istemektedir.

Esad Bayram da “Ötüşler” başlıklı şiirinde çocuğa saygı değerini, çocuğu yücelten bir tavırla ele almıştır:

“Eller gökte kavuştu
yürekler törende.

Güller Merihte koştu
gönüller yıldızda.

Gözler güneşte öttü
çocuklar dünyada.”³⁴³

Benzer bir durum, şairin “Çocuklar” adlı şiirinde de görülür:

“Çiçek desen
Anlaşır.

Bülbül desen
Yaraşır.

Çocuk desen
Nazlanır.”³⁴⁴

Esad Bayram’ın her iki şiirinde de benzer bir tavır göze çarpmaktadır. Şairin “Örgüler” adlı kitabında da şiirlerin arka arkaya sıralanmış olması manidardır. Burada dikkat çeken bir diğer husus da şiirlerin okurun üstünde bıraktığı benzer izlenimlerdir. Bundan dolayı da her iki şiiri birlikte yorumlamak mümkündür. Şair, dünyanın çocuklarla neşe bulduğunu ve normalde kötü bir huy olarak algılanan

³⁴² Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 22.

³⁴³ Esad Bayram, **Örgüler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1978, s. 7.

³⁴⁴ Esad Bayram, **a.g.e.**, s. 8.

nazanmanın sadece çocuklara yarattığını vurgulamaktadır. Böylelikle her iki şiirin bütününe “Onlar çocuktur ve asla onlara karşı saygıda kusur edilmemelidir.” düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir.

Çocuğa saygı değerini işleyen bir diğler şair de Zeynel Beksaç’tır. Beksaç, “Dursanız Ya” başlıklı şiirinde, çocuklukla yetişkinlik arasındaki ayrıma dikkat çekmektedir:

“bilirim
birdenbire büyük olmak istersiniz
baba
anne
diye

dursanız ya
olursunuz işte
baba da
anne de
ama
çocuk olamayacaksınız
bir daha”³⁴⁵

Şair, çocuklardaki çabuk büyüme isteğini şiirine konu eder. Fakat çocuklara fazla acele etmemelerini, bir gün nasıl olsa büyüyecekleri ama bir daha asla çocuk olamayacaklarını vurgulayarak, çocukluk döneminin önemine dikkat çekmeye çalışmıştır.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde izlek olarak çocuğa saygı değeri, tüm dünya çocukları merkeze alınarak ortaya koyulmuştur. Bu nedenle şiirlerde çocukların saf ve temiz tarafları ön plana çıkarılarak, çocuklara niçin saygı duyulması gerektiği somut örneklerle ıspatlanmaya çalışılmıştır.

3.41.2. Doğaya Saygı

Doğa bütün canlıların ortak yaşam yeridir. Etrafımızda gördüğümüz toprak, su, hava, ağaç, deniz, çiçek, bitki, böcek, hayvan v.d. tüm canlı ve cansız varlıklar doğayı oluşturmaktadır. Bütün bu varlıkların mevcudiyetlerini sürdürebilmeleri için de birbirlerine, yani doğaya ihtiyaçları vardır. İnsan hayatı için büyük önem taşıyan

³⁴⁵ Zeynel Beksaç, *Sevginin Rengini Arıyorsanız*, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982, s. 20.

doğa, genellikle insanlardan hak ettiği saygıyı göremez. Bu konuya ilişkin Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında eser vermiş tek isim ise Enver Tuzcu'dur. Tuzcu, kaleme aldığı bir çok çocuk şiirinde insan hayatı için lüzumlu olan pek çok şeyin doğada var olduğunu ve yaşanan olayların genellikle doğada tahakkuk ettiğini çocuklara anlatmak ve onlarda doğaya karşı bir saygı oluşturmak için çaba göstermiştir. Şairin “Adriyatik” başlıklı şiirinde, doğanın güzelliğinden şöyle bahsedilir:

“Ey güzel Adriyatik
Sana doyum olmadı,
Yakıcı güneşinden
Bir yerimiz solmadı.

Gezdik, dolaştık sende
İncir, üzümeye doyduk,
Sahilinde yıkandık
Sandalda kürek vurduk.

Bir gün gibi kaçırdık
Güzel günleri elden,
Kalbimiz sevinç dolu
Okullara dönerken.”³⁴⁶

Doğanın güzelliğini Adriyatik deniziyle bütünleştiren şair, çocuklara doğayı sevmeleri ve saygı duymaları için sebepler sıralamaktadır. Ayrıca çocukların en çok tatilde ve denizde mutlu olduklarını bilen şairin, doğaya saygı değerini böyle bir şiirle çocuklara kazandırmak istemesi de tesadüfi değildir.

Enver Tuzcu, “İlkbahar” ve “Sonbahar” adlı iki farklı şiirinde ise doğaya saygı değerini resimsel izleklerle vermeye çalışmıştır.

Şairin “İlkbahar” başlıklı şiirinde, doğanın yeninden hayat bulmasından söz edilir:

“Aralık, ocak, şubat
Kurutmuştu dalları
Martın deli rüzgârı
Kaldırdı hep karları.

Nisan, mayıs ayında

³⁴⁶ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 12.

Giyindi hep tabiat,
Bahar doldu her taraf
Başladı yeni hayat.

Gülüyor bahçelerde
Dün ağlıyan ağaçlar
Dönüyorlar geriye
Uzaktan kırlangıçlar.”³⁴⁷

Şairin “Sonbahar” başlıklı şiirinde ise ilkbahardaki canlılığın nasıl ölüm sessizliğine dönüştüğü tasvir edilir:

“Geldi yine sonbahar
Yapraklar hep sarardı,
Baharın zevki nerede
Kalpleri hüznün sardı.

Bahçeler de hep soldu
Görünmez oldu çiçek,
Havada uçmaz oldu
Renkli narın bir böcek.

Tabiat kanunudur
Böyledir bu mevsimler
Senede tam dört kere
Değişir hep resimler.

İnsandır tabiatı
Kendine köle eden,
Her geçen yeni günle
Odur ileri giden.”³⁴⁸

Şair, iki şiirinde de doğayı iki zıt mevsimle ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Öyle ki, ilkbaharda doğa canlanırken, sonbaharda ise tamamen ölüm sessizliğine çekilmeye başlamıştır. Her iki şiirde de benzer varlıkların farklı betimlemelerini görmekteyiz. Ama şair şiir boyunca her şeye rağmen insanların doğaya hak ettiği saygıyı göstermeleri gerektiği fikri üzerinde durmaktadır.

Görüldüğü üzere Enver Tuzcu kaleme aldığı çocuk şiirlerinde doğaya saygı değerini genellikle resimsel izleklerle vermeye çalışmıştır. Bu şiirlerde, dolaylı da

³⁴⁷ Enver Tuzcu, **a.g.e.**, s. 19.

³⁴⁸ Enver Tuzcu, **a.g.e.**, s. 22.

olsa, bir insanın doğadaki dengelerin bozulmaması için, zoraki de olsa doğada var olan her şeye karşı saygı göstermesi gerektiği fikri de vurgulanmaktadır.

3.41.3. Emeğe Saygı

Emek kelimesi sözlüklerimizde; “bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü, zahmet”³⁴⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında yer alan şiirler arasında, emeğe saygı değerini tema olarak ele alan şiirlere de rastlanmak mümkündür. Bu şiirler, Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında eser veren şairlerin emeğe nasıl saygı gösterilmesi gerektiğine dair bakış açılarını aktarması bakımından önemlidir. Şairlerin çoğu emekçilerin yaşadığı sıkıntılı süreçlere dikkat çekerken, bazı şairler ise emekçilerin yaptığı işten dolayı çevresinden gördüğü saygıya işaret etmektedir.

Necati Zekeriya'nın “Benim Babam Fırıncı” başlıklı şiirinde emeğe saygı değeri, çok yönlü bir bakış açısıyla ele alınmaktadır:

“Benim babam fırıncı
küçük büyük çocuklar
ona saygı sayarlar,
pazarları elele
bizi parkta görseler
çifte selâm verirler.

Babam benim fırıncı
beyaz başlık başında
beyaz önlük önünde
beyaz sepet elinde
her gün girer okula,
onu gören çocuklar
birden ona koşarlar
bire birer sırayla
ondan gevrek alırlar.”³⁵⁰

Şiirin bütününde dikkat çeken en önemli nokta, çocuklarla fırıncı arasında kurulmuş olan güçlü bağıdır. Çocukların fırıncıyla kurduğu bu güçlü bağ, birbirlerine duydukları karşılıklı saygıdan ileri gelmektedir. Bu durum da emekçi ile çocuk arasında doğrudan kurulmuş olan sıcak iletişimin en somut örneğidir.

³⁴⁹ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 793.

³⁵⁰ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 47.

Enver Tuzcu'nun "Madenci" adlı şiirinde ise bu karşılıklı saygı emekçi ile halk arasında teşekkür etmeye başlar:

"Yer altına kazınmış çukurların içinde,
Durmadan çekiç vuran, çapa sallıyan sensin,
İcabında sular da çamurların içinde,
Güçlüklerle uğraşıp savaştan yine sensin.

Ne kadar derin olsa yürüdüğü topraklar,
Yılmak nedir hiç bilmez senin kara gözlerin
İstiklal güneşinden parıldarken ufuklar,
Olsun ki amelesin, dinlenir hep sözlerin.

Çıkardığın kara taş refah verir vatana,
Yurdunda ak günleri yaratacak onlardır,
Başarının gururu neşe saçarken sana
Ardında hep bıraktığın erişilen yollardır."³⁵¹

Öncelikle madencilerin yaşadıkları zorlu süreçlere değinen Tuzcu, daha sonra onlara karşı duyduğu derin saygıdan söz eder. Şiirin sonunda da madencilerin vatana sağladığı katkıları sıralayarak, işçilerin harcadığı emeklere niçin saygı duyulması gerektiğini çocuklara aktarmaya çalışmaktadır.

Benzer durum Şükrü Ramo'nun "Madenci" adlı şiirinde de vardır:

"Diyorsun ki sensiz çıkmaz
Demir, kömür, altın ve talk,
Sensiz dönmez bu dünyada
Ne fabrika ne de bir çark.

Söyle bana esmer dostum
Bu zincirin halkası kim,
Sen mi maden, maden mi sen
Kalbin, kalpler neden çok şen?

-Zincir uzun, halkası çok
Hepsi parlak, hepsi çetin,-
Saha geniş, maden derin
Biz de maden, maden de biz."³⁵²

³⁵¹ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 9.

³⁵² Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 17.

Şair, şiirin başında öncelikle dolaylı yoldan madencileri yüceltmektedir. Şaire göre bütün olumlu sonuçlara sebep olan madencilerdir. Şiirin sonunda da şair, madencileri halkla bütünleştirmeye çalışmıştır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında yer alan “emeğe saygı” temalı şiirlerde; “fırıncı (emek harcayan) ve çocuklar (emeğe saygı duyan)” ikilemine dikkat çeken şiirlerin yanı sıra “madenci (emek harcayan) ve halk (emeğe saygı duyan)” beraberliği de ön plana çıkarılmıştır. Böylelikle çocuklarda “emeğe saygı” değerine karşı bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.41.4. İnsana Saygı

Yeryüzünde saygı duyulmayı hak eden varlıkların başında insan gelmektedir. İnsana saygı değeri Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin mana âleminde en üst düzeydedir. Makedonya ve Kosova Türk şairleri; şiirlerinde tema olarak insana saygı değerini işlerken bilhassa din, dil, ırk, renk, kültür ve cinsiyet ayrımı gözetmemeye dikkat etmişlerdir. Böylelikle, insana saygı değerini evrensel bağlamda ele almaya çalışmışlar ve ayrı bir ihtimam göstermişlerdir. Örneğin, Hasan Mercan’ın “Barış’ın Yılbaşı İstekleri III.” adlı şiiri böyle bir metindir:

“Ninnilere kıymayın, annemindir,
Karlara kıymayın, herkesindir!

Her yılbaşında bizler büyürüz,
Bir karış daha artar öykümüz!

Tutar güleriz, muştı diye,
Yılbaşı getirir bize hediyeye.

Bakarsınız, ninelerin kızışır masalları,
Dedelerin de canlanır tüm anıları...

Bense çocuk kalırım salt,
Vietnam’a doğrulur tahta at!

Yelesinde taşır muştuyu,
Ora çocuklarına hür uykuyu!

Düşlesinler diye şen-şakrak,

>>Geldi<< desinler, >>bize de yaşamak.<<”³⁵³

Şiir, Barış adlı bir çocuğun yılbaşı dileklerini ihtiva etmektedir. Aynı zamanda şair, şiirin içinde insana saygının birkaç türlü gösterilebileceğini örtük bir şekilde vurgulamaya çalışmıştır. “Ninnilere kıymayın, annemindir, / Karlara kızmayın, herkesindir!” gibi ifadeler de bu düşüncenin birer somut örneğidir. Ayrıca şair, Vietnam Savaşına da değinerek, oradaki çocuklara ve insanlara saygının ancak savaşın sonlandırılmasıyla gösterilebileceğini ima etmektedir.

Bu şiirin yanı sıra Hasan Merca'nın “Mümin'in Babası” başlıklı şiiri de evrensel bağlamda “insana saygı” değerine dikkat çeken edebî metinlerden biridir:

“...

Mümine der ki babası:
-Herkesi seveceksin yürekten,
İnsanlık onu arar...

...³⁵⁴

Saygı ve sevgi birbirini tamamlayan iki farklı unsurdur. “Herkesi seveceksin yürekten” dizesi okurda; sevginin ancak karşılıklı saygıyla ortaya çıkabileceği düşüncesini çağrıştırmaktadır. “İnsanlık onu arar...” dizesi de bu düşüncenin insanlığın en büyük gereksinimi olduğunu savunarak, evrendeki herkesin birbirine karşılıklı sevgi ve saygı göstermesi gerektiğini öğütlemektedir.

Lütfü Seyfullah ise insana saygı değerini yaşlılar üzerinden ele almaktadır. Şairin “Dede” başlıklı şiirinde, çocuklarla yaşlı bir dedenin arasındaki yakın ilişki betimlenmektedir:

“Dede dede dedecik,
Yürü gel de birazcık,
Seni her gün bekleriz,
Bizim güzel dedecik.

Dede dede dedecik,
Bilmeceni türkünü,
Her gün senden bekleriz,

³⁵³ Hasan Mercan, **Resimlerde Dünya**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1974, s. 12.

³⁵⁴ Hasan Mercan, **Mümin**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1968, s. 38.

Haydi gel gel dedecik.”³⁵⁵

İnsanlar yaşlandıkça kendilerinden yaşça küçük olanlardan sevgi ve saygı görmek isterler. Bekledikleri sevgi ve saygıyı görünce de mutlu olurlar. Şair de böyle bir şiir kaleme alarak, çocuklarda yaşlılara karşı derin bir sevgi ve saygı duygusu oluşturmayı amaçlamıştır.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde bir değer olarak insana saygı, önemi şiirlerin içinde açık bir dille betimlenerek çocuklara aktarılmaya ve kazandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca şiirlerin içinde insanın, saygı duyulması gereken varlıkların başında geldiği, naif bir yaklaşımla izah edilmiş olması da dikkat çekicidir.

3.41.5. Yaşama Saygı

Yaşam, doğumla ölüm arasında yaşanan ve insan hayatının şekillendiği bir süreçtir. Kişinin, hayatın ne demek olduğu ve neye işaret ettiğini kavramasına yönelik çabası, yaşama bakış açısını oluşturmaktadır. Bundan dolayı da kişi, sahip olduğu ömrü en mükemmel bir biçimde değerlendirmelidir. Kısacası insan, önce kendi yaşadığı yaşama ve yaşamın ona sunduğu nimetler karşı saygı ve sevgi göstermesi gerekmektedir. Böylelikle insana bahşedilmiş bir hediye olan hayat, gerçek manada değer kazanacaktır.

Nimetullah Hafız’ın “Güzel Değil Mi Bu Acun” başlıklı şiiri, yukarıdaki düşünceleri ispatlar niteliktedir:

“Güzel değil mi bu acun
Bu baştan başa yeşermiş toprak
Bu akşam üstü, bu deniz tuzu, bu hava
Bu birbirinden daha güzel gelen günler.

Güzel değil mi bu acun
Bu ucdan uca bahar açmış doğa
Bu sabah tadı, bu kuş sesi, bu çiçek
Bu renkler içinde bizim yaşamamız.”³⁵⁶

³⁵⁵ Lütfü Seyfullah, **Küçüklerle Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992, s. 44.

³⁵⁶ Nimetullah Hafız, **Günaydın**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 16.

Şair, şiirin bütününde dünyanın insana sunduğu nimetleri sıralamış ve yaşama saygının bir gereği olarak da insanın bütün bu nimetlere karşı şükretmesi gerektiğini üstü kapalı bir şekilde vurgulamıştır.

Nimetullah Hafız'ın “Günaydın” adlı şiiri de aynı konuyu ihtiva etmektedir:

“Gün ışıyor
Günaydın gülümsiyen odam
Yorgunluk bilmiyen saatim, kızgın sobam
Ateş dolu mangalım,
Gevşemiş sedirim, yastıklarım,
Elbiselerim, çantam, betiklerim
Günaydın!

Günaydın yaşlı evim
Dilsiz meyvelerim, kuşlarım
Billûr derem
Ahırdaki şişman hayvanlarım,
Delik deşik topum, oyunlarım,
Günaydın!

Günaydın aylı, güneşli kentim
Savaşlar türküsünü tutturan nehrim,
Mini mini evlerim,
Çok nen görmüş Kalem, Daltulumum
Ter soğutan parkım,
Günaydın!

Günaydın dağ ninnileriyle büyüyen ülkem
Savaş görmüş, çok ağlamış kentlerim
Dizginsiz sabırlı yurtdaşlarım,
Şirin dağlarım, nehirlerim,
Ürnlü kırlarım, ormanlarım,
Nehirleri barıştıran denizim,
Gök boşluğunu dumanlatan fabrikalarım
Günaydın hepinize
Günaydın!”³⁵⁷

Şair, yaşamın ona sunduğu bütün nimetleri “Günaydın” ünlemiyle selamlamış ve böylece yaşama karşı duyduğu saygıyı ifade etmeye çalışmıştır.

Şair Hasan Mercan da “Yaşanır” başlıklı şiirinde aynı konuyu benzer bir şekilde işlemektedir:

³⁵⁷ Nimetullah Hafız, a.g.e., s. 22.

“Sevimlidir çiçek,
her gün daha fazla koklanır.

Öpülesidir gündüz,
her gün daha fazla ağarır.

Mutludur oyun,
her gün daha fazla oynanır.

Sonsuzdur sevgi,
her gün daha fazla çoğalır.

Canlıdır yaşam
her gün daha fazla yaşanır...”³⁵⁸

Hasan Mercan, yaşama dair unsurları şiirin içinde birer laytmotif olarak kullanmıştır. Şiirin son iki dizesinde ise; yaşamın insanlar gibi canlı olduğunu ve insanlar tarafından her gün biraz daha fazla bağlanılarak yaşanıldığını vurgulamıştır.

Görüldüğü üzere Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde yaşama saygı değeri, çocuklarla yaşam arasında bir uyum sağlamak amacıyla ele alınmıştır. Bununla birlikte diğer değerlerde olduğu gibi, yaşama saygı değerinde de anlamsal bir bütünlük göze çarpmaktadır. Aynı zamanda şairler, kaliteli bir yaşam için, insanın ilkin elinde var olduğu nimetlere şükretmesi ve sevinmesi gerektiğini üstü kapalı bir şekilde nasihat etmişlerdir.

3.42. SEVGİ

Sevgi, insan hayatının merkezinde yer alan duygulardan biridir. Paylaştıkça çoğalan ve diğer değerlerin de ortaya çıkmasına imkân sağlayan değerlerin başında gelmektedir. Bundan dolayı da insanoğluna sevgi değeri daha çocukluk dönemlerinden itibaren kazandırılması gerekmektedir.

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde ise sevgi: “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu”³⁵⁹ olarak tanımlanmaktadır. Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında sevgiyi en geniş

³⁵⁸ Hasan Mercan, **Kızımın Türküleri**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 10.

³⁵⁹ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2081.

anlamıyla çocuk şiirlerinde tanımlayan isim ise Zeynel Beksaç'tır. Beksaç, "İlle Sevgi" başlıklı şiirinde sevgiyi şöyle betimlemektedir:

"En yükseğe uçan sevgi
En uzağa varan sevgi
Sevgi insancıl yaşamın tek yılçağı

Köprüler sevgi için yapılır
Çiçekler hep sevgi diye açar
Sevgi mutluluğun tek sağlam harcı

Sevgi çocuk gülüşünde yeşerir
Sevgi gökkuşağından rengini alır
Sevgi yaşamın tek gerçek düşü"³⁶⁰

Şair, şiir boyunca sevginin önemini edebî bir dille vurgulamıştır. Aynı zamanda çocukların tahayyülünde sevgi dolu bir ortam canlandırarak, bu duyguyu onlarala da paylaşmak istemiştir.

Zeynel Beksaç'ın "Önce Sevgiye Doğar Güneş" başlıklı şiiri de benzer tarzda kaleme alınmış edebî metinlerdendir:

"Sevgi tandan önce ağarır
Beşikte uyuyan bebeğe özenir
Salıncak diye gökkuşağında sallanır

Sevgi erdeme önce varır
Çocuk gözyaşıyla yarışır
Bahara duran ağaçta kuş diye tüner

Sevgi karanlıkta aydınlanır
Güvercinle gökleri paylaşır
Kıraç toprakta gül diye açar

Sevgi savaştan çok önce gelir
Dosttan dosta giden köprüde nöbet tutar
Öyle bir şey ki öz kardeşten bile çok sevilir

Önce sevgiye doğar güneş
Tüm aynalar sevgi en güzel der
Kitapların hepsinde sevgi ilk ders"³⁶¹

³⁶⁰ Zeynel Beksaç, **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014, s. 108.

³⁶¹ Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 109.

Şair, sevgisiz bir hayatın olamayacağını ve insanın sevgiden başka hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını örtük bir biçimde ifade etmektedir.

Zeynel Beksaç, “Sevgi O Da Nedir Söyler Misiniz” başlıklı şiirinde ise; çocuk okurla beraber sevginin ne olduğunu ve asıl tanımının ana hatlarını sorular sorarak çizmiş ve çocuklara sevginin niçin önemli olduğunu anlatmaya çalışmıştır:

“Tarlaya ekip biçilir mi
Asfalt gibi yollara döşenir mi
Güneş gibi ışınlarını saçar mı
Sevgi o da nedir söyler misiniz

Koşuda yarışan at mıdır
Pınardan içilen buz gibi su mudur
Vazgeçilmez bir servet midir
Sevgi o da nedir söyler misiniz

Okulda, üniversitede okunur mu
Pazarda, dükkânda satılır mı
Tezgâhta kilim gibi dokunur mu
Sevgi o da nedir söyler misiniz

Arının yaptığı bal mıdır
Gökte uçan özgür kuş mudur
Dedemin anlattığı masal mıdır
Sevgi o da nedir söyler misiniz

Bacada yuva yapan leylek mi
Televizyonda izlediğim çizgi film mi
Doğum günümde yediğim pasta mı
Sevgi o da nedir söyler misiniz”³⁶²

Şairin bu şiiri yazmaktaki asıl amacı; çocukların bilinçaltında, sevginin ne olduğuna dair estetik bir fikir oluşturmaktan çok, onların sevgiyi yüreklerinde taşıyacak bireyler hâlinde yetişmelerini sağlamaktır. Zeynel Beksaç, aynı zamanda bu düşüncenin sağlamlasını şiirin içinde “Sevgi o da nedir söyler misiniz” sorusunu sorarak yapmaktadır.

Zeynel Beksaç’ın tema olarak sevgi değerini işlediği son şiiri de kitabıyla aynı adı taşıyan “Sevginin Rengini Arıyorsanız” başlıklı şiiridir:

³⁶² Zeynel Beksaç, **a.g.e.**, s. 135.

“boşuna uğraşmayın
parada
şöhrette
kadında
sevginin rengini bulamayacaksınız
çocuk gülüşünde gizlidir çünkü”³⁶³

Çocuklar yaradılışları gereği tutumları ve davranış biçimleri sürekli çeşitlenen varlıklardır. Şair de bu çeşitliliği renkle, çocukları ise doğrudan sevgiyle bütünleştirmektedir. Böylelikle, şiirin içinde hem çocukları hem de sevgiyi bir bütünün iki ayrılmaz parçası şeklinde ön plana çıkarmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatının incelenen çocuk şiirlerinde birçok değişik ögeye karşı duyulan sevgiye rastlanmaktadır. Bu şiirlerdeki sevgi değerinin; anne ve baba sevgisi, bayrak sevgisi, çocuk sevgisi, doğa sevgisi, hayvan sevgisi, kardeş sevgisi, okul sevgisi, toprak sevgisi, vatan sevgisi ve yaşam sevgisi şeklinde çeşitlendiğini görüyoruz.

Biz de sevgi değerini bu bağımsız başlıklar altında alfabetik sıraya göre incelemeye ve bu konuya ilişkin bir çerçeve çizmeye çalışacağız.

3.42.1. Anne ve Baba Sevgisi

Anne ve baba, aileyi bir arada tutan ve çocukların yetişmesinde önemli rol oynayan iki temel şahsiyettir. Gerek Türk kültür ve geleneğinde gerekse evrensel bağlamda anne ve babanın çok ayrıcalıklı bir yeri vardır. Bütün din ve kültürlerde çocukların anne-babalarını sevmeleri ve onlara hürmet etmeleri umulmaktadır. Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatının incelenen çocuk şiirlerinde ise tema olarak anne ve baba sevgisine özel bir yer ayrıldığı görülmektedir.

Şükrü Ramo'nun “Anne” başlıklı şiirinde, annesine büyük bir sevgiyle bağlı olan küçük bir çocuğun samimi duyguları aktarılmaktadır:

“Ver sevgini anne bana
İnsan kalbin keremini
Ver güneşten gülüş bana
Berrak gözün elemi.

³⁶³ Zeynel Beksaç, **Sevginin Rengini Arıyorsanız**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982, s. 11.

Anne, anne
Sen yıldızsın – mavi bana
Sen kanatsın – yeğnik bana
Sen sevgisin – türkü bana
Sen her şeysin
Anne bana!

Ver mutluluk anne bana
Deniz dibin derinini
Ver rüzgârdan kuvvet bana
Sıcak dudak erimini.

Anne, anne
Sen yelkensin – beyaz bana
Sen kucaksın – sıcak bana
Sen kayasın – gurur bana
Sen her şeysin
Anne bana!”³⁶⁴

Anne motifi, dünyadaki her şeyin üstesinden gelen ve bunu hiç zorlanmadan yapan bir kişi olarak karşımıza çıkar. Annesini çok seven çocuk, onu olağanüstü bir varlık olarak görmektedir. Aynı zamanda evrendeki her şeyin annesi tarafından kendisine verilmesini istemektedir.

Necati Zekeriya'nın “Anne Sevgisi Nedir” adlı şiirinde, anne sevgisiyle birlikte baba sevgisini de görmek mümkündür:

“Anne, bilir misin ben seni ne kadar severim?
Kuş havayı ne kadar severse
ben de seni o kadar severim.

Anne, bilir misin ben seni ne kadar severim?
Toprak suyu ne kadar severse
ben de seni o kadar severim.

Anne, bilir misin ben seni ne kadar severim?
Ağaç güneşi ne kadar severse
ben de seni o kadar severim.

Anne, bilir misin ben seni ne kadar severim?
Her çocuk babasını ne kadar severse
ben de seni o kadar severim.”³⁶⁵

³⁶⁴ Şükrü Ramo, **Renkli Gülüşler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1977, s. 7.

³⁶⁵ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 90.

Kuş havaya, toprak suya, ağaç güneşe, çocuk ise annesine muhtaçtır. Şiirdeki ifadelerden bu anlaşılmaktadır. Ancak şiirin sonunda baba sevgisine de değinen şair, çocuktaki anne ve baba sevgisini tüm nitelikler bakımından eşitlemektedir.

Şükrü Ramo'nun "Doğum Gününde" başlıklı şiirinde ise bir anne ve babanın çocuğuna karşı beslediği sevgiden bahsedilmektedir:

"Sabah erken şafakta
Çıktım sıcak yataktan,
Annem öptü alnımdan
Babam da yanağımdan.

Annem dedi kızım sen
Bugün bir yaş büyüksün
İşte sana bir bebek
Bir de anne sevgisi.

Babam dedi kızım sen
Bugün bir yaş büyüksün,
İşte sana bisiklet
Bir de baba sevgisi."³⁶⁶

Şiirde, aile içinde sevgiyle büyüyen küçük bir kızın sesi duyulmaktadır. Bununla birlikte anne ve babanın çocuğa beslediği sevgiyi doğum günü hediyeleriyle somutlaştıran şair, çocukta anne ve baba sevgisinin kesinlikle olması gereken değerlerden biri olduğu hissini uyandırmaktadır.

Anne ve baba sevgisi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde bilindik özellikleriyle ele alınıp işlenmiştir. Bu değeri tema olarak çocuk şiirlerinde işleyen şairlerin tümü, istisnasız olarak anne ve baba sevgisini bir çocuğun dilinden ve onun bakış açısıyla okurlarına aktarmışlardır. Bütün bunların yanı sıra çocuklara, anne ve baba sevgisiyle birlikte aile birliğinin ancak sevgiyle korunacağı iletisi de verilmiştir.

3.42.2. Bayrak Sevgisi

Bayrak, bir milletin, belli bir topluluğun veya bir devletin istiklal ve egemenlik sembolüdür. İncelediğimiz Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirlerinde

³⁶⁶ Şükrü Ramo, *Güzel Günler*, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 25.

tema olarak bayrak sevgisine; “Bayrağı sevmek milleti sevmektir.” düşüncesiyle yer verildiğini görüyoruz. Arif Bozacı, “Cumhuriyet” adlı şiirinde, bayrakların cumhuriyet için öneminden bahsetmektedir:

“Yıldızlarınla parlar
Özgürlük, eşitlik, kardeşlik,
Bayraklar.

Mutluluğumuzun ışığı
Bayraklarda büyüyen çiçek
Sensin Cumhuriyet.”³⁶⁷

Arif Bozacı'nın özgürlüğü, eşitliği, kardeşliği ve mutluluğu bayrakla bir tutması, bayrağa olan sevgisinin bir göstergesidir. Aynı zamanda şair, cumhuriyeti bayraklarda büyüyen bir çiçek olarak nitelendirmektedir.

Benzer bir yaklaşımla şair Enver Tuzcu, “Bayrak” adlı şiirinde, bayrak sevgisine ve bayrağın kutsallığına şöyle dikkat çekmektedir:

“Dalgalan ey vatanın
Mis kokulu çiçeği,
Kalblerde hüküm süren
En sevimli meleği.

Dalgalan ebediyen,
Keder nedir, görme sen,
Sen durup yaşadıkça
Vatandır daima şen.”³⁶⁸

İlk dördlükte Enver Tuzcu, bayrağın milletin kalbinde melek kadar kutsal olduğunu vurgulamaktadır. İkinci dördlükte ise kutsal olan bir şeyin asla keder görmemesi gerektiğini ve vatanın ancak bayrakla şen olabileceğini önemle belirtmektedir.

Şükrü Ramo'nun “Yurt Bayrağım” adlı şiirinde ise Yugoslavya bayrağına karşı duyulan hürmet ve sevgi betimlenmektedir:

“Yurt bayrağım üç renkli
Üç gül açar kalbimde –

³⁶⁷ Arif Bozacı, **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975, s. 8.

³⁶⁸ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 7.

Mavi, beyaz, kırmızı
Ortasında yıldızı var.

Mavi rengi denizden
Beyazını bahardan
Kırmızıyı şehidin
Akan sıcak kanından,
Aldı şanlı bayrağım.

Yurdun savaş, zaferi
Her renginde bayrağın
Yurdun herbir bayramı
Yıldızıdır kalbimin.”³⁶⁹

Bu şiirde, Yugoslavya bayrağı itinayla yüceltilmektedir. Şaire göre Yugoslavya deniz gibi geniş, bahar gibi ferah ve şehit kanı gibi kutsaldır. Bundan dolayı da Yugoslavya bayrağını sevmek, vatani bütünüyle sevmek demektir.

Agim Rifat Yeşeren’in “Bayrak” başlıklı şiirinde ise bayrak sevgisi evrensel ve insancıl bir boyut kazanmaktadır:

“Benim düşünceme göre
Bayrak olmak da çok tatlıdır
Afrika’da
Asya’da
Her kıtada dalgalanmak çok tatlıdır

Hele
Baharda
Hele
Bayramda
Barışta
Hele.

Yere batsın eğrisi yere
Yere batsın büğrüsü
Ben bayrak olmak isterim doğrusu
Şu şartla onu da ama şu dilekle:

Salt çocukların ellerinde dalgalanmak isterim.”³⁷⁰

³⁶⁹ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 3-4.

³⁷⁰ Agim Rifat Yeşeren, **Ne Mi Olmak İsterim Ne Mi Olmak İstemem**, Priştine, Tan Yayınları, 1983, s. 21.

Agim Rifat Yeşeren'in şiirinde dikkat çeken en önemli nokta bayrağın evrensel ve insancıl bir boyuta çıkarılmış olmasıdır. Bu durum aynı zamanda Agim Rifat Yeşeren'in şiirini, diğer bayrak sevgisini işleyen metinlere göre daha ayrıcalıklı kılmaktadır.

Avni Engüllü'nün "Metenin Seslenişi" başlıklı şiirinde ise bayrak ve bayram bütünleşmesi ön plana çıkmaktadır:

"Uzaktan bize
Seslenir Mete:
„Bir bayram daha
Geldi çocuklar,
Sevinelim,
Sevinelim,
Sevinelim,
Sevinelim biz”.

Bayrak elinde
Bir bayramı daha
Muştular Mete.
Hem bayrağa
Hem bayrama
Sevinelim,
Sevinelim,
Sevinelim biz.”³⁷¹

Şiirde, bayrak ve bayram öğeleri birbirini tamamlar niteliktedir. Şair, bu iki ögenin kültürdeki yerinin ayrıcalıklı olduğunu ve çocukların bayrama sevindikleri gibi bayrağa da sevinmeleri gerektiğini savunmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında tema olarak bayrak sevgisi, şiirlerden de anlaşılacağı gibi, milleti ve bağımsızlığı yansıtan bir sembol olarak ele alınıp işlenmiştir. "Bayrağı sevmek milleti sevmektir." düşüncesini esas alan şairlerin tümü, bayrağın önemini ve nelere tekabül ettiğini anlatmaya ve bu değeri çocuklara kazandırmaya çalışmışlardır.

³⁷¹ Avni Engüllü, **Mete**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 14.

3.42.3. Çocuk Sevgisi

Makedonya ve Kosova Türk şairleri, şiirlerinin büyük bir bölümünü çocuklar için yazmışlardır. Bu düşünceden hareketle, Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin çocuklara karşı sınırsız bir sevgi beslediklerini söyleyebiliriz. Örneğin Zeynel Beksaç'ın “Siz Gün Görmeyi Görün Çocuklar” başlıklı şiirinde, çocuklar için alabildiğine özgürlük vurgusu yapılmaktadır:

“siz gün görmeyi görün çocuklar
koşun
oynayın işte
yırtılsın pantolonlar
patlasın balonlar
üzülmeyin
siz gün görmeyi görün çocuklar

yükselsin uçurtmalar
camlar da kırılsın kimi kere
haa!
çikolata şekerleri de rahat bırakmayın
bitsin
isterse hiç kalmasın
üzülmeyin
siz gün görmeyi görün çocuklar”³⁷²

Çocuklar, yapıları gereği sürekli kendilerini eğlendirecek şeyleri ararlar. Zeynel Beksaç, şiirinde bu konuya değinerek çocukların eğlenirken yapacakları bütün şımarıklıkların göz ardı edilmesi gerektiğini örtük bir şekilde vurgulamıştır. “Siz gün görmeyi görün çocuklar” dizesi de şairin çocuklara karşı beslediği sevginin bir ifadesidir.

Çocuklara karşı benzer duyarlılığı ve sevgiyi Hasan Mercan'ın “Gel Çocuk, Gel” başlıklı şiirinde de görmek mümkündür:

“Çocuksun,
Gülüşün var, ana gülüşü –
Bütün doğa sana koşar!

Çocuksun,
İsteğin var, gerçek kaynağı –

³⁷² Zeynel Beksaç, *Sevginin Rengini Arıyorsanız*, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982, s. 31.

Esenlikler sana dalar!

Çocuksun,
Sevgin var, acun sevgisi –
Öpücükler sana doğar!

Çocuksun,
Oyunun var, öpülesi –
Çocukluğun sana coşar!

Çocuksun,
Düşün var, sevilesi –
İmgelerin sana yarar!

Çocuksun,
Yepyeni acunun var, yaşanası –
Yaşam seni arar!³⁷³

Çocuklar, gelecekte dünyayı şekilendirecek yarını söz sahipleridirler. Bundan dolayı da Hasan Mercan şiirinde, çocukların tekelinde olan bir dünyadan söz etmektedir. Aynı zamanda şiirin bütünü okurda, çocuk sevgisi hissi uyandırmaktadır.

Şükrü Ramo ise kaleme aldığı iki farklı şiirinde, çocuk sevgisini evrensel bir bakış açısıyla işlemiştir. Şair, “Küçük Zencim” başlıklı şiirinde, farklı ırktan olan siyahi bir çocuğa karşı beslediği sevgiyi dile getirmektedir:

“Küçük Zencim ben seni
candan seven kişiyim
gündüz gece ışıktaki
sana talih dilerim.

Kömür kara derini
ak elimle okşarım
kumral saçın dişine
ne de çok imrenirim.

Bahar olsun kış olsun
sana çiçek takarım
her zorlukta savaşta
seni yılmaz sayarım.

Yaşa çalış ülkende
yürü özgür günlere

³⁷³ Hasan Mercan, **Kızımın Türküleri**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 45-46.

uzun yolda yorgunken
tak önüne güneşi.”³⁷⁴

Şükrü Ramo bu şiiriyle; bilhassa sevginin din, dil, ırk, renk, kültür ve cinsiyet ayrımı yapmadığı iletisini vermeye çalışmıştır. Benzer durum şairin “Küçük Vesna” adlı şiirinde de vardır:

“Yaşım küçük, saçım kumral,
Yüzüm pembe, gözüm mavi,
Boyum kısa, tenim tomruk,
Ben Slovenya yavrusuyum.

Çayır, çimen, bahçe hem park
Benim oyun, şenlik yerim;
Kitap resim, hesap hem aşk
Benim hayat, bilgi derdim.

Yakam renkli, başım sümbül,
Etek, yenim süslü çiçek;
Adım Vesna-Sen ilkbahar,
Ben hür vatan yavrusuyum.”³⁷⁵

Şiirde, ismi Vesna olan küçük bir Sloven kızından bahsedilmektedir. Şiirin bütününde küçük, şirin ve akıllı bir kız imajı yansıtılarak, çocuğa karşı sevginin çoğaltılması amaçlanmaktadır.

Şair Necati Zekeriya ise “Salkımsöğüt” adlı şiirinde, tema olarak çocuk sevgisi değerini farklı bir üslupla ele almaktadır:

“Salkımsöğüt
seve seve
çocuklara verir öğüt:

Eğer yoksa kızların aynası
Irmağıma baksınlar
Yoksa ziyneti, elması
Dalımdan taksınlar.

Çocuklar gelip tozsunlar
Sormasınlar nereye
Yaz gelince koşsunlar

³⁷⁴ Şükrü Ramo, **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 15.

³⁷⁵ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 15-16.

Benim oturduğum dereye
„Gülseler, sevişseler nicek
Benden başka bunu kimse bilmeyecek”

Ve sonra salkımsöğüt her gece
Saçını yıkar gönlünce.
Ay doğunca alır aynasını
Sabaha kadar tarar saçını.

Salkımsöğüt
seve seve
çocuklara verir öğüt.³⁷⁶

Şiirin içinde çocukları çok seven ve onlarla sağlam dostluklar kurmak isteyen bir söğüt ağacı vardır. Şair, çocuk sevgisini farklı bir perspektiften ele almış ve böylece çocuk-tabiat ilişkisini de pekiştirmeye çalışmıştır.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde bir değer olarak çocuk sevgisi, açık bir dille ve somut örneklerle ele alınıp işlenmiştir. Bununla birlikte şairler, yetişkinlerin çocuklara karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeden önce, çocuk dünyasını iyi algılamaları ve çocuklara o şekilde yaklaşmaları gerektiğini de vurgulamışlardır.

3.42.4. Doğa Sevgisi

Doğa kelimesi sözlüklerimizde; “kendi kuralları çerçevesinde sürekli gelişen, değişen canlı ve cansız varlıkların hepsi, tabiat, natür”³⁷⁷ şeklinde tanımlanmaktadır. Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde doğa sevgisine, doğanın intizamına ve güzelliklerine yer vererek değinmişlerdir. Şairlerin çoğu, genellikle Yugoslavya’nın doğasını ve var olan doğal güzelliklerini şiirlerinde ön plana çıkararak dile getirmişlerdir. Enver Tuzcu’nun “Vardar” başlıklı şiiri de böyle bir metindir:

“Vardar, Vardar, şirin Vardar
Akışın pek nazlı senin,
Niçin böyle günden güne
İnceliyor narin tenin?”

³⁷⁶ Necati Zekeriya, **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 10.

³⁷⁷ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 688.

Kederlenme, tasalanma
Pek yakında kar yağacak,
Zaman gelip eriyecek
Senin suyun çoğalacak.

Geçeceksin yine taşkın,
Sulayarak, her tarafı,
Bağ, bahçede döndürecek,
Yine sensin her dolabı.³⁷⁸

Vardar Nehri, Makedonya'nın Gostivar şehrine bağlı olan Vrutok köyünde kaynamaktadır. Aynı zamanda Vardar, Makedonya'nın en uzun ve su potansiyeli olarak da en yüksek nehridir.³⁷⁹ Şair Enver Tuzcu, çocuklara doğa sevgisini aşlamak için, onlara öncelikle kendi ülkelerinin doğal zenginliklerini tanıtmak istemiştir. Benzer bir bakış açısı Şükrü Ramo'nun "Ohri Gölünün" başlıklı şiirinde de vardır:

"Görene intiba, bilene sefa,
Sevene bin ümit, gidene acık,
Gelene her yeri, her şeyi açık
Sakin, mavimsi Ohri gölünün.

Suları gözyaşı, çehresi mehtap,
Ortası yıldızda yıkanan ışık,
Etrafı çiçekli Drimkol gelini
Cilveli, zümrüt Ohri gölünün.

Akşamı, sabahı hep aynı ahenk,
Şarkılı dalgası coşkun senfoni,
Sandalla bir gezi ömüre bedel
Örneksiz, yaldızlı Ohri gölünün.

Gelene bin dilek, gidene özlem,
Aşığa efsane, yazara ilham
Güzeli sevene peri masalı
Telli, duvaklı Ohri gölünün.

Ohri 1958.³⁸⁰

³⁷⁸ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 11.

³⁷⁹ Wikipedia, "Vardar Nehri", (Çevrimiçi) https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Vardar_Nehri, 28 Şubat 2018.

³⁸⁰ Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 21.

Ohri Gölü, oluşum bakımından Balkanlar'daki en eski ve en derin göldür.³⁸¹ Şair, şiir boyunca Ohri Gölü'nün insanlara yaşattığı güzellikleri betimlemiş ve çocuklarda Ohri Gölü'ne karşı bir sevgi oluşturmaya çalışmıştır.

İlhami Emin'in "Şiirli Alfabe" adlı kitabındaki şiirler bilmece tarzında ve dörtlükler hâlinde yazılmıştır. Şair, "Irmak" başlıklı dörtlüğünde, doğa sevgisini çocuklara bilmece yoluyla aşılamaya çalışmıştır:

"Aktı aktı duymadı
Ayakları durmadı
Dağlar denizi gördü
Sessiz bir türkü ördü"³⁸²

Enver Tuzcu'nun "Derecik" adlı şiirinde de doğa sevgisi yer almaktadır:

"Dağdan, taştan geçerek
Gelirsin sen bizlere,
Tarlada başakları
Çıkarırsın dizlere.

Yazın sıcak havası
Kaybolur kenarında,
Ne güzel günler geçer,
Berrak suyun yanında.

Köyümüze serinlik
Getirir güzel yüzün,
Suyunla yıkananda
Kalmaz bir damla hüznün."³⁸³

Şiir boyunca derenin güzelliğinden söz eden Enver Tuzcu, okurda dereye ve bütünüyle doğaya karşı bir sevgi uyandırmaya çalışmaktadır.

Şair Nimetullah Hafız ise "Var Mı Sevmiyen Doğayı" başlıklı şiirinde, açık bir dil kullanmış ve doğa sevgisine doğrudan değinmiştir:

"Var mı sevmiyen doğayı
Gökyüzünü, toprağı?

Var mı sevmiyen doğayı

³⁸¹ Wikipedia, "Ohri Gölü", (Çevrimiçi) https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Ohri_Gölü, 28 Şubat 2018.

³⁸² İlhami Emin, **Şiirli Alfabe**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1974, s. 17.

³⁸³ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 10.

Bulut, yeli, yağmuru?

Var mı sevmiyen doğayı
Yıldızı, güneşı, ayı?

Var mı sevmiyen doğayı
Yeşili, güzeli, maviyi?

Var mı sevmiyen doğayı
Bitkiyi, kuşu, hayvanı?

Var mı sevmiyen doğayı
Kişiyi, kendini?”³⁸⁴

Şiirselliğin tesirinden faydalanan Nimetullah Hafız, doğadaki unsurları okurun zihninde canlandırırken bir yandan da sorular sorarak çocukta doğaya karşı hem bir merak hem de bir sevgi uyandırmaktadır.

Doğa sevgisi değerini çocuk şiirlerinde işlemiş şairlerin tümü, çocukların doğayı sevmeleri için, öncelikle onları doğa ve doğanın unsurları hakkında bilgilendirmeye çalışmışlardır. Bununla birlikte, insan hayatı için lüzumlu olan pek çok şeyin doğada var olduğunu ve yaşanan olayların genellikle doğada tahakkuk ettiğini çocuklara anlatmak ve onlarda doğaya karşı bir sevgi oluşturmak için çaba göstermişlerdir.

3.42.5. Hayvan Sevgisi

Hayvanlar, çocukların dünyasında çok ayrıcalıklı bir yerdedirler. Çocuklar, dış dünyayla bağ kurmaya başladıktan sonra, doğadaki hayvanlara karşı da büyük bir ilgi duymaya başlarlar. Çocuklara hayvanları sevdirmede ise çocuk edebiyatının payı çok büyüktür. Bundan dolayı da Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde, çocukların hayvanlarla kurdukları samimi dostluklara bir hayli yer vermişlerdir.

Enver Tuzcu'nun “Pamuk” başlıklı şiiri, adını, şiir kahramanının kedisinden almaktadır. Çocuk, Pamuk adlı kedisini hem çok sevmekte hem de şiir boyunca kedisinin marifetlerini anlatmaktadır:

³⁸⁴ Nimetullah Hafız, **Günaydın**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 20.

“Mavi göz, nanoş yüzü
Bilseniz ne kadar hoş,
Fareleri görünce
Derim ona: „Aman koş!”

Kabarır sırtlan gibi
Pençelerini açar,
Yalnız komşu köpekler
Hoşlanmaz, birden kaçar

Bekler beni kapıda
Okulumdan dönünce,
Ne büyük sevinç duyar
Kucağıma gelince.”³⁸⁵

Şiirde bir çocuğun kedisiyle yaşadığı küçük maceralar ve çocuğun kediye karşı beslediği sevgi anlatılmaktadır. Bununla birlikte, şiirin tamamına hayvan sevgisi egemendir.

Necati Zekeriya, “Harfler Ne Yer?” adlı kitabında, Türk alfabesinde yer alan harflerin şiirini kaleme almıştır. Şair, “C c” harfinde “Ceylan” a değinmiş ve çocuklara hayvan sevgisini bu şekilde hissettirmeyi uygun görmüştür:

“
...
C harfi ceylandır,
ceylanı çok sveriz
ona türkü söyleriz:
**“Vurma avcı ceylanı,
Vurma avcı ceylanı!”**”³⁸⁶

İlhami Emin ise “Şiirli Alfabe” adlı kitabındaki şiirleri bilmece tarzında ve dörtlükler hâlinde kaleme almıştır. Şair, “İnek” başlıklı dörtlüğünde, hayvan sevgisini çocuklara bilmece yoluyla aşılamaya çalışmıştır:

“Boynuzu var şeytan değil
Süt getirir sütçü değil
Peynir, meynir satar matar
Hepimize sevin katar”³⁸⁷

³⁸⁵ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 31.

³⁸⁶ Necati Zekeriya, **Harfler Ne Yer?**, Üsküp, Yeni Balkan Yayınları, 2016, Sayfa Numarası Yok.

³⁸⁷ İlhami Emin, **Şiirli Alfabe**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1974, s. 14.

İlhami Emin'in kaleme aldığı çocuk şiirleri arasında hayvan sevgisine rastladığımız bir diğer metin de "Ay Ayısı"dır:

"Ayı dayı, ayı dayı
kimler çaldı balları?
-Bilmem, bilmem, çocuklarım,
hastayım ben zavallı.

Ayı dayı, söylermisin
ya kim sana verir yem?
-bana mı? Ben ay ayısı,
doyarım hep düşlerden."³⁸⁸

Şairin şiirde oluşturduğu atmosfer, çocukların hayal dünyasıyla birebir örtüşmektedir. Şiirde, düşlerle doyan bir ayı vardır. Böyle düşsel bir yaklaşımla çocuklara temas eden şair, aynı zamanda çocuklarda hayvanlara karşı da bir sevgi oluşturma çabasındadır.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk şairleri, hayvan sevgisini diğer insanlardan farklı olarak algılanmış ve çocuk şiirlerinde de küçük okurlarının rahatça algılayabilecekleri bir şekilde ortaya koymaya çalışmışlardır. Çocuklar, bu şiirlerin yardımıyla hayvanları sevmeyi ve onlara karşı nasıl davranılması gerektiğini öğrenmişlerdir.

3.42.6. Kardeş Sevgisi

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde genişçe yer verilen değerlerden biri de kardeş sevgisidir. Altay Suroy Recepoğlu'nun "Kardeşler" adlı şiirinde, kardeş sevgisine şöyle değinilmektedir:

"Anamın oğlu ikidir
Ben ve kardeşim
İkimiz özdeş kandan
Anadilimiz Türkçe
Okulda da okuyoruz
anadilimizce
Çekişmeyiz dövüşmeyiz
O beni gökler kadar sever
Onu ben okyanuslar
kadar severim

³⁸⁸ İlhami Emin, **Ay Kedisiz Saray**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 7.

İkimiz de cana yakınız
Anamızı babamızı
Candan seven
Kan kardeşiz
Öz kardeşiz
Biz iki kardeşiz.”³⁸⁹

Şiirde, kardeşini çok seven bir çocuğun sesi işitilmektedir. Çocuk, şiir boyunca kardeşine ve kardeşiyle birlikte anne-babasına karşı beslediği sevgiyi betimlemektedir.

Şükrü Ramo'nun “Kardeşim” başlıklı şiirinde de, kardeş sevgisine yer verilmektedir:

“Uva uva durmaz ağlar
Benim küçük kardeşim,
Annem onu emzirdikçe
Sanki artar nârası.

Bir gün dedim, anne onu
Sen nazlatma okadar,
Ona en çok sabah akşam
Üç dört kere süt emzir.

Bir çare bul, onu sustur
Mâni olur dersime,
O ağlarken geceyleyin
Uyku girmez gözüme.

Annem dedi, tatlı oğlum
Sen de onun gibiydin,
Sen de böyle gece gündüz
Uva uva ağlardın.”³⁹⁰

Kardeş, abi veya abla için daima kaygılandırıcı bir varlıktır. Şükrü Ramo, şiirinde bu duruma temas ederek, abi veya ablaların bu kaygılardan tamamen münezzehe kalmaları için destek olmak istemiş ve onlarada kardeş sevgisine dair bir his uyandırmaya çalışmıştır. Ayrıca, son dörtlükte yer alan annenin ifadeleri, çocuğun büsbütün rahatlamasına sebep olmaktadır.

³⁸⁹ Altay Suroy Recepoğlu, **Köprü**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 22.

³⁹⁰ Şükrü Ramo, **Vatan Birdir Unutma**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1958, s. 20.

Şükrü Ramo'nun kaleme aldığı çocuk şiirleri arasında kardeş sevgisine rastladığımız bir diğer metin de “Bol Nefes”dir:

“Gel gidelim kardeşim
Bu yaz deniz kıyına,
Orda su da, kum da var
Sıcak güneş, bol nefes.

Gel gidelim kardeşim
Bu yaz Orman dağına,
Orda ağaç, ot da var
Serin hava, bol nefes.

Gel gidelim kardeşim
Bu yaz Çimen köyüne,
Orda dere, oyun var
Güneş, gölge, bol nefes.”³⁹¹

Şair, şiir boyunca kardeşçe yaşamının ve birileriyle kardeşçe bir şeyler paylaşmanın önemine dikkat çekmektedir. Her dördlüğün başında kullanılan “Gel gidelim kardeşim” dizesi, aynı zamanda okura, kardeş sevgisinin değerini de hissettirmektedir.

İlhami Emin'in “Güneş Benim Kardeşim” başlıklı şiirinde ise; insanların güneşe duyduğu gereksinim, kardeş sevgisiyle bağdaştırılmaktadır:

“Güneş oldu kardeşim
Benim yaşam yoldaşım
Şu kayayı yuvarlar
Şu kayayı parçalar
Gözlerinin gezişi
Bakışının ateşi

Güneş oldu kardeşim
Benim yaşam yoldaşım
Ateşendir gülüşü
Ateşendir gezişi
Altınimsı saçları
Demirimsi dizleri

Bu kardeşle ne mutlu
İsteğimiz düş kutu
Ne ararsak buluruz

³⁹¹ Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 61-62.

Aramıza alınız
Doya doya oynarız
Sonra yorgun döneriz
Düş yolunu tutarız

Uykudan yeni güne
Kardeşimleyim yine
Ben türkümü söylerken
O oynar ağaçlarda
Ben otlarda yatarken
Onun gözü kuşlarda

Güneş benim kardeşim
Benim yaşam yoldaşım
Benim ikiz kardeşim
O ne derse ben derim
O ne içse içirim”³⁹²

Şiirde, güneşle arasındaki ilişkiyi kardeşlik boyutuna çıkarmış bir çocuk göze çarpmaktadır. Bununla birlikte şair, çocuğun güneşe duyduğu gereksinimi ön plana çıkararak, güneşin insanlık için olmazsa olmaz unsurlardan biri olduğuna da işaret etmektedir.

Kardeş sevgisi, en az anne-baba sevgisi kadar önemli olan değerlerden biridir. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde kardeş sevgisi, farklı boyutlarıyla ele alınıp işlenmiştir. Aynı zamanda, abi ve ablaların neden kardeşlerini sevmeleri gerektiğinin izahı da açık bir dille yapılmıştır. Bütün bunların yanı sıra, Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kardeş sevgisine, çoğunlukla çocuk perspektifinden bakmaya özen göstermiş ve bu değeri çocuk okurlarına da kazandırmaya çalışmışlardır.

3.42.7. Okul Sevgisi

Okul veya mektep, her türlü eğitim ve öğretimin toplu olarak yapıldığı yerdir.³⁹³ Okullar, çocukların aile ve sosyal çevrelerinden öğrendikleri bazı değer ve bilgilerin ziyadesiyle sağlamlaştırılacağı ve yeni yeni bilgi ve değerlerin çocuklara kazandırılacağı mekânlardır. Okulu çocuklara sevdirmeye görevi ise tamamıyla çocuk

³⁹² İlhami Emin, **Güneşli Şiirler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 23-26.

³⁹³ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 1793.

edebiyatıyla uğraşan edebiyatçılara aittir. İncelediğimiz Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde, tema olarak okul sevgisinin sıklıkla işlenen konulardan biri olduğu da gözden kaçmamaktadır.

Enver Tuzcu'nun "Erhan'ın Diliyle" adlı şiirinde, okul sevgisi dile getirilmektedir:

"Bugün ben çok küçüğüm,
Yarın büyüyeceğim,
Babam çanta alacak,
Okula gideceğim.

Defterim olacak,
Çantam kitap dolacak,
Bugünkü küçük Erhan,
Yarın doktor olacak."³⁹⁴

Okul, küçük bir çocuğun dünyasında her zaman ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Şiirde, çarçabuk büyüyüp okula gitmek isteyen, Erhan adında küçük bir çocukla karşılaşmaktayız. Fakat şiirin sonunda ise; Erhan'ın okula gitmek için önemli bir sebebinin olduğunu öğreniyoruz. Erhan'ın büyüyünce doktor olmak gibi bir hayali vardır. Bundan dolayı da okulu hem çok sevmekte hem de onu hayaline ulaştıracak tek vasıta olarak görmektedir. Şiiri oluşturan bütün dizeler de, kurulan hayalin ve okula karşı beslenen sevginin birer somut örneği niteliğindedir.

Lütfü Seyfullah'ın "Okul" başlıklı şiirinde ise; okulun insan yaşamındaki ehemmiyetine değinilmektedir:

"Ne güzeldir okulumuz,
Sıra sıra sınıflar,
Çok bilgiler öğretir,
Bizim güzel okulumuz.

Ne güzeldir okulumuz,
Bilgi dolu kaynağımız,
Onsuz olgun olmayız,
Bizim güzel okulumuz."³⁹⁵

³⁹⁴ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 15.

³⁹⁵ Lütfü Seyfullah, **Küçüklerle Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992, s. 24.

Şair, çocukları iyiye, güzele ve bilgiye ulaştıracak yegâne aracın okul olduğunu vurgulamaktadır. “Ne güzeldir okulumuz” ve “Bizim güzel okulumuz” gibi ifadelerle de, çocuklara okul sevgisini aşılamaı amaçlamaktadır.

Lütfü Seyfullah’ın okul sevgisini işlediği bir diğer şiiri de “Tefeyyüz”dür. Şairin “Tefeyyüz” başlıklı şiiriyle, Ahmet Kutsi Tecer’in “Orda Bir Köy Var Uzakta” başlıklı şiiri arasındaki üslup benzerliğı dikkat çekicidir:

“Orda bir okul var,
Sıra sıra sınıflar,
Gitmesek de görmesek de,
O bizim olacaktır.

Orda bir okul var,
Onun adı Tefeyyüz,
Girmesek de görmesek de,
O bizim olacaktır.”³⁹⁶

Tefeyyüz, 1884 yılından bu yana Makedonya’nın başkenti Üsküp’te ilköğretim statüsünde Türkçe eğitim veren en eski okuldur. Şair, şiirinin merkezine Tefeyyüz İlköğretim Okulunu alarak, çocuklara okul sevgisi değerini kazandırmayı amaçlamaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde okul sevgisi değeri, çocuklara; okulun, insanoğluna kazandırdığı bilgi ve değerleri anlatmak amacıyla kaleme alınmıştır. Okul sevgisi, konu olarak çeşitli şiirlerde zengin ifade biçimleriyle aktarılmış ve önemi büyük bir ciddiyetle vurgulanmıştır.

3.42.8. Toprak Sevgisi

Toprak, insanlığın en büyük hazinesidir. İnsanlar hayatlarını sürdürebilmeleri için toprağı ihtiyacı duyarlar. Bu önem, köyde yaşayan insanlar için ise katlanarak çoğalmaktadır. Köylüler, neredeyse bütün kazançlarını topraktan elde etmektedirler. Bundan dolayı da toprak, hem köyde yaşayanlar için hem de bütün insanlık için kutsal değerlerden bir tanesidir. Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde ise toprak sevgisi, genellikle köylü-çiftçi ikilemi üzerinden ve doğrudan toprağı hitap edilerek ele alınıp işlenmiştir.

³⁹⁶ Lütfü Seyfullah, **a.g.e.**, s. 49.

Naim Şaban'ın tek dörtlükten oluşan "Sen Toprak" başlıklı Őirinde, toprağın değeri Şöyle ifade edilmektedir:

"Sen baharda meyve yapan filizsin
Kolun, bağrın etin canlı aşk gibi
Yolun doğru, günün aydın, yüzün ak
Hr, bağımsız bir etkensin sen toprak."³⁹⁷

Şair, toprağa beslediği sevgiyi doğrudan toprağı muhatap olarak hitap biçiminde dile getirmektedir.

Fahri Ali ise "Köylü Amca" Őirinde toprakla köylüyü birleştirmektedir:

"Derin sr toprağı amca
Ekinler verimli olsun.
Toprağa tohum at amca
Hambarlar ürünle dolsun.

Derin sr toprağı amca
Boş yere çıkmasın otlar.
Tohumu kuşlar yemesin
Bu yıl bereket olsun."³⁹⁸

Şair, ana motif olarak toprak-insan ilişkisini kullanmıştır. Bununla birlikte, toprağın insan hayatında, bilhassa köylü için ne anlam ifade ettiğini de aktarmaktadır.

Şükrü Ramo'nun "Tabiata Hitab" başlıklı Őirinde de toprak sevgisini görmek mümkündür:

"Haydi bulut karar artık
Dk testiden yağmurunu,
Sula ayır, kır, ormanı –
Suya kandır kâinatı.

Bulut coştu, yağmur yağdı,
Kuru toprak suya kandı.

Haydi Şimdi kızgın güneş
Sal ufuktan ışığını,
Isıt ayır, kır, ormanı –

³⁹⁷ Naim Şaban, **Düşler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 19.

³⁹⁸ Fahri Kaya, **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965, s. 25.

Güldür bütün kâinatı.

Güneş çıktı, ışık saldı,
Nemli toprak nefes aldı.

Haydi rüzgâr hızlan artık
Al güneşin kuvvetini,
Yayıl çayır, kır, ormana –
Bahar ele kâinata.

Rüzgâr çıktı, hafif esti,
Daldan yere bahar serpti.”³⁹⁹

Şükrü Ramo'nun şiir boyunca buluttan, güneşten ve rüzgârdan istediği her şey toprak içindir. Ayrıca şiirdeki naiflik, anlatımı daha tesirli hâle getirmiş ve okurda toprak sevgisine dair bir eğilim oluşturmuştur.

İncelediğimiz şiirlerden de anlaşılacağı üzere; Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde toprak sevgisi değeri, çocukların ilgisini çekecek bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Çoğunlukla köylü-çiftçi ikilemi üzerinden ve doğrudan toprağa hitap edilerek işlenen toprak sevgisi değeri, insanlığın önemli hazinelerinden biri olduğu ve özenle korunması gerektiği vurgulanmıştır. Nitekim şiirlerin tümünde, insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için, toprağa ihtiyaç duydukları savunulmaktadır.

3.42.9. Vatan Sevgisi

Vatan veya yurt, bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçasıdır.⁴⁰⁰ Vatanı, sadece bir toprak parçası olmaktan kurtaran ve onu mukades bir değer hâline getiren güç ise kültür ve tarihtir. Bundan dolayı da insanlarda, daha küçük yaşlardan başlayarak, kültür ve tarih bilinci oluşturmak gerekir. Vatanını seven insan, kendi öz varlığının da kıymetini bilen kişidir. Türk milleti için ise vatan, çok ayrıcalıklı ve çok özel bir yerde durmaktadır. Bu sebeple Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kaleme aldıkları birçok çocuk şiirinde, vatan sevgisini dizelerine aktarmış ve bu konu hakkında çocukları biliçlendirmeyi amaçlamışlardır.

³⁹⁹ Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 15.

⁴⁰⁰ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2617.

Bayram İbrahim Rogovalı'nın "Vatan" başlıklı şiiri, her dizesiyle vatan sevgisini anlatmaktadır:

"Her parça toprağın içimde yatar
Her rengin kanımın damlasıdır
Uyusam seni düşümde görürüm
Uyansam seni özlemiş olurum.

Her parça toprağını senin
Her gün bağrıma basarım
Sende şenlik, onur, ün sende
Seninle varım vatan."⁴⁰¹

Şair, vatanına karşı beslediği yüce ve kutsal sevgiyi, açık ve samimi bir dil kullanarak, okuruyla da paylaşmaktadır.

Benzer durum Zeynel Beksaç'ın "Yurdum" adlı şiirinde de vardır:

"Yurdum sımsıcak bir karyola
Yat kalk doya doya
Git sağa dön sola
Kardeşlik türküsü duyulur boydan boya"⁴⁰²

Zeynel Beksaç, yurdunu sıcak bir karyolaya benzetmektedir. Ayrıca, yurdunun her yanından kardeşlik türkülerinin yükseldiğini söyleyerek, benzersiz bir vatanının olduğunu imgelemektedir.

Şükrü Ramo'nun "Bu Gün" başlıklı şiirinin bir dördlüğünde de vatan sevgisini görmek mümkündür:

"...

Dost kardeşsin Cumhur vatanım
Hayat şarkısı sende büyüyor,
Dünya gözünde emsal noktasın
Hür kalb seninle şifa buluyor.

..."⁴⁰³

⁴⁰¹ Bayram İbrahim Rogovalı, **Günçeği**, Üsküp, Sevinç Yayınları, 1969, s. 10.

⁴⁰² Zeynel Beksaç, **Kavak Uyur Mu?**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1987, s. 8.

⁴⁰³ Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 5.

Şair, vatanına karşı beslediği sevgiyi doğrudan vatanını muhatap alarak hitap biçiminde dile getirmektedir.

Necati Zekeriya, “Yurt Nedir” başlıklı şiirinde ise; çocuk okurla beraber yurdun ne olduğunu ve asıl tanımının ana hatlarını sorular sorarak çizmiş ve çocuklara yurdun niçin önemli olduğunu anlatmaya çalışmıştır:

“-Yurt nedir?
-Olsa olsa yurt sabahtır
doğarken perde perde vadilere.

-Yurt nedir?
-Olsa olsa yurt kuştur
uçarken dalga dalga gökyüzüne.

-Yurt nedir?
-Olsa olsa yurt yağmurdur
yağarken sicim sicim yeryüzüne.

-Yurt nedir?
-Olsa olsa yurt çocuktur
gülürken doya doya annesine.”⁴⁰⁴

Şairin bu şiiri yazmaktaki asıl amacı; çocukların bilinçaltında, yurdun ne olduğuna dair estetik bir fikir oluşturmaktan çok, onların vatanlarını yüreklerinde taşıyacak bireyler hâlinde yetişmelerini sağlamaktır. Necati Zekeriya, aynı zamanda bu düşüncenin sağlamasını şiirin içinde “Yurt nedir?” sorusunu sorarak yapmaktadır.

Sabit Yusuf’un “Vatan” adlı şiirinde, vatanın, şehit kanlarıyla yazılmış tarihi ve yurt için birlik, beraberlik, dayanışma ve özgürlük vurgusu öne çıkmaktadır:

“Toprak içti kanını
Binbir şehit yatanın
Susamışken her yanı
Bu güzelim vatanın.

Ölmez yiğitler olduk
Bize silâh atana,
Yiğitlerin gözleri
Nöbet durdu vatana.

Tito ile birlikte

⁴⁰⁴ Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 23.

Karanlığı biz yarıdık,
Düşmanların elinden
Bu vatani kurtardık.

Açgöz düşman savaşta
Ereğini yitirdi,
Kardeş millet vatana
Özgürlüğü getirdi.”⁴⁰⁵

Sabit Yusuf, vatani korumak amacıyla yapılan savaşta, Yosip Broz Tito ile Yugoslav halkı arasında gerçekteşen dayanışmayı ön plana çıkarmış ve bu sayede çocuklara da vatan sevgisini aşılamaı amaçlamıştır.

Yine Sabit Yusuf’un “Küçük Erler” başlıklı şiirinin vatan sevgisini ihtiva ettiğini görüyoruz:

“Yurdun küçük erleri
Mutlu günler yaşıyor,
Yüreğinde onlar hep
Yurt sevgisi taşıyor.

Her çocuğun gönlünde
Çiçek açar yurtları,
Bugünün küçükleri
Yarının umutları.

Her gün her gün yeniden
Doğan tüm seherleri
Can-yürekten koruyor
Yurdun küçük erleri.”⁴⁰⁶

Sabit Yusuf’un şiirinde dikkat çeken bir diğere öge de çocuk ve yurt sevgisi vurgusudur. Şiirde, can pahasına dahi olsa yurdunu korumak isteyen küçücük çocuklarla karşılaşmaktayız. Bu durum aynı zamanda okurda, bir vatan sevgisi izlenimi uyandırmaktadır.

Benzer etkiyi Enver Tuzcu’nun “Sınır Bekçisi” başlıklı şiirinde de görmek mümkündür:

“Hür vatanım ardımda

⁴⁰⁵ Sabit Yusuf, **Afacan Çocuk**, Priştine, Tan Yayınevi, 1983, s. 47.

⁴⁰⁶ Sabit Yusuf, **a.g.e.**, s. 50.

Önümde kardeş millet
Silâh elde beklerim
Kabul etmem ben zillet.

Ayağım hiçbir zaman
Basmaz dostun bağına
Toprağımsa dayanma
Düşmanların kahrına

Elde silâh gözüm pek
Vatanın bekçisiyim,
Yurdumu korumada
Onun emekçisiyim.

Dostumu dost bilirim
Düşmanaysa inanmam.
Yüzünde maske olan
İnsanlara hiç kanmam

Toprağım bana yeter
Başka yerde gözüm yok,
Yurdum her şeyle dolu
Benim ise karnım tok.⁴⁰⁷

Enver Tuzcu şiirinde; vatanın her koşulda savunulması gerektiğini nasihat etmektedir. Ayrıca, insanın vatanına karşı beslediği sevgiyi ancak bu şekilde ortaya koyabileceğini ileri sürmektedir.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk şairleri, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde tema olarak vatan sevgisini, birlik, beraberlik, dayanışma ve fedakârlık duyguları üzerinden anlatmışlardır. Gerektiğinde vatan için savaşmanın, vatan sevgisinin bir belirtisi olduğunu önemle vurgulamışlardır. Bununla birlikte, atalarının onlara emanet ettiği vatan topraklarını koruyup sevmeleri için de çocukları biliçlendirmeyi amaçlamışlardır.

3.42.10. Yaşam Sevgisi

Yaşama saygı değerinde de belirttiğimiz gibi: Yaşam, doğumla ölüm arasında yaşanan ve insan hayatının şekillendiği bir süreçtir. Kişinin, hayatın ne demek olduğu ve neye işaret ettiğini kavramasına yönelik çabası, yaşama bakış açısını

⁴⁰⁷ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 8.

oluşturmaktadır. Bundan dolayı da kişi, sahip olduğu ömrü en mükemmel bir biçimde değerlendirmelidir. Kısacası insan, önce kendi yaşadığı yaşama ve yaşamın ona sunduğu nimetler karşı saygı ve sevgi göstermesi gerekmektedir. Böylelikle insana bahşedilmiş bir hediye olan hayat, gerçek manada değer kazanacaktır.

Necati Zekeriya'nın "Çam" adlı şiiri, yukarıdaki düşünceleri ve yaşam sevgisi değerini somutlar niteliktedir:

"Çam çam
Yaşar dolu bir yaşam.

Selvi gibi boy atar
Köye kentte zevk katar.

Durur ayak üstüne
Uyku girmez gözüne.

Onu binbir düş bürür
Güneşi o ilk görür.

Seslenir kavağa uzaktan
Hoşlanır konuşmaktan onunla.

Çamın rengini deniz kıskanır
Oysa her gece denizde yıkanır.

Büyür yıkılır gözünde dağlar
Ormanlar yanınca derinden ağlar.

Çam çam
Yaşar dolu bir yaşam."⁴⁰⁸

Necati Zekeriya, hayata sınımsız bağlı ve yaşam sevgisi yüksek bir çam ağacından bahsetmektedir. Şiirdeki çam ağacı, yaşamın nasıl sevildiğini ve insanın hayata nasıl bağlanması gerektiğini okura somutlayan bir prototip görevi görmektedir.

Fahri Kaya ve Esad Bayram ise benzer durumu güneş ve ilkyaz üzerinden yansıtmaktadır.

⁴⁰⁸ Necati Zekeriya, **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990, s. 12.

Fahri Kaya'nın "Güneş" başlıklı şiirinde, yaşam sevgisi güneş üzerinden betimlenmektedir:

"Ne güzelsin parlak güneş
Faydalıkta yok sana eş;
Sensin bize hayat veren
Mikropları hep öldüren.

Hayat olmaz sen olmazsan
Eğer gökte parlamazsan;
Yaşayamaz kuşçazlar da.

Sensiz günler zıندان olur
Her tarafı harap durur;
Arı bile bal toplamaz
Kelebekler kırdan uçmaz.

Fakat sen hiç usanmadan
Her gün çıkarsın doğudan.
Yaşa güzel güneş yaşa
Hayat ver sen dağa, taşla."⁴⁰⁹

Fahri Kaya, şiirin merkezine güneşi koymuştur. Güneş, bu şiirde dünyadaki her şeyi yaşam sevgisine bürüyen unsurdur. Güneş sayesinde doğanın her tarafı ve doğadaki her öge yaşama sevinciyle coşmaktadır.

Benzer durum Esad Bayram'ın "İlk Yaz Örgüsü" başlıklı şiirinde de vardır:

"Gökte güldü güneş
açtı kollarını
bağrına bastı
bahar kokularını

İlkyaz feneri yardı
parladı ışıklar
yürekler canlandı
cınladı gülüşler

Örgü ördü ilkyaz
arılar çiçeklerde
kurbağalar kurdu
orkestra bataklıklarda."⁴¹⁰

⁴⁰⁹ Fahri Kaya, **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965, s. 58-59.

⁴¹⁰ Esad Bayram, **Örgüler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1978, s. 39.

İlkbaharın gelmesi ve güneşin daha fazla ısıtmaya başlamasıyla birlikte doğadaki her unsur yaşam sevgisiyle dolup taşmaktadır. Şair, insanın yaşama olan bağlılığını ilbaharla, doğayla özdeşleştirmektedir.

Naim Şaban'ın “Kukuriku” başlıklı şiirinde de yaşam sevgisini görmek mümkündür:

“Çocuklar haydi
tanağırtısı
kaldırınız perdeleri
sabahtır işte bakın
kukuriku
salık verir horoz
der ki
çocuklar sizin
ömrünüz uzun
aydın günler çoktur
demeyin
kalkmak güçtür
haydi sıçrıverin
yataktan
geri kalmayın
yaşamdan
gülüp oynamaktan.”⁴¹¹

Şair, bu şiiriyle çocuklara; hayatın güçlüklerini bir tarafa bırakmalarını ve yaşamın iyimser taraflarını görmeleri için yardımcı olmak istemiştir. Naim Şaban'a göre hayat; gülüp oynamak ve yaşamdan geri kalmamaktır.

İncelediğimiz şiirlerden de anlaşılacağı üzere; Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde yaşam sevgisi değeri, çocuklarla yaşam arasında bir uyum sağlamak amacıyla ele alınmıştır. Bununla birlikte şairler, kaliteli bir yaşam için, insanın ilkin elinde var olduğu nimetlere şükretmesi ve sevinmesi gerektiğini üstü kapalı bir şekilde nasihat etmişlerdir.

3.43. SORUMLULUK

Sorumluluk kelimesi sözlüklerimizde; “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum,

⁴¹¹ Naim Şaban, **Düşler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 17.

mesuliyet”⁴¹² şeklinde tanımlanmaktadır. Sorumluluk bilinci her insanda olması gereken özelliklerdendir. Vasıflı insanların ortaya çıkmasında mühim bir vazife yüklenen sorumluluk değerinin olmaması, toplumlarda kaosa sebep olabilmektedir. Sorumluluk vasfını üzerinde taşımayan insan, aile ve sosyal ilişkilerinde başarı göstermesi hemen hemen imkânsızdır.

Necati Zekeriya'nın “Sevim Nasıl Değişti” başlıklı şiiri, sorumluluk değerine dikkat çekmektedir:

“Sevim yemek yemezdi
Sevim süt de içmezdi
darmadağın saçları
yıkılmayı sevmezdi...
Bunun için Sevim’i
evde bütün aynalar
gösterirdi boyuna
hem çok küçük, hem çirkin.
Sevim, kızdı, bir gün de:
>> Anne, dedi söyle sen
sırrı bunun nerede? <<
Sevimciğe annesi
dedi yesin, süt içsin,
dedi her gün yıkansın,
dedi her gün taransın
ki gün gelsin onu da
evde bütün aynalar
büyük güzel gösterebilirsin.
Sevim onu dinledi
ekmek yedi, süt içti,
hep yıkandı, tarandı...
Şimdi artık Sevim’i
evde bütün aynalar
büyük, güzel gösterir...”⁴¹³

Şiirin başında şair, Sevim adında küçük bir kızın kendi özel yaşamında yaptığı sorumsuzca davranışlarından bahsetmektedir. Bu sorumsuzca davranışlar, aynanın kızı hem çok küçük hem de çok çirkin göstermesine sebep olmaktadır. Ancak annesinin uyarılarından sonra Sevim, sorumluluk sahibi olur ve aynalar artık Sevim’i hem çok büyük hem de çok güzel göstermeye başlar. Böylece şair, çocuklar

⁴¹² TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2142.

⁴¹³ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 50.

sorumluluk sahibi oldukça, aynaların dahi onları büyük ve güzel göstereceğini vurgulayarak, okuyucuda bir sorumluluk bilinci oluşturmayı amaçlamaktadır.

Lütfü Seyfullah'ın “Tembel Erol” adlı şiirinde de sorumluluk değeri, sorumsuz bir çocuğun genel görünüşüyle anlatılmaktadır:

“Yedi oldu tika-tak,
Anne diyor çocuğuna:
„Haydi Erol uyan artık!”

Erol ise yatakta,
Kıvranyor her sabah.

Haydi Erol kalk artık,
Okul için geldi vakit.
Aman anne çekil biraz,
Bırak uyuyayım daha biraz.

Oldu yavrum oldu oğlum,
Yalnız bunu bilesin,
Okul için geç kaldın.

İşte Erol her gün böyle,
Yatağında geç kalır,
Okul yılı sonunda,
Notlarından geri kalır.”⁴¹⁴

Şiirin bütününde, sorumsuzca davranan bir çocuk imajı çizilmektedir. Yaşadığı düzensiz ve sorumsuzca hayat yüzünden, küçük Erol'un okul yaşantısı da etkilemektedir. Bundan dolayı da yıl sonu karnesi hep zayıflarla doludur. Lütfü Seyfullah, şiirinde bu hakikatten yola çıkarak, çocukların sorumluluk alması gerektiğini, aksi takdirde yaşamları boyunca hep olumsuz sonuçlarla yüz yüze geleceklerini üstü kapalı bir biçimde belirtmektedir.

Enver Tuzcu ve Fahri Kaya ise sorumluluk değerini duvar saatleri üzerinden aktarmaktadırlar.

Enver Tuzcu'nun “Duvar Saati” şiirinde, görevini layıkıyla yapan, düzenli ve sorumluluk sahibi bir duvar saatiyle karşılaşmaktayız:

“Sabah erken uyandırır

⁴¹⁴ Lütfü Seyfullah, **Küçüklerle Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992, s. 52.

Beni tatlı uykumdan,
Duvardaki sarı tokmak
Haber verir dan, dan, dan!...

Camlı, temiz bir kutunun
İçinde işler, durmaz,
Hayatında, ödevinden
Bir an bile o bıkmaz.

Bir düzeye sağa, sola
Gider, gelir tiki-tak,
Bağırarak bana der ki:
„Yeter uyku haydi kalk!”⁴¹⁵

Aynı sorumluluk duygusunu Fahri Kaya'nın “Bizim Saat” adlı şiirinde de görmek mümkün:

“Trik trak trik trak yorulmadan
Gece gün hiç durmadan;
Durmaz bizim saat işler
Akrepleri gezer döner.

Gün ve gece bir kurmazsak
Tozdan sudan korumazsak;
Bozular doğru işlemez,
Bize vakti tam göstermez.

Hele ne hoş geceleri
Uyku sarmışken her yeri;
O durmadan işler trik trak;
Sanki diyor >>ey bana bak<<.”⁴¹⁶

Her iki şair de sorumluluk değerini, görevini hiç yılmadan layığıyla yapan, düzenli çalışan ve sorumluluk sahibi bir duvar saatiyle anlatmışlardır. Bununla birlikte her iki şiirde de; “Eğer insanlar sorumluluklarını duvar saatleri gibi yerine getirir ve düzenli çalışırlarsa, toplum hayatı da muhakkak kendiliğinden düzene girecektir.” iletisi örtük olarak verilmektedir.

Şükrü Ramo'nun “Şoför Kardeş” başlıklı şiiri ise; şoförlere sorumluluklarını hatırlatacak bir yaklaşımla kaleme alınmıştır:

⁴¹⁵ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 38.

⁴¹⁶ Fahri Kaya, **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965, s. 44-45.

“Şoför kardeş çok güzel
sarımtrak araban var
içi dışı farları
sanki güneş aynada.

Şoför kardeş dinle ki
biz sokağı severiz
sen araba sürerken
kazadan çok korkarız.

Şoför kardeş inan ki
yol aldatır nedense
aman konma dikkatsiz
yorgun sarhoş dümene⁴¹⁷.

Soför kardeş deme ki
uzman oldum dümende
hızlı sürme dört göz aç
basma gaza virajda.”⁴¹⁸

Şükrü Ramo, şiir boyunca şoförlerin diğer insanlara karşı yükümlü oldukları sorumlulukları dile getirmektedir.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde tema olarak sorumluluk değeri, önemli ve genişçe bir yer tutmaktadır. Şairler, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinin yardımıyla, pes etmeyen ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmeyi amaçlamışlardır. Ancak bu şekilde toplumların belli bir düzen içine girebileceklerine ve muasır medeniyetler seviyesine yükselebileceklerine inanmışlardır.

3.44. SÖZ DİNLEME

Söylenen bir sözü, verilen bir öğüdü benimsemek ve davranışlarını bunlara uydurmak⁴¹⁹ olarak tanımlayabileceğimiz söz dinleme, herkesin deneyim kazanması için muhakkak yerine getirmesi gereken değerlerden biridir. Büyük sözü dinlemek, gelişme evresindeki bir insan için; daha akli başında kararlar almasına ve ömrü boyunca sağlam adımlar atmasına yardımcı olacak en büyük etkenlerin başında gelmektedir.

⁴¹⁷ Makedonya ve Kosova Türkçesinde **dümen**; **direksiyon** anlamında kullanılmaktadır.

⁴¹⁸ Şükrü Ramo, **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 31.

⁴¹⁹ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2153.

Enver Tuzcu'nun "Tavuğum" başlıklı şiiri, söz dinleme değerini okura önemsetmek amacıyla kaleme alınmış bir metindir:

"kıt-kıt-kıdak tavuğum
Yumurtluyor kümeste,
Her sabah yumurtamı
İçerim bir nefeste.

Annemi dinliyorum,
Sütümü içiyorum,
Her gün birer parmacık
Ben daha büyüyorum."⁴²⁰

Şiirde, annesinin sözünü dinleyen ve annesinin her söylediğini yerine getiren bir çocukla karşılaşmaktayız. Şair, "Her gün birer parmacık / Ben daha büyüyorum" dizeleriyle de anne sözü dinlemenin faydalarına dikkat çekmektedir.

Avni Engüllü'nün tema olarak söz dinleme değerini işlediği "Hasta Çocuk" başlıklı şiiri, "Bir musibet bin nasihatten iyidir." atasözünü hatırlatır niteliktedir:

"Gizli gizli kapıyı
Küçük Bozkurt açmıştı
Annesini dinlemeyip
Dışarıya kaçmıştı.

Dışarıda karlarda
Fazla kalıp oynadı
Eve dönüp gelince
Karyolayı aradı.

Şimdi orda köşede
Biri hasta yatıyor
Doktor eve geldikçe
Ona iğne yapıyor.

Sonradan o öğrendi
Bilmediği kalmadı
Gözleri yaşla doldu
Bu iyi bir ders oldu."⁴²¹

⁴²⁰ Enver Tuzcu, **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990, s. 33.

⁴²¹ Avni Engüllü, **Dört Mevsim**, Priştine, Tan Yayınevi, 1984, s. 42.

Şiirin tümü, özellikle söz dinleme değeri açısından çok önemli anlatımlar içermektedir. Şair, annesinin sözünü dinlemeyen ve kışın ortasında saatlerce karlarda oynayıp hasta olan Bozkurt adında küçük bir çocuktan bahsetmektedir. Bozkurt, annesinin sözünü dinlemeyerek hastalığa maruz kalmıştır. Şair, şiirin üçüncü dördlüğünde de anne sözü dinlememenin cezasına dikkat çekmektedir.

Zeynel Beksaç'ın "Semra Sütünü İçmeyince" başlıklı şiirinde de söz dinlemenin önemine işaret edilmektedir:

"eskiciydi kapıyı vuran
eskiler almaya gelmişti
baktı ki semra sütünü içmek istemiyor
haydaa!
eskiler yerine semra'yı alacaktı neredeyse"⁴²²

Birçok kültürde, söz dinlemeyen küçük çocuklar, aile fertleri tarafından ruhsal sağlıkları da göz önünde bulundurularak uyarı amaçlı korkutulurlar. Zeynel Beksaç da bu durumu şiirleştirerek, söz dinlemenin ne kadar önemli olduğunu yansıtmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında yer alan söz dinleme temalı şiirlerde, okura bu değeri önemsetmek kaygısı olduğu göze çarpmaktadır. Bu kaygının, çeşitli bakış açılarıyla şiirlerde işlendiği ve okurlara yasıldığını görmekteyiz. Her ne koşulda olursa olsun; söz dinleme değerinin, Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde yer alan şairlere ait metinler arasında mühim bir yer kapladığını söyleyebiliriz.

3.45. TAKDİR

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde "takdir" beğenme, beğenip belirtme, değer verme / bir şeyin değerini, önemini, gerekliliğini anlama / değer biçme; "takdir etmek (veya eylemek)" beğenmek / önemini, gerekliliğini, değerini anlamak / değer biçmek, değerlendirmek; "takdir olunmak" beğenilmek / değeri,

⁴²² Zeynel Beksaç, *Sevginin Rengini Arıyorsanız*, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982, s. 49.

önemi, gereği anlaşılma / değeri biçilmek; “takdir kazanmak” ise; bir kimse veya bir topluluk tarafından beğenilmek⁴²³ şeklinde açıklanmaktadır.

Her birey gerçekleştirdiği başarılar sonucunda takdir olunmak ister. Doğru hâl ve hareketlerin takdir edilmesi, bu davranışların güçlenmesi ve süreklilik kazanması için çok önemlidir. Makedonya ve Kosova Türk şairleri, takdir etmenin insanlardaki davranışları olumlu yönden etkileyeceğini bildiklerinden, kaleme aldıkları birçok çocuk şiirinde takdir değerine de yer vermişlerdir.

Şükrü Ramo'nun “Severim” başlıklı şiiri, bütünüyle takdir etmeyi konu alan ve bu değerın önemini aktaran bir şiirdir:

“Severim sevenin sevgi derdini
Doğru söz, hareket, eser yolunu,
Severim insanın duyu kalbini
Her şeyde adalet, vicdan ararken.

Severim cebbarın yılmaz azmini
Zorluğu yıkanın sağlam elini,
Severim emekten varlık yaparı
Her şeyde cesaret, ahlâk ararken.

Severim kalemin öz mısrasını
Hayatı inançla tasvir edeni,
Severim ufuğa ışık katarı
Her şeyde özellik, talih ararken.

Severim ilimden ilham alanı
Genç nesle atomla ferah kurarı,
Severim anlama önem vereni
Her şeyde yenilik, progres ararken.

Severim sevenin sevgi derdini
Doğru söz, hareket, eser yolunu,
Severim insanın İnsan kalbini
Her şeyde adalet, tadbik ararken.”⁴²⁴

Şair, insanların yaptığı her doğru işi sevgisiyle takdir etmektedir. Böylelikle şair bu şiirle, takdir etmenin ve takdir edilmenin önemine de dikkat çekmektedir.

⁴²³ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2247.

⁴²⁴ Şükrü Ramo, **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959, s. 11.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında takdir değerini çocuk şiirlerine en çok konu eden şair Hasan Mercan'dır. Mercan, "Mümin'in Kuşları" başlıklı şiirinde, çocuk şiirlerinin başkahramanı Mümin'in, takdir edilesi bir çocuk olduğunu savunmaktadır:

"Siz Mümin'i
Salt Mümin gibi bilerseniz,
Yanırlırsınız!

Çünkü onun köy çocuklarından farklı
Çözülmemiş gizleri var öyküler arasında,
Ve kuşların dillerinden aldığı türküleri...

Ay ışını nasıl konuk olursa açık pencerelere
Mümin de öylecene neşenin tahtına kurulur,
Bakarsınız, güldükçe güne ak renk olur!

Şaşmayın ki, Mümin
Sevdikçe öğrenir muştuyu kuşlardan,
Konuştukça da, inanın
Al güller dökülür dudaklarından...

Mümin şaşarsa
En fazla kuzuların
Düşte anlaşılmadıklarına şaşar,
Ve bir an sonra
Pek sevdiği köyü
Masallar köyüne döner."⁴²⁵

Şair, şiirde Mümin'in bütün karakteristik özelliklerine değinmiş ve Mümin'in takdir edilesi bir çocuk olduğunu üstü kapalı bir şekilde vurgulamıştır. Kitabın devamında yer alan "Mümin'in Annesi" başlıklı şiirinde ise şair, Mümin'in takdir edilesi bir annesinin de olduğuna dikkat çekmektedir:

"Mümin'in annesi her anneye benzer
-Benim yavrum can-ciğerdir, der...

Mümin'in annesi bir güldü mü şöyle
Yavrunun yüzüne neşe girer...

Mümin'le annesi Süpürge köyünde
Sevinçleri daha sabahtan emerler.

⁴²⁵ Hasan Mercan, **Mümin**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 15.

Tüm annelere örnektir Mümin'in annesi,
Yavrusu Mümin'e bağlıdır yaşaması...⁴²⁶

Hasan Mercan, şiirde Mümin'in annesinin karakteristik özelliklerine değinmiş ve "Tüm annelere örnektir Mümin'in annesi" ifadesiyle de takdir edilesi bir anne oduğuna işaret etmiştir. Kitabın devamında yer alan "Mümin'in Dedesi" başlıklı şiirinde ise şair, Mümin'in takdir edilesi bir dedesinin de olduğuna dikkat çekmektedir:

"Sizin de seveceğiniz bir dede
Değil midir
Mümin'in dedesi?"

O güneşi piposunda çalkalar,
Sabahları kelebeklerin uçuşlarını sayar,
Arılara çiçek tozu ayarlar bahçede...

O bir dededir ki cana yakın, eşsiz
Mümin'in saçlarından çekilmez parmakları,
Okşayışı bir yelpazeden farksız.

Sizin de arıyacağınız bir dede
Değil midir
Mümin'in dedesi?"

Mümin'e masal söyler boyuna
Bütün erlerini yatağına getirir,
Sonra düşlere karışarak girer koynuna.

Gezerler düşte gökyüzünü doya doya
Sonsuz denize inerler birlikte."⁴²⁷

Şair, şiirde Mümin'in dedesinin şefkatli bir adam olduğunu ve bütün iyi niyetli özelliklerini betimleyerek, birey olarak da takdir edilesi bir insan olduğuna dikkat çekmektedir.

Benzer bir anlatımı Agim Rifat Yeşeren'in "Okay'ın Babası" başlıklı şiirinde de görmek mümkün:

⁴²⁶ Hasan Mercan, **a.g.e.**, s. 17.

⁴²⁷ Hasan Mercan, **a.g.e.**, s. 20.

“Okay’ın babası
Öğrenim görmüş bir babadır
Her sabah
İşe gider Okay’ın babası,
Karısı var
Anası var
Babası
Geliri iyidir
Var arabası,
Okay’a
Çiklet alır
Alır bisiklet
Tutar götürür sinemaya
götürür pastaya
Okay’ın babasının tasası yoktur,
Okay’ın babası olmak isterdim
Amma da isterdim.”⁴²⁸

Şair, çocuklara başka insanları takdir etme nezaketini kazandırmak amacıyla kaleme aldığı bu şiirde, Oktay’ın babasının bütün üstün vasıflarını sıralamış ve ona imrendiğini belirterek, onun gibi olmak istediğini söylemiştir. Başka birine benzemek ya da onun gibi olmak özenti, o insana içten içe duyulan takdirden kaynaklanmaktadır. Agim Rifat Yeşeren de bu durumu şiirleştirerek, takdir etmenin ne kadar önemli olduğunu yansıtmaktadır.

Oğlu İlker’in dilinden kaleme aldığı “İlker’in Güneşe Seslenişi” başlıklı şiirinde Sabit Yusuf, öncelikle güneşin küçük İlker’e sağladığı yararları sıralamış ve böylece dolaylı yoldan güneşi de takdir etmiştir. Şairin güneşi İlker’in dilinden takdir etmesi karakteristik bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır:

“Gökler masmavi iken
Işırsın her bir yana,
En kutsal bir varlıksın
Dünyadaki insana.

Senin sayende varım
Şen ve mutlu yaşarım,
Sıcak ışınlarında
Isınarak coşarım.

⁴²⁸ Agim Rifat Yeşeren, **Ne Mi Olmak İsterim Ne Mi Olmak İstemem**, Priştine, Tan Yayınları, 1983, s. 63.

Gündüzleri oynarım
Hep sevine sevine,
Sen batıda batınca
Ben giderim evime.”⁴²⁹

Sabit Yusuf’un şiirinde de, Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında takdir değerini konu alan şiirlerin genelinde olduğu gibi, başarılı ve yarar sağlayan unsurlara karşı özenti vardır.

Takdir değerini konu olarak ele alan şiirlerin tümünde, doğrudan ya da dolaylı olarak beğendiği bir durumda olma veya beğendiği şeye benzeme çabası göze çarpmaktadır. Aynı zamanda bu şiirlerde, bazen açık bazen ise kapalı bir anlatımla; takdir etmenin insanlardaki davranışları olumlu yönden etkilediği vurgulanmıştır.

3.46. TEMİZLİK

Temizlik, bireyin sağlıklı, düzenli ve insanca yaşaması için büyük önem arz etmektedir. Temizlik, aynı zamanda insanın kendi kendine ve etrafındaki diğer insanlara karşı olan saygısını da göstermektedir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatına ait şiirlerde de temizlik değerinin çeşitli konular hâlinde işlendiği görülmektedir. Şükrü Ramo’nun “Hazır Cevap” başlıklı şiirinde, temizliğin öneminden kıyaslamalar yapılarak bahsedilir:

“Öğretmenim, madem sordun
Ben de cevap vereyim:
-İşte Adnan temiz çocuk
Orhan ise pek pistir.

Adnan her gün sabun suyu
Bir kaç kere kullanır,
Tırnak, kulak, yüz, elinde
Bir kir bile görünmez.

Yazık olsun bu Orhana
Sanki suya darılmış,
Bunun ense, el, üstbaşı
Soğuk suyla yıkanmaz.

⁴²⁹ Sabit Yusuf, **İlker’in Dünyası**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1999, s. 41.

Sen münekkit niçin bugün
Kendini de görmezsin,
-Adnan temiz, Orhan pistir,
Derken örnek olmazsın.”⁴³⁰

Çocuklar arasında kıyaslamalar yapan şair, bu mukayeselerin yardımıyla hem temizliğin önemini daha belirgin hâle getirmeye çalışmış hem de temizliğe dair çocukların kafasında var olan soru işaretlerini ortadan kaldırmıştır.

Şair, “Hazırlık” başlıklı şiirine de temizlik değerini işleyerek başlar:

“Ayten, Ayten acele et
Yarın doğum günüdür,
Gel frijidör⁴³¹, masa, koltuk,
Halıları temizle.

Sen de Kasım işsiz durma
Resimleri sil güzel –
Ayı, fili, zürafayı
Tak duvara keyifle.

Yarın yeni doğum günün
Büyük Kasım bayramı –
Babam, annem top, tren sana
Verecekler hediye.”⁴³²

Şiirde, yarın doğum günü olan ve arkadaşlarını evini temizlemek için yardıma çağıran küçük bir çocuk vardır. Ayrıca şair, şiirinde bu küçük çocuğu konuşturarak temizlik fikrini diğer çocuklara da aşılamaktadır.

Şükrü Ramo’nun “Ellerim” başlıklı şiirinin ilk dördlüğünde de temizlik değerinin altı çizilmiştir:

“Küçük beyaz ellerim
sabun suyu çok sever
On parmağım tırnağım
Temiz kokar bütün gün.

...⁴³³

⁴³⁰ Şükrü Ramo, **Vatan Birdir Unutma**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1958, s. 21.

⁴³¹ Makedonya ve Kosova Türkçesinde **frijidör** veya **frijider**; **buzdolabı** anlamında kullanılmaktadır.

⁴³² Şükrü Ramo, **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964, s. 11-12.

⁴³³ Şükrü Ramo, **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972, s. 17.

Şiirde yer alan “sabun, su ve temiz kokar” gibi ifadeler, okurda temizliğe dair bir çağrışım uyandırmaktadır. Bununla birlikte Şükrü Ramo, sabunun suyla birleştiğinde temizleyici etkisinin ortaya çıktığını bildiğinden, çocuklara ellerini muhakkak sabunla yıkamaları gerektiğini örtük bir şekilde belirtmektedir.

Fikri Şişko'nun “Nasihat” başlıklı şiiri de temizlik değerinin işlendiği edebî metinlerdendir:

“Eralp’ın ablası Semra der
temiz çocuk olmak gerek
sabah erken kalkınca
yıkamalı yüzünü, ellerini
inci beyaz dişlerini
öyle temiz olunca sen
annen baban sever birden

Eralp’ın ablası Semra der
elbiselerin temiz olsun
ayakkabıların pak ve parlak
okula giderken önüne bak
derslerini çalış
çalışkan öğrenci olunca sen
annen baban, gurur duyar senlen”⁴³⁴

Şiirde temizlik vurgusu öğütme yoluyla yapılmaktadır. Ayrıca şair, temizliğin her işin başında geldiği iletisini de vermektedir. Çünkü şiire göre; sabah erken kalkan bir çocuğun yapacağı ilk iş temizlenmek olacaktır. Böylece Fikri Şişko, çocuklara güne başlarken muhakkak kişisel temizliklerini yapmalarını öğütlemektedir.

“Ayşecik” adlı şiirinde kişisel temizliğe dikkat çeken bir diğer şair de Naim Şaban’dır:

“Küçük Ayşecik
Küçük dolaptan
Aldı makazlerini
Bana sormadan
Kimse bilmeden
Kesti tırnaklarını.”⁴³⁵

⁴³⁴ Fikri Şişko, *Sevda Verin Çocuklara*, Priştine, Tan Yayınları, 1989, s. 24.

⁴³⁵ Naim Şaban, *Düşler*, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 42.

Naim Şaban, şiirinde kişisel temizliğe tırnak kesmek üzerinden kapalı bir anlatımla dikkat çekmektedir.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde temizlik değerini farklı bir bakış açısıyla ele alan isim ise Zeynel Beksaç'tır. Beksaç, "İçiniz Dışınız Pak Irmak" adlı şiirinde, dış temizlikle birlikte iç temizliğin önemine de işaret etmektedir:

“size yalan söylemeyi
öğretmediler henüz
çalmayı da
ondan öylesine dostça bakar gözleriniz

içiniz dışınız pak ırmak
gülüşlerinizde neler var neler
yer ayırmayın kötülöklere aranızda
mutluluğunuz çalınmasın”⁴³⁶

Şiirde, çocukların saf temizliğinden söz edilmektedir. Şair, iç temizliğin ancak yalan söylemekten, hırsızlık yapmaktan ve kötölükten uzak durmakla olacağına inanmaktadır. "İçiniz dışınız pak ırmak" dizesiyle de, temizliğin hem içten hem de dıştan olduğu zaman bir anlam kazandığı ifade edilmektedir.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında yer alan şiirlerde; birçok değerde olduğu gibi temizlik değerinde de konular çeşitlenmektedir. Ev temizliği, çevre temizliği, kişisel temizlik ve insanın iç temizliği gibi pek çok değişik konuya, sırası geldikçe değinilmiş ve böylece çocuklara da temizlik değeri kazandırılmaya çalışılmıştır.

3.47. UMUT

Umut veya ümit; "İnsanın, kendi özel hayatındaki durum ve olayların pozitif sonuçlar doğuracağı ihtimaline olan inancı." şeklinde tanımlanabilir. Türk Dil Kurumu ise umut sözcüğünü "Ummaktan doğan duygu, ümit" veya "Bu duyguyu veren kimse veya şey"⁴³⁷ olarak tanımlamaktadır. Yine aynı sözlükte ummak

⁴³⁶ Zeynel Beksaç, **Sevginin Rengini Arıyorsanız**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982, s. 26.

⁴³⁷ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2417.

kelimesi “Bir şeyin olmasını istemek, beklemek” veya “sanmak, tahmin etmek”⁴³⁸ şeklinde açıklanmaktadır. Umut değerine sahip olan insanlar, bütün olumsuzluklara rağmen hayata hep pozitif yönden bakmaya çalışırlar. Böyle kişileri çoğaltmak amacıyla işe koyulan Makedonya ve Kosova Türk şairleri, özellikle çocuk şiirlerinde ağırlıklı olarak umut değerine yer vermeye çalışmışlardır.

Şükrü Ramo’nun “Gün Gelse...” adlı şiiri, konu olarak umut değerini içinde barındıran bir nitelik taşımaktadır:

“Gün gelse güneşin gözleri olsun
Yerde boşlukta her şeyi görsün
Taştan topraktan yağmur yağdırsın
Yalımı yerinde silsin söndürsün.

Gün gelse gözlerin ateşi olsun
Yerde boşlukta her şeyi görsün
Aydan yıldızdan yalımlar döksün
Barışı yıkayı yaksın kül etsin.

Gün gelse doğanın zilleri olsun
Yerde boşlukta her şeyi görsün
Dağdan denizden haber getirsin
İnsanlık artık mutludur desin.

Gün gelse insanın dileği olsun
Yerde boşlukta her şeyi yensin
Sınırsız dünyayı engelsiz geçsin
Doğsun büyüsün gamsız yaşasın!”⁴³⁹

Şiirde, insanların güzel şartlar altında, iyi ve insanca bir hayat yaşayabileceği bir dünya umut edilmektedir. Özellikle şiiri oluşturan bütün dizeler, anlamsal açıdan umudu sembolize eder niteliktedir.

Necati Zekeriya’nın “Yeni Yıl Ninnisi” adlı şiirinde, bir çocuğun yeni yıl dileği ön plana çıkarılarak, çocuğun yeni yıldan umut ettikleri dile getirilmektedir:

“ Bir çocuğun yeni yıl dileği

Kollarım açık sana yeni yıl
sevgilerim umutlarım sana.

⁴³⁸ TDK, a.g.e., s. 2416.

⁴³⁹ Şükrü Ramo, **Renkli Gülüşler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1977, s. 19.

Seni halk türkülerinde, ninnilerde taşıyacağım
bu türkülerde,
bu ninnilerde bütün dünya çocuklarının
dili var
dileği var:
Ne olur
bu yıl radyolar, gazeteler
söz açmasın savaştan,
oyunlarımızda tütsün dostluk dumanı,
tüm dillerle, tüm ninnilerde söylesin barış türküsü.
Ne olur, ah ne olur her şey sorulsa bizden bir kez:
Biz çocuklar yaşamak isteriz
dünyayı kucaklamak
dünya sularında yıkanmak
aya çıkmak isteriz,
Haydi yeni yıl böyle gel bize
elin dolu
gönlün bol olsun.”⁴⁴⁰

Şiirde, küçük bir çocuğun sesi işitilmektedir. Çocuk, yeni yılın getirme ihtimali olduğu bütün güzellikleri büyük bir umutla beklemektedir. Aynı zamanda şairin şiirde kullandığı üslup, umut değeriyle birebir örtüşmektedir.

Çocuk şiirlerinde umut değerini en çok işleyen isim ise İlhami Emin'dir. Şair, “Uçan Tren” başlıklı şiirinde, umut değerini sıra dışı hayallerle birlikte ele almaktadır:

“Gökte, mavilik içinde
kuş yerine tren geçiyor,
bakın şu tren tekerleksiz,
tekerleksiz, raysız, yolsuz.

Yine öyle uzun, kara,
yüksekleri sıkı tutmuş,
tekerlek yerine kanat,
sanki sonsuz, demirli at.

Kuşu görür yola alır,
kartalları, bulutları,
bu tren uçaktan da hızlı,
bulandırır başınızı.

Ama bilin siz çocuklar,

⁴⁴⁰ Necati Zekeriya, **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 33.

şu tren benim düşlerimde,
onu şimdi düşler verdi,
yarın belki insan verir.”⁴⁴¹

Şair, şiirin ilk üç dördlüğünde tahayyül ettiği olağanüstü treni betimlemektedir. Şiirin son dördlüğünde ise; “Ama bilin siz çocuklar, / şu tren benim düşlerimde, / onu şimdi düşler verdi, / yarın belki insan verir.” dizeleriyle, yarına ve insana beslediği büyük umudunu dile getirmektedir.

“Ay Kedisiz Saray” kitabının devamında yer alan “Yüksekten Yüksek” adlı şiirde, umut değeri aynı mistik atmosferde ele alınmaktadır:

“Minare der
benden yüksek yok,
fabrika ocağı der
benden yüksek yok,
kuş der
benden yüksek uçan yok,
uçak der herkesten üstünüm ben,
ay der herşeyin yükseği ben,
yıldız der
yükseğin yükseği ben,
insan hepsini seyreder
ve kendinde der:
>> doğa'nın varlığı ben,
boyum ağaçtan küçük,
ama aklım var,
bana minarenin,
fabrika ocağının,
kuşun,
uçacağın
acunları dar,
ararım yeni diyar.
İşte, yakın oldu ay,
yarın daha büyük bir hız
röketeye buldurur yıldız <<.

Gün gelir yükseklerin yükseği insan
belki yıldızlara çıkar herhangi bir an.”⁴⁴²

⁴⁴¹ İlhami Emin, **Ay Kedisiz Saray**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 10.

⁴⁴² İlhami Emin, **a.g.e.**, s. 11.

Bu şiirde umudu ifade eden mısralar, şiirin sonunda yer almaktadır. Şair, şiirin son iki dizesinde; “Gün gelir yükseklerin yükseği insan / belki yıldızlara çıkar herhangi bir an.” diyerek, insan ve geleceğe dair beslediği büyük umutlarını, çocuk okurlarıyla da paylaşmaktadır.

Şairin benzer bir bakış açısıyla kaleme aldığı ve yukarıda incelediğimiz diğer iki şiirin devamı niteliğinde olan “Amacımız” başlıklı şiiri, okuru, olağanüstü hayalleri olan ve yeni dünyalar keşfetmek umuduyla yanıp tutuşan bir kişiyle tanıştırmaktadır:

“Amacımız
yeni acunlara varmak,
yeni kuşlarla konuşmak,
yeni yollarda
taş toprakla sevişmek.

Ay’a ve başka acunlara
gelir gelmez
kulak verelim çevreye,
acunumuzdan uzak varlıkların
konuşmalarını dalalım dinlemeye.

Dillerini anlamaz olsak da
zarar yok,
acunumuzda bile başka dillerle konuşan
dostumuz çok.

Amacımız yeni acunlarda
yeni kuşlarla konuşmak,
amacımız yeni yollarda
taş toprakla sevişmek.”⁴⁴³

Metindeki her dize, şiir kahramanının yeniliklere olan umudunu aktarmaktadır. “Yeni acunlara varmak / yeni kuşlarla konuşmak / yeni yollarda taş toprakla sevişmek” gibi ifadeler ise; şairin, yeniliğe olan umudunu ön plana çıkaran yardımcı unsurlardır. Bununla birlikte, şairin kullandığı “amacımız” tabiri, bu umudu, okurlarıyla birlikte gerçeğe dönüştürmek istediğini yansıtmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında eser veren şairlerin kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde, umut değerinin farklı konular hâlinde ön plana

⁴⁴³ İlhami Emin, a.g.e., s. 12.

çıkartılmasındaki çaba, umut duygusuna gösterilen önemden kaynaklanmaktadır. Çünkü Makedonya ve Kosova Türk şairleri; “Umudunu kaybetmiş bir insan her şeyini kaybetmiş demektir.” mantığıyla umut değerine yaklaşmış ve çocuk okurlarına da aynı hassasiyeti, kaleme aldıkları edebî metinlerle benimsetmeye çalışmışlardır.

3.48. UYGARLIK

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde “uygar” fikir, sanat ve endüstri alanlarında çok büyük bir gelişme göstermiş olan / kültürlü, eğitilmiş, görgü kurallarına uyan, medeni (kimse)⁴⁴⁴; “uygarlık” kelimesi ise; bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, medeniyet⁴⁴⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. İncelediğimiz Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiir kitaplarında, evrensel değer olarak uygarlığa sadece İlhami Emin’in “Eskiye Masallar” başlıklı şiirinde değinildiğine rastlanmıştır. Şairin bu şiirde uygarlık değerini, uygarlığın kültür, sanat ve endüstri boyutunu karşılaştırarak ele aldığını görüyoruz:

“Uçan kilim masalı vardı,
onu nineler torunlarına,
kitaplar küçük okuyucularına
anlatırlardı.

Uçan kilim masalı
acunu kucaklatırdı bize,
masallar kitabını
biterken alırdık elimize.

Eskidi buna benzer masallar,
uçan kilimler kaldı uzak –
göğü delen oldu
uçak.

Büyülü ayna masalı vardı,
onu nineler torunlarına,
kitaplar küçük okuyucularına
anlatırlardı.

Büyülü ayna masalı

⁴⁴⁴ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2426.

⁴⁴⁵ TDK, **a.g.e.**, s. 2427.

uykuyu unutturdu bize,
masallar kitabını
bitekrar alırdık elimize.

Eskidi artık buna benzer masallar,
büyülü aynanın geldi sonu:
insan buldu –
televizyonu!”⁴⁴⁶

İlhami Emin, şiirinde uygarlığın hem olumlu hem de olumsuz taraflarını yansıtmaya çalışmıştır. Şair, bazı kültürel ve sanatsal değerlerin yozlaşmasını ya da tümüyle ortadan kaybolmasını, insanlığın endüstriyel yönden ilerlemesine bağlamaktadır. Ayrıca, uçan kilim ve büyülu ayna masallarının yerini, artık uçak ve televizyonun aldığı vurgulayarak, hem olumlu hem de olumsuz eleştiriyi bir arada yapmaktadır.

3.49. VİCDAN

Vicdan, Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te, “İnsanda iyiyi kötüyü ayırt eden, iyilikten huzur, kötülükten azap duymasına yol açan, davranışları hakkında âdil bir yargıya iten duygu”⁴⁴⁷ olarak tanımlanmaktadır. Vicdanın ayrıca kavram olarak da, çeşitli bilim disiplinlerince çok sayıda tanımı yapılmıştır. Nitekim din psikolojisi araştırmacısı Abdulvahit İmamoğlu, vicdanı daha geniş bir biçimde şöyle ifade etmektedir:

“Vicdan; kişinin kendi ahlâk değerlerini dolaysız bir biçimde kendiliğinden yargılamasını sağlayan iç yeti ya da kişiyi bunu yapmaya yönelten iç duygudur. Kişinin kendi edimlerini, tüm yapıp etmelerini ahlaki bakımdan yargılama yetisi ondadır. Bir başka ifadeyle vicdan, iç bilinç düzeyidir. Yerleşik felsefe dilindeyse ahlaki bakımdan neyin doğru neyin yanlış olduğunun, doğru ile yanlışın ilkelerinin

⁴⁴⁶ İlhami Emin, **Ay Kedisiz Saray**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973, s. 13.

⁴⁴⁷ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: III (O-Z), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008, s. 3366.

ya da iyi ile kötünün neliğinin dolaysız kavranışını sağlayan, her insanda var olduğu düşünülen bir tür ‘ahlakî bilinç’ tir.”⁴⁴⁸

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında yer alan “vicdan” temalı şiirlerin çoğunda vicdansızlığın kötü, çirkin ve yanlış tarafları yerilerek; vicdanlı olmanın ise iyi, güzel ve doğru tarafları yüceltilmiş bir şekilde ele alınmış olduğunu görüyoruz. Necati Zekeriya’nın çocuklar için kaleme aldığı “Kuş” başlıklı şiiri de bu nitelikte bir metindir:

“Bir kuş uçtu kavağa. İnci gibi süsledi kavağı. Güneşin son ışıkları kanatlarında birikti. Işıklar Orhan’ların camına döküldü.

Orhan sapanını gerdi. Aldı kuşu nişana. Sapandan koyverdi taşı.

Kuş uçtu. Kavağın güzelliği kaçtı. Cam kırıldı. Camla birlikte, kuşun kanatlarından cama dökülen ışıklar da paramparça oldu.”⁴⁴⁹

Şair, Orhan’ın kuşa karşı saldırıda bulunmasıyla kendisinin ne gibi güzelliklerden mahrum kaldığını betimlemiş ve bu şekilde vicdanın önemine dikkat çekmeye çalışmıştır.

Avni Engüllü’nün “Mete İle Kuş” adlı şiirinde ise kuşa karşı vicdani bir duyguyla yaklaşan küçük bir çocukla karşılaşmaktayız:

“Bu kış
Pencereye
Konu bir kuş.

Dışarı pek soğuk.
Bu ne böyle,
Nasıl bu kış?
Sersem bir kış,
Çılgın bir kış.

Dışarı pek te soğuk.

⁴⁴⁸ Abdulvahit İmamoğlu, “Vicdan Kavramının Psiko – Sosyal Tahlili”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, C: V, Sayı 1, Sakarya, Yıl 2010, s. 129, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/akademikincelemeler/article/download/5000063772/5000059745>, 18 Mart 2018.

⁴⁴⁹ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 88.

Bu ne böyle,
Nasıl bir kuş?
Bu kış günü
Acıkmış bir kuş.
Tek başına
Yalnız bir kuş.

Bu kış
Pencereye
KONU bir kuş.

Tak tak dedi
Pencereye.

„Tak tak dedi
Oysa annem
Evde değildi”.
Bunu, işte,
Kuşu gören
Mete dedi.

Kuşun tüyleri
Yeşil, kırmızı, sarı
Metenin hemen aklına düştü
Dolapta duran
Papağanın da yemi olan
O darı.

İşte bu kış,
İşte bir kuş
Pencereye tak tak dedi.
Metenin
Ona verdiği darıları,
Hemencecik
Çabuk yedi.⁴⁵⁰

Avni Engüllü'nün bu şiirinde, vicdani duygu adeta zirveye ulaşır. Engüllü, şiir kahramanı Mete'nin bir kış günü penceresi önünde donmak üzere olan bir kuşa yardım etmesini ve karnını doyurmasını şiirine konu ederek, vicdan değerini yüceltmeyi amaçlamıştır.

Zeynel Beksaç'ın “Akça Annesine Dedi Ki” adlı şiirinde de vicdani duygusu gelişmiş bir çocukla karşılaşmaktayız:

⁴⁵⁰ Avni Engüllü, **Mete**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983, s. 16-17.

“Ben büyüyünce anne
Hiç kimseyi kırmayacağım
Yalandan uzak duracağım
Ekmeğimi aç çocuklarla bölüşeceğim
Ve her zaman için
En büyük silâhım
Sevgi olacak
Söz!”⁴⁵¹

Şiirde, ahlaki vicdanı ön planda olan ve aynı zamanda hayır ve şerre, iyi ve kötüye hüküm verebilme kapasitesinde olan yetkin bir çocukla karşılaşmaktayız. Böylece şair, şiirinde vaicanlı bir çocuk profili çizerek, vicdanın önemine dikkat çekmektedir.

Vicdan değerini şiirine konu eden bir diğer isim de Naim Şaban’dır. Şaban, “Özlem” başlıklı şiirinde, küçüklüğünde yaptığı hatalar yüzünden vicdan azabı çektiğini belirtmektedir:

“Bir özlem sarar
önceleri anamdan emdiğim
süt kokar burnumda
sonra birer birer dizilir
gözbebeğimden iner
oyuncaklarım
küçüklüğüm hâtıra gelince
benim
sudan dönüşlerimde
kırdığım testiler
fırından getirirken
düşürdüğüm ekmekler
bazan dinlemez olurum
anabamı da
ne yazık bana
hani bir daha çocuk olsam
testiyi kırmazdım
ekmekle tepsiyi başımdan
düşürmezdim
anabamı da dinler dinler
yalnız dinlerdim
size söz veriyorum
bir özlem sarar
önceleri anamdan emdiğim

⁴⁵¹ Zeynel Beksaç, **Kavak Uyur Mu?**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1987, s. 33.

süt kokar burnumda
sonra birer birer dizilir
gözbebeğimden iner
oyuncaklarım
çocukluğum hâtıra gelince
kendime kızarım.”⁴⁵²

Şiir, çocukluğunu yâd eden bir yetişkinin pişmanlıklarını ve yaptığı yanlışlardan duyduğu vicdan azabını ihtiva etmektedir. Şiirin her dizesinde Naim Şaban’ın vicdanının sesi yankılanmaktadır. Şairin bu çaresizliği, beraberinde okurun vicdan duygusunu da harekete geçirmektedir.

Fahri Ali ise “Gel Çocuk Oyunlarına Gel” adlı şiirinde, çocuklardaki vicdan duygusunun yansımalarını imgelere dönüştürmektedir:

“Gel çocuk oyunlarına gel
Gül çocuk oyunlarıyla gül
Parla çocuk yüzüyle parla
Sevin çocuk yüreğiyle sevin

Ver çocuklara oyunları ver
Gör hayatın serdiğini gör
Bil çocuk mutluluğunu bil
Gel çocuk oyunlarına gel

Küs savaşın getirdiğine küs
At içinden iğrençliği at
Bir karış toprak aldatıyor bir karış toprak
Ah yok oluyor çocuk gülüşü ah

Gel çocuk oyunlarına gel
El uzat sevince el uzat
Nefsi kır inadına nefsi kır
Zamanı çocuk neşesiyle çiziver zamanı

Korkma zamanı bil zamana karış korkma
Bırakma ekmek ile şekerin varlığını yele bırakma
Gel atarak çirkinlikleri gel
Bil serserilik yakışmaz bil”⁴⁵³

⁴⁵² Naim Şaban, **Düşler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966, s. 53.

⁴⁵³ Fahri Ali, **Çocukluk Rüzgârları**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1993, s. 17.

Fahri Ali'nin naif bir üslupla kaleme aldığı bu şiirinden, çocukların tertemiz dünyalarının, yaradılışlarından kaynaklanan vicdan duygusundan ileri geldiğini de çıkartabiliriz. Nitekim şiirin bütününde çocuklar, vicdanlı bireyler olarak imgenenmektedirler.

Görüldüğü gibi Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiirinde vicdan değeri, “çocuklardaki vicdan” metaforu üzerinden ele alınıp işlenmiştir. İnsanlığın sosyal açıdan sağlıklı ve huzurlu bir yaşam sürdürebilmesi için, vicdan duygusunu her bireyin taşıması gerektiğine dikkat çeken şairler, kaleme aldıkları çocuk şiirlerinin büyük bir bölümünü vicdan değerine ayırmışlardır. Nitekim din psikolojisi araştırmacısı Abdulvahit İmamoğlu'nun da ifade ettiği gibi: “İnsandaki ahlaki bilincin adı olarak vicdan, iyi ve kötüyü ayırt edebilme yeteneğidir. İnsan bu yeti ile içinde var olan iyilikten zevk alır, kötülükten nefret eder. İnsanda bulunan birçok yetenek içerisinde, vicdan, ahlaki yaşamı yapılandırması açısından önemli bir yere sahiptir. Çünkü vicdan, farklı ahlak sistemlerinin uygulamış olduğu yaptırıcı güçler arasında en etkili güce sahiptir. Vicdan, değer ölçülerine ters düşen bir tutum ve davranış neticesinde bireye, ‘suçluluk duygusu’ ile yaptırıda bulunur. Bu duygusu körelmiş bireyler, vicdanlarının sevkiyle her şartta doğrunun yanında yer alırlar. Hatalarından dönmeyi bilirler, çıkarları söz konusu olduğunda hak ve adaletten yana olurlar. Bu sebeptendir ki, sağlıklı, huzurlu bir birey ve toplum yaşamı için bu gücün geliştirilip, zinde tutulması gerekmektedir.”⁴⁵⁴

3.50. YARDIMSEVERLİK

Türk Dil Kurumunun sözlüğünde “hayırseverlik”⁴⁵⁵ şeklinde tanımlanan yardımseverlik kavramı, toplumsal beraberliğin güçlenmesi açısından çok önemli bir değerdir. Makedonya ve Kosova Türk şairleri de bu durumun farkında olarak kaleme aldıkları çocuk şiirlerinde, yardımseverlik değerine çoğu kez yer vermişlerdir. İncelediğimiz çocuk şiir kitaplarındaki metinlere baktığımızda; yardım edilenin

⁴⁵⁴ Abdulvahit İmamoğlu, “Vicdan Kavramının Psiko – Sosyal Tahlili”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, C: V, Sayı 1, Sakarya, Yıl 2010, s. 141, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/akademikincelemeler/article/download/5000063772/5000059745>, 19 Mart 2018.

⁴⁵⁵ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 2536.

bazen bir insan olabileceği gibi, yeri geldiğinde bir hayvan ya da bir bitki de olabildiğini görüyoruz. Kısacası şairlerin çoğu, yardımseverlik değerini tema olarak geniş bir yelpazede işlemeye önem göstermişlerdir.

Şükrü Ramo'nun "Karlı Ağaç" adlı şiirinde, soğuk bir kış günü yardıma muhtaç küçük kuşların hikâyesi anlatılmaktadır:

"Kar bu sabah genç ağacı
Beyaz tüle bürümüş,
İnce, kuru dal ucuna
Sanki bir nal mıhlamış.

Nala benzer küçücük kuş
Orada kalmış, buzlanmış,
Altında da iki serçe
Kar serperek çırpınmış.

Oğlum Saner, çık dışarı
Git o ağaç altına,
Biraz firda⁴⁵⁶, buğday götür
Nâçar kalan kuşlara.

Şimdi sen ver yem onlara
Dalda karlar durunca,
Onlar sana şenlik yapar
Pembe bahar gelince."⁴⁵⁷

Bu şiirde, üçüncü dördlüğü oluşturan dizelerin tümü aslında yardımseverlik değerini somutlaştırmaktadır. Şaire göre yardımseverlik, karşılıklı yapılan bir davranış biçimidir. Şairin bu düşüncesini, şiirin son dördlüğünde açıkça görmek mümkündür.

Necati Zekeriya ise "Yardım" başlıklı şiirinde, yardımseverlik değerini okuruna, kara mizah yoluyla aktarmaktadır:

"Bu sabah Orhan'ın babası işe giderken:
-Orhan, dedi, pardüsümü getir!
-Anne, babama pardüsüsünü ver! dedi Orhan.
-Orhan ayakkabılarımı getir! dedi babası.
-Anne, babama ayakkabılarını ver! dedi Orhan.

⁴⁵⁶ Makedonya ve Kosova Türkçesinde **firda** veya **furda**; **ekmek kırıntısı** anlamında kullanılmaktadır.

⁴⁵⁷ Şükrü Ramo, **Vatan Birdir Unutma**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1958, s. 19.

-Orhan şemsiyemi getir! dedi babası.
-Anne, babama şemsiyesini ver! dedi Orhan.
-Orhan çantamı getir! dedi babası.
-Anne, babama çantasını ver! dedi Orhan.
İşte bu sabah Orhan, işe giderken babasına böyle yardım etti.
Diyecek yok Orhan'a.”⁴⁵⁸

Benzer mizahi durumu, daha yalın hâliyle, Nusret Dişo Ülkü'nün “Bir Gün İçinde” adlı şiirinde de görmek mümkün:

“Nine ipliği iğneye geçiremedi,
-Torununa verdi.

Dede dumanlanmış gözlüklerini silemedi,
-Torununa verdi.

Anne yeni gelen mektubu sökemedi,
-Kızına verdi.

Baba gazetede bulmacayı çözemedi,
-Oğluna verdi.

Ülker bugün sütünü içmedi,
-Resimdeki çocuğa verdi.”⁴⁵⁹

Her iki şiirde de yardımseverlik değeri mizahi bir anlatımla ön plana çıkarılmıştır. Bu tarzda kaleme alınan bütün edebî metinlerde olduğu gibi, bu iki şiirde de “kıssadan hisse” metodu uygulanmıştır.

“Yardım etmek” kavramını şiirinin içinde doğrudan ve açık bir dil kullanarak çocuklara aktaran isim ise Avni Engüllü'dür. Engüllü, “Leylek Leylek Havada” başlıklı şiirinde, yardımseverlik değerini konu olarak şöyle işlemektedir:

“Konma leylek başıma
Bakma benim yaşıma,
Benim yaşım altıdır
Oyunlar çok tatlıdır.

Sakın sakın dostum ha
Konma leylek başıma

⁴⁵⁸ Necati Zekeriya, **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1967, s. 87.

⁴⁵⁹ Nusret Dişo Ülkü, **Çocukların Elleri**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973, s. 40.

Bakma benim yaşıma
İnsan yardım etmeli can arkadaşına.

Leylek bile dostunu
Düşünür bak bilirim,
Bakma leylek yaşıma
Konma benim başıma.”⁴⁶⁰

Şiirde, birilerine yardım etmenin önemi, özellikle “İnsan yardım etmeli can arkadaşına.” dizesiyle ön plana çıkmaktadır.

Agim Rifat Yeşeren’in “Ben Yakın” adlı şiirinde ise yardımseverlik değeri kapalı bir anlatımla okura aktarılmaktadır:

“Ben YAKIN
Yaz yakın
Kavun karpuz yakın

Yakın dost
Yakın akraba
Yakın yol

Ben YAKIN
Yakında ben
Yakında yanında yanbaşında
Bir adım ötede üç adım beride
Önünde arkanda
Zora düştüğün çile çektiğin
Ummadığın beklemediğin bir anda
Orda
Elinin altında
Yeter ki gör
Bak
Yeter ki bir işaret çak yeter

Ben YAKIN
Yakın ben yakın
En yakın
Yakandan daha yakın ben.”⁴⁶¹

Görüldüğü gibi şair, şiirin içinde “Zora düştüğün çile çektiğin / Ummadığın beklemediğin bir anda / Orda / Elinin altında / Yeter ki gör / Bak / Yeter ki bir işaret

⁴⁶⁰ Avni Engüllü, **Dört Mevsim**, Priştine, Tan Yayınevi, 1984, s. 11.

⁴⁶¹ Agim Rifat Yeşeren, **Tek Çift**, Priştine, Tan Yayınları, 1988, s. 22.

çak yeter” gibi kapalı bir üslupla kaleme aldığı dizelerinin etkisiyle, yardımseverlik değerini çocuk okurlarına da kazandırmaktadır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk şiir kitaplarında yer alan edebî metinlerdeki evrensel değerlere genel olarak bakıldığında; yardımseverlik değeriyle birlikte bütün değerlerde yaşamı tüm ayrıntılarıyla yansıtmaya çalışan bir duygunluk olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Makedonya ve Kosova Türk şairleri, evrensel bir bakış açısıyla, bütün insanlığı ilgilendiren değerleri ele almış ve çocuk şiirlerine büyük bir özveriyle yansıtmaya çalışmışlardır. Bunu yaparken de din, dil, ırk, renk ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, bütün dünya insanını hatta diğer canlı varlıkları dahi kuşatacak bir yaklaşımla yapmaya özen göstermişlerdir.

SONUÇ

Tarihçilerin yaptığı tarihî araştırmalara göre; Türklerin Balkanlardaki varlığı 4. asrın ikinci yarısına kadar dayandığı ve Türklerin bu bölgede 1638 yıllık bir tarihi geçmişi olduğu belirtilmektedir. 6. asırda Avarlar, 7. asırda Bulgar Türkleri, 10. ve 13. asırlarda ise Kumanlar ve Peçenekler bu bölgede kendi devletlerini kurmuşlardır. Fakat Türklerin Balkanlarla asıl uzun süreli ve kalıcı münasebetleri 14. asırdan 20. asrın başlarına kadar Osmanlı Devleti'yle olmuştur. Osmanlıların hâkimiyeti, bu bölgeye Türk kültür ve edebiyatının derin ve kalıcı izler bırakmasına da sebep olmuştur. Ancak Osmanlıların kurduğu ve devam ettirmeye çalıştığı bu huzur ve düzen ortamı 1863'ten itibaren bozulmaya başlamıştır. Gerçekleşen savaşlar ve yaşanan sıkıntılı süreçlerin ardından Osmanlı Devleti, Balkan Yarımadası'ndan tamamen çekilmek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte Türk nüfusunun büyük bir çoğunluğu Anadolu'ya göç etmiş, geriye kalan ve azımsanmayacak bir sayıda olan diğer bir kesim de Balkan Yarımadası'nda kurulan yeni devletlerin içinde yaşamak zorunda kalmıştır.

Makedonya ve Kosova Türkleri ise Balkan Yarımadası'nda bu kanlı ve sancılı süreci büyük maddi ve manevi hasarla yaşayan toplulukların başında gelmektedir. 1 Aralık 1918 tarihinde kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı⁴⁶² döneminde dillerini ve etnik kimliklerini tamamen kaybeden Türklere, ancak tüm halklara eşit hak sağlayacağını vadeden Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte bütün temel hakları geri iade edilmiştir.

Bu temel hakların sonucunda Makedonya ve Kosova Türkleri kendi yayın organlarını kurmuş ve unutulmaya yüz tutmuş ana dillerini yeniden canlandırmak amacıyla işe çocuk şiirleri neşretmekle başlamışlardır.

⁴⁶² Bu krallık 1929 yılında **Yugoslav Krallığı** adını almıştır.

“Makedonya ve Kosova Türk Çocuk Şiirinde Everensel Değerler”i incelediğimiz bu çalışma; Önsöz, Giriş, üç ayrı bölüm, Sonuç ve Kaynakça’dan oluşmaktadır.

Önsöz ve Giriş başlıklarını takip eden birinci bölüm “Makedonya ve Kosova Türkleri” başlığını taşımaktadır. Bu bölümle ilgili alt başlıklar ve tespitlerimiz ise şu şekildedir:

“Makedonya ve Kosova Türkleri” başlığını taşıyan birinci bölüm, dört ayrı alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta “Balkan Yarımadası” bütün tarihî ve coğrafi özellikleriyle incelenmiştir. Vardığımız sonuçların ışığında gördük ki; Balkan coğrafyası dünya çapında doğal zenginliklere, siyasi, ekonomik ve stratejik bir pozisyona sahip olduğundan dolayı, bu yarımadaya hâkim olma mücadeleleri, tarihî seyir içerisinde birçok kanlı savaşın çıkmasına da neden olmuştur.⁴⁶³

Birinci bölümün ikinci alt başlığında ise “Makedonya Cumhuriyeti” ülke kimlik bilgileri ve en temel özellikleriyle ele alınmıştır. “Makedonya Cumhuriyeti” hakkındaki tespitlerimiz ise şu şekildedir:

Makedonya Cumhuriyeti, Balkan Yarımadası’nda merkezî konuma sahip bir ülkedir. İsmi, eski Yunancada “*Makos* (geniş veya büyük) ve *Don* (toprak)”⁴⁶⁴ kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Bu ülke, 8 Eylül 1991 tarihinde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nden bağımsızlığını ilan etmiş ve Birleşmiş Milletler tarafından 8 Nisan 1993 tarihinde, Yunanistan ile arasında yaşanan isim sorunu yüzünden “Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti” ismiyle tanınmıştır. Komşuları ise; doğuda Bulgaristan Cumhuriyeti, güneyde Yunanistan (Helen Cumhuriyeti), batıda Arnavutluk Cumhuriyeti, kuzeyde ise Kosova Cumhuriyeti ile Sırbistan Cumhuriyeti’dir.

Birinci bölümün üçüncü alt başlığında ise “Kosova Cumhuriyeti” ülke kimlik bilgileri ve en temel özellikleriyle ele alınmıştır. “Kosova Cumhuriyeti”ne dair tespitlerimiz ise şu şekildedir:

⁴⁶³ Yusuf Hamzaoğlu, **Balkan Türklüğü: Makedonya. Hırvatistan. Osmanlı Öncesi Balkan Müslümanlığı**, C.I, Üsküp, Logos-A Yayınları, 2010, s. 17-18.

⁴⁶⁴ Bu alıntı, 1990’lı yıllarda Makedonya Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanmış ve ortaokul müfredatı kapsamında yer alan **Историја-Тарих** adlı ders kitabından yapılmıştır.

Avrupa'nın en genç cumhuriyeti olarak kabul edilen Kosova⁴⁶⁵, Balkan Yarımadası'nda bulunan ve denize kıyısı olmayan bir ülkedir. Kuzey ve doğusunda Sırbistan Cumhuriyeti, güneyinde Makedonya Cumhuriyeti, güneybatısında Arnavutluk Cumhuriyeti ve kuzeybatısında ise Karadağ Cumhuriyeti ile komşudur. 1999 yılında Birleşmiş Milletler kontrolü altına alınan Kosova, 17 Şubat 2008 tarihinde Sırbistan Cumhuriyeti'nden tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş ve bugüne kadar başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere 112 ülke Kosova'yı bağımsız bir cumhuriyet olarak tanımıştır.

“Makedonya ve Kosova Türklerinin Kısa Tarihçesi” adını taşıyan birinci bölümün dördüncü ve son alt başlığında ise Makedonya ve Kosova'da yaşayan Türklerin tarihine kısaca yer verilmiştir. Bu konuya dair tespitlerimiz ise şöyledir:

Tarihçilerin yaptığı tarihî araştırmalara göre, Türklerin Balkanlardaki varlığı 4. asrın ikinci yarısına kadar dayandığı ve Türklerin bu bölgede 1638 yıllık bir tarihi geçmişini olduğu belirtilmektedir. 6. asırda Avarlar, 7. asırda Bulgar Türkleri, 10. ve 13. asırlarda ise Kumanlar ve Peçenekler bu bölgede kendi devletlerini kurmuşlardır. Fakat Türklerin Balkanlarla asıl uzun süreli ve kalıcı münasebetleri 14. asırdan 20. asrın başlarına kadar Osmanlı Devleti'yle olmuştur. Günümüzde Makedonya ve Kosova'da yaşayan Türklerin gerçek nüfusuna ilişkin çeşitli tartışmalar sürmektedir. Fakat Balkanların ve özellikle de bu iki devletin Türk tarihinde oldukça mühim bir yere sahip olması ve geçmişte yaşanan bütün olumsuz durumlara karşın hâlen varlığını koruyan bir Türk topluluğundan ve onların sürdürdüğü edebiyattan bahsedilebilmesi ayrıca önem taşımaktadır.

Başlığı “Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı Üzerine” olan ikinci bölümde, önce “Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı” hakkında bilgiler verilmiş; daha sonra “Makedonya ve Kosova Türklerinin Çocuk Edebiyatı” ve en sonunda da “Makedonya ve Kosova Türklerinin Çocuk Şiiri” ele alınmıştır.

“Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı” hakkındaki tespitlerimiz ise şu şekildedir:

⁴⁶⁵ “Yaşasın Bağımsız Kosova!”, (Çevrimiçi) <http://www.prizrenliler.org/content/view/954/>, 10 Nisan 2018.

Osmanlıların bugünkü Makedonya ve Kosova topraklarının tümüne hâkim olduğu dönemde, bu bölgede birçok divan şairi yetişmiş ve bu şairler yapıtlarını Türkçe olarak kaleme almışlardır. Bu divan şairlerinin çoğu önemini bugün bile koruyan çok sayıda divançe ve divan bırakmışlardır. Yapılan araştırmalar sonucunda Makedonya civarında yetişmiş dönemin divan şairlerinin tezkirelere göre sayısı 57, Kosova civarındakilerin sayısı ise 22 olarak belirlenmiştir. Fakat Osmanlıların Balkan coğrafyasından çekilmesiyle beraber, Makedonya ve Kosova Türk edebiyatı tam 30 yıl süren derin bir sessizliğe gömülmüştür.

Yaşanan bu derin sessizliğin ardından İkinci Dünya Savaşının hâlâ devam ettiği 23 Aralık 1944 tarihinde, Üsküp'te ilk sayısı yayımlanmaya başlayan "Birlik" gazetesi, Makedonya ve Kosova Türk halkının da yeniden kendi kültürünü ve dilini geliştirerek edebiyat geleneğini ve bu topraklardaki geleceğini kurtarması ve sürdürebilmesi için yeni bir imkân sağlamıştır. Hiç ummadık bir zamanda gerçekleşen bu önemli girişim, yeni kurulmuş olan Tito Yugoslavyasında, toplumsal yaşamın her alanında Türklere karşı tavırların daha olumlu olacağını ilk mühim işareti olmuştur.

"Birlik" yayımlandığı ilk günden başlayarak sadece bir gazete fonksiyonu görmemiştir. İlk sayısından itibaren Türkçe eğitim veren okullardaki öğrencilere ilk alfabe, ilk okuma veya ders kitabı ve tüm bunların yanı sıra aynı zamanda bir edebiyat dergisi fonksiyonu da görmüştür.

Atılan bu adımla birlikte Makedonya ve Kosova Türk edebiyatında yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemi de edebiyat tarihçileri "Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı" diye adlandırmışlardır.

Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı da kendi içerisinde 50'ler, 60'lar, 70'ler ve 80'ler olmak üzere, çeşitli kuşaklar hâlinde öbeklenmiş ve yeni yeni edebiyatçılar meydana getirmiştir. Yaklaşık kırk beş sene böyle devam eden Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı, 1990'lı yılların başlarında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin parçalanmasıyla birlikte eski etkisini ve beraberliğini de kaybetmiştir. Bugün iki ayrı devlet olan Makedonya ve Kosova, biri

ekonomik bunalım, diğeri ise yaşadığı savaş yüzünden, edebî ürünlerin yayımlandığı dergi, gazete ve kitapların neşrine eski desteği sağlayamamaktadır.

“Makedonya ve Kosova Türklerinin Çocuk Edebiyatı” ve “Makedonya ve Kosova Türklerinin Çocuk Şiiri”ne dair tespitlerimiz ise şöyledir:

Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatında çocuk edebiyatına gösterilen alaka o kadar yüce bir seviyededir ki, çocuklara şiir, öykü ve oyun yazmamış tek bir Makedonya ve Kosova Türk yazarıyla karşılaşmak neredeyse imkânsızdır.

Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatına ait ilk eserlerin 1950 senesinde Makedonya’da yayımlanmaya başlayan “Pioner Gazetesi (daha sonra aynı dergi ‘Sevinç’ adını almıştır)” ve 1957 senesinden itibaren yayımlanmaya başlayan “Tomurcuk” gibi çocuk dergilerinde ortaya çıktığını görüyoruz. Bütün bunları takiben “Sevinç ve Tomurcuk Kitapları” imleği altında bu dergilerde edebî ürünlerini yayımlayan Makedonya ve Kosova Türk yazar ve şairlerinin kaleme aldıkları çocuk kitapları yayımlanmaya başlamıştır. Bu kitapların büyük çoğunluğu şiir ve hikâye türünü içermektedir.

1944’ten 1990 yılına kadar Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatı “Sevinç ve Tomurcuk” dergileri ve bu dergilerin yayınları olarak varlık göstermiştir. Zikrettiğimiz bütün bu yayınların dışında, ilk sayısı 23 Aralık 1944 yılında yayımlanan “Birlik” gazetesinde, çocuklar için özel olarak ayrılmış olan “Çocuk Bahçesi” adlı iki-üç sayfalık bölüm de çocuk okuyuculara ek olarak verilmiştir.

Sözünü ettiğimiz bütün bu yayınlar, o dönemde de Makedonya bölgesine bağlı olan Üsküp şehrinde neşredilmiş yayınlardır.

Makedonya’nın dışında Kosova bölgesinde ise Ocak 1979 yılında yayın hayatına başlayan “Kuş” çocuk dergisinin aktif bir çocuk edebî yayın mecrası olarak mevcudiyet gösterdiğini görüyoruz.

Günümüzde Makedonya’da “Kardelen”, Kosova’da ise “Türkçem” isimli iki çocuk dergisi yayın hayatına devam etmektedir. Fakat bu iki çocuk dergisinde yayımlanan edebî ürünlerin, eski kuşak yazar ve şairlere ait olduğu göze çarpmaktadır. Bu da; bu bölgede artık çocuk edebiyatına eskisi kadar önem

verilmediğinin ve yeni edebî eserlerin ortaya koyulmadığının en önemli göstergesidir.

Tezin ana konusu özellikle çocuk şiiri olduğundan dolayı, yapılan araştırmalar sonucunda, Makedonya ve Kosova Türk çocuk edebiyatında toplam 70 ayrı çocuk şiir kitabının yayımlandığı belirlenmiştir. Bu şiir kitapları ise evrensel değerler esas alınarak, tezin üçüncü bölümünde tematik yönden incelenmiştir.

Üçüncü bölümün başlığı, “Makedonya ve Kosova Türk Çocuk Şiirinde Evrensel Değerler”dir. Öncelikle evrensel değerlerin edebî eserlerdeki yeri hakkında bilgiler verilmiş, daha sonra da Makedonya ve Kosova Türk şairleri tarafından kaleme alınmış çocuk şiir kitaplarında yer alan metinler, evrensel değerler esas alınarak tematik yönden incelenmiştir. Bu bölümle ilgili tespitlerimiz ise şu şekildedir:

Çocuk şiirleri, evrensel değerlerin varlığını idrak edebilmek için en etkili vasıtaların başında gelmektedir. Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin kaleme aldıkları toplam 70 ayrı çocuk şiir kitabını incelediğimiz bu bölümde, tema olarak evrensel değerlerin 308 adet şiirde kullanıldığını görmekteyiz. Bu şiirlerin muhtevassından da anlaşılacağı üzere, şiirlerde tema olarak toplamda 65 ayrı evrensel değer kullanılmıştır. Bu değerlerin 50’si ana değer, 15’i ise ara değerdir. Bu ara değerlerin 5’i “Saygı” değerinin alt başlıklarını, 10’u ise “Sevgi” değerinin alt başlıklarını oluşturmaktadır.

70 ayrı çocuk şiir kitabında yer alan ve tema olarak evrensel değerlerin işlendiği tespit edilen 308 adet şiirin, 65 ayrı evrensel değer maddesine göre dağılımı ise şu şekildedir:

Aile birliği değerinde **5** adet şiir, **arkadaşlık** değerinde **6** adet şiir, **barış** değerinde **11** adet şiir, **başarılı olma** değerinde **4** adet şiir, **birlik-beraberlik ve dayanışma** değerinde **5** adet şiir, **cesaret** değerinde **2** adet şiir, **cömertlik** değerinde **8** adet şiir, **çalışkanlık** değerinde **8** adet şiir, **çocuk oyunları** değerinde **10** adet şiir, **dostluk** değerinde **8** adet şiir, **duyarlılık** değerinde **6** adet şiir, **dürüstlük** değerinde **5** adet şiir, **düşleme-hayal etme ve dileme** değerinde **10** adet şiir, **düzenli olma** değerinde **5** adet şiir, **eğitim** değerinde **7** adet şiir, **emek** değerinde **6** adet şiir, **estetik**

değerinde **6** adet şiir, **eşitlik** değerinde **1** adet şiir, **evin önemi** değerinde **4** adet şiir, **evrensellik** değerinde **8** adet şiir, **fedakârlık** değerinde **1** adet şiir, **hoşgörü** değerinde **3** adet şiir, **iş birliği** değerinde **1** adet şiir, **iyi huylu olma** değerinde **8** adet şiir, **iyilik etme** değerinde **3** adet şiir, **kahramanlık** değerinde **3** adet şiir, **kültüre sahip çıkma** değerinde **7** adet şiir, **masumiyet** değerinde **5** adet şiir, **merhamet** değerinde **5** adet şiir, **millî birlik ve beraberlik** değerinde **3** adet şiir, **misafirperverlik** değerinde **2** adet şiir, **mutluluğa ve acıya ortak olma** değerinde **6** adet şiir, **mutluluk** değerinde **10** adet şiir, **örnek alma ve örnek olma** değerinde **5** adet şiir, **özgürlük** değerinde **5** adet şiir, **özlem** değerinde **7** adet şiir, **özür dileme** değerinde **1** adet şiir, **paylaşma** değerinde **2** adet şiir, **sabır** değerinde **1** adet şiir, **sağlık** değerinde **6** adet şiir, **sorumluluk** değerinde **5** adet şiir, **söz dinleme** değerinde **3** adet şiir, **takdir** değerinde **6** adet şiir, **temizlik** değerinde **6** adet şiir, **umut** değerinde **5** adet şiir, **uygarlık** değerinde **1** adet şiir, **vicdan** değerinde **5** adet şiir ve **yardımseverlik** değerinde de **5** adet şiir bulunmaktadır.

Ayrıca **saygı** değerinde toplam **16**, **sevgi** değerinde ise toplam **4+43** adet şiir bulunmaktadır. Bunların ara değerlere göre dağılımı da şu şekildedir:

Çocuğa saygı değerinde **4** adet şiir, **doğaya saygı** değerinde **3** adet şiir, **emeğe saygı** değerinde **3** adet şiir, **insana saygı** değerinde **3** adet şiir, **yaşama saygı** değerinde **3** adet şiir, **sevgi** değerinde **4** adet şiir, **anne ve baba sevgisi** değerinde **3** adet şiir, **bayrak sevgisi** değerinde **5** adet şiir, **çocuk sevgisi** değerinde **5** adet şiir, **doğa sevgisi** değerinde **5** adet şiir, **hayvan sevgisi** değerinde **4** adet şiir, **kardeş sevgisi** değerinde **4** adet şiir, **okul sevgisi** değerinde **3** adet şiir, **toprak sevgisi** değerinde **3** adet şiir, **vatan sevgisi** değerinde **7** adet şiir ve **yaşam sevgisi** değerinde de **4** adet şiir bulunmaktadır.

Şiirlerde evrensel değerlerin kullanımıyla ilgili şairler ve dönemler arasında anlamlı bir artışın veya eksilmenin olmadığını söylemek mümkün görünüyor. Fakat şiirlerde tema olarak işlenen evrensel değerler, kullanım sıklığına göre en çoktan en aza doğru sıralanacak olursa, ortaya şöyle bir tablo çıkar:

Sevgi, saygı, barış, çocuk oyunları, düşleme-hayal etme ve dileme, mutluluk, cömertlik, çalışkanlık, dostluk, evrensellik, iyi huylu olma, eğitim, kültüre sahip

çıkma, özlem, arkadaşlık, duyarlılık, emek, estetik, mutluluğa ve acıya ortak olma, sağlık, takdir, temizlik, aile birliği, birlik-beraberlik ve dayanışma, dürüstlük, düzenli olma, masumiyet, merhamet, örnek alma ve örnek olma, özgürlük, sorumluluk, umut, vicdan, yardımseverlik, başarılı olma, evin önemi, hoşgörü, iyilik etme, kahramanlık, millî birlik ve beraberlik, söz dinleme, cesaret, misafirperverlik, paylaşma, eşitlik, fedakârlık, iş birliği, özür dileme, sabır, uygarlık.

Görüldüğü gibi çocuk şiirlerinin vazgeçilmez bir parçası olan evrensel değerler, Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin çocuk şiirlerinde de geniş bir yer tutmaktadır. Makedonya ve Kosova Türk şairleri, çocuk şiirlerinde evrensel değerleri vazgeçilmez bir tema hâline getirmiş ve her fırsatta da evrensel değerlere başvurarak şiirlerindeki anlatımı güçlendirmişlerdir. İncelediğimiz şiirlerden de anlaşılacağı üzere, Makedonya ve Kosova Türk şairleri yayınladıkları 70 ayrı çocuk şiir kitabında toplam 65 ayrı evrensel değere yer vermişlerdir. Konu olarak çocuk şiirlerini evrensel değerlerle zenginleştiren Makedonya ve Kosova Türk şairleri, çocuklara aktarmak istediklerini daha etkili bir hâle getirmek için böyle bir yol izlemeyi uygun görmüşlerdir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ş., A. Bir, M. Kaçar: “Datça’nın Su Değirmenleri”, **Yapı: Aylık Mimarlık Tasarım Kültür Sanat Dergisi**, Sayı 338, İstanbul, Ocak 2010, s. 104-111, (Çevrimiçi)
<http://www.yapidergisi.com/makaleicerik.aspx?MakaleNum=47>, 16 Aralık 2017.
- Ağanoğlu, H. Yıldırım: **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makûs Talihi: Göç**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2001.
- Akarsu, Prof. Dr. Bedia: **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 1990.
- Aktaş, Özgür, Mustafa Safran: “Evrensel Bir Değer Olarak Barış ve Barış Eğitiminin Tarihçesi”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 2, Ağustos 2013, s. 131-150, (Çevrimiçi)
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/download/5000146896/5000134057>, 24 Kasım 2017.
- Akyol, Prof. Dr. Hayati: **Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Ankara, Pegem Akademi, Mart 2012.
- Akyüz, Prof. Dr. Yahya: **Türk Eğitim Tarihi: M.Ö. 1000 – M.S. 2012**, Ankara, Pegem Akademi, Mart 2012.
- Ali, Fahri: **Çocukluk Rüzgârları**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1993.

- Ali, Melahat: “70. Yaş ve 50. Sanat Yılı”, **Birlik**, Üsküp, 26 Aralık 2000.
- Ashford, Nigel: “Özgürlük”, **Özgür Toplumun İlkeleri**, çev.: Can Madenci, Ankara, Liberte Yayınları, 2011, (Çevrimiçi)
<http://libertedownload.com/ldt/ozgur-toplumun-ilkeleri.pdf>, 31 Ocak 2018, 2 Şubat 2018.
- Ayverdi, İlhan: **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C.: I (A-G) / II (H-N) / III (O-Z), İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2008.
- Başal, Handan Asûde: “Geçmiş Yıllarda Türkiye’de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.: XX, Sayı 2, Bursa, Yıl 2007, s. 243-266, (Çevrimiçi)
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uefad/article/viewFile/5000152365/5000138176>, 17 Aralık 2017.
- Baymak, Ethem: **Süreyya Yusuf: Yaşamı-Sanatı-Yapıtları**, Priştine, Tan Yayınevi, 1987.
- Baymak, Osman: **Aylardan Kalanlar**, Prizren, Bay Yayınları, 1997.
- Bayram, Esad: **Örgüler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1978.
- Beksaç, Zeynel: “Balkanlarda Türk Çocuk Edebiyatı”, **Türk Dili: Dil ve Edebiyat Dergisi**, C.: CVII, Sayı 756, Ankara, Aralık 2014, s. 750-780.
- Beksaç, Zeynel: **Kavak Uyur Mu?**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1987.
- Beksaç, Zeynel: **Rüyalarım Çiçek Açtı: Toplu Şiirler 1970-2014**, Prizren, Türkçem Yayınları, 2014.

- Beksaç, Zeynel: **Sevginin Rengini Arıyorsanız**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1982.
- Bilkan, Ali Fuat: “Çocuk Edebiyatı –Kavram ve Mahiyet-”, **Hece: Aylık Edebiyat Dergisi**, Sayı 104-105, Ankara, Ağustos-Eylül 2005, s. 7-17.
- Bozacı, Arif: **Barış Kuşu**, Priştine, Tan Yayınevi, 1975.
- Bozacı, Arif: **İlkyaz Sürgünü**, Priştine, Tan Yayınevi, 1982.
- Cevizci, Ahmet: **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayıncılık, 2010.
- Emin, İlhami: **Ay Kedisiz Saray**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973.
- Emin, İlhami: **Güneşli Şiirler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966.
- Emin, İlhami: **Şiirli Alfabe**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1974.
- Engüllü, Avni: **Dört Mevsim**, Priştine, Tan Yayınevi, 1984.
- Engüllü, Avni: **Mete**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983.
- Engüllü, Suat: “Makedonya Türk Edebiyatı ve Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı”, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 7: Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı**, yay. haz.: Mustafa İsen, Suat Engüllü, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Ergün, Prof. Dr. Mustafa: “Estetik (Sanat Felsefesi)”, (Çevrimiçi) <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/sanاتفelsefesi.pdf>, 7 Ocak 2018.
- Eroğlu, Prof. Dr. Hamza: “Millî Birlik ve Beraberlik”, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: Atatürk**

- Araştırma Merkezi Dergisi**, C.: III, Sayı 7, Ankara, Kasım 1986, s. 85-99, (Çevrimiçi) <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Hamza-EROĞLU-Millî-Birlik-ve-Berberlik.pdf>, 24 Ocak 2018.
- Esen, Minara Aliyeva: “Geleneksel Çocuk Oyunlarının Eğitimsel Değeri ve Unutulmaya Yüz Tutmuş Ahıska Oyunları”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.: XXI, Sayı 2, Bursa, Yıl 2008, s. 357-367, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uefad/article/download/5000152394/5000138206>, 17 Aralık 2017.
- Gökdağ, Bilgehan A.: “Kosova Türkleri”, **Balkanlar El Kitabı**, yay. haz.: Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, C.: II, Çorum, KaraM ve Vadi Yayınları, 2007, s. 103-134.
- Gökşen, Enver Naci: **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1980.
- Güleryüz, Hasan: **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Pegem Akademi, 2003.
- Hafız, Dr. Nimetullah: **Yugoslavya Türk Halkı Şiirinde Devrim**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1985.
- Hafız, Nimetullah: **Günaydın**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973.
- Hafız, Nimetullah: “Prizrenli Şeyh Hacı Ömer Lütfü ve Onun Edebî Yapıtları”, **Sesler: Aylık Toplum Sanat Dergisi**, Sayı 60, Üsküp, 1971, s. 47-56.
- Hafız, Prof. Dr. Nimetullah: **Âşık Ferkî: Hayatı ve Eserleri**, Prizren, Esin Yayınları, 1986.

- Hafız, Tacide: **Hacı Ömer Lütfi: Eserlerinden Seçmeler**, Priştine, Tan Yayınevi, 1993.
- Hamzaoğlu, Yusuf: **Balkan Türklüğü: Makedonya. Hırvatistan. Osmanlı Öncesi Balkan Müslümanlığı**, C.: I, Üsküp, Logos-A Yayınları, 2010.
- Hayber, Dr. Abdülkadir: **Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı**, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2011.
- İmamoğlu, Abdulvahit: “Vicdan Kavramının Psiko – Sosyal Tahlili”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, C: V, Sayı 1, Sakarya, Yıl 2010, s. 127-144, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/akademikincelemeler/article/download/5000063772/500005974> 5, 18 Mart 2018, 19 Mart 2018.
- İmamoğlu, H. V., G. Bayraktar: “Türk ve Macar Üniversite Öğrencilerinin Barış Kavramına İlişkin Algılarının Karşılaştırılması”, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.: IV, Sayı 1, Karabük, Yıl 2014, s. 20-44, (Çevrimiçi) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/joiss/article/download/5000093625/5000087168>, 24 Kasım 2017, 25 Kasım 2017.
- İsen, M., R. İsen, A. E. Kireççi: **Balkanlar’da Türk Çocuk Şiiri Antolojisi**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2001.
- İsen, Prof. Dr. Mustafa: “Makedonya ve Kosova Türkleri Edebiyatı”, (Çevrimiçi) <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=3586> 30, 29 Ağustos 2017.

- İsen, Reyhan, Mustafa İsen: **Yugoslavya Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.
- Kangal, Ayça: “Mutluluk Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme ve Türk Hanehalkı İçin Bazı Sonuçlar”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C.: XII, Sayı 44, Kış 2013, s. 214-233, (Çevrimiçi)
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/70446>, 27 Ocak 2018.
- Kapıkıran, Necla Acun: “Başarı Sorumluluğunun ve Başarı Kaygısının Psikopatolojik Belirtilerle İlişkinin Belirlenmesi”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 23, Denizli, Yıl 2008, s. 140-149, (Çevrimiçi)
http://pauegitimdergi.pau.edu.tr/Makaleler/1142559079_Necla%20Acun%20Kap%C4%B1k%C4%B1ran2.pdf, 8 Aralık 2017.
- Kaplan, Prof. Dr. Mehmet: **Edebiyat Lise 3**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1977.
- Karpat, Kemal: “Balkanlar”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.: V, İstanbul, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992.
- Kaya, Fahri: **Eski Yugoslavya’da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1992.
- Kaya, Fahri: **Gün Bugün**, Üsküp, Yeni Balkan Yayınları, t.y..
- Kaya, Fahri: **Hoşça Kalın**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1965.

- Korkmaz, Prof. Dr. Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Kosova Haber: “Prizren’de Hıdırellez: Karabaş Şenlikleri”, (Çevrimiçi)
<http://m.kosovahaber.net/?page=2,14,12472>, 16 Ocak 2018.
- Kosova Haber: “Prizren’de Hıdırellez Şenlikleri Sürüyor”, (Çevrimiçi)
<http://m.kosovahaber.net/?page=2,11,18745>, 16 Ocak 2018.
- Leontiç, Mariya: “Necati Zekeriya’nın Şiirlerinde Çocuk Sevgisi”, **Bal-Tam: Türklük Bilgisi**, Sayı 14, Prizren, Eylül 2010-Mart 2011, s. 129-138, (Çevrimiçi)
<http://eprints.ugd.edu.mk/9309/1/2011-BAL-TAM-14.pdf>, 11 Ekim 2017.
- Mercan, Hasan: **Kızımın Günlüğü: 7’den 70’e Tito Şiirleri**, Priştine, Tan Yayınevi, 1981.
- Mercan, Hasan: **Kızımın Türküleri**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966.
- Mercan, Hasan: **Mümin**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973.
- Mercan, Hasan: **Mümin**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1968.
- Mercan, Hasan: **Resimlerde Dünya**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1974.
- M.E.B. Devlet Kitapları: **Lise Türk Dili ve Edebiyatı: Edebiyat III**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 2004.
- Morina, Dr. İrfan: **Priştineli Mesihî: Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, Priştine, Tan Yayınevi, 1987.

- Nas, Recep: **Örneklerle Çocuk Edebiyatı**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2004.
- Nişanyan Sözlük: **Çağdaş Türkçenin Etimolojisi**, (Çevrimiçi) www.nisanyansozluk.com, 23 Ocak 2018.
- Nureski, Cüneyt: **Tezkirelere Göre Makedonya’da Yetişen Osmanlı Divan Şairleri**, Üsküp, Matüsiteb Yayınları, 2008.
- Oğuzkan, A. Ferhan: **Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Emel Matbaacılık, 1997.
- Oğuzkan, A. Ferhan: **Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2010.
- Oğuzkan, Dr. A. Ferhan: **Çocuk Edebiyatı**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2001.
- Ortaylı, İlber: “Prizren’de Yaşayan Osmanlı”, **Milliyet**, İstanbul, 17 Nisan 2011.
- Ökse, Doç. Dr. A. Tuba: “Eski Önasya’dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri”, **Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 36, Ankara, Kış 2006, s. 47-68, (Çevrimiçi) <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423873355.pdf>, 14 Aralık 2017.
- Popoviç, Aleksandre: **Balkanlarda İslâm**, İstanbul, İnsan Yayınları, 1995.
- Ramo, Şükrü: **Çelenk**, Üsküp, Kultura Yayınları, 1959.
- Ramo, Şükrü: **Güzel Günler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1972.

- Ramo, Şükrü: **Hoş Geldiniz**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1964.
- Ramo, Şükrü: **Renkli Gülüşler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1977.
- Ramo, Şükrü: **Vatan Birdir Unutma**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1958.
- Recepoğlu, Altay Suroy: “Karabaş Baba Efsanesi”, **Balkanlarda Türk Efsaneleri**, (Çevrimiçi) <http://dunbuguninsan.blogspot.mk/2008/04/karaba-baba-efsanesi.html?m=1>, 16 Ocak 2018.
- Recepoğlu, Altay Suroy: **Kosova’da Türk Olmak**, Prizren, Sprint Basımevi, 2006.
- Recepoğlu, Altay Suroy: **Köprü**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1983.
- Rogovalı, Bayram İbrahim: **Günçiçeği**, Üsküp, Sevinç Yayınları, 1969.
- Sağlık, Şaban: “Değerli Öyküler Yahut Hüseyin Su’nun ‘Gülşefdeli Yemini’ Kitabındaki Öykülerde Değerler”, **Hüseyin Su Kitabı**, yay. haz.: Kemal Aykut, Ömer Lekesiz, İstanbul, Nehir Yayınları, 2005.
- Sarı, Osman: “Sosyal Değerler Emek ve Sosyal Edebiyata Dair Bazı Düşünceler”, **FSM İlmî Araştırmalar: İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, Sayı 2, İstanbul, Güz 2013, s. 201-227, (Çevrimiçi) <http://dergi.fsm.edu.tr/index.php/ia/article/download/57/66>, 5 Ocak 2018.
- Sarıyüce, Hasan Latif: **Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi I-II**, İstanbul, Nar Yayınları, 2012.

- Seyfullah, Lütfü: **Küçüklere Şiirler**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1992.
- Sezer, Sennur: “Çocuklar İçin Şiir Yazmanın Gerekliliği ve Zorluğu”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları**, yay. haz.: Doç. Dr. Sedat Sever, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, 2000.
- Şaban, Naim: **Düşler**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1966.
- Şahin, İdris, v.d.: “Üniversite Öğrencilerinin Düşleri”, **Ege Eğitim Dergisi**, C.: XI, Sayı 1, İzmir, Yıl 2010, s. 23-41, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/57026>, 1 Ocak 2018.
- Şirin, Mustafa Ruhi: **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2000.
- Şişko, Fikri: **Sevda Verin Çocuklara**, Priştine, Tan Yayınları, 1989.
- TDK: **Büyük Türkçe Sözlük**, (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a54cd9967cd9967c710.80874900, 9 Ocak 2018.
- TDK: **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Tuzcu, Enver: **Bahar ve Çocuk**, Üsküp, Nova Makedonya Yayınevi, 1990.
- Ülkü, Nusret Dişo: **Çocukların Elleri**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1973.

- Ülkü, Nusret Dişo: **Çocukların Elleri**, Üsküp, Detska Radost Yayınları, 1990.
- Ülkü, Nusret Dişo: **Çocuklarla Ağaçlar**, Üsküp, Koço Raçin Yayınları, 1963.
- Ülkü, Nusret Dişo: **Dereden Tepeden**, Üsküp, Birlik Yayınları, 1981.
- Wellek, Rene, Austin Warren: **Edebiyat Biliminin Temelleri**, çev.: Edip Uysal, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.
- Wikipedia: “Dünya Barış Günü”, (Çevrimiçi) https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dünya_Barış_Günü, 24 Kasım 2017.
- Wikipedia: “Ev”, (Çevrimiçi) <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Ev>, 8 Ocak 2018.
- Wikipedia: “Evrensellik”, (Çevrimiçi) <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Evrensellik>, 9 Ocak 2018.
- Wikipedia: “Josip Broz Tito”, (Çevrimiçi) https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Josip_Broz_Tito, 28 Ağustos 2017.
- Wikipedia: “Kosova”, (Çevrimiçi) <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Kosova>, 8 Ağustos 2017.
- Wikipedia: “Makedonya Cumhuriyeti”, (Çevrimiçi) https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Makedonya_Cumhuriyeti, 7 Ağustos 2017.
- Wikipedia: “Ohri Gölü”, (Çevrimiçi) https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Ohri_Gölü, 28 Şubat 2018.

- Wikipedia: “Vardar Nehri”, (Çevrimiçi)
https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Vardar_Nehri,
28 Şubat 2018.
- Wikipedia: “Vladimir Lenin Tüm Birlik Pioner Örgütü”,
(Çevrimiçi)
https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Lenin_Tüm_Birlik_Pioner_Örgütü, 17 Ocak 2018.
- Wikipedia: “Yugoslavya”, (Çevrimiçi)
<https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Yugoslavya>, 13
Ağustos 2017, 28 Ağustos 2017.
- Yalçın, Alemdar, G. Aytaş: **Çocuk Edebiyatı**, İstanbul, Akçağ Yayınları,
2005.
- Yalçın Çelik, Sıddıka Dilek: **Kosova’da Çağdaş Türk Edebiyatı (1951-2008)**, Prizren, Doğru Yol Türk Kültür Sanat
Derneği Yayınları, 2008.
- Yeşeren, Agim Rifat: **Ne Mi Olmak İsterim Ne Mi Olmak İstemem**,
Priştine, Tan Yayınları, 1983.
- Yeşeren, Agim Rifat: **Tek Çift**, Priştine, Tan Yayınları, 1988.
- Yusuf, Sabit: **Afacan Çocuk**, Priştine, Tan Yayınevi, 1983.
- Yusuf, Sabit: **İlker’in Dünyası**, Üsküp, Birlik Yayınları,
1999.
- Zekeriya, Necati: **Ablama Sevda Şiirleri**, Üsküp, Birlik
Yayınları, 1995.
- Zekeriya, Necati: **Ağaçlar Dile Gelse**, Üsküp, Detska Radost
Yayınları, 1990.
- Zekeriya, Necati: **Damlalar**, Üsküp, Detska Radost Yayınları,
1967.

- Zekeriya Necati: **Harfler Ne Yer?**, Üsküp, Yeni Balkan Yayınları, 2016.
- Zekeriya, Necati: **Ninniler**, Üsküp, Türkçe Yayınlar Kurumu, 1973.
-: “Balkan Yarımadası’nın Coğrafya Haritası”, (Çevrimiçi)
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/de/Balkan_topo_tr.jpg/400px-Balkan_topo_tr.jpg, 6 Ağustos 2017.
-: “Kosova Cumhuriyeti’nin Coğrafya Haritası”, (Çevrimiçi)
http://www.aljazeera.com.tr/sites/default/files/styles/aljazeera_article_main_image/public/2012/04/08/640x420_Kosova.jpg?itok=XqkxUKEE, 8 Ağustos 2017.
-: “Makedonya Cumhuriyeti’nin Coğrafya Haritası”, (Çevrimiçi)
<http://www.fikriyat.net/wp-content/uploads/2016/08/makedonya.jpg>, 7 Ağustos 2017.
-: “Yaşasın Bağımsız Kosova!”, (Çevrimiçi)
<http://www.prizrenliler.org/content/view/954/>, 8 Ağustos 2017, 10 Nisan 2018.